

2020

Informe anual Estat de la cultura i de les arts

Generalitat
de Catalunya

Co NC A

Consell Nacional
de la Cultura i de les Arts

Índex

5	Introducció: La cultura i les arts l'any de la pandèmia
8	Capítol 1: Esdeveniments i tendències 2020 Arts escèniques. <i>Adaptar-se o morir</i> Oriol Puig Taulé Arts visuals. L'endemà del naufragi. <i>El moment per repensar-ho tot</i> Mariona Seguranyes Audiovisual i multimèdia. <i>Més pantalles, mateixa crisi</i> Mariona Borrull Cultura popular i associacionisme. <i>I malgrat tot, seguim</i> Amadeu Carbó Creació literària. <i>El millor d'un any en pandèmia</i> Montse Serra Edició. <i>Llibres en temps de pandèmia</i> Anna Guitart Llengua Catalana. <i>El català l'any 2020. Un informe</i> Bernat Puigtobella Museus i patrimoni. <i>La supervivència dels museus</i> Damià Amorós Música clàssica. <i>Tot cercant un bri de llum</i> Oriol Pérez i Treviño Música popular. <i>Vulnerables, però creatius</i> Guillem Vidal
72	Capítol 2: Les polítiques culturals de la Generalitat de Catalunya durant el 2020 Activitat parlamentària Govern de la Generalitat de Catalunya Departament de Cultura
88	Capítol 3: Impacte de la Covid-19 en el sector de les arts i de la cultura Introducció Impacte de la pandèmia durant el 2020 Previsions per al 2021 Impacte de la digitalització Valoració de l'actuació de les administracions públiques Conclusions finals i recomanacions
134	Capítol 4: Cultura en dades Dades sociodemogràfiques Pes econòmic de la cultura Mercats Estructura del sector Participació i pràctiques Impacte econòmic de la covid-19
188	Capítol 5: Conclusions Impuls legislatiu Estructura institucional Observatori de la cultura Estatus legal de la creació artística Estructura del suport públic a la creació artística Finançament i mecenatge

Introducció

La cultura i les arts l'any de la pandèmia

L'Informe anual de l'estat de la cultura i les arts corresponent a 2020 és, sens dubte, un informe que dona compte d'una situació anòmla que ha condicionat i afectat de ple l'ecosistema cultural del país. La pandèmia i els estats de confinament han fet esclatar una doble crisi de caràcter socioeconòmic fins al punt d'enfrontar la salut pública i la recuperació econòmica. En el cas concret del medi cultural, ha palesat la seva greu situació estructural i ha incrementat fins a límits extrems les situacions de precarietat de les persones.

La crisi precedent de 2008, de caràcter netament econòmic, va danyar les estructures i els sectors culturals de manera irremeiable i va provocar una davallada de recursos públics per al finançament de la cultura sense precedents. Certament, el finançament de la cultura al nostre país mai no ha estat del tot satisfactori, però hi ha hagut períodes de bonança que fins i tot han tingut l'esperança d'assolir una estabilitat de finançament equiparable als països europeus més desenvolupats. Invoquem Europa com un marc de referència general, per bé que altres àrees geopolítiques, com Amèrica del Nord, són igualment referents malgrat les diferències socioeconòmiques i els estils de governança.

La pandèmia de 2020 serà recordada com un dels períodes més difícils per a la societat catalana en general i per a les arts i la cultura en concret. En el moment de la redacció d'aquesta introducció, que no hem pogut resistir la temptació de fer més explícita amb el títol que la presenta, la pandèmia no ha estat erradicada, tot i que s'entreveuen cotes de normalització sanitària, social i cultural. Un any i mig més tard de la invasió de la covid-19 i dels decrets de confinament no es pot establir un balanç amb caràcter definitiu, però sí que estem en disposició de recapitular els danys i els efectes de la pandèmia en relació amb les arts i la cultura de 2020.

Aquest és el tema principal que plana al llarg del present informe anual, però no és l'únic. Tal com apuntàvem l'any 2019, en aquest tercer període del CoNCA el Plenari vam decidir fer un gir complet en el contingut i l'abast de *l'Informe anual sobre l'estat de la cultura i les arts* per tal de donar cabuda al que entenem que el seu títol i el mandat parlamentari estableixen: un panorama general i complet amb fets i dades com a indicadors de la situació, el decurs evolutiu i les conclusions amb vista al futur de la realitat del nostre panorama cultural.

A aquest efecte hem precisat l'esquema del contingut iniciat l'any passat i hi hem afegit nous aspectes essencials. Hem ampliat l'abast de l'informe en tres nous apartats: un d'anàlisi sobre les polítiques culturals des del triple vessant del Parlament, el Govern i el Departament de Cultura; un altre sobre el tema predominant durant l'any, l'impacte de la covid-19 en els sectors culturals, i un tercer de conclusions, en què es fa una revisió crítica de les qüestions més rellevants de present de cara al futur més immediat i expressant el compromís del CoNCA respecte de tots i cadascun d'ells. Aquests tres apartats queden incorporats a l'esquema general del contingut de l'informe anual de 2020, i hi ha la voluntat d'ampliar-ne l'abast en les properes edicions.

L'anàlisi descriptiva d'esdeveniments i tendències del 2020 (capítol 1) que el CoNCA encomana a diversos experts i periodistes culturals ha estat ampliada de sis a deu apartats per tal de donar-hi una cabuda més precisa i pertinent. Constitueixen

una mirada externa focalitzada en els àmbits concrets de desenvolupament cultural i són descrits des de les respectives experteses no exemptes de la necessària mirada crítica.

L'atenció vers les polítiques culturals, una de les novetats de l'informe d'enguany, constitueix el segon capítol de l'informe. Sorgeix de la necessitat d'analitzar i deixar constància de la legislació i la governança culturals per part de les institucions d'autogovern. La visió de conjunt ofereix l'interès de poder resseguir quantitativament i qualitativament les accions institucionals i detectar-ne els avenços i les innovacions, així com els temes que per una raó o una altra queden pendants. Aquest apartat s'ha de concretar progressivament, i en el futur amb l'anàlisi de l'actuació de les altres administracions que actuen al país en l'àmbit de la cultura i les arts, com ara les administracions locals i supralocals i l'Administració estatal. La voluntat del CoNCA és presentar un panorama complet i periòdic de les polítiques culturals exercides a Catalunya amb una visió necessàriament crítica per poder avançar en tots aquells aspectes que afectin la governança i l'exercici de les polítiques culturals a les institucions públiques.

Partint de la voluntat d'oferir una visió general de la situació arran dels fets i tendències més remarcables de l'any 2020, el capítol tercer s'estableix sota el signe de la covid-19 en relació amb l'ecosistema cultural del país. Per tal d'aconseguir una aproximació fiable i completa, i anant més enllà dels resums de dades, accions i estudis realitzats, el CoNCA va elaborar una enquesta sobre l'afectació de la pandèmia i la va difondre entre institucions i sectors, d'una banda, i persones individuals, d'altra. El resultat ha estat indicatiu i satisfactori pel que fa a les respostes i la implicació; el contingut sobre els efectes de la covid és greu i desolador.

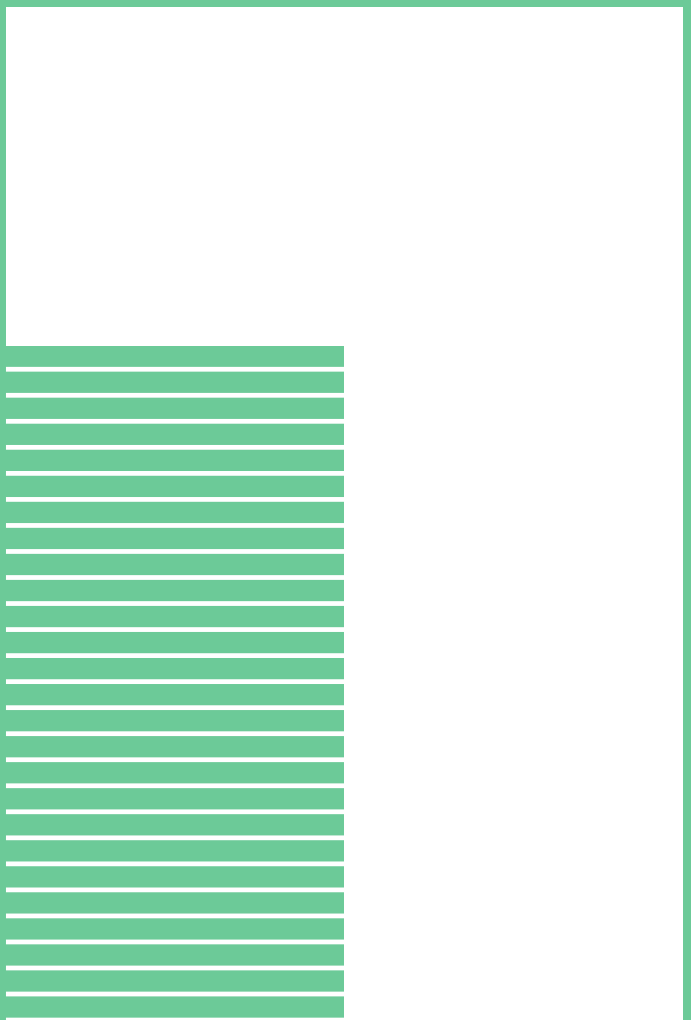
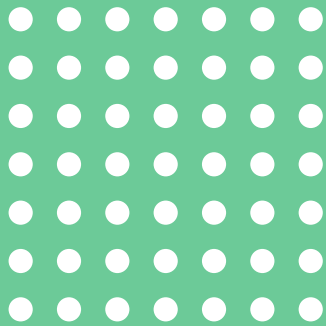
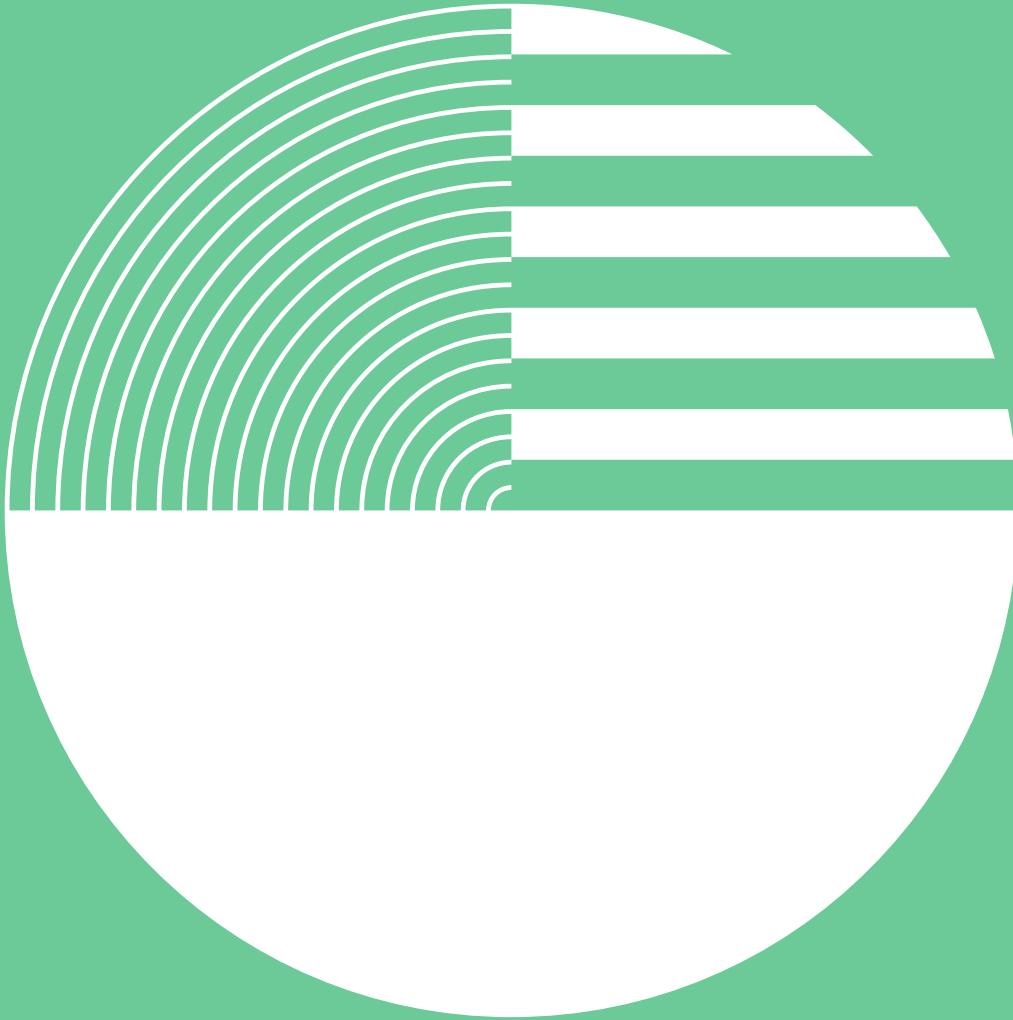
«La cultura en dades» és un apartat que mostra les mancances del sistema d'indicadors, obtenció de dades i elaboració estadística. Sense repetir el que el CoNCA ha manifestat en diverses ocasions, és imperativament necessari renovar el tractament de les dades culturals; a grans trets i més enllà de les mancances que es detecten, cal focalitzar l'atenció en la totalitat del territori, de sectors i de la periodicitat. La posada en marxa de l'Observatori cultural del CoNCA en format de mancomunació amb altres institucions i entitats de finalitats similars pel que fa al tractament estadístic de la cultura, permetrà iniciar una nova etapa d'una metodologia renovada i de més abast en els continguts; consegüentment, d'aproximació amb molta més compleció i fiabilitat.

La incorporació de conclusions a manera de capítol final és una altra de les novetats de l'informe d'enguany. Més enllà del tema predominant —la pandèmia—, els seus efectes i les perspectives que s'albiren, hi ha un conjunt de temes prioritaris dels quals el CoNCA ha elaborat els objectius estratègics i les línies d'acció. Ens semblava imprescindible cloure la visió d'aquest 2020 amb perspectives de fons i de futur immediat en tant que reflecteixen en bona part el que justifica l'essència del CoNCA i el seu ferm compromís amb el desenvolupament de la cultura i de les arts al nostre país.

Mentre esperem el final de la pandèmia i un relatiu retorn a la normalitat, des del CoNCA reclamem amb contundència que, en el medi cultural, el retorn no signifiqui el retrocés a situacions anteriors de precarietat i de mancances diverses, com indiquem en aquest informe, sinó de canvi i de perspectives de futur d'acord amb les línies d'actuació que hem assenyalat.

Vinyet Panyella i Balcells
Presidenta del
Consell Nacional
de la Cultura i de les Arts

1. Esdeveniments i tendències 2020

Arts escèniques

Adaptar-se o morir

Oriol Puig Taulé

Crític i cronista d'arts escèniques a Núvol

El 2020 ha estat l'any de la pandèmia. Les arts escèniques són, per definició, arts en viu, que no s'entenen sense l'ara i l'aquí. Una manifestació cultural, col·lectiva i ritual. Reuneixen, per tant, tots els requisits per ser unes de les més damnificades per la crisi sanitària provocada per la covid-19: reunió de moltes persones en un lloc tancat, suma de múltiples bombolles, proximitat. Si allò que definim com a «teatre», «dansa» o «circ» i que té lloc en un teatre ja compleix aquestes condicions, tampoc se'n salven les arts de carrer o les festes tradicionals. Al virus no li agraden les aglomeracions. El 2020 ha sigut un any marcat per la pandèmia en totes i cadascuna de les manifestacions culturals, i les arts escèniques han demostrat que tenen una enorme capacitat de reacció i adaptació.

TEATRE: CANCEL·LAR, COMPARTIR, REPROGRAMAR

Durant els dos primers mesos del 2020 ja havíem sentit a parlar d'aquell estrany virus que es va iniciar a finals del 2019 a la Xina; sabíem que els nostres veïns italians estaven cada dia pitjor i aquí, a Catalunya, continuàvem fent vida normal com si res. Tot va canviar, de cop, el divendres 13 de març, dia en què el president del Govern espanyol va declarar l'estat d'alarma a tot el país: confinament domiciliari i tot tancat, excepte els serveis essencials, els supermercats i les farmàcies.

Els dos grans teatres públics de Catalunya, el TNC i el Teatre Lliure, feia pocs dies que havien estrenat els que havien de ser els dos grans muntatges de la temporada: *Solitud*, al TNC, i *El quadern daurat*, al Lliure de Montjuïc. Aquests dos espectacles, que van haver de ser cancel·lats al cap de pocs dies de l'estrena i es van tornar a programar al cap d'uns mesos (ja a la temporada següent), són un bon exemple del que ha succeït a Catalunya durant el 2020 en el sector de les arts escèniques: cancel·lacions, mesos d'inactivitat i espera, i reprogramació dels espectacles uns mesos més tard. Al teatre privat, d'altra banda, podem parlar d'un cas paradigmàtic, com és el muntatge *T'estimo si he begut*, una coproducció de Dagoll Dagom, T de Teatre i La Brutal, basat en els contes d'Empar Moliner. En aquest cas, el muntatge no es va arribar a estrenar (ho havia de fer el 21 de març, al Teatre Poliorama) i, després d'estar aturat durant tota la primavera i l'estiu, al setembre va iniciar una gira per Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià, que segons el seu web arriba fins a la primavera del 2021. Sembla que l'espectacle s'estrenarà finalment a Barcelona aquesta tardor, un any i mig més tard de la primera data prevista. La crisi sanitària ha fet que algunes companyies recuperin la tradició de fer primer la gira d'un espectacle pel territori i estrenar-lo més tard a la capital. Penso també, per posar un altre exemple, en *Els Bru-garol*, un text de Ramon Madaula dirigit per Mònica Bofill i produït per Bitó, que després de fer *bolos* per tot Catalunya s'ha estrenat el mes de març passat al Poliorama.

Els teatres de Catalunya, públics i privats, petits i grans, així com les fires i festivals (en parlarem més endavant) es van veure obligats a aturar-ho tot, cancel·lar les seves programacions i passar uns mesos amb la persiana abaixada. De seguida van arribar les iniciatives de compartir espectacles en línia, tant des de companyies o creadors (La Calòrica, Centaure Produccions, El NacionalNoEnsVol) com des dels

mateixos teatres: el Lliure va ser el primer de tots, amb la iniciativa «El Lliure al sofà», en compartir espectacles de temporades anteriors, com ara el *Hamlet* dirigit per Pau Carrió o la versió de *Renard* o *El llibre de les bèsties* de Marc Rosich. Els teatres municipals de tot Catalunya també van compartir, cadascun en la mesura de les seves possibilitats, espectacles enregistrats o del seu arxiu. La pandèmia va obligar tot l'ecosistema teatral català a aturar-se, això és evident, i també a aprofitar al màxim les eines digitals i les xarxes socials per compartir continguts o, simplement, informar sobre les seves activitats tot i estar temporalment tancats al públic. Va sorgir un debat a les xarxes protagonitzat bàsicament per representants del sector sobre la idoneïtat o no de compartir espectacles en línia, i sobre si es podia afirmar que el teatre gravat era «teatre» o no.

DANSA: ADÉU A LA PROGRAMACIÓ INTERNACIONAL

El món de la dansa va viure el 2020 com ho va fer el món del teatre, cosa que evidenciava que les diferències entre gèneres i etiquetes sovint només es troben al cap dels etiquetadors. El Mercat de les Flors, la Casa de la Dansa, programa un percentatge considerable d'espectacles internacionals. Això va provocar que, superats els mesos de tancament i inactivitat, quan es va reprendre l'activitat al setembre s'haguessin de sumar algunes cancel·lacions més a la seva programació, a causa de les normatives pròpies dels països d'on provenen les companyies. Va ser el cas de l'espectacle que havia d'inaugurar la temporada, *Figure a Sea*, del Ballet Cullberg, cancel·lat per culpa de les restriccions que va posar Suècia a l'hora de viatjar a l'Estat espanyol. Això ha tingut conseqüències que han durat fins al present, ja que també s'ha cancel·lat la constel·lació dedicada a la coreògrafa estatunidenca Deborah Hay que s'hauria d'haver vist durant el març del 2021. Seguint amb les cancel·lacions, la peça *Second landscape* de la valenciana Marina Mascarell amb la companyia Skanes Dansteater també s'ha ajornat a causa de les restriccions per viatjar imposades pel Govern suec.

A la Sala Hiroshima de Barcelona, per seguir amb exemples de cancel·lacions en el món de la dansa, també van haver de suspendre l'espectacle de la coreògrafa portuguesa Ana Rita Teodoro previst per al 2 i el 3 d'octubre, degut a l'estat d'emergència sanitària i les restriccions per volar imposades a Portugal.

En el món de la dansa feta a casa nostra, *Rèquiem Nocturn*, de Pere Faura, constitueix, potser, un exemple paradigmàtic de com ha anat l'any, tant pel que fa a creació com en l'aspecte temàtic. L'espectacle formava part de la *Cèl·lula Pere Faura* del Mercat de les Flors i es va estrenar durant el festival Grec. El procés d'assajos, no cal dir-ho, es va veure afectat per les restriccions imposades pel Govern a causa de la pandèmia, fet que la companyia va resoldre concentrant-se els deu darrers dies abans de l'estrena al Mercat de les Flors, on assajaven i vivien tots plegats. Com és natural, el tema de la pandèmia també va aparèixer en l'espectacle, ja que la peça era un rèquiem que tractava sobre la mort. Com veurem a continuació, la covid va entrar en més d'un espectacle i en va passar a formar part.

CIRC: ESTAT D'EMERGÈNCIA A TOT ARREU

El 2020 ha sigut l'any del Pla d'Impuls del Circ a Catalunya. El pla, presentat en societat a finals del 2019 i emmarcat dins del Pla Integral del Circ, és una proposta del Departament de Cultura conjuntament amb l'Associació de Professionals del Circ de Catalunya. Consta d'un total d'onze mesures, dissenyades «per a promocionar el món del circ» i «crear un escenari d'oportunitats per a la promoció del circ en la vida cultural, social i econòmica, amb la combinació de l'expertesa i el talent jove». Es va promoure la transversalitat, la cooperació i la col·laboració entre diversos agents culturals: institucions, organitzacions i entitats, així com entre programadors i representants de la premsa escrita i digital.

Les onze mesures que va proposar el Pla d'Impuls del Circ es movien al voltant de la sostenibilitat i la continuïtat, la creació de xarxes i l'establiment de vincles entre estructures. En primer lloc, la formació, amb l'impuls per consolidar el projecte formatiu del Centre de les Arts Rogelio Rivel. En segon lloc, les infraestructures per als espais de circ, amb la millora dels 25 espais de circ catalans amb la coordinació

a càrrec de la Xarxa d'Espais de Circ de Catalunya. En tercer i quart lloc, el *Circ Comunitari* i *Pobles de Circ*, amb la creació d'un banc de recursos i la producció de material de circ comunitari com a eina de transformació social coordinada per l'Ateneu Popular 9 Barris, i l'apropament del circ a pobles de menys de 10.000 habitants, amb la creació de vincles entre aquests municipis i els espais de circ del territori, coordinat per l'Associació de Professionals del Circ de Catalunya. Amb aquestes mesures d'exhibició es pretenia descentralitzar la cultura.

La cinquena mesura va ser el projecte Nilak: la creació d'un espai escènic amb una carpa itinerant que recorreria onze comarques catalanes que no tenen teatres. La coordinació anava a càrrec del mateix projecte Nilak i d'aquesta manera s'aproparia al circ una part important del territori que fins ara no hi havia tingut accés. Nilak va ser, justament, el guanyador del Premi Lluís Carulla 2020 (juntament amb el Museu de Camins). Parlant del Premi Carulla, cal destacar la presència rellevant entre els finalistes de dos projectes vinculats a les arts escèniques: el portal ShowAffinity (cartellera i valoració dels espectacles per parts dels espectadors) i la plataforma MyStage (un gran mercat virtual d'espectacles, amb l'objectiu de connectar creadors, programadors i públic). Com podem veure, la relació de les arts escèniques amb les eines digitals és cada cop més present en tota mena de projectes i iniciatives.

«Esfera Circ» va ser la mesura, organitzada per La Central del Circ i l'APCC amb el suport del Departament de Cultura i la col·laboració de l'Institut Ramon Llull, que es va dedicar a l'acompanyament i coneixement del sector del circ entre agents culturals mitjançant un itinerari formatiu per a *policy makers* i periodistes. L'objectiu principal era que el circ arribés a totes les programacions dels nostres equipaments culturals, per teixir xarxes amb el món de la gestió i de la comunicació i perquè el circ català contemporani viatgi per tot el món. Com a membre participant d'aquesta iniciativa, puc corroborar que va complir els objectius amb bona nota, i que vaig poder entrar en contacte amb una part de la creació, la formació i la difusió de les arts del circ que desconeixia.

Tal com ja havia succeït amb el Pla d'Impuls de la Dansa, la primera Producció Nacional de Circ es va produir i estrenar per donar suport als creadors i artistes emergents de Catalunya a través de la creació d'una producció de circ de mitjà/gran format amb projecció nacional, coordinada per La Vela de L'Estruch. La Producció Nacional de Circ és un exemple força significatiu de com va anar el 2020 i de quines afectacions va tenir en la creació i exhibició dels espectacles.

El confinament total de la primavera va arribar quan Joan Ramon Graell i els intèrprets d'*Estat d'emergència* feia dues setmanes que assajaven a L'Estruch. Graell volia donar espai, gest i paraula als *emergents* —joves creadors sorgits de l'Escola de Circ Rogelio Rivel— i parlar de l'emergència climàtica o la crisi global. No cal dir que a causa de la crisi del coronavirus el tema de la creació va afegir noves capes al col·lapse: sanitari, físic i de tota mena. Graell explicava com va identificar que els artistes de circ més joves estaven, com tota la joventut, una mica col·lapsats per l'estat de crisi global (econòmica i mediambiental) en què estem immersos. El director va presentar el projecte per a la Producció Nacional de Circ amb el tema del «col·lapse» al cap. El mes de desembre del 2019 es va anunciar que la seva proposta havia resultat guanyadora.

L'estrena de l'espectacle al Grec estava prevista per al 26 de juliol al Mercat de les Flors. *Estat d'Emergència* parla de col·lapses, caigudes i emergències diverses. Poc s'imaginava tot l'equip artístic i tècnic que després de poder assajar dues setmanes a L'Estruch haurien de continuar la creació des de casa. Els moments d'incertesa que estem vivint havien de quedar reflectits en una creació que ha estat en perill en més d'una ocasió. Sense anar més lluny, mentre jo mateix veia la funció durant la residència tècnica que la companyia va fer al Teatre Principal de Sabadell, m'arribaven missatges al mòbil dient que el festival Grec es cancel·lava.

A l'escenari del Teatre Principal, els artistes, aliens a tot allò que passava a les xarxes, seguien pujant i baixant, caient i aixecant-se, ignorant la guerra política i comunicativa que s'estava produint en aquells moments. Finalment, l'espectacle es va poder estrenar al Grec, tal com estava previst, i va iniciar una gira per Catalunya durant l'hivern i la primavera del 2020-2021, que arribarà a la Fira Trapezi de Reus d'enguany.

FESTIVALS: CANCEL·LACIONS, AJORNAMENTS I EL MIRACLE DEL GREC

La «temporada alta» de festivals a Catalunya té lloc durant la primavera i l'estiu. No cal recordar què va succeir, a la primavera. El primer de tots els festivals afectats per la pandèmia va ser la Quinzena de la Dansa Metropolitana, que s'havia de celebrar del 13 al 29 de març i que s'ha reprogramat (quasi en la seva totalitat) en l'edició del 2021. A continuació era el torn de la Mostra d'Igualada, programada del 26 al 29 de març, que també es va cancel·lar. La direcció de la Mostra es va comprometre a reprogramar totes les companyies a l'edició del 2021. Això significa, per deixar-ho clar, que el sector del teatre familiar a Catalunya ha perdut un any. La cancel·lació d'actuacions i el tancament de teatres van obligar a ajornar moltes actuacions, que de la primavera del 2020 es van traslladar a la tardor. Això va fer moure els espectacles que estaven programats a la tardor uns mesos més endavant i, si hi sumem la cancel·lació durant bona part del 2020 de totes les funcions escolars, les companyies i els creadors de teatre familiar a Catalunya han passat un any d'aturada gairebé absoluta.

Al calendari de festivals de Catalunya, el març és el mes de la Mostra d'Igualada, l'abril és per al Sismògraf d'Olot i el maig per a la Fira de Titelles de Lleida i el Trapezi de Reus. Tots ells es van cancel·lar, evidentment. Del Sismògraf, que cada any té lloc pels volts de Sant Jordi, es va passar al Sismògraf de tardor, repartit en diferents mesos i poblacions de la Garrotxa. El Trapezi va passar del maig a, teòricament, tres moments diferents durant l'any: al maig hi va haver una sèrie de presentacions en línia al web del festival, al juliol va tenir lloc la fira pròpiament dita, en format virtual, i a l'octubre havia de tenir lloc la part presencial del Trapezi. Lamentablement, a causa de la segona onada de la pandèmia i de les xifres de contagiats a Reus, l'organització va decidir cancel·lar les activitats presencials programades del 23 al 25 d'octubre. La Fira de Titelles de Lleida també es va cancel·lar dos cops: al maig, en les dates inicialment previstes (a causa de l'estat d'alarma), i al juliol, a causa del tancament perimetral del Segrià decretat pel Govern degut a l'augment de casos de coronavirus. El Deltebre Dansa —festival dirigit per Roberto Olivan i que té lloc a les terres de l'Ebre durant el mes de juliol— també es va acabar cancel·lant. El fet que es tracti d'una cita amb gran presència de noms internacionals, tant en la seva programació com en els cursos i tallers, en va fer impossible la celebració.

El Grec, el festival d'estiu de Barcelona, es va acabar celebrant. Des d'un primer moment, tant l'ICUB com Francesc Casadesús, el seu director artístic, van declarar que l'Ajuntament de Barcelona faria el possible per no cancel·lar el festival d'estiu de la capital de Catalunya, fins i tot després d'uns moments d'incertesa absoluta, a mitjans de juliol, quan semblava que s'hauria de cancel·lar. La professió teatral es va concentrar al davant del Teatre Grec amb pancartes en què hi posava «La cultura és segura». Imaginem que hi va haver converses molt intenses entre l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat, i el Grec va seguir endavant fins al final.

Al setembre el curs teatral s'inicia cada any amb FiraTàrraga, veritable tret de sortida de la temporada escènica a Catalunya. Enguany la fira no es va celebrar tal com la coneixem, però sí que va ser la primera edició en què va tenir lloc la Llotja en línia, una plataforma virtual perquè artistes i programadors poguessin posar-se en contacte i fer negocis. Una trobada com FiraTàrraga, en què la proximitat i la trobada de cossos (tot i que en espais majoritàriament oberts) eren molt presents, era impensable en un any de pandèmia. La fira es va reinventar, i va ampliar el suport a la creació, va idear el projecte Hivernem, de recerca d'escriptura per a l'espai públic, i va crear el circuit nòmada, que tindrà lloc arreu del territori al llarg del 2021.

Sí que es van celebrar, en canvi, el Terrassa Noves Tendències (del 9 a l'11 d'octubre) o la Fira Mediterrània de Manresa (del 13 al 19 d'octubre), aquesta última amb un format que combinava la presencialitat amb algunes propostes en línia. La Fira Mediterrània va coincidir amb el tancament de bars i restaurants decretat per la Generalitat i, tot i la dificultat per als espectadors, periodistes i programadors d'assistir a un festival (en una ciutat que no és la seva) i no poder fer els àpats en locals tancats, la cita es va acabar celebrant amb més o menys normalitat.

Per acabar amb aquesta ruta per alguns dels festivals més importants d'arts escèniques a Catalunya (ens n'hem deixat molts, en som conscients), continuem amb el Festival El Més Petit de Tots. Aquest va ser un altre dels damnificats, en aquest

cas pel tancament dels teatres que va tenir lloc del 29 d'octubre al 23 de novembre a tot Catalunya. El festival dedicat a la primera infància havia previst el format mixt, presencial i virtual («El més petit als núvols»), i va acabar celebrant-se totalment en línia. L'altre gran afectat per aquest tancament va ser el Temporada Alta, el festival de tardor celebrat a Girona i Salt, que va ampliar (encara més) la seva oferta d'espectacles en línia i va reprogramar tots els espectacles que va poder. Tota la programació internacional es va cancel·lar, com és lògic, i alguns d'aquests espectacles es van poder veure en format *streaming*. El Temporada Alta, com el Grec, és una de les cites que permeten que els espectadors catalans vegin espectacles internacionals, i el 2020 quedarà marcat a la nostra memòria com un dels anys on hem vist més teatre local que mai: teatre de quilòmetre zero.

SALES QUE OBREN I TANQUEN, PREMIS I NOMENAMENTS

Pel que fa al teixit de teatres, el 2020 Barcelona va veure com tancava una de les seves sales: el Club Capitol. El teatre, situat a la Rambla i gestionat pel Grup Balañà des del 1962, ja havia anunciat a finals del 2019 que en acabar la temporada 2010-2020 tancaria les portes. El motiu, ben simple: el propietari del local es va negar a renovar-los el lloguer; per tant, el teatre va acabar abaixant la persiana, de forma oficial, el juny del 2020. El mateix any, tant la Sala Hiroshima (al Poble Sec) com l'Antic Teatre (al barri de Sant Pere) feien públic que es trobaven en perill: en ambdós casos, altre cop, a causa del lloguer. En el cas de la Hiroshima, el propietari els va informar que volia destinar el local a un altre ús, i tancarà el desembre del 2021; la sala espera que l'Ajuntament de Barcelona els ajudi a buscar una nova ubicació de cara al 2022. En el cas de l'Antic Teatre, el propietari vol multiplicar el lloguer per cinc, encara que el contracte actual serà vigent fins al 2026. D'altra banda, el 2020 va veure com s'obria un nou teatre a Barcelona: la Sala Aquarella, situada en un hotel de la Gran Via de les Corts Catalanes, i dedicada als monòlegs d'humor i als sopars amb espectacle.

En l'apartat dels guardons, les arts escèniques fetes a Catalunya van obtenir diversos premis durant el 2020. El dramaturg Guillem Clua va guanyar el Premio Nacional de Literatura Dramática per *Justícia*, el text que va estrenar al TNC el mes de febrer. La companyia de teatre familiar La Baldufa va guanyar el Premio Nacional de Artes Escénicas para la Infancia y la Juventud, i la companyia de circ Los Excéntricos va ser guardonada amb el Premio Nacional de Circo. Pel que fa als Premis Nacionals de Cultura entregats pel ConCA, entre els guanyadors del 2020 hi ha la companyia de teatre físic Tricicle i el projecte Xamfrà, Centre de Música i Escena del Raval.

Finalment, el 2020 també va ser l'any en què el Teatre Nacional de Catalunya va nomenar la primera directora artística de la seva història. Carme Portaceli va ser la guanyadora del concurs públic amb un projecte amb quatre eixos principals: la relació del teatre de Barcelona amb l'àrea metropolitana, l'intercanvi amb els teatres dels Països Catalans, la connexió amb Europa potenciant el treball conjunt de creadors catalans amb companyies internacionals, i la relació amb l'Amèrica llatina i festivals de Xile, l'Argentina i l'Uruguai. Portaceli es va incorporar al teatre el setembre del 2020 per començar a treballar en la programació de la temporada 2021-2022. El seu contracte és de sis anys i no prorrogable.

En definitiva, el 2020 serà un any molt recordat pels aficionats a les arts escèniques a Catalunya; l'any del tancament, els ajornaments i les cancel·lacions. L'any del confinament municipal i comarcal. L'any dels aforaments al 50 %. L'any de les butaques buides entre espectadors. Un sí, un no. Mans, distància, mascareta. L'any de lemes com «La cultura és segura» o «A cultura tenim un pla». L'any en què vam conèixer la Juana Dolores Romero Casanova. L'any en què va aparèixer la col·lecció *Paragrafies*, editada per l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona, el Mercat de les Flors i Comanegra, dedicada als coreògrafs (els dos primers volums estan dedicats a Cesc Gelabert i Pere Faura). L'any en què van augmentar considerablement els ajuts i beques en recerca i creació escènica (menció especial al Teatre Lliure i FiraTàrrrega). L'any en què ens van deixar figures tan importants del teatre català com Josep Maria Benet i Jornet, Rosa Maria Sardà o Montserrat Carulla. L'any de les dues conselleres de Cultura: Mariàngela Vilallonga va ser cessada el 3 de setembre (a l'inici de la temporada) i va ser substituïda per Àngels Ponsa, que avui dia encara ostenta

el càrrec. L'any del Zoom. L'any de la presencialitat convivint amb la programació en línia. L'any del teatre a les pantalles. Definitivament, un any per recordar. Si les arts escèniques han demostrat capacitat de resiliència i adaptació davant una crisi sanitària global com la del coronavirus, és que ho poden aguantar tot. Ara, tampoc no caldria repetir un any com aquest.

Arts visuals

L'endemà del naufragi. El moment per repensar-ho tot

Mariona Seguranyes Bolaños

Historiadora de l'Art i doctora en Humanitats

Aquest 2020 està marcat per la crisi sanitària que va obligar a tots els museus, centres d'art i espais culturals a tancar a partir del 13 de març, un tancament que es va allargar gairebé tres mesos i va tirar per terra totes les programacions previstes. En aquest impàs, els museus i centres d'art han abocat els seus recursos a connectar-se amb el públic de manera digital i han obert les seves portes on-line per mostrar les seves col·leccions i organitzar conferències i debats. La crisi de la pandèmia ha accelerat un procés de reflexió que ens ha de conduir a reforçar les bases d'un sistema cultural català debilitat. Ara més que mai el debat és obert sobre el rol dels museus i la cultura com un dret social irrenunciable.

POLÍTICA CULTURAL I ACCIÓ DE LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES

La política del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya ha estat enfocada a revertir la situació complexa que està vivint el sector cultural.

El mes de setembre el president Quim Torra fa canvis en el seu govern i destitueix a Mariàngela Vilallonga, que havia estat fins aquest moment consellera de Cultura, per nomenar a Àngels Ponsa, que exercia de directora general de Creació, Acció Territorial i Biblioteques a l'equip de Vilallonga.

En aquest any s'han establert les bases per a una futura Llei de la Cultura a través de la Declaració de la Cultura com a Bé Essencial, el 22 de setembre, la qual ha de permetre desenvolupar un marc normatiu per als drets culturals de la ciutadania.

El 18 de desembre es presenta el Cens d'Artistes de Catalunya, que permetrà avançar cap a l'Estatut de l'Artista, la base per a les millores laborals dels professionals. Així mateix, permetrà cartografiar la creació artística del país i s'està desenvolupant amb la col·laboració del CONCA.

POLÍTIQUES A FAVOR DE LA CREACIÓ ARTÍSTICA

El juny de 2020 el Govern aprova el Decret 60/2020, segons el qual la Xarxa de Centres d'Arts Visuals passa a integrar-se, sense perdre la seva identitat, en el Sistema Públic d'Equipaments d'Arts Visuals de Catalunya, i el MACBA esdevé el seu museu de capçalera. Aquesta xarxa s'impulsa amb nous finançaments a vuit centres territorials i als ajuntaments per afavorir-ne la programació amb gairebé 3,5 milions d'euros.

La Generalitat, seguint el pla nacional d'adquisicions de béns culturals, augmenta la inversió en compres d'obres d'art per a la Col·lecció Nacional d'Art. En concret, al llarg del 2020 hi ha invertit 1,4 milions d'euros, més del doble del que hi va destinar el 2019, i ha ampliat la col·lecció nacional amb 2.025 béns culturals. Amb les adquisicions s'han omplert, per exemple, els buits de la col·lecció d'art gòtic del MNAC amb una obra de Lluís Borrassà.

Es crea una plataforma de digitalització del patrimoni cultural amb quaranta institucions vinculades, amb el programa «Giravolt» per impulsar l'aplicació de la tecnologia 3D en el llegat d'obres i monuments del país. Així mateix, s'ha creat un museu digital amb els primers cinquanta models en 3D.

ACCIONS DELS CENTRES D'ARTS VISUALS DEL PAÍS

Enguany el MNAC ha establert un acord de col·laboració amb la Fundació Suñol, que ja s'ha vist materialitzat amb una intervenció a l'exposició permanent amb el nom de *Diàlegs intrusos*. Aquestes aliances formen part d'un pla per impulsar l'art de postguerra i de la segona avantguarda. Es planteja reorganitzar les sales del romànic d'aquest museu. El mes de novembre convoquen el concurs de direcció de l'Arts Santa Mònica per als propers quatre anys amb la finalitat que el centre enceti una nova etapa.

L'octubre l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona reorienta el projecte del Centre d'Art i la Fàbrica de Creació Fabra i Coats per desdoblar-lo i amb aquesta finalitat rescindeix el contracte a Joana Hurtado, que havia estat escollida el 2019 per concurs públic per dirigir aquests dos espais, per recontractar-la tot seguit només per dirigir el centre d'art. La fàbrica de creació és coordinada de manera interina provisionalment per Carles Sala (del mateix ICUB) en espera que es pugui convocar un concurs públic.

Aquest mateix octubre el jurat de la convocatòria de Barcelona Producció fa pública la seva selecció dels projectes que proveiran de contingut l'espai artístic de La Capella.

La polèmica de l'ampliació del MACBA, que es va estendre al llarg de tot el 2019, es va resoldre amb la cessió de la capella de la Misericòrdia a l'Ajuntament i al llarg del 2020 s'han realitzat els tràmits de modificació del Pla General Metropolità perquè l'equipament s'ampliï a la plaça dels Àngels. El 2020 s'ha convocat un concurs internacional per a la proposta d'ampliació del museu amb uns projectes finalistes que es van fer públics aquest mes de desembre.

Es decideix allargar el contracte al director del MACBA, Ferran Barenblit, fins a l'agost del 2021, amb la previsió de convocar un concurs públic internacional. A l'octubre es convoca la plaça de direcció del Bòlit Centre d'Art Contemporani (Girona), càrrec que ha assumit fins aleshores Carme Sais. El novembre l'Agència Catalana de Joventut convoca la licitació per a la coordinació de la Sala d'Art Jove de la Generalitat de Catalunya durant l'any 2021. El desembre es nomena Vicent Fibla com a nou director artístic del Centre d'Art de Tarragona, després d'un llarg procés, i sobre la convocatòria per a la direcció de la Virreina Centre de la Imatge.

INICIATIVES PRIVADES I PÚBLIQUES DESTACADES

Tot i la pandèmia, l'any 2020 han tingut lloc iniciatives entre el sector privat i institucions públiques rellevants, com els convenis entre la Fundació Joan Miró i la Universitat Pompeu Fabra per impulsar estudis sobre el pintor des de la càtedra que portarà el seu nom i el conveni entre la Fundació Vila Casas i la Universitat Pompeu Fabra per potenciar la interacció entre recerca i art. La Fundació Vila Casas no deixa d'expandir la seva acció cultural al llarg del territori i estén el seu programa Itinerart al nou projecte de centre cultural didàctic i expositiu al Castell de Vila-seca, al Camp de Tarragona, amb un conveni de quatre anys de col·laboració entre ambdues institucions, el qual s'inaugura amb l'exposició *La resistència del signe*, i alhora obre una nova col·laboració de dos anys amb l'Espai Art de l'Abadia de Sant Joan de les Abadesses per exposar-hi una selecció de la seva col·lecció. El 7 d'octubre la Fundació Mapfre obre el Centre de Fotografia KBr, situat a l'edifici La Vela de la Torre Mapfre, amb una programació atractiva i amb l'objectiu de convertir-se en un centre de referència. El mes de gener la Fundació Suñol obre un nou espai expositiu a les Corts i estableix un conveni amb el Museu Nacional d'Art de Catalunya que ja ha donat els primers fruits. Així mateix, tenen lloc les sessions del Doctorat Picasso en línia oberta, fruit d'un acord del novembre de 2019 entre el Museu Picasso de Barcelona i el Departament de Filosofia de la Universitat Autònoma de Barcelona. El novembre la Fundació

Atrium Artis i Bonart Cultural convoquen, amb la col·laboració de la Fundació Lluís Coromina i el Grup Excursionista i Esportiu Gironí (GEiEG), la primera Beca Berta Casas d'investigació en art contemporani.

El 30 de gener finalitza el contracte de Carles Guerra al capdavant de la Fundació Tàpies, que no es renova, i actualment la direcció encara és assumida per la gerent de la institució.

DONACIONS RELLEVANTS

Volem destacar un seguit de donacions rellevants que l'any 2020 han entrat en museus públics. Així, doncs, Rafael Tous dona més d'un miler d'obres de la seva col·lecció d'art conceptual al MACBA, en la qual són representats els artistes Francesc Abad, Eugènia Balcells, Carmen Calvo, Pere Noguera, Carlos Pazos i Benet Rossell, entre d'altres; Antoni Gelonch disposa la seva col·lecció de 994 obres de gravat al Museu de Lleida, i el fons de l'il·lustrador de còmics Miguel Gallardo entra al Museu Jaume Morera de Lleida.

El Museu Picasso de Barcelona rep en donació la fosa moderna en bronze de dues escultures d'Emili Fontbona, que han motivat la realització d'una petita exposició i una publicació. També van rebre en el seu moment aquesta donació el MNAC, el Museu Marès, el Museu d'Art Modern de Tarragona, el Museu de Montserrat i el Casino d'Amposta i Tarragona.

CENTRES I EXPOSICIONS MARCATS PER LA PANDÈMIA

La crisi sanitària ha colpejat amb virulència el sistema museístic del país. Entre els museus més afectats per la pandèmia hi ha els que rebien bona part dels seus ingressos dels visitants, amb unes xifres molt elevades, bona part dels quals eren turistes. Amb un panorama ple d'incerteses, molts d'aquests centres no tenen encara resposta de com sufragar la manca de recursos per mantenir la seva estructura, i precisament són els que sustenten el patrimoni dels artistes més universals de casa nostra.

El mes de març la Fundació Joan Miró va presentar un ERTO per a la totalitat de la seva plantilla de 57 treballadors, que ja venia d'una situació molt complicada. El conveni que van signar amb la Fundació Vila Casas, que li assegurava una aportació anual de 100.000 euros l'any fins al 2030 per a la conservació de la col·lecció de l'artista, no ha estat suficient per garantir l'estabilitat econòmica d'aquest centre, que es finançava en un 70% amb recursos propis, procedents majoritàriament de les entrades. La Fundació Catalunya La Pedrera també va presentar el març un ERTO per als seus treballadors i la Fundació Gala-Salvador Dalí va aplicar un ERTO a la plantilla de 116 treballadors. Els museus Dalí s'han anat adaptant a les onades de la pandèmia: han obert un 55% menys que l'any passat i la darrera obertura d'aquest 2020 va ésser del 18 de desembre al 6 de gener. Des del passat 27 de març de 2021 van adaptant l'horari segon necessitats. El 85% d'ingressos de la Fundació Gala-Salvador Dalí provenien de la venda d'entrades i de les botigues dels museus. El Museu de Montserrat també aplica un ERTO a la plantilla de treballadors del museu i han reobert aquest mes d'abril del 2021 amb un horari d'obertura que adapten segons necessitats.

La reobertura dels diferents centres expositius ha tingut lloc de manera escalonada des del 19 de maig fins al 25 de juliol. Tot i així, en aquests moments encara hi ha museus que obren de manera limitada, com la Fundació Joan Miró o la Fundació Antoni Tàpies.

La pandèmia ha provocat que les programacions previstes saltessin pels aires; algunes s'han recuperat entre els anys 2020 i 2021, però d'altres ara com ara no tenen data prevista de reprogramació. Malgrat aquesta situació, hi ha hagut una proposta molt atractiva d'exposicions que desafia una situació extremadament complexa.

A continuació presentem una tria d'exposicions de l'any 2020, en què hem tingut en compte la seva rellevància i qualitat, sobre la base de criteris cronològics i de disciplina. En aquest llistat s'indiquen entre parèntesi la data de la inauguració i l'espai que la va acollir i, si no s'hi esmenta l'indret, per defecte se suposa que es tracta de Barcelona. Així mateix, s'hi ha inclòs un apartat de la programació virtual més desta-

cada que ha tingut lloc en els mesos de tancament dels centres expositius.

Exposicions d'art antic. *Giambattista Piranesi-Humberto Rivas* (Artur Ramon Art, 30-01-2020), *Art primer. Artistes de la prehistòria* (Museu d'Arqueologia, 06-02-2020), *Nord & Sur. Art medieval de Noruega i Catalunya, 1100-1350* (Museu Episcopal de Vic, 15-02-2020), *Vallmitjana i la façana de la catedral. Històries singulars al voltant de l'escultura* (Museu Diocesà de Barcelona, catedral de Barcelona, 18-02-2020), *Art i mite. Els déus del Prado* (CaixaForum, Barcelona, 15-10-2020).

Exposicions d'art modern (1880-1939). *Jaume Sans. Del surrealisme a l'abstracció* (Galeria Marc Domènech, 16-01-2020), *Palmira Puig i Marcel Giró - Saudades de São Paulo* (Fundació Vila Casas, Museu Palau Solterra, Torroella de Montgrí, 02-02-2020), *Barcelona i Els Quatre Gats, un gir cap a la modernitat* (Gothsland Galeria d'Art, fins al 28-02-2020), *Art i exili. Artistes de l'exili català de 1939. Llegat Fàbrega i Fons Narro* (Museu Memorial de l'Exili, la Jonquera, Museu de l'Empordà, Figueres, 08-02-2020), *Gala / Dalí / Dior. D'art i moda* (Castell de Púbol, Fundació Gala-Salvador Dalí, 13-03-2020), *L'home nu. Tot despullant els arquetips de la masculinitat* (Museu d'Art de Cerdanyola, Diputació de Barcelona, fins al 05-04-2020), *Sobre la fotografia, Susan Sontag* (Palau de la Virreina, 09-06-2020), *Dalí: "El surrealisme sóc jo"* (Teatre Museu Dalí, 11-07-2020), *Jamais. Óscar Domínguez Pablo Picasso* (Museu Picasso, 15-07-2020), *El Vendrell. L'època daurada: Casals, Fenosa, Guimerà i Nin* (Palau Robert, 29-07-2020), *Josep Clarà - L'univers de l'escultura* (Fundació Vila Casas, Museu Can Mario, Palafrugell, 25-07-2020), *Cigarrillos París i la publicitat moderna* (Museu de la Garrotxa, 05-09-2020), *Modest Urgell, més enllà de l'horitzó* (Museu d'Art de Girona, fins al 27-09-2020), *Dones artistes a l'Alt Empordà (1830-1969)* (Museu de l'Empordà, Figueres, 03-10-2020), *El llibre català en el temps del Modernisme* (Museu de Maricel de Sitges, 09-10-2020), *Días de ira. Comunismo libertario, gitanos flamencos y realismo de vanguardia. Helios Gómez* (Palau de la Virreina, 05-11-2020), *L'enigma de la mirada* (Artur Ramon Art, 16-12-2020).

Exposicions d'art contemporani (1940-2000). *En tres actes. Obres mestres conegudes* (Fundació Suñol, 16-01-2020), *Antoni Tàpies. L'àcid és el meu ganivet*, (Fundació Tàpies, 24-01-2020), *La médium i el poeta. Una conversa astral entre Josefa Tolrà i Joan Brossa* (Fundació Joan Brossa, 06-02-2020), *Constel·lació Antoni Llena. Intervenció a la col·lecció* (Fundació Joan Miró, 07-02-2020), *William Klein. Manifest* (La Pedrera, 05-03-2020), *Miró: Objectes de diseg. Surrealisme i disseny 1924-2020* (CaixaForum Barcelona, 01-06-2020), *Sisters! Barbara Hammer* (Palau de la Virreina, 09-06-2020), *Acció. Una història provisional dels 90* (MACBA, 10-07-2020), *Reclòs-osa* (Museu Jaume Morera, Lleida, 24-07-2020), *José Guerrero. La influencia de los EE.UU.* (Galeria Mayoral, 09-09-2020), *Àngel Ferrant i Xavier Vidal de Llobatera - L'amistat infinita* (Espai Volart, Fundació Vila Casas, 17-09-2020), *Jesús de Vilallonga - Vilallonga, l'ull interior* (Fundació Vila Casas, Espais Volart 17-09-2020), *Óscar Domínguez. El "triple traç". 1948-1952* (Galeria Marc Domènech, 17-09-2020), *Línies vermelles. La censura en la col·lecció de Tatxo Benet* (La Panera, Lleida, 26-09-2020), *En tres actes. Tot el que és sòlid s'esvaeix* (Fundació Suñol, 06-10-2020), *Bill Brandt* (Fundació Mapfre KBR, 09-10-2020), *Paul Strand* (Fundació Mapfre KBR, 09-10-2020), *Vampirs. L'evolució del mite* (CaixaForum, Barcelona, 29-10-2020), *Moisès Villèlia. Fustes. 1954-1992* (Galeria Marc Domènech, 19-11-2020), *Diàlegs intrusos. Tot és present* (MNAC, amb la col·laboració de la Fundació Suñol, 13-11-2020), *Barcelona Memòria Fotogràfica* (Centre d'Arts Digitals Ideal, 04-10-2020), *Eduard Arranz-Bravo / Francesc Parcerisas* (Tecla Sala, l'Hospitalet, 03-12-2020).

Exposicions d'artistes en actiu. *Estado de malestar - María Ruido* (El Bòlit, Girona, 17-01-2020), *Fugir, d'Àlex Nogué* (MUME, la Jonquera, 18-01-2020), *Tornar a ser, Evru/Zush* (Galeria Senda, 23-01-2020), *En el nom de la mare, en el nom de la terra* (CIVIC, Vic, 24-01-2020), *Guerrero Medina - El meu compromís* (Fundació Vila Casas, Espai Volart, 24-01-2020), *Marzo-Mart* (Espai Gdart Centre Cultural de Terrassa, 06-02-2020), *L'apuntador i altres símptomes, Núria Güell* (Bòlit, Girona, fins al 09-02-2020), *Persistències. Enric Ansesa* (Fundació Vila Casas, Museu Can Framis 11-02-2020), *Succeeix cada dia, Jordi Mitjà* (Fabra i Coats, Centre d'Art Contemporani, 15-02-2020), *La biblioteca infinita (Haris Epaminonda i Daniel Gustav Cramer)* (Fabra i Coats, Centre d'Art Contemporani, 15-02-2020), *Safe, safe, safe, the pulse of the house beat softly* (Centre d'Art La Panera, Lleida, 15-02-2020), *El món serà Tlön* (Bòlit, Girona, 21-02-2020), *Son.*

Empremtes i figuracions a les Valls d'Àneu. Intervenció Oriol Vilapuig (MNAC, 12-03-2020), *Carlos Pazos. Interrogantes suspendidos o Déjà vu?* (ADN Galeria, 14-03-2020), *Daido Moriyama. A Diary* (Foto Colectania, 03-06-2020), *Un segle breu: Col·lecció MACBA* (MACBA, 03-06-2020), *El tercer estado. Daniel G. Andújar* (Palau de la Virreina, 09-06-2020), *Nalini Malani. No em sents* (Fundació Joan Miró, 19-06-2020), *Marcel Rubio Juliana* (Galeria Joan Prats, 25-06-2020), *Anna Irina Russell* (Bombon projects, 25-06-2020), *Home Sweet Home* (Tecla Sala, Centre d'Art de l'Hospitalet de Llobregat, 30-06-2020), *Les arecàcies, Marta Negre* (Museu de la Mediterrània, Torroella de Montgrí, 06-07-2020), *23 espines de Jaume Geli* (Fundació Valvi, Girona, 07-07-2020), *Irene Solà* (Àngels Barcelona, 09-07-2020), *Samuel Aranda - Territori* (Fundació Vila Casas, Palau Solterra, Torroella de Montgrí, 18-07-2020), *Lola Lasurt. Joc de nens* (La Capella, 21-07-2020), *Silence of Being* (Galeria Horixon, 20-08-2020), *Mat Collishaw. The End of Innocence* (Fundació Sorigué, 01-09-2020), *Susana Arce* (Centre Cultural Terrassa, 07-09-2020), *Laercio Redondo, El Museu Imaginari* (Projecte SD, 10-09-2020), *El més simple és el més difícil de fer* (Anna Mas Projects, l'Hospitalet 16-09-2020), *Pere Noguera. A tot li cal una paret* (Fundació Vila Casas, Espai Volart, 17-09-2020), *Jordi Lafon. La constant indissoluble* (Centre d'Art Tecla Sala, l'Hospitalet de Llobregat, 01-10-2020), *Aziz Hazara. The Restless Echo of Tomorrow* (Fundació Antoni Tàpies, 03-10-2020), *Jordi Martorano El cor oceànic de les coses* (Fundació Vila Casas, Museu Can Framis, 05-10-2020), *Càpsules de confinament: art i pandèmia a Catalunya* (Fundació Vila Casas, Museu Can Framis, 05-10-2020), *William Kentridge* (CCCB, 09-10-2020), *To llengua boca, Wendelien Oldenborgh* (Fabra i Coats, Centre d'Art Contemporani, 17-10-2020), *Manolo Laguillo Projectes* (1983-2020) (La Virreina, Centre de la Imatge, 20-10-2020), *Tony Cokes. Música, texto, política* (MACBA, 23-10-2020), *Basado en historias reales. Colección Foto Colectania* (Foto Colectania, 31-10-2020), *Fina Miralles. Sóc totes les que he sigut* (MACBA, 05-11-2020), *Segona edició del Postbrossa* (Fundació Joan Brosa, 12-11-2020), *World Press Photo* (CCCB, 13-11-2020), *Fets / Facts, Enric Ansesa* (Bòlit, Museu d'Art de Girona, Museu d'Història de Girona, 20-11-2020), *Jaume Plensa, la llarga nit* (Galeria Senda, 03-12-2020), *Pere Llobera + Setxu Xirau Roig I Un gaig blau* (MAC, Cúpula del Cementiri dels Caputxins, Mataró, 27-12-2020).

Exposicions d'arquitectura. *Laura Martínez de Guereñu. Re-enactment: la obra de Lilly Reich ocupa el Pabellón de Barcelona* (Fundació Mies van der Rohe, 06-03-2020).

Exposicions de disseny. *Modernisme, cap a la cultura del disseny* (Museu del Disseny de Barcelona, permanent), *Gameplay. Cultura del videojoc* (CCCB, fins al 30-08-2020), *Emergència! Dissenys contra la Covid-19* (Museu del Disseny de Barcelona, 13-11-2020).

Exposicions de còmic. *Perich (1941-1995). Humor amb ulls de gat* (El Born Centre de Cultura, 05-03-2020), *Fer (1949-2020). L'humor amable* (Arts Santa Mònica, 16-12-2020).

Programació virtual, on-line. MACBA (Secció Art i Artistes), CCB (conferències retransmeses en línia i penjades a la web), MNAC (increment d'activitats digitals), Museu Picasso (visites virtuals al museu, cronologia interactiva i blog del museu), Fundació Joan Miró (*Miró a casa*), monestir de Santa Maria de Pedralbes (web immersiva i interactiva), Teatre-Museu Dalí (visita virtual amb la tecnologia Matterport), Museu d'Història de Girona (entrades al Facebook, col·lecció Santos Torroella), Museu d'Història dels Jueus de Girona, (visita al museu amb audioguies), Lo Parda, Fundació Privada Guillem Viladot (*ConfinART. Art en temps de crisi*), Fundació Vila Casas (*Càpsules de confinament*), Bòlit Centre d'Art Contemporani, Girona (lectura i conversa virtual).

FESTIVALS

Gener: festival Pep Sales de Girona. Febrer: festival Llum BCN, barri de Poblenou. Juliol: festival Art Nou, galeries Art Barcelona; Residències de *La Muga Caula*, Escaules, Boadella; cicle d'Accions a *la natura* (A+A), Centre d'Art i Cultura Arbar, la Vall de la Santa Creu (el Port de la Selva). Agost: Biennal de Fotografia Xavier Miserachs, Palafrugell. Setembre: Festival Errant, Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida; Barcelona Gallery Weekend; festival Art&Gavarres, comarques gironines; Festival Inund'art,

Girona; festival Ars Electronica Garden, Barcelona. Octubre: Festival Lluèrnia, Olot; festival La Nuú, *Cos i pedra* de fotografia, Rubí; Festival InCadaqués de fotografia; Festival *Panoràmic* de fotografia, Granollers-Barcelona. Novembre: Loop, festival de videoart, Barcelona. Desembre: la biennal d'art europeu Manifesta anuncia que escull Barcelona com a amfitriona de la seva edició el 2024.

DESTACATS EN L'ÀMBIT DE LA CREACIÓ

Commemoracions. Vint-i-cinc anys de la mort de l'humorista Jaume Perich, que es celebra amb una exposició al Born i un llibre autobiogràfic de l'autor inèdit. Any Alexandre de Riquer, centenari de la mort de l'artista el 13 de novembre de 1920, a cura de Teresa Costa Gramunt, que es celebra amb diverses conferències, debats i exposicions. Commemoració del centenari del naixement de Joan Perucho, que es celebra, entre d'altres, amb l'exposició *Joan Perucho. Creació, imaginació i bon gust* itinerant per tot Catalunya i *Perucho-Miró. La Fundació Miró al Vendrell?*, Fundació Apel·les Fenosa, El Vendrell.

Per altra banda, el Palau de la Virreina ha celebrat el seu quarantè aniversari a la creació contemporània, la Fundació Arranz-Bravo ha festejat el seu desè aniversari i el MACBA ha celebrat el seu vint-i-cinquè aniversari.

Premis sonats. El març es van lliurar els premis ACCA (Associació Catalana de Crítics d'Art); l'exposició *Charlotte Salomon. Vida? O teatre?*, de Ricard Bru (Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes), va rebre el Premi de Recerca; el Premi d'Educació va ser per al festival Barcelona Dibuixa (Museu Picasso i Institut de Cultura) i el van recollir Anna Guarro i Mel Garcia; el Premi d'Espais i Iniciatives va ser per al programa Mataró Art Contemporani; «Kao Malo Vode na dlanu», de l'artista Mireia Sallarès (Fabra Coats Centre d'Art Contemporani i Editorial Arcàdia), va obtenir el Premi de Projecte Artístic; el Premi de la Crítica es va atorgar a Clàudia Rius i Bernat Puig-tobella, de la publicació digital *Núvol*. Pel que fa al Premi de Comissariat, va haver-hi dues mostres amb un empat de votacions: *Feminismes!* al CCCB, a cura de Gabriele Schor i Marta Segarra, i *Realisme(s) a Catalunya, 1917-1936. Del Picasso clàssic al Dalí surrealista*, a cura de Mariona Seguranyes del Museu Maricel de Sitges, Museu de Valls, Museu de la Garrotxa i Xarxa de Museus d'Art de Catalunya.

El mes d'octubre el CoNCA va reconèixer amb el Premi Nacional de la Cultura la residència d'artistes i investigadors Centre d'Art Natura de Farrera (CAN).

Pel que fa als Premis Ciutat de Barcelona, a causa de la crisi sanitària enguany han estat reconvertits en 225 beques, que reben també el nom Premis Ciutat de Barcelona.

El desembre es van atorgar els Premis GAC 2020 - XIII Nit del Galerisme, que són organitzats per les Galeries d'Art de Catalunya i l'Associació Art Barcelona. Entre els guardonats cal destacar els següents: Premi a la Millor Exposició Històrica per a la Galeria Marc Domènech per *Magda Bolumar. Papers dels anys 60 i 70*; Premi al Comissariat per a Arnau Horta per l'exposició *Art sonor?*, de la Fundació Joan Miró; Premi a la Millor Programació en Galeria per a la Galeria RocioSantaCruz; Premi al Col·leccionisme per a Josep Mara Civit; Premi a la Crítica per a Àngela Molina, i Premi al Mitjà de Comunicació per al diari digital *Mirador de les Arts*. Els premis honorífics Fundació Banc de Sabadell en les categories d'artista i galerista van ser per a Antoni Llena i Chus Roig.

Aquest any la publicació *El Temps de les Arts* convoca la primera edició d'uns premis amb les categories d'arts visuals, arts escèniques, música, arquitectura i patrimoni. També destaca la nominació de l'exposició *Art primer. Artistes de la prehistòria*, del Museu d'Arqueologia de Catalunya, als Global Fine Art Awards (GFFA).

Publicacions destacades. *Pintura catalana Segones avantguardes*, editat per Enciclopèdia Catalana i dirigit per Àlex Mitrani; *Quaderns Kodak*, d'Enric Cristòfol Ricart, a cura d'Enric Blanco, editat per Punctum; *El llibre català en temps del Modernisme*, del Consorci del Patrimoni de Sitges i Viena Edicions; *Catàleg de pintura i obra sobre paper impresa del Cau Ferrat*, textos de diversos autors, entre ells Ignasi Domènech i Francesc Fontbona, editat pel Consorci del Patrimoni de Sitges; *Sant Martirià, cos sant de Banyoles*, de Francesca Español, editat per Quaderns de Banyoles (Ajuntament de Banyoles); *L'art del gravat català*, dirigit per Artur Ramon i textos

de diversos autors i editat per Enciclopèdia (Barcelona); *Liber amicorum. A Francesc Fontbona, historiador de l'art*, textos de diversos autors, editat per la Generalitat de Catalunya (Barcelona).

Necrològiques. 22-03-2020: Jordi Casanovas Miró, especialista en epigrafia hebrea medieval i tècnic del Museu Nacional d'Art de Catalunya; 29-03-2020: Arnau Puig, filòsof, crític d'art i sociòleg, i cofundador del Dau al Set; 14-04-2020: Pep Montoya, artista; 14-04-2020: Jordi Cano, dissenyador gràfic, artista i professor; director d'Umedia de la Universitat de Vic i de l'Empresa Eumo; 15-05-2020, Joan Genovés, artista; 20-05-2020: Lluís Juste de Nin, dissenyador, il·lustrador i ninotaire; 30-05-2020: Xavier Grau, artista; 03-04-2020: Víctor Nubla, músic experimental i escriptor; 14-09-2020: José Antonio Fernández Fernández, "Fer"; 30-09-2020: Josep Vallès Rovira, crític d'art; 06-10-2020: Alfons Borrell Palazón, pintor; 15-10-2020: Joan Gaspar Farreras, galerista; 19-10-2020: Antonio Beneyto, artista; 09-11-2020: Domènec Fita, artista; 28-11-2020: Joan Jordà, pintor; 12-12-2020: Armonía Rodríguez, escriptora, novel·lista, guionista de còmic i directora artística.

Audiovisual

Més pantalles, mateixa crisi

Mariona Borrull (ellx/ella)

Crítica de cine

La pandèmia ha demostrat que cal protegir els diferents sectors de l'audiovisual de manera activa, davant d'un mercat cada cop més competitiu. Els bastions de la diversitat s'han assegurat, en mínims, gràcies a sinergies entre els diferents agents de la producció, la distribució i l'exhibició. El cinema i la televisió sobreviuen apostant per la innovació i el videojoc és l'únic que surt relativament ben parat del confinament domiciliari.

LES SALES, EN PERILL

Les sales de cinema han patit especialment l'impacte negatiu de l'actual crisi sanitària. A finals de gener de 2021 s'anunciava el tancament temporal d'alguns cinemes del grup Balaña, que se sumaven a les pantalles ja apagades de la majoria de sales de Yelmo, Ocine i Cinesa, insostenibles després de mesos obertes amb pèrdues. Es tracta, sobretot, de cinemes de la perifèria: és el cas dels Albèniz de Girona, dels Catcines Figueres o dels Cinemes Roses, entre tants d'altres.

La seva inactivitat es deu, sobretot, a la falta d'estrenes que atreguin grans quantitats d'espectadors. Els cinemes s'havien vist fins ara pressionats per uns pocs estudis nord-americans (les anomenades *majors*, amb Disney al capdavant), que cada cop els exigien condicions d'exclusivitat més estrictes si volien estrenar els seus productes estrella. Aquesta relació estava tendint cap a l'oligopoli, de manera que, quan les *majors* han posposat o cancel·lat l'estrena en sales de les seves superproduccions, els exhibidors han quedat orfes d'oferta potent i, per tant, també d'espectadors. L'altra gran estocada ve dels diversos tancaments de la cultura ordenats pel Procicat després del desconfinament domiciliari: el primer, el 17 de juliol, el qual fou impugnats pel Gremi d'Empresaris de Cinemes de Catalunya davant del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, i el segon, el 30 d'octubre. El clima d'opinió del sector és de ràbia i d'incomprensió, ja que a efectes pràctics es considera improductiva la declaració, aquest setembre, de la cultura com a bé essencial. A més, en data del segon tancament el Ministeri de Sanitat no havia detectat encara cap brot originat en una sala.

La pandèmia ha acabat amb l'embranzida que portava el cinema: el 2019 les sales de cinema van tenir la major assistència de la dècada, la qual ja al gener i el febrer de 2020 va créixer un 7 % respecte als mateixos mesos de l'any anterior. Comptant tot l'any 2020, la caiguda ha estat del 73,6 % d'espectadors (de 18,9 milions de persones el 2019 a només 4,9), i la davallada s'enfila al 85 % si hi incloem el gener de 2021. L'Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC) va dur a terme el Pla de Rescat del Sector Cultural, amb un paquet d'ajudes per valor de 19,2 milions d'euros, i les ajudes a l'audiovisual van ascendir a 17,2 milions (5,7 més que l'any passat), però el tancament ha estat igualment de caràcter generalitzat. El mes de febrer de 2021 només un terç de les sales de l'Estat romanien obertes, segons dades de la Federación de Entidades de Empresarios de Cine de España (FEECE).

INICIATIVES PER A LA SUPERVIVÈNCIA

Són especialment destacables les propostes de la iniciativa privada per no abaixar la persiana. D'una banda, hi ha les distribuïdores nacionals, que han estrenat malgrat la incertesa i que a finals d'any sostenien el 93 % de la cartellera estatal. Es tracta de films independents, la meitat de producció espanyola i entre els quals sobresurten *Las niñas* (BTeam), *Sentimental* (Filmax), *Ane* (Syldavia) y *La boda de Rosa* (Filmax). D'altra banda, hi ha les mateixes sales, que han sabut trobar maneres de reinventar-se, ja sigui llogant les pantalles per a projectar-hi pel·lícules «a la carta» (Cinemes Verdi) o per jugar a videojocs (Cinesa). Una altra de les vies per a la supervivència ha consistit en la reposició de pel·lícules de reestrena; sales com Phenomena n'han estat referents en fidelitzar un públic que no busca tant la novetat com unes condicions òptimes de visionament, que només es poden trobar en una sala. En aquest sentit, és rellevant la iniciativa de la distribuïdora Avalon, que ha organitzat el cicle «Universo Wong Kar-Wai», amb la reestrena arreu del país de set dels grans èxits del cineasta hongkonguès. Amb la intenció de vendre una «experiència cinematogràfica» atractiva, els cinemes Boliche es van guarnir amb motius de la filmografia de Kar-Wai i es van preparar diversos col·loquis, sortejos i classes magistrals per acompanyar les projeccions. Aquest cicle va tenir el tret de sortida el 30 de desembre amb la reestrena de *Deseando amar* (2000), que havia estat restaurada per al Festival de Cannes en 4K, amb motiu del seu vintè aniversari. La pel·lícula ja acumulava a finals de gener més de 30.000 espectadors en tot l'Estat.

EL CINEMA EN CATALÀ, A MÍNIMS HISTÒRICS

Enguany només participaran a la XIII edició dels Gaudí sis llargmetratges de ficció en català, dels quals s'han nominat quatre en la categoria de Millor Pel·lícula. És la xifra més baixa en la història dels premis, i significa un descens pronunciat si es compara amb els catorze candidats de l'any passat. Així mateix, segons dades proporcionades per l'Acadèmia del Cinema Català, la participació catalana —no necessàriament en català— ha baixat del 48 % al 31 % del total de pel·lícules produïdes a Espanya aquesta última dècada. A les sales, la situació és similar: el cinema català representa un 28,9 % de la taquilla total del cinema espanyol i un 9,2 % del taquillatge total, segons dades de l'ICEC. Aquesta és una xifra que és quatre punts superior a la de l'any passat, però que a la pràctica es deu a factors com la falta d'estrenes que hi facin competència real. El 2020, de les 66 pel·lícules catalanes qualificades per l'ICEC per ser projectades en sala, menys de la meitat —30 títols— han vist la llum: de les 36 restants, 10 tenien prevista una data d'estrena que no s'ha acomplert i una —*Bajocero*, de Lluís Quílez— s'ha vist directament a Netflix. Que el 2021 es produeixi un «tap» de producte nacional depèn, en part, de com es recol·loqui el calendari d'estrena d'aquests deu títols.

El gener de 2021 Plataforma per la Llengua, en col·laboració amb l'Acadèmia i el Clúster Audiovisual de Catalunya, posava en marxa un decàleg per reivindicar qüestions que consideren cabdals per reconduir la situació de l'audiovisual català, entre les quals figuren la necessitat de més finançament públic, una nova legislació i la creació d'un canal de continguts exclusiu per al jovent.

CARLA SIMÓN, PREMI NACIONAL DE CULTURA

El 29 de novembre es van entregar els Premis Nacionals de Cultura, que anualment organitza el CoNCA per vindicar la creativitat com a part essencial de la identitat històrica nacional. Els premis valoren l'excel·lència, la innovació, la trajectòria i la projecció de les candidatures, així com la seva contribució durant l'any anterior al de la concessió. La directora i guionista de cinema Carla Simón, directora d'*Estiu 1993*, fou premiada enguany. El Consell vol incorporar amb aquest premi «el reconeixement a professionals que són referents per a les generacions més joves. Simón ha esdevingut una clara font d'inspiració per a tota una fornada de directores catalanes». *Estiu 1993*, debut de Simón, va constituir-se com un dels fenòmens cinematogràfics de 2017, va dominar en les categories principals dels Premis Goya i Gaudí, i va recórrer amb èxit els festivals d'arreu del món.

CAP A LA REGULARITZACIÓ DEL DOBLATGE EN CATALÀ

El primer aniversari de DUB (Doblatge Unida de Barcelona), associació professional de doblatge, portava bones notícies per a un sector que fa set anys que està «desregularitzat» i «atomitzat», en paraules del seu president, Roger Isasi-Isasmendi, per manca d'un conveni que marqués uns preus mínims estàndards i d'una patronal que en garantís el compliment. Aquest estiu, però, la DUB i l'AADPC (Associació d'Actors i Directors Professionals de Catalunya) van aconseguir pactar amb catorze empreses de doblatge (una majoria) perquè es respectin els termes de l'últim conveni, de 2013 i sense vigència. Són uns termes mínims, que no regularitzen la situació, però que auguren futures millores en el sector.

Aquesta notícia ha donat oxigen a un camp que ha vist augmentar la feina en castellà pel creixement generalitzat de continguts audiovisuals, però que igualment es troba en hores baixes. TV3 va passar de convocar 2.500 hores de continguts doblats en català el 2008 a només 1.200 hores el 2020, repartides entre cinc estudis de doblatge.

PROJECCIÓ DE CINEMA CATALÀ A L'ESTRANGER

Un altre aniversari donava una nota positiva per al cinema català: aquest gener es complien 35 anys del naixement de Catalan Films, marca que impulsa la presència internacional de les produccions i empreses audiovisuals de Catalunya. La celebració rematava un 2020 en què el cinema català ha estat especialment rellevant fora de les nostres fronteres. És, per exemple, el cas de la quarta edició del Catalan Film Festival d'Escòcia, que es consolida com la més ambiciosa de la seva trajectòria, tot i els reptes derivats de la pandèmia: trenta títols projectats entre Edimburg, Glasgow i Dundee, amb un 95% del catàleg disponible *online*. La mostra és organitzada cada any per CinemaAttic, col·lectiu escocès especialitzat en la promoció de cinema espanyol i llatinoamericà al Regne Unit, i amb el suport principal de l'Institut Ramon Llull.

Cal destacar el focus organitzat entorn del cinema català creat per dones dins del marc de l'últim festival internacional de cinema de Nara, al Japó. El certamen, dirigit per la cineasta Naomi Kawase, és un dels esdeveniments de més renom del panorama asiàtic. La mostra catalana va ser comissariada per Lluís Miñarro, productor, director i guionista. Miñarro recollia aquest setembre el 7è guardó Pepón Coromina, atorgat per l'Acadèmia per premiar trajectòries marcades pel risc, la innovació i la creativitat cinematogràfiques.

Amb la representació catalana al Japó, se subratllava un cop més la bona fornada de noves directores que han sorgit aquests darrers anys. S'hi van poder veure títols com ara *La hija de un ladrón*, de Belén Funes; *La innocència*, de Lucía Alemany; *Les Perseïdes*, d'Alberto Dexeus i Ànnia Gabarró; *Transoceánicas*, de Meritxell Colell i Lucía Vassallo; *Trinta Lumes*, de Diana Toucedo, i el curtmetratge *Vaca*, de Marta Bayarri, part del catàleg de curts Shortcat 2020 de Catalan Films & TV. En la competició internacional apareix un altre nom català: *My Mexican Bretzel*, de Núria Giménez Lorang, una de les millors pel·lícules catalanes de l'any. Melodrama clàssic a l'estil del cinema de Douglas Sirk, construeix el diari íntim d'una dona acomodada, entre els anys quaranta i seixanta del segle passat, a partir de fragments de cintes domèstiques gravades pel seu marit. El film va tenir un debut brillant, va guanyar el Premi del Públic del festival D'A i va ser guardonat com a Millor Pel·lícula, Millor Direcció i Millor Guió espanyols al Festival de Gijón de 2019.

UNA REIVINDICACIÓ DE PRIMERA CATEGORIA

El col·lectiu Dones Visuals i la seva reivindicació per un audiovisual paritari, va merèixer una menció especial del premi Pepón Coromina. Segons el jurat, el col·lectiu duu a terme «una feina necessària des de la seva fundació l'any 2017, facilitant eines creatives i recursos a les dones de l'audiovisual, i fomentant una paritat que encara queda lluny». En efecte, Dones Visuals declaren que aquest és un sector «masculinit-

zat i poc divers», una afirmació que avala la relació de pel·lícules candidates als XIII Premis Gaudí, només un 30 % de les quals han estat dirigides per dones. En ficció, el percentatge cau a un 15%, el més baix dels darrers cinc anys. El desembre, Dones Visuals va comparèixer davant de la Comissió d'Estudi de la Reconstrucció i la Reactivació Socials i Econòmiques (CERSE) del Parlament de Catalunya per demanar-los que establissin un diàleg permanent i decidís amb associacions feministes i amb organitzacions que treballen amb la diversitat. A la reunió es va posar de manifest que, de forma natural (sense quotes de gènere), la presència d'aquests col·lectius creix en un 1% anual; per tant, haurem d'esperar al 2044 per a la paritat i al 2093 en el cas de creadores racialitzades.

ELS FESTIVALS CANVIEN DE MITJÀ

Amb el tancament de les sales al març, l'estratègia dels certàmens catalans va haver de canviar radicalment. Catalunya Film Festivals (CFF) proporciona les dades següents: dels 48 festivals que coordinen anualment arreu del territori, només dos es van poder dur a terme abans de la pandèmia (l'Animac a Lleida i l'Americana de Barcelona), dotze van cancel·lar-se i només quatre han pogut mantenir un format íntegrament presencial. Els trenta certàmens restants han obeït a la tendència adoptada per la majoria de festivals i mercats del món per fer front a la pandèmia: el trasllat total o parcial de pel·lícules i activitats al format *online*. Onze (D'A, Mecal, DocsBarcelona, Mostra de Films de Dones, SUNCINE, In-Edit, FIRE!!, El Meu Primer Festival, Terror-Molins, Memorimage i MINIPUT) van passar a format 100% en línia, mentre que dinou van optar pel format híbrid (L'Alternativa, Filmets, Asian Film Festival, Offside Fest, Wallay, Festival de Cinema Jueu, Serielizados Fest, Mostra de Cinema Àrab i del Mediterrani, Mostra de Cinema Espiritual, Dart, Zoom, Sitges, Most, REC, Choreoscope, Inclús, Festival Protesta, Terra Gollut). Un precedent del format híbrid era l'Atlàntida Film Festival, organitzat per Filmin des de fa una dècada, i que combina una selecció de pel·lícules *online*, disponibles durant un mes al catàleg de la plataforma, amb una setmana de projeccions físiques i d'activitats paral·leles a Palma de Mallorca.

Filmin posa en xifres aquest canvi de mitjà: des de l'inici de la pandèmia fins al febrer de 2021 la plataforma ha acollit 52 festivals, els quals s'hi han celebrat de forma total o parcial. Pel que fa als visionaments, l'Atlàntida, amb 323.400 espectadors, i el D'A, dut a terme en ple confinament domiciliari, amb 215.000 se situen al capdavant (es considera que un visionament equival a 1,7 espectadors, perquè pot haver-hi diverses persones veient una mateixa pantalla). Són les xifres «d'assistència» més altes de la història dels certàmens respectius.

Segons Catalunya Film Festivals, l'èxit del model *online* es deu també a la flexibilitat de les institucions públiques (ICEC, Diputació de Barcelona), vitals pel que fa a finançament, a l'hora d'acceptar el nou paradigma i adaptar-s'hi. De forma paral·lela, fan èmfasi en la necessitat de construir el relat del festival més enllà del simple esdeveniment, per entendre'l com una peça indispensable en l'engranatge de gestació i de difusió del cinema nacional, ja sigui a través dels laboratoris de creació que s'hi coordinen o, entre d'altres, posant en valor el paper que fan com a interlocutors clau entre agents de vendes i programadors d'altres festivals, de la resta de l'Estat i d'arreu del món.

LA UNIÓ FA LA FORÇA

Aquest estiu, Catalunya Film Festivals va participar en la creació de Pantalla, federació estatal de coordinadores de festivals de cinema i continguts audiovisuals, que reuneix 149 certàmens arreu del país i que presideix Elena Subirà, responsable de relacions institucionals del DocsBarcelona. Pantalla és només un dels exemples de la tendència, aquest darrer any, cap a l'associacionisme en diferents sectors del cinema: al juny vam assistir també a la constitució de Próxima (associació de distribuïdores) i al novembre es va presentar Promio (d'exhibidors) al Festival de Sevilla. Ambdues organitzacions compten amb una forta presència catalana.

LA «GUERRA DE LES PLATAFORMES» S'INTENSIFICA

Segons dades del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, el vídeo sota demanda (VOD) ja forma part de la dieta mediàtica del 63,2 % dels catalans, un percentatge que puja al 90,7 % entre els joves de 18 a 24 anys. Amazon Prime Video té el creixement més alt del període i arriba a 1,7 milions de persones, tot i que aquest repunt podria atribuir-se a la inclusió del servei de Prime Video dins del paquet Prime, la qual cosa no garanteix l'accés al servei de VOD a la pràctica. Més potent és Disney+, que es va estrenar el març: té més de mig milió d'usuaris a Catalunya i unes perspectives de creixement molt positives, esperonades per l'èxit en exclusiva de sèries com *The Mandalorian*. Les principals empreses de VOD al nostre territori són Netflix (amb 1.500.600 llars abonades), Amazon Prime Video (814.875 llars), HBO (396.675 llars) i Disney+ (236 775 llars). Sentirem a parlar cada cop més de la «guerra de les plataformes», perquè entre aquests agents hi ha una competitivitat cada vegada major a l'hora de captar nous clients. Així, la demanda de producte audiovisual atractiu és també cada cop més gran.

Es tracta d'una tendència aguditzada cap a una bombolla de continguts que, tanmateix, no s'ha traduït en un augment proporcional de l'oferta en català: un 28,3 % de les persones enquestades pel Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) afirmen que hi han buscat continguts en català i no n'han trobat. Ho denunciava Mireia Plana, de Plataforma per la Llengua: «La majoria no inclouen les versions en català de pel·lícules i sèries que han estat traduïdes amb diner públic». D'entre els més de dos mil títols del catàleg de Netflix, segons Plana, «només n'hi ha quatre disponibles en català». Disney+, per la seva part, va fer un tímid primer pas incorporant, arran de l'estrena de *Soul* el 25 de desembre, el català com a opció d'idioma. Ara mateix, a la plataforma hi podem veure en català *Soul*, *Espies disfressats* i *Frozen 2*.

Ahora, són ressenyables els esforços del Departament de Cultura per a promoure continguts sota demanda subtitulats en català. N'és un exemple la renovació i l'ampliació de l'acord amb Movistar+ per incrementar l'oferta de continguts audiovisuals subtitulats en català en plataformes de distribució, especialment de productes de gran èxit. L'acord s'havia renovat anualment des de 2014 i, en aquest període, Movistar+ ha subtitulat en català 1.442 films i 1.884 capítols de 222 sèries. A més, a partir de l'any 2017 també ha ofert sota demanda 109 pel·lícules que han estat doblades al català amb el suport de Política Lingüística per a l'estrena en sales de cinema, per a altres plataformes o per a formats físics de DVD i Blu-ray.

LLUM (VIRTUAL) PER AL CINEMA INDEPENDENT

La plataforma Filmin ha estat, aquests mesos més que mai, una finestra d'exhibició a tenir en compte de cara a petites distribuïdores que, o bé no podien estrenar per falta de sales obertes, o bé no volien córrer el risc que suposa projectar una pel·lícula molt petita i pràcticament sense inversió en publicitat. Dins d'aquesta segona vessant, hi trobem títols independents com *Assamblea*, d'Àlex Montoya, que es va veure a l'abril directament a Filmin en lloc d'esperar a la reobertura de sales. Allà, com afirma el seu director, han tingut flexibilitat i rapidesa en les dates d'estrena, un públic objectiu d'interès (una base de subscriptors avesats al cinema d'autor) i promoció assegurada en xarxes socials. Amb tota seguretat, la cinta hauria quedat invisibilitzada dins d'un format d'exhibició tradicional.

Durant el confinament domiciliari es va demostrar la validesa d'aquest model arran del cas d'Avalon, que tenia previst estrenar en sales l'últim film del canadenc Xavier Dolan, *Matthias et Maxime*, també a l'abril. El tancament generalitzat va impedir-ho, però la distribuïdora va posar-la igualment disponible a Filmin per lloguer (fora de la tarifa plana) durant 48 hores, amb molt bons resultats: fou la segona millor estrena «de pagament» de l'any (només superada per l'oscaritzada *Paràsits*, de Bong Joon-ho), i es va posicionar com una de les deu pel·lícules amb més visionaments de la història de la plataforma i va captar més espectadors que tota la resta de filmografia del director en només dos dies.

També ha estat destacable la iniciativa de la distribuïdora barcelonina A Contracorriente, que ha muntat una «sala virtual» (saladecinevirtual.com) per estrenar

les seves pel·lícules *online*. La gran diferència, en aquest cas, amb una plataforma tradicional és el fet que a la sala d'A Contracorriente no hi ha cap tarifa plana o subscripció, sinó que els visionaments s'adquireixen de forma individual, amb un ventall de preus que varia segons la pel·lícula, des de la gratuïtat fins a 6,99 €, un preu un xic més barat que una entrada de cinema en cap de setmana.

Tanmateix, l'aposta a llarg termini passa per la convivència entre finestres d'explotació: al cap i a la fi, tot i que el nombre d'espectadors pugi en plataformes, la recaptació en sales és sempre major. Aquest setembre i durant el semestre següent Filmin va anunciar que estrenaria vuit de les seves noves adquisicions en pantalla gran, abans d'aterrar a la plataforma. Aquesta decisió ve donada pels bons resultats en taquilla d'aquesta estratègia, tant abans del confinament com després, amb l'estrena de títols com *Fin de siglo*, *Under The Skin* o *Climax* (aquests dos últims, en col·laboració amb Avalon). En l'últim trimestre de l'any els següen Josep i *She Dies Tomorrow*.

TELEVISIÓ S'ESCRIU AMB Z

D'entrada, una mala notícia per a la innovació televisiva: el programa *Tube d'assaig*, de promoció de talents emergents audiovisuals, s'acomiadava de Betevé després de cinc anys a la graella i d'haver impulsat 38 episodis pilot de joves creadors. La raó, segons Sergi Vicente, president de Betevé, és la falta de pressupost. Alguns dels programes sorgits de *Tube d'assaig* havien rebut premis Ondas, VOC d'Òmnium i Showcase de Pilots de Ficció, mentre que d'altres havien estat seleccionats a festivals de renom com Sitges, Screen TV, Zoom o Serializados Fest.

TV3 segueix sent líder en audiències, però en matèria de creació de continguts ha hagut d'adaptar-se a la baixada de pressupostos públics i d'inversió publicitària. Vicent Sanchis explicava que aquesta reducció d'ingressos s'afegeix a la quantitat escassa que el Govern central els ha atorgat per fer front a la Covid (de només sis milions) i a la falta de personal disponible per malaltia, per quarantenes o per pertànyer a col·lectius de risc. Amb l'objectiu de pal·liar la situació, la cadena va apostar per un gest innovador: l'estrena de cinc produccions audiovisuals de baix pressupost i dissenyades prioritàriament per a Internet. A més de reduir costos, TV3 atén així, en part, les demandes de potenciar els productes audiovisuals en català i dirigits especialment per a joves.

D'aquesta iniciativa en destaquem Mood Z, «fàbrica de creació» regentada i presentada per joves periodistes, activistes i *influencers* (de la Generació Z), que des de l'octubre ofereix píndoles de vídeo, habitualment per sota els deu minuts, a YouTube, Instagram, Twitter i TikTok. Abans de Mood Z, al maig, naixia Canal Malaia, plataforma d'ideació i difusió de continguts originals en català a YouTube, Instagram i Twitter. L'espai, creat per Juliana Canet, Bru Esteve, Clàudia Rius i Arnau Rius, dona veu a joves d'entre 18 i 22 anys i pretén trencar les barreres de l'algorisme (que premia les llengües majoritàries) a través de la unió de continguts diferents en un sol canal de presència més destacable.

Ahora, és rellevant incloure en la conversa xarxes de creació i compartició de continguts audiovisuals com són TikTok i Twitch. Ambdues han viscut un creixement extraordinari des de l'inici de la pandèmia i ocupen ja un lloc indiscutible en l'ecosistema mediàtic de joves i adults. Per fer-nos una idea de la popularitat d'aquests «nous» mitjans, al Cap d'Any, el minut d'or de les campanades d'Ibai Llanos, *streamer* i locutor d'esports, va superar en audiència (552.345 espectadors) els programes especials de Cuatro i LaSexta, que van quedar per sota del mig milió.

L'atenció a les xarxes com a aliada indissociable de la creació televisiva és, ara més que mai, a la primera línia de tir de la programació, sobretot pel que fa a continguts de debat al voltant de l'actualitat. Resulta paradigmàtica, per exemple, la importància que s'ha donat a Twitter, Facebook i Instagram com a fonts d'opinió pública essencials de programes de nova creació. És el cas d'*Obrim fil* (TVE Catalunya), presentat per Xavier Sardà, juntament amb Ana Boadas, que va estrenar-se aquest setembre passat i que cada dijous fa un repàs a temes d'interès públic, com ara les condicions laborals, la família o l'ecologisme, entre d'altres, donant veu protagonista als comentaris que els usuaris penjen a les xarxes respectives.

VIDEOJOC, RELATIVAMENT BEN PARATS

Tot i que el sector del videojoc també s'havia vist afectat per una baixada de la producció i per problemes en la distribució a causa de la covid, a diferència de la gran majoria d'indústries, en plena pandèmia ha viscut rècords absoluts de consum. Milions de persones, confinades i avorrides durant mesos han jugat a més videojocs que mai. Es tracta sobretot de títols provinents dels grans estudis, els anomenats «Triple A».

D'altra banda, a Catalunya s'han hagut de cancel·lar, posposar o traslladar al format digital els esdeveniments més importants de la indústria de l'any. Gamelab, fòrum internacional sobre videojocs, que reuneix anualment els professionals més destacats de l'oci interactiu a Barcelona, el 2020 es va haver de celebrar en format *online*, accessible per a tothom de forma gratuïta. Era la primera vegada que l'esdeveniment s'obria a públic general, amb unes xifres d'assistència de 15.000 persones en només tres dies. D'altres van preferir cancel·lar: és el cas de Video Art Game, d'Amposta, mostra que posposa la seva segona edició al 2021. L'exposició *Gameplay. Cultura del videojoc*, al CCCB, també va haver d'abaixar persianes durant dos mesos, tot i que finalment va prorrogar fins al 30 d'agost.

En matèria de producció catalana, destaca *Arise: A Simple Story* (Piccolo Studio per a PC, PS4, Xbox One i Nintendo Switch), joc d'aventures que va guanyar els guardons a Millor Narrativa, Millor Àudio, Millor Joc Novell i Millor Joc Català als XIII Premis Nacionals del Videojoc. *Arise: A Simple Story* ens permet manipular el temps que transcorre al voltant del nostre personatge jugable, entre pantalles que privilegien una experiència lúdica bella i emotiva.

Finalment, tot i que hi ha hagut un repunt en l'ús de la realitat virtual (VR) durant el confinament, amb títols relativament reeixits com ara *Half-Life: Alyx* (Valve) o *Astro Bot* (Japan Studio), aquest segueix essent encara un territori força ignorat pel públic general i amb un futur incert. Val a dir que, com ha reivindicat en diverses ocasions Carles Sora, director del Centre de la Imatge i la Tecnologia Multimèdia de la UPC, és imprescindible incorporar el videojoc i la realitat virtual com a aliats per a la cultura, molt més enllà de la simple digitalització. Sora demana que es generi debat al món dels museus, el patrimoni i les arts en viu per ajudar a posicionar nous models de relació amb un públic cada cop més avesat i receptiu a ecosistemes digitals.

Cultura popular i associacionisme

I malgrat tot, seguim

Amadeu Carbó i Martorell

Educador social, folklorista, escriptor i gestor cultural

El 2020 ha estat un any d'alta complexitat per a tots els àmbits i sectors de la cultura. L'estat de pandèmia ha tingut uns efectes demolidors i la cultura popular, objecte d'aquest article, no ha estat pas una excepció. Les seves particularitats consistents a ésser majoritàriament executada al carrer i requerir un alta participació de persones freqüent a freqüent, han convertit aquest sector en una diana perfecta per a les conseqüències derivades de la pandèmia.

Segons dades del darrer Informe de l'estat de la cultura i les arts, el sector de la cultura popular compta amb 500.000 activistes i 5.000 entitats, que tenen un abast territorial que abraça tot el país i que en un any de normalitat haurien generat més de 50.000 activitats.

PERÒ ABANS DE COMENÇAR, FEM UN APUNT PREVI

És bo centrar o definir de què parlem quan parlem de cultura popular en aquest text. La Llei 2/93, del 5 de març, defineix la cultura popular de la manera següent: «S'entén per cultura popular i tradicional el conjunt de les manifestacions de la memòria i de la vida col·lectives de Catalunya, tant passades com presents».

Cal dir que aquesta definició ha patit des dels seus inicis d'una mirada restrictiva pels qui en fan ús. Diversos factors hi han contribuït, per exemple, la realitat social i el seu context de finals dels anys vuitanta i principis dels noranta on s'articulen les relacions entre les organitzacions, normalment associacions, que actuen de generadors d'aquest tipus de cultura amb l'Administració.

La societat catalana de la dècada dels vuitanta o noranta presenta grans diferències respecte de la del 2020. Segons dades de l'IDESCAT, només en aquests darrers vint anys ja podem veure una evolució i transformació més que notable: l'any 2000 la població catalana era de 6.174.547 habitants, i d'aquests, 181.590 eren persones de procedència estrangera (el 2,9%). El 2020 la població havia augmentat a 7.722.203 habitants, i d'aquests, 1.259.013 eren persones de procedència estrangera (el 16,2%).

Aquest increment de població i també el percentatge de persones de diverses procedències han d'impactar per força en la producció i creació de la cultura popular que es genera a Catalunya. Malauradament, no coneixem l'abast d'aquest fenomen; senzillament, no ha despertat l'interès que mereix i tampoc no s'ha actuat de forma inclusiva.

Per altra banda, seguim considerant la cultura popular com un sector lligat a l'associacionisme perfectament organitzat en entitats majoritàriament sense ànim de lucre. Pel que fa això cal dir que, sobretot a partir de la irrupció de les xarxes socials, s'estan construint noves maneres de sociabilitat que dilueixen els límits dels espais associatius tradicionals i que tampoc es consideren de moment amb capacitat d'interlocució.

Aquests dos arguments, el demogràfic i l'associatiu, ens porten a concloure que aquest text considera de manera esbiaixada la cultura popular, ja que només té en compte aquella que es genera des de la comunitat hegemònica, que de manera general coneixem com a cultura popular catalana, a voltes adjectivada també com a tradicional.

L'IMPACTE DE LA COVID-19 EN LA CULTURA POPULAR

Com qualsevol altre àmbit de la cultura —àdhuc com qualsevol àmbit de la vida—, la covid-19 va impactar de ple en la línia de flotació del que en aquest text considerem la cultura popular. Dins d'aquest impacte hem de considerar tres etapes diferenciades, les quals no es produeixen al mateix temps arreu; és a dir, cada grup, cada població, cada programació les viu, les processa i les madura de manera diferent i en temps diferents.

Una primera etapa hem d'establir-la a partir del 13 de març, el primer confinament, quan ens tancàvem a priori per a quinze dies. Aquesta primera decisió era inquietant i preocupant per la novetat de la mesura, però pel que fa a la programació de les entitats i organitzacions que impulsen i organitzen activitats de cultura popular era encara assumible; hauria resultat una anècdota. És a partir del perllongament del primer confinament que la cultura popular entra en un estat de xoc, els indicadors del qual eren la desinformació, la desorientació, la confusió i la manca d'activitat generalitzada.

Una segona etapa és la que es caracteritza per tornar a generar activitat a partir de l'adaptació dels continguts programats o bé posar en obert continguts ja existents. És el moment on les xarxes socials, canals de vídeo en *streaming*, videoconferències, etc., agafen volada i esdevenen protagonistes d'un àmbit de la cultura on el freqüent a freqüent, la trobada, la relació personal del tot presencial són essencials.

La tercera etapa ja no és d'adaptació, sinó d'acceptació de la «nova realitat» i els que han estat resilients programen i executen la seva activitat assumint-la; això vol dir que comencen a generar i produir tenint en compte un nou marc i experimenten, per exemple, amb seguicis dalt d'escenaris, programacions de festes majors on els aforaments són del tot controlats i amb inscripció prèvia en recintes tancats i perimetrats, concerts i audicions via *streaming*, etc.

Les mesures del PROCICAT no han ajudat gens, i cal dir-ho. La cultura popular no ha estat en cap moment tractada com la resta dels àmbits culturals. Probablement el fet que els seus activistes no siguin sector econòmic hi ha contribuït enormement, però també cal tenir en compte que l'impacte econòmic en totes aquelles empreses que donen serveis a la cultura popular ha estat devastador, pirotècnies, llum i so, escenaris, hosteleria, orquestres, cobla...

Després del primer confinament, el PROCICAT promulga els plans per tal d'anar realitzant la represa. El darrer pla va ser precisament el que afectava les activitats de cultura popular, a mitjans de juliol; el darrer de tots i massa tard.

És en aquest context que les administracions locals han actuat de manera desigual. En aquest cas estem parlant principalment de la seva incidència en les festes majors, on s'ha fet més evident l'impacte de la covid-19. Molts ajuntaments han optat per anul·lar les programacions directament i d'altres han fet veritables esforços per programar atenent les mesures dictades pel PROCICAT i minimitzar el seu impacte tant econòmic com associatiu.

Més endavant, el 15 d'octubre, l'apartat 8 de la resolució del Departament de Salut garantia l'activitat cultural, llevat de qualsevol activitat presencial de festes majors, tal com disposa l'apartat 13.

És massa d'hora per fer una avaluació de quin ha estat l'impacte econòmic de la covid-19 en la cultura popular l'any 2020, però podem assegurar que les pèrdues són molt quantioses — segons dades de la Conselleria de Cultura del mes de març de 2021, es quantificaven en 600 milions d'euros— i algunes de les empreses que donen serveis a la cultura popular veuen la seva continuïtat en perill.

En aquest moment tampoc no sabem quin és l'impacte real en moltíssimes associacions i entitats vinculades a la cultura popular i que han entrat en un estat de paràlisi absoluta. Intuïm que l'associacionisme vinculat a la cultura popular se'n ressentirà i molt, i que fins i tot desapareixeran entitats, que ja no encararan la represa final.

Tot i que el terreny de joc és del tot desfavorable, entitats, coordinadores i federacions han estat proactives per minimitzar els múltiples impactes de la covid-19. Reinencions, creativitat, experimentació de nous canals han estat una constant per seguir actius i mantenir els vincles entre associats; alguns amb més encert que d'altres, és cert, però amb una clara voluntat resilient i de superació.

ELS REPTES DE LA CULTURA POPULAR

La cultura popular com a expressió viva de la comunitat s'enfronta als reptes que com a societat ens tenim plantejats i que cal abordar amb urgència, o com a mínim pensar-hi i reflexionar-hi. Entitats, federacions i coordinadores ja hi treballen; alguns afecten les programacions festives i d'altres també a temes de governança de les entitats.

Sostenibilitat. Els ajuntaments i les entitats organitzadores fan mans i mànigues per fer pedagogia sobre la sostenibilitat, proposant alternatives per generar el mínim de residus i sobretot eliminar els elements plàstics. Ara bé, el gran repte en matèria de sostenibilitat és la manera com es gestiona la massificació de la festa per minimitzar-ne l'impacte, que a voltes és imprevisible, i garantir que la celebració continua el seu tarannà comunitari evitant que la festa i les expressions de la cultura popular esdevinguin un mer producte de consum d'oci, un festival.

Gènere. Arran de les campanyes contra la violència masclista en les festes majors, s'instal·len carpes d'informació i d'acollida en cas de patir un abús, una agressió, etc. És un indicador que es fa visible en els carrers. Federacions com ara l'Agrupació de Bestiari Festiu de Catalunya o la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya han creat comissions dins les seves organitzacions per treballar l'equitat i el gènere. Aquestes dues organitzacions són un exemple, però n'hi ha més que van en aquesta línia.

En el repte del gènere cal esperonar les administracions locals i l'autonòmica perquè iniciïn processos que desemboquin en un canvi profund i en la transformació d'aquelles manifestacions festives de les quals les dones són excloses. A la Catalunya del segle XXI hi ha organitzacions festives que veten explícitament la participació de la dona.

Animalisme. No és cap novetat dir que les sensibilitats i la mirada de la nostra societat han canviat. Un exemple important d'aquest canvi de sensibilitats és la relació que els humans establim amb els animals. A causa d'això i dels diversos debats que en els darrers anys ha generat el tema de les festes amb animals, entitats relacionades amb les festes de sant Antoni i els tres tombs han elaborat protocols de benestar animal.

El 2020 la Federació Catalana de Tres Tombs i l'entitat Tonis de Taradell han elaborat i implantat els seus protocols. El model de treball de l'entitat Tonis és molt interessant com a model de treball: totes les parts implicades participen en la seva redacció, ja que les entitats animalistes formaven part del procés.

Governança. Un repte gens menor és el relleu en les organitzacions que fan possible la cultura popular, i aquest va estretament lligat a si el seu funcionament és democràtic o no. Aquest aspecte és important, ja que és definitori de com es prenen les decisions, s'impulsen nous projectes o s'encara la gestió —de forma vertical, transversal, participada, etc.—, i sobretot per crear dinàmiques que evitin els anquilosaments i garanteixin la rotació de persones en els llocs de responsabilitat. Aquest punt és de màxim interès si tenim en compte que la festa en el nostre país té la singularitat que es construeix en gran mesura des de l'associacionisme cultural.

EL 2020: FETS I DADES RELLEVANTS DE LA CULTURA POPULAR

Es fa molt difícil resseguir l'activitat dels diversos àmbits de la cultura popular durant el 2020. La resposta d'entitats i federacions ha estat desigual. Diversos factors han estat decisius a l'hora de dibuixar aquestes diferències: la primera, el tipus d'activitat, i la segona, la capacitat de resposta i lideratge de les diferents organitzacions.

Però, tot i així, sí que s'han produït fets que són remarcables i dignes de menció, per la transcendència que han tingut, per la capacitat de produir-los en estat de pandèmia convertint-los en excepcionals, pel fet d'haver d'explorar nous camins, nous llenguatges, etc. En destaquem els següents:

Patrimoni immaterial. Continuen els treballs perquè la sardana i les catifes de flors siguin candidates a ser declarades Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat per la UNESCO. Es tracta d'un procés llarg que tant la Confederació Sardanista de Catalunya com la Federació Catalana de Catifaires estan duent a terme.

Congressos i jornades. La reflexió i la mirada al futur, amb una organització del tot virtualitzada, és el que va oferir en el camp de la música tradicional el Congrés Nacional de Música d'Arrel, «De Cap per Avall», impulsat pel col·lectiu La Xeixa i celebrat el 13, 14 i 15 de novembre al Centre Artesà Tradicionàrius.

La Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana ha organitzat el XII Congrés de la CCEPC al voltant del tema genèric «Associacionisme cultural. Entre el mosaic i les xarxes». Es va fer en versió virtual, en tres sessions que es van desenvolupar els dies 6 i 7 de novembre.

Commemoracions i aniversaris. El 2 de març de 2020 la celebració dels 125 anys de naixement de Palmira Jaquetti donava el tret de sortida de l'any.

Amb motiu del 25 aniversari del Moviment Coral Català s'han programat una sèrie d'activitats amb l'objectiu de donar visibilitat als treballs i projectes del moviment coral i les seves federacions, i de posar en valor el cant coral com a eina de creixement cultural i la l'associacionisme com a eina integradora i de participació.

Premis guardons i reconeixements. El 10 de març el Govern de la Generalitat atorga la Creu de Sant Jordi al músic i activista Jordi Fàbregas i Canadell, desaparegut recentment, per la tasca de recuperació i promoció de la música popular i tradicional catalana i pel seu paper indiscutible en la fundació i consolidació de nombrosos festivals i de diferents grups musicals d'arrel tradicional.

El 6 de juny va celebrar-se la cerimònia d'entrega dels premis Clavé del Cant Coral a Catalunya nascuts l'any 2019 per iniciativa de la Federació de Cors de Clavé amb l'objectiu de difondre i promocionar els millors treballs del panorama de la música coral a Catalunya. Davant la impossibilitat de celebrar una gala presencial, la Federació de Cors de Clavé i el Moviment Coral Català varen traslladar la gala de lliurament dels Premis a les xarxes.

Cal destacar l'entrega al Vendrell dels Premis Best, dins la gala del Festivitas Bestiarum. Després de diversos ajornaments, l'Agrupació del Bestiari Festiu de Catalunya va realitzar una cerimònia de premis virtual el 20 de desembre. En aquesta mateixa línia, el 15 de desembre també es va celebrar la Gala dels Premis Ateneus, organitzada per la Federació d'Ateneus de Catalunya, i el 15 de novembre, la gala de l'any d'Adifolk.

Els ateneus, sempre atents. La Federació d'Ateneus de Catalunya ha apostat fermament per donar més suport a les seves entitats associades. S'han fet més de 1.400 serveis a les entitats de suport administratiu i també d'ajut directe als socis perquè mantinguin la filiació als seus ateneus. La FAC ha prestat 350 serveis relacionats amb assessorament sobre la covid-19 i ha facilitat material per a la reobertura dels espais. A més a més, davant les circumstàncies, s'ha creat la SIFAC (Servei Informàtic de la FAC) amb diferents aplicatius per als ateneus. Cal destacar l'organització d'una formació específica per als voluntaris dels ateneus sobre la covid-19 amb la participació de 600 dirigents dels ateneus.

Temporada de Passions; un calvari. El 22 de febrer la Federació Catalana de Passions presentava la temporada 2020 al Palau de la Generalitat de Catalunya. Uns dies després, amb la declaració d'estat d'alarma la temporada es donava per perduda i s'estimava que això suposaria quantioses pèrdues per als teatres de la Passió i un desgast associatiu important generat per la mateixa inactivitat.

El teatre amateur segueix a peu d'escenari. L'exercici de replantejament de la Federació de Grups Amateurs de Teatre de Catalunya ha permès oferir als seus socis activitat i formació online, les quals han obtingut un altíssim grau de participació. Cursos i tallers han hagut de repetir-se per l'elevat nombre d'inscrits i la primera Jornada de Teatre breu s'ha realitzat finalment online.

Aixecant castells solidaris. El món dels castells és potser l'àmbit que més ha patit la pandèmia, en el sentit que la seva activitat s'ha anul·lat del tot. Tanmateix, per una banda, els esforços d'aquest col·lectiu s'han centrat en el manteniment del vincle dels membres de les colles, i per una altra, s'ha posat tota la força organitzativa a teixir xarxes de solidaritat per pal·liar els efectes econòmics i socials impulsant iniciatives d'ajut i de suport.

La Cobla s'enxarxa. La Confederació Sardanista de Catalunya ha estat molt activa en l'oferiment d'audicions i concerts pel seu canal de YouTube: el Certamen de la Sardana de l'any, amb 5.000 visualitzacions i 2.000 registres de votacions, i el Cicle

de Coblà a Barcelona. Endinsant-nos en el coblisme, no podem oblidar el Memorial Joaquim Serra, estrenat el 18 de novembre i amb prop de 2.000 visualitzacions, organitzat per l'Agrupació Cultural Folklòrica Barcelona i l'entitat Músics per la Coblà.

Vida associativa, novetats al món geganter. L'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya l'any 2020 ha tingut canvis importants: el més destacable ha estat el canvi de Junta i de president.

Seguim jugant. El joc i els esports tradicionals s'adapten i s'ha trobat una manera per seguir practicant-los de forma online; per exemple, jocs de llapis i paper o el joc de la morra. El paper en aquest àmbit de la Federació Catalana de Jocs Tradicionals, fundada recentment, ha propiciat crear xarxa entre els diferents practicants i grups.

Esbarts, una federació nova. Els esbarts de l'Agrupament d'Esbarts Dansaires van participar el 29 d'abril en les 24 hores de dansa al canal de YouTube pel Dia Internacional de la Dansa.

S'ha treballat en la creació d'una nova estructura federativa que aplegui els esbarts dansaires i que substitueixi l'actual associació.

Bastons, la trobada deslocalitzada. La Coordinadora de Ball de Bastons de Catalunya va trobar la manera de no trencar una tradició que va començar l'any 1976, la Trobada Nacional de Ball de Bastons. Així, doncs, l'any 2020 se'n va celebrar la 45a edició el 3 d'octubre. La diferència amb les trobades en temps de normalitat és que, en comptes de celebrar-se en una sola població de Catalunya, on es concentraven totes les colles, el 2020 va ser una activitat descentralitzada però sincronitzada.

Els Pastorets són segurs. Del total de grups que conformen la Coordinadora de Pastorets de Catalunya, aproximadament un 50% van optar per fer diferents posades en escena amb mesures extremes de seguretat: reducció del repartiment, establiment de grups bombolla d'actors i escurçament de la durada dels espectacles.

Pessebres vivents online. La Federació de Pessebres Vivents de Catalunya ha impulsat Pessebres Vivents TV, un canal a YouTube on es poden veure vídeos dels diferents pessebres vivents que aplega aquesta federació.

Pessebrisme. De les 120 exposicions en temps de normalitat, se'n van obrir unes 75, totes adaptades a les mesures covid, amb reducció d'aforament, higiene de mans i itineraris únics. La mateixa pandèmia ha obligat a pensar nous formats; per exemple, els pessebres s'han exposat en aparadors de botigues.

Festivals, fires i campus. Tot i la pandèmia, s'han pogut celebrar —no sense dificultats— alguns festivals, fires i campus, mantenint la presencialitat amb restriccions o amb fórmules híbrides que combinen la presencialitat amb la virtualitat. El JotaCampus va celebrar-se del 27 al 31 de juliol al Poblenou del Delta; el Dansaneu, el Festival de Cultures del Pirineu, del 23 al 30 d'agost; i el festival És Dansa de les Preses, del 20 al 23 d'agost. Per cloure aquest apartat, volem esmentar que del 13 al 18 d'octubre va celebrar-se la 23a edició de la Fira Mediterrània a Manresa.

Per acabar... És impossible abraçar la totalitat de la realitat, de l'activitat i de la producció de la cultura popular a Catalunya. Com vèiem al principi de l'article, és un sector enorme, consolidat i estratègic dins el panorama cultural; només cal fer números. Hem intentat fer un recull significatiu d'activitats, iniciatives i situacions del sector de la cultura popular en temps de pandèmia que ens porta a l'afirmació següent: malgrat tot, seguim.

Vull agrair a l'ENS de l'Associacionisme Cultural Català, a la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya i a la Federació de Jocs Tradicionals la seva col·laboració en facilitar la informació per redactar aquest article.

Creació literària

La creació literària, el millor d'un any en pandèmia

Montserrat Serra

Periodista cultural

La pandèmia, el confinament i la crisi que se'n deriva han afectat la programació de publicacions de les editorials, una part de les quals s'ha posposat, fet que perjudica els autors. Alhora, els premis literaris han batut rècords de participació, cosa que atribuïm a les dificultats que també pateixen els escriptors en temps de crisi. Amb tot, la collita literària del 2020 manté la qualitat i l'interès. Una enquesta del Gremi d'Editors mostra que l'hàbit lector s'ha incrementat durant el confinament, i això és molt positiu, malgrat la caiguda de la facturació de les empreses editorials. Així mateix, s'han mantingut les traduccions, en el llindar del centenar.

EXORDI

De ben segur que s'ha dit i repetit que fer un balanç l'any 2020 és endinsar-se en un panorama completament anòmal. En l'àmbit de la creació literària cal tornar a dir-ho, perquè la pandèmia, el confinament, la crisi econòmica que se n'ha derivat i el tancament de les llibreries (77 dies tancades, del 14 de març al 30 de maig), la no celebració de Sant Jordi a l'abril i la no celebració al centre de Barcelona del «Sant Jordi d'estiu» el 23 de juliol han afectat directament i indirecta l'àmbit de la creació literària.

Tot i que la majoria d'escriptors no es guanyen la vida escrivint, sí que acostumen a tenir feines relacionades amb àmbits culturals. Molts són treballadors de la cultura: correctors, editors de taula, traductors, llibreters, periodistes, professors, etc. Per això, d'entrada, oferim una dada que creiem que cal tenir en compte: el 6 % de les empreses de Catalunya que van presentar un ERTO els mesos de març, d'abril i fins a l'11 de maig eren del sector de la cultura. Foren 5.765 expedients (d'un total de 96.704 a tot Catalunya), que van afectar 52.095 treballadors. En concret, en el món de l'edició es van tramitar 266 expedients que van afectar 2.108 treballadors, segons les dades aportades per la Generalitat de Catalunya que es van publicar a l'article «La cultura en dades: els efectes de la crisi».

Tot i que la celebració del «Sant Jordi d'estiu» va aconseguir una facturació major de la que el sector s'esperava (va arribar al 30% de les vendes del Sant Jordi del 2019, que va ser el millor Sant Jordi de la història, amb una facturació de més de 22 milions d'euros), i tot i que al setembre es va celebrar la Setmana del Llibre en Català (però en format reduït de cinc dies i reubicada al Moll de la Fusta), i tot i que es van salvar tres fires presencials d'editorials independents (Indilletres, a la Bisbal d'Empordà; Liberisliber, a Besalú; i Litoral de Barcelona), la situació anòmala fruit de la pandèmia va fer caure la facturació.

Alhora, bona part de les presentacions dels llibres del 2020 es van anul·lar, es van fer en un format més reduït o bé es van reconvertir en actes fets a través de plataformes digitals o xarxes socials, sense una venda d'exemplars directa. Pel que fa a les conferències de premsa de presentació de les novetats, la majoria també es van fer a través de plataformes digitals. La vida cultural i literària en va quedar ressentida i la facturació també.

Les dades totals de facturació encara no es poden saber. El Gremi d'Editors de Catalunya les ofereix a partir del mes de juny, un cop s'han publicat les dades generals de l'edició a l'Estat espanyol provinents del Comerç Interior del Llibre. Tanmateix, fonts del gremi estimen que pel que fa al llibre en català la facturació caurà entre un 10 % i un 12 %. Unes dades més pessimistes són les que ofereix el Gremi de Llibreters de Catalunya, ara a principis del 2021, però són unes dades que s'han de considerar parcials perquè no inclou plataformes com Amazon (que enguany ha crescut en vendes) i grans cadenes com la Casa del Llibre. Segons ha publicat fa poques setmanes l'Agència Catalana de Notícies, els llibreters calculen una caiguda del 20 % de les vendes. En el mateix article s'informa que el president del Gremi d'Editors, Patrici Tixis, considera que la caiguda és deguda sobretot al fet que no es va celebrar Sant Jordi, una diada que pesa molt en el conjunt de l'any. Però també ha explicat que entre els efectes positius de la pandèmia hi ha un increment de lectors (segons una enquesta realitzada pel mateix gremi) i, també, un augment en vendes a les plataformes digitals (sobretot de venda de llibres en paper) i a les llibreries de proximitat.

Pel que fa més concretament a la creació literària, les conseqüències també han tingut efectes directes. No podem afirmar que durant el 2020 s'han publicat menys títols que el 2019, perquè encara no n'hi ha dades. Tanmateix, sí que podem constatar que la pandèmia i el confinament van fer replantejar als editors les seves programacions editorials: uns van traspasar bona part dels títols del primer semestre de l'any al segon i, en conseqüència, també una part dels títols programats per al 2020 han passat al 2021. Per tant, si la davallada de títols es confirma, un tant per cent d'escriptors hauran quedat afectats per aquests moviments.

Quan al juny el Gremi d'Editors aporti les dades de l'edició en català el 2020, també caldrà fixar-se si va caure el nombre d'exemplars venuts. Perquè amb relació a l'autor, el nombre d'exemplars venuts repercuteix en els drets d'autor que percebrà. Si la facturació ha caigut, podem apuntar que disminuirà la quantitat de drets d'autor percebuda pels escriptors. En conseqüència, podrem parlar d'una precarització de la creació literària.

Amb tot, el millor que es pot extreure d'aquest any és precisament la creació literària, que ha mantingut la qualitat i no ha deixat de mostrar tendències i, fins i tot, ha generat algun fenomen de vendes.

ELS LLIBRES MÉS VENUTS DE FICCIÓ

Els fenòmens. Segons dades del Gremi de Llibreters de Catalunya, que elabora cada setmana el rànquing de llibres més venuts en català, en ficció i en no-ficció, destaca un títol molt per sobre de la resta, que no és una novetat del 2020 sinó del 2019, però que ha continuat atrapant amb molta força als lectors. És el fenomen de l'any: es tracta de la novel·la *Canto jo i la muntanya balla*, d'Irene Solà. Llibres Anagrama ha donat a conèixer que les diferents edicions del llibre ja arriben als 40.000 exemplars, que porta 90 setmanes en les llistes dels deu llibres més venuts de ficció i que hi ha setze traduccions en curs (espanyol, italià, francès, anglès als Estats Units i a Gran Bretanya, entre d'altres). El llibre, Premi Llibres Anagrama 2019, també ha obtingut el Premi de Literatura de la Unió Europea 2020, el primer que guanya una novel·la en català. Per arrodonir-ho, la companyia La Perla 29 n'ha fet una adaptació teatral, que s'ha estrenat el mes de febrer del 2021.

En un segon bloc de llibres més venuts, cal destacar *Boulder*, d'Eva Baltasar (Club Editor), que acaba de guanyar el Premi a la Millor Novel·la de l'Any que atorga Òmnium Cultural. El llibre té la confiança dels lectors (encara no es poden donar dades definitives de venda el 2020, sinó només parcials, de manera que s'ha considerat que és millor no posar-les), tot i que va aparèixer a principis de març, pocs dies abans que es decretés el confinament, i per tant, tota la promoció va caure. Alhora, es continua venent molt bé la seva novel·la anterior, *Permagel*, que va ser la que la va donar a conèixer el 2018 i que va rebre el Premi Llibreter aquell any. Acompanya *Boulder* un altre títol que també es pot considerar un dels fenòmens del 2020: *El fill del xofer*, de Jordi Amat (Edicions 62).

Entre els llibres que, malgrat que no són títols publicats el 2020 sinó el 2019, han continuat rebent el favor dels lectors, cal esmentar els següents: *El fill de l'italià*, de Rafael Nadal, i *Paraules que tu entendràs*, de Xavier Bosch, tots dos publicats a l'editorial Columna.

Altres llibres ben venuts. Les novel·les de ficció en català que han assolit xifres de venda destacades i que completen la llista d'editades i més venudes el 2020 són: *L'espia del Ritz*, de Pilar Rahola (Columna); *Escac al destí*, de Lluís Llach (Univers); *La casa de foc*, de Francesc Serés (Proa); *Ca la Wenling*, de Gemma Ruiz (Proa); *Pluja d'estels*, de Laia Aguilar; *Paraules de jueu*, de Martí Gironell (Columna); *La drecera*, de Miquel Martín i Serra (Periscopi); *Guillem*, de Núria Cadenes (Amsterdam); *Ignot*, de Manuel Baixauli (Periscopi); *Dolça introducció al caos*, de Marta Orriols (Periscopi); *Ànima de tramuntana*, de Núria Esponellà (Columna).

Novel·les traduïdes. Pel que fa a les novel·les traduïdes, també n'hi ha algunes que han gaudit del favor dels lectors. Amb un cert avantatge. És el cas de *L'enigma de l'habitació 622*, de Joël Dicker, traduït per Imma Falcó i Josep Alemany (La Campana). A prou distància, *Les tenebres i l'alba*, de Ken Follet (Rosa dels Vents; en fa constar el traductor), i també, *Atrapa la llebre*, de Lana Bastasic, traduït per Pau Sanchis (Periscopi); *Si ens ensenyessin a perdre, guanyaríem sempre*, d'Albert Espinosa (Rosa dels vents; no fa constar el traductor); *Si aquest carrer fos meu*, de Stefanie Kremser, traduït per Marina Bornas (Edicions de 1984); i *El colibrí* de Sandro Veronesi, traduït per Pau Vidal (Periscopi).

Així mateix, volem assenyalar algunes traduccions que s'han publicat d'altres llengües al català el 2020, una part destacada i necessària de la creació literària: William Wordsworth, *El preludi*, traducció de Jaume C. Pons Alorda (Edicions de 1984); Horaci, *Odes*, traducció de Jaume Juan Castelló (Adesiara); Daniel Defoe, *Robinson Crusoe*, traducció d'Esther Tallada (La casa dels clàssics); Paul Valéry, *Tal qual*, traducció d'Antoni Clapés (Adesiara); Samuel Beckett, *Esperant Godot*, traducció de Josep Pedrals (Proa); Ali Smith, *Tardor*, traducció de Dolors Udina (Raig Verd); Charlotte Delbo, *Cap de nosaltres tornarà*, traducció de Valèria Gaillard (Club Editor); Patti Smith, *L'any del mico*, traducció de Martí Sales (Club Editor).

Els llibres més venuts de no-ficció. Els llibres més venuts de no-ficció, des del 2017 estan marcats pel procés d'independència de Catalunya. El 2020 els dos llibres que va publicar Carles Puigdemont, primer *M'explico* i després *La lluita a l'exili*, tots dos a La Campana, han marcat l'interès d'un sector important de la societat, que vol saber tot allò que es troba darrere de l'escenografia, la part que fins ara no s'ha fet pública del Procés i de la relació entre els presos polítics i els exiliats.

Per tant, és Carles Puigdemont qui encapçala aquest fenomen, que el 2020 ha tingut altres títols destacats. Els que s'hi acosten més són el de Jordi Cuixart, *Ho tornarem a fer* (Ara Llibres); la investigació periodística *Tota la veritat*, de diversos autors (Ara Llibres), que, tot i publicar-se el 2019, ha continuat venent-se el 2020; *Tornarem a Vèncer*, d'Oriol Junqueras i Marta Rovira (Ara Llibres); i *Trencar el silenci*, de Mireia Boya.

En aquest apartat incloem la persecució política del llibre *On és l'Estel·la?*, de Toni Galmés, editat per Comanegra. De retruc, el context polític català també ha afavorit altres títols, com ara *No diguis res*, de Patrick Radden Keefe (Periscopi), traduït per Ricard Gil, sobre el conflicte d'Irlanda del Nord.

Per altra banda, la no-ficció també ha estat marcada per llibres de contemplació i de benestar, de salut, de cuina i de natura. En aquest apartat hi podríem incloure les prosas escrites per Rafael Nadal *Mar d'estiu* (Univers), un autor que tant en la ficció com en la no-ficció té uns lectors abundants i fidels. Després trobem l'interès per la interpretació de la història de Yuval Noah Harari, amb diferents títols que ha anat publicant aquests últims anys, que també ha estat un fenomen internacional. Finalment, destacaríem la literatura feminista i de gènere, que des del 2017 no deixa de prendre força. El 2020 el llibre més venut en aquesta temàtica va ser *Dones valentes*, de Meritxell Feixas (Ara Llibres).

PREMIS LITERARIS

A continuació presentem una llista dels premis literaris a obra inèdita i a obra publicada més importants del panorama literari català el 2020.

Premis a obra inèdita narrativa

- Premi Sant Jordi: Víctor Garcia Tur, *L'aigua que vols* (Òmnium + Enciclopèdia).
- Premi Mercè Rodoreda: Anna Gas, *El pèndol* (Proa).
- Premi Proa: Francesc Serés, *La casa de foc* (Proa).
- Premi Josep Pla: Laia Aguilar, *Pluja d'estels* (Destino).
- Premi Joanot Martorell: Pepa Aguar, *El que em queda de tu* (Edicions 62).
- Premi Prudenci Bertrana: Ànima de tramuntana, de Núria Esponellà (Columna).
- Premi Andròmina de narrativa: Josep Colomer, *Les espines del peix* (Tres i Quatre).
- Premi Ciutat d'Alzira: Jordi Torrent, *Els fantasmes i Madame Lévy* (Bromera).
- Premi Ramon Llull de les Lletres Catalanes: Núria Pradas, *Tota una vida per recordar* (Columna).
- Premi Sant Joan: Albert Forn, *Abans de les cinc som a casa* (Edicions 62).
- Premi Llibres Anagrama: Anna Ballbona, *No sóc aquí* (Llibres Anagrama).

Premis a obra inèdita - poesia

- Premi Carles Riba: Miquel Descot, *Despertar-me quan dormo* (Proa).
- Premi Amadeu Oller: Juana Dolores Romero, *Bijuteria* (Galerada).
- Premi Ausiàs March: Josep-Anton Fernández, *L'animal que parla* (Edicions 62).
- Premi Gabriel Ferrater: Andreu Gomila, *Felanitx* (Edicions 62).
- Premi Jocs Florals de Barcelona: Txema Martínez, *Maria* (Proa).

Premis a obra publicada (la majoria corresponen a obra editada el 2019, però premiada el 2020)

- Premi a la Millor Novel·la de l'Any: Martí Domínguez, *L'esperit del temps* (Proa).
- Premi Llibreter de narrativa en català: Manuel Baixauli, *Ignot* (Periscopi).
- Premi Crexells: Toni Sala, *Persecució* (L'Altra Editorial).
- Premi Lletra d'Or: Lucia Pietrelli, *Lítica* (Males Herbes).
- Premi Serra d'Or de narrativa: Marta Marín-Dòmine, *Fugir era el més bell que teníem* (Club Editor).
- Premi Serra d'Or de poesia: Dolors Miquel, *Ictiosaure* (Edicions 62).

Premis a tota la trajectòria:

- Premi d'Honor de les Lletres Catalanes: Enric Casasses
- Premi Trajectòria de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana: Teresa Duran
- Premi Nacional de Cultura 2020: Centre d'Art i Natura de Farrera
- Premis Cadaqués a Quima Jaume: Biel Mesquida

Un element a destacar aquest 2020 amb relació als premis literaris és que algunes convocatòries han batut el rècord d'originals presentats. Això es pot atribuir als efectes de la crisi i les dificultats econòmiques que tenen els autors en aquest context pandèmic. Un cas molt cridaner és el Premi Sant Jordi, que en la convocatòria del 2020 ha batut el rècord de participació, si més no dels darrers deu anys, amb noranta-set originals presentats. En la convocatòria del Premi Mercè Rodoreda de contes, també de rècord, s'ha superat el centenar d'originals (103).

TENDÈNCIES

Entre les tendències que hem detectat aquest 2020 (que no necessàriament vol dir que es donin només durant aquest any), trobem que es consolida la veu de dues joves escriptores, Irene Solà i Eva Baltasar, que tenen un estil propi de narrar i que han connectat amb un gruix important de lectors. En nombre de lectors, marquen tendència.

Ahora, es va conformant una nova generació d'escriptors, molt joves, majoritàriament per sota de la trentena, amb una gran personalitat, literària i personal, que

comencen a mostrar-se a través dels premis i primeres novel·les. És el cas de Juana Dolores Romero (el Prat de Llobregat, 1992), que amb *Bijuteria* va guanyar el Premi Amadeu Oller i que ha sacsejat la comunitat literària a través de les xarxes socials; de la guanyadora del Premi Mercè Rodoreda, Anna Gas (Barcelona, 1996), amb *El pèndol*; del Premi Llibres Anagrama 2021, Pol Guasch (Tarragona, 1997), amb *Napalm al cor*, que ja havia guanyat el Premi Francesc Garriga 2018 amb *Tanta gana*, i el Premi López-Picó 2020, amb *La part del foc*. Completen la llista Núria Bendicho Giró (Barcelona 1995), Irene Pujadas (Sant Just Desvern, 1990), Laia Viñas (Xerta, 1997), Xavier Mas Craviotto (Navars, 1996), tots tres premis Documenta; Laura Gost (Sa Pobla, Mallorca, 1993), i Sebastià Portell (Ses Salines, Mallorca, 1992), tal com recull l'article «Els joveníssims de les lletres catalanes».

També ha estat un any de bona collita tant al País Valencià com a les Illes Balears. Destaquem noms com Martí Domínguez, Manuel Baixauli, Núria Cadenes, Joan Benesiú i Joan Francesc Mira al País Valencià, i Andreu Gomila, Sebastià Perelló, Lucía Pietrelli i Sebastià Portell a les Balears.

El català interessa i sovint es troba en el centre de debats i discussions. Els llibres vinculats a la llengua catalana han proliferat el 2020 i han generat interès: Pau Vidal, Carme Junyent, Magí Camps i Enric Gomà en són exemples.

Cal destacar també l'auge de la ciència-ficció, que va prenent protagonisme tant en títols com en propostes editorials en els darrers anys. En literatura de gènere, la novel·la negra i criminal continua tenint lectors, editors i festivals on fer-se visible.

COLLITA 2020

Presentem 28 títols de ficció i no-ficció publicats el 2020 que no han obtingut cap premi literari i que no apareixen a la llista dels més venuts, però que són una mostra de la creativitat desplegada durant l'any 2020, i no volem deixar d'esmentar-los. També hi incloem els finalistes al Premi a la Millor Novel·la de l'Any, que convoca Òmnium.

- Mercè Ibarz, *Tríptic de la terra* (Llibres Anagrama).
- Sebastià Perelló, *La mar rodona* (Club Editor).
- Àlvar Valls, *Entre l'infern i la glòria* (Edicions de 1984).
- David Castillo, *El tango de Dien Bien Phu* (Premi Joanot Martorell 2019, Edicions 62).
- Julià Guillamon, *Les cuques* (Llibres Anagrama).
- Raül Garrigasait, *País barroc* (L'Avenç).
- Albert Pijuan, *Tsunami* (Angle).
- Carlota Gurt, *Cavalcarem tota la nit* (Premi Mercè Rodoreda 2019, Proa).
- Antònia Vicens, *Pare què fem amb la mare morta* (Labreu) poesia.
- Míriam Cano, *Vermell de Rússia* (Labreu) poesia.
- Pep Coll, *L'any que va caure la roca* (Proa).
- Albert Villaró, *La companyia nòrdica* (Columna).
- Mar Bosch, *La dona efervescent* (Univers).
- Marta Carnicero, *Coníferes* (Quaderns Crema).
- Guillem Sala, *El càstig* (L'Altra Editorial).
- Joan M. Minguet, *El paisatge d'uns crims* (Andana Editorial).
- Quim Español, *El rai dels innocents* (Edicions de 1984).
- Sebastià Alzamora, *Reis del món* (Edicions Proa).
- Raül Garrigasait, *Els fundadors* (Ara Llibres) no-ficció.
- Ingrid Guardiola i Marta Segarra, *Fils* (Arcàdia) no-ficció.
- Joan F. Mira, *Tots els camins* (Proa) no-ficció.
- Adaptació al català actual per part de Màrius Serra del *Tirant lo Blanc* de Joanot Martorell (Proa).
- Laia Noguera i Clofent, *L'intrús* (Meteora) poesia.
- Ponç Pons, *Els ullastres de Manhattan* (Quaderns Crema) no-ficció.
- Miquel de Palol, *Mònica Mir* (Angle Editorial).
- Carme Torras, *Estimades màquines* (Males Herbes).
- Jordi Cornudella, *Tot Albucàssim* (Vitel·la) poesia.
- Ada Klein Fortuny, *La plaga blanca* (L'Altra).

COMMEMORACIONS I ALTRES EFEMÈRIDES

El 2020 destacaven dues commemoracions que la pandèmia va pansir. Per una banda, l'Any Joan Perucho, que commemorava el centenari del seu naixement i del qual era comissari el també escriptor Julià Guillamon. El més destacable han estat les publicacions que s'han fet entorn de Perucho, que han recuperat títols de la seva bibliografia que feia temps que no es trobaven o bé llibres sobre la figura de l'escriptor.

Per una altra banda, l'Any Josep Carner, que commemorava els cinquanta anys de la seva mort i del qual fou comissari Jaume Coll, va quedar encara més eclipsat per la pandèmia, perquè només estava embastat. Amb motiu de l'Any Carner, però, va aparèixer una nova edició de *Pickwick*, de Charles Dickens, traduïda per Josep Carner. El volum, editat per Univers, és una coedició d'Enciclopèdia Catalana i la Fundació Pere Coromines, amb el suport de la Universitat de Girona. L'edició va a cura de Jaume Coll i el curador de l'edició del text anglès és el filòleg Joan Ferrer. Són 1.600 planes, amb el text original en anglès i la traducció al català acarats. Conté una introducció i uns apèndixs amb noves aportacions sobre la traducció.

Per altra banda, el primer semestre de 2021 Edicions 62 ha anunciat que publicarà el volum segon de l'*Obra completa*, dedicat a la poesia dispersa, pròpia i traduïda, que Carner va escriure del 1894 al 1924, i també farà una nova edició de *Poesia 1957*, a cura de Jaume Coll.

Entre les efemèrides literàries que es van celebrar amb limitacions per les restriccions de la pandèmia, destaquem els seixanta anys de la col·lecció «Episodis de la Història», de Rafael Dalmau Editor, i els 50 anys del Price dels Poetes, del qual es va organitzar un acte d'homenatge.

TRADUCCIONS

Segons dades de l'Institut Ramon Llull, en l'àmbit de la traducció de literatura catalana a altres llengües el 2020 ha estat un any amb gairebé un centenar de traduccions, que és, si fa no fa, una xifra similar a les que es donen en els últims anys. Per tant, tot i la pandèmia, la línia del centenar de traduccions s'ha mantingut. Cal fer ressaltar una dada important, i és que també es mantenen les traduccions a l'anglès. El fet de ser una llengua franca, fa que moltes editorials puguin llegir aquestes obres i s'hi puguin interessar per publicar-les a altres llengües.

Són 99 traduccions en total, de les quals 61 corresponen a títols de ficció (novel·la, contes, poesia i teatre); 13 a obres de clàssics (autors morts); 10 a títols de literatura infantil i juvenil; i 15 a obres de no-ficció.

El títol més traduït del 2020 és *Canto jo i la muntanya balla*, d'Irene Solà, amb cinc traduccions, seguit de *Tot Messi. Exercicis d'estil*, de Jordi Puntí, amb tres traduccions.

La llengua amb més nombre de títols traduïts és el castellà (22), seguit de l'anglès (12), el francès (7), l'italià (6), el serbi (5), el rus (5), el polonès (4), el romanès (4), l'albanès (4), el portuguès (3), el grec (3), l'alemany (3), l'eslovè (3), l'àrab (3), el turc (3), el lituà (2), el danès (2), l'ucraïnès (2) i l'hongarès (2). S'ha traduït un títol a l'eusquera, el búlgar, el croat, el macedoni i el xinès.

Llibres en temps de pandèmia

Anna Guitart

Periodista cultural

La crisi sanitària provocada per la covid-19 va marcar el món literari. Llibreries i biblioteques tancades, el Sant Jordi a l'estiu, actes virtuals i el sector a la corda fluixa durant uns mesos. Poc a poc, les dades van millorar i es va arribar a una certa recuperació, amb una xifra rècord de lectors freqüents durant el confinament: 57 %, segons el Baròmetre d'Hàbits de Lectura. Resistir va ser la paraula clau.

POLÍTICA CULTURAL I ACCIÓ DE LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES

Pel que fa a política cultural, l'any 2020 està marcat pel canvi, el mes de setembre, de la consellera de Cultura, Mariàngela Vilallonga, que és substituïda per Àngels Ponsa. El relleu és significatiu, perquè el càrrec ha canviat de mans cinc vegades en només cinc anys. Abans del nomenament com a consellera, Ponsa era la directora general de Creació, Acció Territorial i Biblioteques.

A més de la preocupació per no aconseguir un projecte estable des de la conselleria, el malestar pel pressupost destinat a cultura, considerat molt insuficient pel sector (0,65 %), fa que es doni a conèixer «Actua cultura 2 %». Composta per entitats i associacions de tots els àmbits culturals, el món del llibre hi és present a través del Gremi d'Editors, Editors.cat, la Cambra del llibre i el Gremi de Llibreters de Catalunya. La seva activitat havia començat el desembre del 2019, però és al gener de 2020 quan es presenta als mitjans i comencen les seves accions per exigir que el pressupost de cultura augmenti fins al 2%.

Altres relleus significatius són el de Joan Francesc Mira, que és substituït per Anna Oliver a la presidència d'Acció Cultural del País Valencià, i el de Montse Ayats al capdavant d'Editors.cat. Ayats deixa la presidència per motius professionals, i serà Joan Sala, fins llavors vicepresident, l'encarregat de substituir-la durant el temps que queda de mandat (a partir de gener de 2021).

INICIATIVES PRIVADES I PÚBLIQUES DESTACADES

Un Sant Jordi estrany. La diada de Sant Jordi no es va poder celebrar el 23 d'abril per la situació pandèmica i el confinament. Per no perdre del tot un dia tan important per al sector, es va convocar l'anomenat «Sant Jordi d'estiu» per al 23 de juliol.

A Barcelona, la idea inicial era establir un espai al Passeig de Gràcia. Pocs dies abans, i a causa de la situació sanitària, s'hi va haver de renunciar. A Barcelona, no més es van poder posar parades davant de les llibreries. A d'altres punts del país, com Vic, Girona o Manresa, es podien instal·lar també en places i Rambles. A Lleida, a causa de restriccions més severes, calia demanar hora per anar a comprar llibres. Malgrat tot, es va facturar un 25 % del que seria un Sant Jordi «normal».

Al rescat dels llibreters. Les llibreries van veure amenaçades les vendes de seguida, i van intentar fer accions, sobretot a títol individual i a través de les xarxes. Moltes, per exemple, durant els mesos de la covid-19 van posar en marxa la venda per internet a la seva pàgina web.

Durant el confinament, amb les persianes abaixades, la situació era crítica. El grup SOM va voler donar-los un cop de mà a través de la iniciativa «Llibreries obertes», que permetia comprar novetats a establiments de tot Catalunya. L'usuari podia escollir el llibre i la llibreria, i anar a recollir-lo un cop tornessin a ser obertes. La iniciativa va ser ben acollida en general, tot i que alguns recels van provocar que el projecte acabés en mans d'Òmnium Cultural.

A més, el grup Llegir en Català engegava «Obrir finestres!», una campanya de comunicació conjunta per a difondre les seves novetats, i l'editorial Comanegra va crear la campanya «Adopta una llibreria».

La Setmana, vora el mar. Després de molts dubtes, finalment es va decidir tirar endavant la 38a Setmana del Llibre en Català. L'habitual ubicació a la plaça de la Catedral de Barcelona era inviable per qüestions sanitàries, i la fira es va traslladar al Moll de la Fusta de Barcelona, on es podien seguir tots els protocols sanitaris i de seguretat necessaris.

La Setmana, d'una durada habitual de deu dies, es va reduir a cinc, del 9 al 13 de setembre. Malgrat la pluja dels primers dies, va ser un èxit: va rebre 25.000 visitants i va facturar 325.000 euros, el que representa un 60% de l'any anterior. A més de ser un èxit «comercial», la setmana va significar un punt d'inflexió en el sector, que en va sortir més cohesionat i optimista.

Esdeveniments anul·lats o en línia. La pandèmia va provocar que moltes activitats previstes s'haguessin d'anul·lar. Va passar amb festivals com el FLIC o el MOT, que es fan a Girona i a Olot, i que es van posposar fins el 2021. El Primera Persona, del CCCB, va voler avançar dues sessions en format virtual, i va convocar la resta pel 2021. El Barcelona Poesia, fora ja de confinament, es va fer amb aforaments reduïts, i sense presències internacionals. Una tònica repetida en la majoria d'esdeveniments.

RECONeixEMENTS I COMMEMORACIONS

El Premi d'Honor de les Lletres Catalanes va ser per a Enric Casasses. El lliurament es va fer el 20 d'octubre al Palau de la Música. El mateix Casasses va fer de conductor, va recitar i va rebre el premi de mans del vicepresident d'Òmnium, Marcel Mauri. Amb Jordi Cuixart a la presó, Mauri el va substituir tot l'any als actes culturals. També, per exemple, al lliurament del Premi Òmnium de Novel·la.

Les Creus de Sant Jordi, com és habitual, van reconèixer figures del món de les lletres. Van ser guardonats el poeta alguerès Antoni Canu, la lingüista Maria Josep Cuenca, l'arxiver Benigne Marquès, els filòlegs Josep Maria Nadal i Joan Ramon Resina, i també l'Associació Recull de Blanes pel seu centenari.

Narcís Comadira va rebre el Premi Jaume Fuster de l'AELC, per la qualitat de la seva obra, la importància de la seva trajectòria i el seu compromís.

El Premi Trajectòria, atorgat per la Setmana del Llibre en Català, va guardonar Teresa Duran pel seu compromís vital amb el foment lector i el llibre infantil i juvenil en llengua catalana i per la seva tasca incansable de divulgació de l'univers literari català al públic infantil i juvenil.

Durant la 35a Nit de l'Edició, organitzada pel Gremi d'Editors de Catalunya, el Premi Atlàntida va ser atorgat a les tres llibreries més antigues de Catalunya: La 2 de Viladric, de Tortosa, la Fabre de Barcelona i la Geli de Girona. El reconeixement a aquestes llibreries volia simbolitzar un homenatge a totes les llibreries de Catalunya.

També es va fer un reconeixement a l'Editorial Casals, que celebrava el 150è aniversari, a Paidós i Marcombo, que en feien 75, i a Efadós i l'editorial de la Fundació UOC, que arribaven als 25 anys. El Memorial Fernando Lara va ser per a l'editora d'Akiara Inês Castel-Branco, i el Premi de Traducció Àngel Crespo va correspondre a Victoria Alonso Blanco per la seva traducció de *Nueve cuentos malvados*, de Margaret Atwood (Salamandra).

El IX Memorial Pere Rodeja va guardonar la llibreria Laie, amb menció especial a Lluís Morral, el seu director literari. El premi que s'atorga per la divulgació dels llibres i les llibreries va ser per a Rafel Nadal, de qui es va destacar el seu suport incondicional, especialment en temps de covid.

El 2020 va ser l'Any Perucho, que va comissariar Julià Guillamon; l'Any Carner, comissariat per Jaume Coll; l'Any Palmira Jaquetty, comissariat per Carme Oriol, i l'Any Badia i Margarit, comissariat per Carles Duarte.

L'ANY LITERARI: NOVETATS

El 2020 va tornar a ser un any productiu, tot i que algunes publicacions es van endarrerir o posposar per al 2021. Pel que fa als autors catalans, destaquen obres com l'esperada *Boulder*, d'Eva Baltasar (Club Editor); *Guillem*, de Núria Cadenes (Amsterdam); *Tsunami*, Albert Pijuan (Angle); *El càstig*, Guillem Sala (L'Altra); *La casa de foc*, Francesc Serés (Proa); *Dolça introducció al caos*, Marta Orriols (Periscopi); *Soc aquí*, Anna Ballbona (Anagrama); *Ca la Wenling*, Gemma Ruiz (Proa), *Coníferes*, Marta Carnicero (Quaderns Crema); *Dins del cor de Chopin*, Mònica Batet (Empúries); *Paraula de jeu*, Martí Gironell (Empúries); *Les cuques*, Julià Guillamon (Anagrama); *Tots els camins*, Joan F. Mira (Proa); *Entre l'infern i la glòria*, Àlvar Valls (Edicions de 1984); *Ignot*, Manuel Baixauli (Periscopi); *Tríptic de la terra*, Mercè Ibarz (Anagrama); *Cavalcarem tota la nit*, Carlota Gurt (Proa); *La drecera*, Miquel Martín (Periscopi); *La mar rodona*, Sebastià Perelló (Club Editor); *Ambrosia*, Jordi Masó (Males Herbes); *Abans de les cinc som a casa*, Albert Forns (Edicions 62).

En poesia destaquen *Vermell de Prússia*, de Míriam Cano (Labreu); *Assagets*, Enric Casasses (Poncianes); *Nosaltres qui*, Mireia Calafell (Labreu), o *L'espai profund*, Lluís Calvo (Proa).

En assaig, l'editorial Fragmenta va fer una col·lecció de set títols sobre els pecats capitals, cadascun d'un autor diferent, com Adrià Pujol, Marina Porras o Raül Garrigasait. Garrigasait va ser prolífic: també va publicar *Els fundadors* (Amsterdam) i *País Barroc* (L'Avenç). Val la pena destacar també Txell Feixas, Ingrid Guardiola i Marta Segarra o Jordi Amat.

Pel que fa a les traduccions, Esther Tallada va fer una nova versió de *Robinson Crusoe* (Bernat Metge Universal). Josep Maria Fulquet i Eduard Santiago van traduir les *Elegies de Duino*, de Rilke (Flâneur). A més, coincideixen diverses traduccions al català de Dickens amb motiu del 150è aniversari de la seva mort. Univers va editar *Pickwick*, en la traducció de Carner, que també és el traductor de *Grans esperances*, que recuperava Proa. Club Editor va fer *Història de dues ciutats*, traduït per Núria Sales, i a L'Avenç Josep Maria Muñoz traduïa *Postals d'Itàlia*.

És important destacar, també, la nova versió actualitzada de *Tirant lo blanc*, feta per Màrius Serra.

PREMIS A OBRA PUBLICADA

Els Premis Ciutat de Barcelona, al gener, guardonaven Joan Benesiu amb el premi de literatura catalana per la novel·la *Serem Atlàntida* (Periscopi). En l'apartat de traducció en llengua catalana, premiaven Arnau Barrios per la seva versió d'*Eugeni Oneguín*, (Club Editor) de Puixkin. Marta Marín-Dòmine guanyava el premi d'assaig per *Fugir era el més bell que teníem* (Club Editor).

Marín-Dòmine també va guanyar el Premi Joaquim Amat-Piniella amb aquesta obra.

El Premi Òmnium a la millor novel·la catalana de l'any 2019 va ser per a *L'esperit del temps*, de Martí Domínguez (Proa). Els altres dos finalistes eren Irene Solà amb *Canto jo i la muntanya balla* (Anagrama) i Jordi Lara amb *Sis nits d'agost* (Edicions de 1984).

Els Premis Crítica Serra d'Or van ser per a *Fugir era el més bell que teníem*, de Marta Marín-Dòmine, en la categoria de novel·la. El de poesia va ser per a *Ictiosaure*, de Dolors Miquel (Edicions 62). El de narrativa per a *El país dels cecs*, de Víctor Garcia Tur (Proa). El de dietari, per a *Paisatge amb figures*, d'Àlex Susanna (Proa). El de traducció, per a Arnau Barrios per *Eugeni Oneguín*, d'Aleksandr Puixkin (Club Editor). El de literatura infantil, per a *Plous o fas sol?*, de Mireia Vidal i Anna Font (Akiara). El de literatura juvenil, per a *La llum d'Artús*, de Raimon Portell (Barcanova). El de literatura juvenil (coneixements), per a *Jo i el món: una història infogràfica*, de Mireia Trius i Joana Casals (Zahorí). I el de text teatral, per a *Dinamarca*, de Josep Lluís i Rodolf Sirera.

Els Premis de la Crítica Catalana van premiar, en narrativa, *Sis nits d'agost* (Edicions de 1984), de Jordi Lara, i en poesia *Ictiosaure* (Edicions 62), de Dolors Miquel.

El Premi de les Lletres de la Generalitat Valenciana va ser per al poeta Marc Granell.

El Premi Lletra d'Or va ser per a *Lítica*, de Lucia Pietrelli (Males Herbes).

El Premi Llibreter de literatura catalana va ser per a Manuel Baixauli, per *Ignor* (Periscopi). En la categoria d'altres narratives va guanyar *Tardor*, d'Ali Smith (Raig Verd). El de literatura infantil i juvenil en català va ser per a Muriel Villanueva, per *Dunes. Diari d'un altre estiu* (Babulinka), i el d'infantil i juvenil d'altres literatures per a *Aristòtil i Dante descobreixen els secrets de l'univers*, de Benjamín Alire Sáenz (L'Altra). El millor àlbum il·lustrat va ser *Migrants*, d'Issa Watanabe (Libros del Zorro Rojo).

Pel que fa als Premis Cavall Verd de l'AELC, el Josep Maria Llompart de poesia va ser per a *Llengua d'àntrax*, d'Anna Gas (Edicions del Buc). El Rafael Jaume de traducció poètica va ser per a *Jo soc vosaltres. Sis poemes de Síria*, feta per Margarida Castells (Pol·len).

El Premi Crexells, de l'Ateneu Barcelonès, va ser per a *Persecució*, de Toni Sala (L'Altra).

Al maig, Irene Solà va rebre el Premi de Literatura de la Unió Europea per *Canto jo i la muntanya balla*. L'AELC el celebrava especialment, ja que havia fet campanya perquè reconegués el català com a llengua de participació al premi.

El Premi Jean Monnet des Jeunes Européens, que voten estudiants, va ser per a Tina Vallès per *La memòria de l'arbre* (Anagrama).

PREMIS A OBRA INÈDITA

Pel que fa a aquests premis, l'any s'obre amb el ja tradicional sopar a l'hotel Palace de Barcelona, el 6 de gener a la nit. El Josep Pla va ser per a Laia Aguilar, per la novel·la *Pluja d'estels* (Destino), mentre que el Premi Nadal se'l va endur Ana Merino per *El mapa de los afectos* (Destino).

En canvi, l'any es va tancar amb l'anunci dels guanyadors, el 15 de desembre, dels Premis de la Nit de Santa Llúcia. El Premi Sant Jordi de novel·la va ser per a *L'aigua que vols* (Univers), de Víctor García Tur. El Premi Carles Riba de poesia va guardonar *Despertar-me quan no dormo* (Proa), de Miquel Descot. El Mercè Rodoreda va ser per a Anna Gas, la guanyadora més jove de la història del premi, que amb vint-i-quatre anys va presentar *El pèndol* (Proa). El Josep M. Folch i Torres de novel·les per a nois i noies va ser per a *Els pòstits del senyor Nohisoc* (La Galera), de Tina Vallès, i el Joaquim Ruyra de narrativa juvenil per a *Les esferes del temps* (La Galera), de Rubén Montaña i Ros.

En el territori de la literatura infantil i juvenil, cal destacar també que el Premi Edebé infantil va correspondre a David Nel-lo per *La crònica de l'Iu Eskar*. Els Premis Cruïlla van concedir el Vaixell de Vapor de narrativa infantil a *El país de cral*, de Paula Ferrer, i el Gran Angular de narrativa juvenil a *La música del diable*, de Silvestre Vilaplana. El Premi Carlemany al foment de la lectura va ser per a *Misteris de la boira* (Columna), de Selena Soro, i els premis literaris Ciutat de Badalona van premiar Adrià Aguacil en la categoria de juvenil per la seva novel·la *La botiga de vides* (Anima Llibres).

El Grup 62 edita alguns dels premis més rellevants de l'any: el Premi Ramon Llull va ser per a *Tota una vida per recordar* (Columna), de Núria Pradas. La segona edició del Premi Proa de novel·la va correspondre a Francesc Serés per *La casa de foc*, un premi significatiu, ja que representa un canvi editorial per a Serés, que fins aleshores havia publicat amb Quaderns Crema. El Premi BBVA Sant Joan va guardonar *Abans de les cinc som a casa* (Edicions 62), d'Albert Forns. El Premi de novel·la curta Just M. Casero va ser per *Dinou vint*, d'Helena Carreras, i el Joanot Martorell de narrativa, dels Premis Literaris de Gandia, per a *El que em queda de tu* (Edicions 62), de Pepa Aguar. El Premi Néstor Luján de novel·la històrica va premiar Glòria Sabaté i la seva novel·la *El vel de la deessa* (Columna).

A més, publiquen els premis literaris de Girona, que es van lliurar el 22 de setembre. El Premi Prudenci Bertrana de novel·la va ser per a *Ànima de tramuntana* (Columna) de Núria Esponellà. El Miquel de Palol de poesia per a *Sempre és tard* (Proa), de Maria Josep Escrivà. Xavier Febrés es va endur el Premi Carles Rahola d'assaig per

Josep Pla o la vitalitat (Pòrtic), i Ruth Tormo Benavent el Premi Ramon Muntaner de literatura juvenil per *Sense codi de barres* (Fanbooks).

Després d'un any desert, el Premi Documenta, editat per L'Altra, va premiar ex aequo Irene Pujadas per *Els desperfectes* i Laia Viñas per *Les closques*. El Premi Llibres Anagrama va ser per a Anna Ballbona per *No soc aquí*, i el Roc Boronat va anar a parar a Y (Amsterdam), de Violeta Richart. El premi de novel·la negra més antic a casa nostra, el Ferran Canyameres, va ser per a Francesc Puigpelat, que va guanyar amb *El dia que Josep Pla va bufetejar Hitler* (Pagès).

Els Premis Ciutat de Tarragona inclouen el Pin i Soler de narrativa, que va ser per a *Tsunami* (Angle), d'Albert Pijuan; el Tinet de narrativa curta, que va guanyar *Els nigrants* (Cossetània), d'Eloy Martínez Simón; i el Vidal Alcover de traducció, que va anar al projecte de Pau Sabaté de traduir *Poemes*, de Teòcrit.

Els Premis Literaris de Lleida van atorgar el Josep Vallverdú d'assaig a *La inquietud. Dietari 2018-2019*, de Lourdes Toledo, i el Màrius Torres de poesia a *La volumetria del neguit*, de Meritxell Cucurella-Jorba.

Els Premis Ciutat de Palma van atorgar el Llorenç Villalonga de narrativa a *Tània i els vius* (Adia), de Joan Pons Bover, i el Joan Alcover de poesia a *Estimar Nick Kamen* (El cep i la nansa), de Raquel Casas. Encara a Mallorca, els Premis Vila de Santanyí van atorgar el Premi de poesia Bernat Vidal i Tomàs a *A mossos*, de Francesc Pastor (Adi), i el Premi de narrativa Antoni Vidal Ferrando a *El ball de les estornelles*, de Muriel Villanueva (Adia).

El 31 d'octubre es van atorgar els Premis Octubre. L'Andròmina de narrativa va ser per a *No sé què mor*, de Ramon Ramon. El Joan Fuster d'assaig, per a *Els marges dels mapes*, d'Àlex Matas. En la categoria de poesia, el Vicent Andrés Estellés va anar a parar a *Pla 10 de l'espai exterior*, de Jordi Valls. El Pere Capellà de teatre va premiar *Tots els colors del blanc*, de Ferran Joanmiquel.

Pel que fa a la poesia, els Jocs Florals de Barcelona van premiar *Maria* (Proa), de Txema Martínez. Júlia Francino va guanyar el Ventura Amatller amb *Els excedents* (Edicions de 1984). El Premi Amadeu Oller de poesia va ser per a *Bijuteria* (Galerada), de Juana Dolores Romero. El Premi de Poesia de Sant Cugat a la memòria de Gabriel Ferrater va anar a *Felanitx* (Proa), d'Andreu Gomila. El Maria-Mercè Marçal va ser per a *Ulls de cugula* (Pagès), de Jaume Suau.

El Premi Jordi Domènech de traducció de poesia va ser per a Jaume Coll, per la traducció de *Memorial* (Eumo), d'Alice Oswald.

NOVES LLIBRERIES, MALGRAT TOT

Malgrat les dificultats aparents, es van continuar aixecant persianes de noves llibreries per tot Catalunya. A Barcelona, la inauguració d'Ona Llibres va ser tot un esdeveniment: 1.000 metres quadrats dedicats a llibres només en català. També a la ciutat comtal, van obrir Byron, La piccola, Restory (llibres reciclats) i Fahrenheit 451 i es va anunciar l'obertura, l'abril del 2021, de la Finestres, que organitzarà un premi a obra publicada i un premi d'assaig tant en català com en castellà.

Altres llibreries que van obrir són l'Espai Llavors a L'Hospitalet de Llobregat, la Vitel·la a Palafrugell, el Tinter a la Pobla de Segur, la Moral a Masquefa, la Cinta a Terrassa i La irreductible a Lleida.

BIBLIOTEQUES

Les biblioteques del país també van veure condicionada la seva activitat a la pandèmia. Van tancar el 13 de març i van començar a obrir a partir del maig. No ho van fer totes alhora, sinó en funció de les fases i l'evolució de cada territori. Les primeres, el 4 de maig, van ser les de Terres de l'Ebre, el Camp de Tarragona i l'Alt Pirineu-Aran.

La segona onada, a l'octubre, va obligar a tornar als serveis mínims, amb horaris més reduïts i l'eliminació de totes les activitats, tant a l'interior com a l'exterior de les biblioteques. Això va provocar un malestar en el sector que va desembocar en la campanya *Biblioteques Visibles*, que es presentaria tot just estrenat el 2021. Entre altres, reivindica que les biblioteques són un servei essencial i que compleix totes les normes de seguretat establertes pel Procicat.

Durant el confinament, el nombre de préstecs virtuals a les biblioteques públiques de Catalunya es va incrementar un 336 %.

ALGUNES DESAPARICIONS SIGNIFICATIVES

Només començar l'any, el 13 de gener, moria Isabel-Clara Simó. Josep Maria Benet i Jornet ho feia el 6 d'abril, i Carlos Ruiz Zafón el 19 de juny. Poc després, el 18 de juliol, coneixíem la mort de Juan Marsé. Altres desaparicions significatives són les de Lluís Racionero, Carlos Pujol Lagarriga, Víctor Nubla, Montserrat Sabater Bacigalupi, Pablo Zandrera, Conxita Zandrera, Manuel Cuyàs i Hilari Ràguer.

Llengua

El català l'any 2020. Un informe

Bernat Puigtobella

Editor, escriptor, crític literari i traductor

L'any 2020 ha estat un any convuls, marcat per la pandèmia, i la llengua catalana no n'ha quedat al marge. L'article aporta dades que permeten celebrar la projecció de la llengua i alhora la seva invisibilitat en certes plataformes digitals i en l'àmbit audiovisual i dels videojocs, on corre el perill d'esdevenir residual. L'autor repassa els grans temes que han marcat el debat sociolingüístic: la pervivència de la llengua i la idoneïtat de ser estrictes a l'hora de corregir els que no parlen bé el català. També es consigna l'expansió del català en altres terrenys, com ara el podcast, les músiques urbanes o certs gèneres literaris.

El català lluita cos a cos amb les forces de la globalització. L'any 2020 es va obrir i tancar amb dos moments d'eufòria internacional. El primer, el llançament de *F*cking Money Man*, la primera cançó de Rosalia en català, que va tenir un impacte mundial immediat. El segon, quan Disney va anunciar que inclouria el català entre les llengües de la seva plataforma. L'esclat de la Rosalia té una força centrífuga. L'operació Disney, un encert del Departament de Política Lingüística, té un efecte centrípet. Són dues fites que, sense tenir una relació causal, són complementàries, i un exemple dels dos vectors a partir dels quals la llengua catalana pot situar-se en el món. La primera, projectant els seus artistes més enllà de les nostres fronteres. La segona, assegurant que el català sigui present per defecte als menús de les plataformes globals.

Els països de parla catalana sumen ja deu milions d'habitants, una xifra superior a la d'alguns estats de la Unió Europea amb llengua pròpia que no tenen aquests valors demogràfics. El diari *Ara* va rebre el mes de març de 2020, en el primer pic de la pandèmia, justament deu milions de visites. Aquestes dues magnituds, si bé són dispars i no ben bé commensurables, ens indiquen el sostre potencial que pot arribar a tenir la llengua catalana al segle XXI. Alerta, estem parlant de màxims!

Tenim altres indicadors positius de la capacitat de projectar la llengua tant endins com enfora. L'any 2020, s'ha mantingut l'interès per aprendre català. 53.230 persones s'han inscrit a cursos de català, de les quals 36.439 han assistit a classes presencials i 16.791 les han fet a distància, a través de la plataforma *parla.cat* o de *moodle*. El total de cursos presencials ha estat de 2.068, una xifra considerable si tenim en compte les dificultats per sortir de casa que ha comportat el confinament.

També cal destacar el creixement que ha experimentat el cens d'entitats de foment de la llengua catalana, que des del 2002 aplega entitats privades sense ànim de lucre, organitzacions sindicals i empresarials, col·legis professionals i altres corporacions de dret públic que duen a terme activitats per fomentar la llengua catalana. Si el primer any s'hi van inscriure 22 entitats, actualment ja en formen part un total de 254 associacions i fundacions.

Segons la darrera memòria accessible, l'Institut Ramon Llull (IRL) treballa amb 150 universitats d'arreu del món, de les quals 86 ja imparteixen docència en català, amb un abast de 27 països i gairebé 7.000 estudiants matriculats a llengua i cultura catalanes. Una altra dada de la projecció de la llengua catalana és que l'IRL ha atorgat 189 ajuts a la traducció d'obres literàries en català. Són dades de 2019 que no han variat gaire l'any 2020. Un altre bon indicador de la presència de la llengua en pla-

taformes globals és l'empenta de la Viquipèdia en català, que ha experimentat una embranzida. Els confinaments derivats de la situació mundial de pandèmia de covid-19 han suscitat interès en el projecte i s'ha arribat a prop de 51 milions de visites mensuals a la versió catalana l'abril del 2020, de manera que s'ha superat el rècord anterior de 42,5 milions, del maig de 2015. Pel que fa a les edicions, se n'han realitzat més de tres milions només durant el 2020, any en què s'ha produït un increment del 10% en el nombre d'usuaris actius.

No tot són flors i violes. Hi ha encara molt marge de millora per guanyar presència en les grans plataformes digitals. Avui Google, Microsoft i Facebook han integrat la llengua catalana, però Instagram encara no té interfície en català, i tampoc TikTok, tot i que aquesta xarxa disposa d'una bona comunitat d'usuaris en català i es va introduir a Catalunya un any abans que en altres zones de l'Estat espanyol gràcies al col·lectiu panjabi que viu a Barcelona. Altres xarxes, com Twitter, tenen interfície en català, però no permeten fer publicitat en català si no es contracta a través d'una agència homologada. LinkedIn, la xarxa professional més gran del món, continua sent impermeable a aquesta llengua. Finalment, Apple encara no ha incorporat el català al seu assistent de veu, Siri, per bé que hem de celebrar que Tesla l'hagi inclòs com a opció lingüística i Toyota, Lexus i Seat als seus manuals d'ús.

També s'han detectat pràctiques que discriminin proactivament el català. En posarem només dos exemples. La guia TripAdvisor no permet que es publiquin al seu web comentaris en català, que són esborrats sistemàticament pel moderador automàtic. Encara aflora aquí i allà toponímia franquista en dades obertes com Google Maps. Malauradament, la catalanofòbia es manifesta en la discriminació lingüística. Segons l'Informe de l'Observatori de les Discriminacions a Barcelona, la llengua és el quart motiu de discriminació a la ciutat. Al llarg del 2020 Plataforma ha atès la xifra rècord de 1.303 queixes de ciutadans sobre vulneracions dels drets lingüístics.

UNA ENQUESTA, MOLTES LECTURES

Les dades d'ús de la llengua no són tampoc falagueres. Un 20% de la població adulta de Catalunya no sap parlar el català, mentre que el coneixement del castellà frega el 100%. Catalunya té una població de 7.600.065 habitants. Segons les darreres enquestes que s'han fet, el 94,4% de la població entén el català, el 81,2% el sap parlar, el 85,5% el sap llegir i el 65,3% el sap escriure. Actualment hi ha més persones que saben català i els percentatges de coneixement s'acosten progressivament als de fa quinze anys, abans de l'onada migratòria (2003-2008).

El castellà té uns índexs de coneixement que freguen el 100% en totes les franges d'edat. El percentatge de coneixement de català creix en les franges d'edat més joves, en què pràcticament s'igualava amb el castellà.

L'ÚS DEL CATALÀ ENTRE ELS JOVES

Si el coneixement del català és ampli, l'ús social de la llengua ha disminuït en algunes franges d'edat, especialment entre els joves. El novembre passat la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (DGPL) va presentar els resultats de la darrera *Enquesta d'usos lingüístics* (l'EULP 2018) a la ciutat de Barcelona i el seu àmbit metropolità, la qual revela que entre els barcelonins més joves l'ús habitual del català cauria fins al 19,6%.

Cal tenir en compte que entre el 2013 i el 2018 la població jove de Barcelona nascuda a Catalunya ha disminuït en aquest període en nombres relatius i absoluts i, per tant, entre els joves disminueix la població total perquè la que ha vingut de l'estranger no compensa la pèrdua de l'autòctona. Per aquest motiu, a Barcelona, els joves que tenen el català com a llengua habitual exclusiva ha baixat respecte de 2013 perquè el nombre de joves d'origen estranger també ha crescut: el 19,6% de les persones d'entre 15 a 29 declaren que el català és la seva llengua exclusiva i també ho fan el 20,4% entre les de 30 a 44 anys. En el conjunt de la població adulta de Barcelona, aquest percentatge és del 29,3%.

Aquestes xifres han generat alarma en l'arena pública i els sociolingüistes han fet aportacions matisades però realistes. Marina Massaguer Comes, Avel·lí Flors-Mas i F.

Xavier Vila, del Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona (CUSC), han publicat l'estudi *Català, youtubers i joves influenciadors: Un punt de partida per promoure l'ús de la llengua*, que analitza la presència del català a les plataformes digitals de YouTube i Instagram. Hi ha al·licients econòmics i motius ideològics que fan decantar els joves per triar el castellà en aquestes plataformes, però també s'ha demostrat que existeix un espai per als *youtubers* i *instagramers* en llengua catalana. Prova d'això és la fundació del Canal Malaia, impulsat per quatre joves amb la voluntat de crear una comunitat de *youtubers* catalans dins l'ecosistema de la plataforma. La proposta del Canal Malaia es basa en una premissa molt senzilla. Com explicava a *Vilaweb* Clàudia Rius, una de les fundadores, «l'algorisme de YouTube no afavoreix els qui creen continguts en català: com que no n'hi ha prou, la xarxa no genera recomanacions automàtiques per als consumidors, que s'acaben perdent en l'oceà de vídeos en les altres llengües. Cal donar visibilitat a *youtubers* que estiguin relacionats perquè algú que mira vídeos en català pugui seguir-ho fent quan acabi de veure'n un». En aquest mateix àmbit, cal destacar l'aportació individual que ha fet Pol Gise, un *youtuber* amb gairebé un milió de seguidors, que ha connectat amb un públic jove amb la seva sèrie *Companys de pis*, on ell mateix interpreta dos personatges, el Jaume i el Rafel, que mantenen una relació còmicament tòxica.

L'any 2020 hem viscut l'eclosió dels *podcasts* culturals en català. Hem vist néixer el *podcast* millennial *Gent de merda* i el d'humor *Oye Polo*. La seva audiència ha crescut fins al punt que tots dos han estat seleccionats per formar part del catàleg exclusiu de *podcasts* de Spotify Spain. És un indicatiu remarcable de normalitat que una plataforma com Spotify incorpori en un directori d'abast estatal productes fets en català. Entre els altres *podcasts* culturals que s'han posat en marxa durant l'any 2020 cal destacar *L'illa de Maïans*, dedicat als llibres, presentat per Bernat Dedéu i produït per la Llibreria Ona; *El safareig* (Tecnologia); *Fans de l'Alcover Moll*, presentat per Martí Sales i dedicat a les lletres de cançons; «Faves tendres», el suplement literari de *Núvol*; *Lúdica*, dedicat als videojocs; *Ningú no és perfecte* (Cinema i sèries); *Detritus argumental* (Música); *Les golfes* (Literatura), i *Ràdio intermitent*, que es van fent un lloc al costat de *podcasts* de programes d'emissores públiques, com ara *Ciutat Maragda*, *En guàrdia!* o *Les dones i els dies*, de Catalunya Ràdio. Al mateix temps, entitats culturals com l'Institut d'Humanitats recuperen el seu arxiu sonor, el MACBA continua publicant *podcasts* a Ràdio MACBA i el Mercat de les Flors ha iniciat un nou *podcast* sobre dansa.

Hi ha altres àmbits d'expressió oral on el català lluita per no ser residual, com és el cas de la música urbana. En el camp del rap han destacat grups com KattaLana (nominada als Enderrock), Lildami, Flashy Ice Cream, Teuma Thug, Adala, Koers, Senyor Oca o Daura Mangara. Sense deixar l'àmbit de les músiques urbanes, val la pena consignar un projecte de Plataforma per la Llengua, «Fills de la mina», un videoclip de rap i rumba en català fet pels joves de la Mina. Amb aquesta iniciativa, l'ONG del català es proposava transmetre els aspectes positius d'aquest barri de Barcelona, en contrast amb els estigmes que arrossega. Plataforma també ha publicat una guia en romaní i en català, titulada *Camela't el català*, destinada a promoure l'ús de la llengua catalana entre la població gitana.

L'any 2020 ha fet evident que el gran repte que té el català és l'ús oral de la llengua. Si durant dècades vam patir la falta de competència per escriure per part de catalanoparlants, ara la problemàtica s'ha invertit. Hi ha moltes persones que tenen un coneixement correcte de la llengua perquè hi han estat escolaritzades, però no la fan servir en el seu dia a dia. En l'àmbit educatiu, diversos professors de català que treballen a la secundària en instituts de l'àrea metropolitana han expressat als mitjans la necessitat de reforçar l'oralitat entre els joves i de replantejar el model d'immersió lingüística. És especialment il·lustratiu d'aquesta inquietud l'article «L'últim tren de la immersió lingüística», publicat per Arnau Rius Llorens a *Nació Digital*. Un altre problema que afecta greument l'ensenyament del català a les escoles i instituts és la manca de professorat amb titulació de Filologia Catalana. La revista *Llengua Nacional* ha dedicat un monogràfic a l'amenaça que suposa aquest intrusisme professional tolerat per l'Administració a l'educació secundària. Segons Jordi Ginebra, catedràtic de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili, «la demanda a Catalunya per cursar estudis universitaris de filologia catalana és baixa. En canvi, la inserció laboral

dels graduats en aquesta matèria és molt alta. Aquesta situació contradictòria té diversos efectes. El més important és que no hi ha prou titulats per cobrir les places de professorat de secundària en l'àrea de la llengua i la literatura catalanes. I això vol dir que es contracta professorat sense la preparació adequada. I això té conseqüències molt negatives en la formació dels alumnes».

EL CATALÀ AL MÓN DEL LLIBRE

Un indicador significatiu de la salut del català en l'ecosistema editorial ha estat la inauguració de la nova llibreria Ona, un espai cultural de 900 m2 dedicats exclusivament al llibre en català. El seu impulsor, Tatxo Benet, ha llançat també un servei de venda en línia amb repartiment arreu del món.

En l'àmbit editorial, podem dir que hem guanyat terreny en gèneres en què la presència del català era residual. La publicació d'obres de literatura fantàstica, ciència-ficció o terror ha guanyat presència gràcies a nous segells especialitzats, com l'editorial Mai Més o Obscura, tots dos projectes editorials independents. La publicació de còmic o novel·la gràfica en català continua sent una assignatura pendent, però hem vist alguns brots verds. S'ha convocat la primera edició del Premi ARA de còmic en català, al qual s'han presentat 162 originals. Aquest guardó, convocat pel diari ARA amb la col·laboració de la Direcció General de Política Lingüística i Norma Editorial, ha recaigut en l'obra *Caritat del Río*, de Pep Brocal. Amb tot, la novel·la gràfica i el còmic en català continuen sent una assignatura pendent, malgrat l'esforç d'alguns segells, com Comanegra, que ha fet aportacions valuoses amb la publicació dels llibres de L'Estel·la, que han tingut un èxit de venda impressionant després que la Guàrdia Civil denunciés per injúries el seu autor, Toni Galmés.

EL CATALÀ AL MÓN AUDIOVISUAL

La Plataforma per la Llengua, l'Acadèmia del Cinema Català i el Clúster Audiovisual de Catalunya van impulsar a finals del 2020 un decàleg amb deu mesures concretes perquè el pròxim govern redreci la situació de precarietat que pateix actualment l'audiovisual a Catalunya. Les tres entitats promotores adverteixen que l'audiovisual «ha estat abandonat durant deu anys malgrat ser un sector cultural estratègic i un instrument de normalització lingüística». Tenim indicadors alarmants: l'any 2020 només sis pel·lícules rodades en català es van presentar com a candidates als Premis Gaudí, vuit menys que l'any passat i una de les xifres més baixes de la història dels guardons.

A més a més, la presència del català en la majoria de plataformes de vídeo sota demanda és residual i no inclou les versions en català ja existents de pel·lícules i sèries que han estat traduïdes amb diner públic. De les més de 2.000 pel·lícules i sèries de Netflix, per exemple, a la fi del 2019 només n'hi havia 4 de disponibles en català, malgrat que 331 tenien una versió en català, doblada o subtitulada. D'aquestes, 326 han rebut finançament públic de les administracions catalanes per al doblatge o subtitulació en català. La millora d'aquesta situació és una demanda clara de la majoria de la societat civil. Segons una enquesta del GESOP del mes de juny passat, «més de dos terços dels catalans (el 68,6%) creuen que els poders públics haurien de garantir la presència de la llengua catalana a les plataformes de continguts audiovisuals».

EL CATALÀ ALS VIDEOJOCs

Aquesta lluita contra l'exclusió de grans productes digitals s'ha traslladat també a l'àmbit dels videojocs. El mes d'octubre va sortir al mercat el FIFA21 sense incloure, un any més, el català entre les llengües de retransmissió dels partits ni en la mateixa configuració del joc.

La Direcció General de Política Lingüística ha creat VDJOc, una base de dades interactiva de videojocs que tenen l'opció de llengua en català. La finalitat d'aquesta nova eina és fer d'aparador i promoure que l'oferta en català d'aquests productes tecnològics continuï creixent. Actualment només un 5,5% dels videojocs que es consumeixen a Catalunya són en català. VDJOc agrupa una cinquantena de videojocs en

llengua catalana organitzats en dotze categories: acció-aventura, *arcade*, esports, estratègia, infantils, jocs seriosos (*serious games*), musical, plataformes, rol, simulació, terror i trencaclosques. Ofereix un cercador per facilitar-ne la consulta, que també permet el filtratge per categories. Cada videojoc té una fitxa informativa amb l'estudi que l'ha desenvolupat, el gènere, les plataformes a través de les quals es pot jugar, l'edat recomanada, el tràiler i l'accés al web del joc. Alguns d'aquests videojocs han rebut el suport de la Direcció General de Política Lingüística.

L'IMPACTE DE LA PANDÈMIA EN L'ÚS DEL CATALÀ

És prematur avaluar l'impacte de la pandèmia sobre el català. No disposem d'estudis seriosos per mesurar de quina manera el coronavirus ha incidit en l'ús de la llengua. Sí que hem constatat la necessitat de virtualitzar activitats culturals que abans eren presencials i, per tant, sempre adreçades a un públic local, les quals s'han extrateritorialitzat i s'han començat a plantejar en clau global. Així, doncs, hem vist com cursos, seminaris, conferències, clubs de lectura o rodes de premsa que en condicions normals s'haurien celebrat en català s'han passat a fer en castellà amb l'objectiu d'arribar a un radi geogràfic més ampli. Dos exemples: el grup Stay Homas, format per tres joves músics que fins aleshores havien cantat exclusivament en català, van començar a cantar en castellà, i en un àmbit més institucional, la Fundació Bancària "la Caixa" va presentar la temporada de tots els Caixafòrums de l'Estat espanyol en un sol acte virtual en castellà.

EL FUTUR DEL CATALÀ: UN DEBAT NECESSARI

El futur del català ha centrat bona part de la discussió al voltant de la llengua. Entre les publicacions que han abordat la supervivència del català, destaca l'aportació de la lingüista Carme Junyent, que ha dedicat quaranta anys de la seva vida acadèmica a estudiar les llengües amenaçades. L'any 2020 va publicar ara *El català depèn de tu* (La Campana), on constata un retrocés de la llengua amb indicadors preocupants. Actualment només el 31,5% dels catalans tenen el català com a llengua inicial, mentre que un 60% tenen el castellà com a primera llengua. I avui només un 35% dels joves parlen català de manera habitual, un 7% menys que l'any 2003. Junyent no fa càbales polítiques ni especula amb el binomi llengua-independència, sinó que interpel·la directament a la sobirania individual dels catalans per convèncer-los d'exercir el dret i el deure de parlar la pròpia llengua. Junyent no és derrotista i fa una proposta clara. Si hem de salvar el català de l'extinció, han de passar tres coses. En primer lloc, que el 30% dels catalans que tenen el català com a llengua primera mantinguin el compromís de parlar-lo i no es passin al castellà a la primera de canvi. En segon lloc, que el 60% de catalans castellanoparlants siguin prou solidaris per fer l'esforç de parlar català o si més no d'entendre'l quan algú se'ls adreci en aquesta llengua. I finalment, que el 10% de catalans nouvinguts, que no tenen el castellà com a llengua nadiua, vegin en el català una oportunitat per integrar-se a Catalunya. L'esperança en aquest 10% de la població que ha arribat a partir de la globalització dels darrers vint anys no és gratuïta, sinó que se sosté en una de les idees més noves d'aquest assaig i que es podria resumir en la tesi que el català només pot sobreviure en un context multilingüe.

L'esperança que els nouvinguts adoptin la llengua catalana topa, però, amb alguns prejudicis tossuts, ja que no totes les comunitats foranes tenen la mateixa receptivitat. Entre la comunitat xinesa de Barcelona, per posar un exemple, hi ha una certa resistència a aprendre el català, que és vista com una llengua de segona. La mentalitat diglòssica d'aquesta comunitat, amb un pes econòmic creixent a Catalunya, ha quedat molt ben descrita en un article de Xiaomeng Wang titulat «Per què la majoria dels residents xinesos a Catalunya no fan servir el català?». Wang, que és membre del Grup de Lingüistes per la Diversitat, liderat per Carme Junyent, sostenia en aquest article d'enorme repercussió publicat a *Núvol* que la gran majoria d'immigrants xinesos a Catalunya que porten negocis petits saben més d'una llengua xinesa. A part del xinès mandarí —la *lingua franca* entre les comunitats de la diàspora i de les comunitats xineses de l'Àsia Oriental i el Sud-est Asiàtic—, normalment parlen una altra llengua sinítica, per exemple wu, min (hokkien/taiwanès), o yue (canto-

nès). Els parlants de la llengua wu (en totes les seves variants), tot i que parlen dues llengües sinítiques (mandarí i wu), tal com els catalans saben dues llengües romàniques (català i castellà), no consideren que la seva llengua tingui el rang de llengua, sinó tan sols de dialecte i, per tant, no consideren que sigui apta per emprar-la en situacions formals i oficials. A més a més, la política agressiva del Govern xinès per consolidar l'ús únic del mandarí en tots els àmbits ha agreujat la percepció que la llengua wu no és gaire més que un dialecte. És una informació reveladora perquè ens ensenya que sovint l'actitud d'un nouvingut davant del català pot dependre tant de l'hospitalitat lingüística amb què se'l rep com del seu bagatge ideològic.

LA CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA, UNA GUERRA ESGLAONADA.

La correcció ha fet la seva foguera. S'ha discutit molt a Twitter si és oportú o no corregir els barbarismes que diu el proïsme. El filòleg Josep Maria Virgili es fa tips d'assenyalar incorreccions cada dia a Twitter, i a força d'esmenar els altres ha acumulat 60.000 seguidors. Virgili sostenia en una entrevista de Clàudia Rius a Núvol que un dels grans problemes del català és que no tenim un estàndard «Hi hauria d'haver un estàndard policèntric, no principatí, que agafi allò de més genuí que té qualsevol dialecte».

Virgili té també molts detractors, que li critiquen l'afany de corregir perquè crea inseguretats, cohibeix i causa desercions entre els parlants. Pau Vidal sosté que «corregir mata, perquè com a mètode pedagògic no funciona: els esmenats agraïen molt les correccions, però continuen cometent les mateixes pífies. En bona part perquè sol ser un perfil de parlant amb poca intuïció lingüística». Vidal, que ha publicat un llibre que porta per títol justament *Corregir mata*, defensa que el millor antídote contra la incorrecció és la lectura. Segons Vidal, un dany col·lateral de la fallera de corregir els altres és l'efecte crida: víctimes de correcció no sol·licitada, es converteixen en botxins que es llancen a corregir a noves víctimes allò que han (mal) entès de les esmenes. El resultat és que les xarxes «vessen de mestretites castrant mil-i-una formes d'expressivitat popular, dialectalismes o transgressió genuïna, que és la saba que alimenta la llengua». Pau Vidal sosté que entre el purisme més repatat i la castellanització absurda del català del carrer hi ha una tercera via que passa per no desdenyar sistemàticament la realitat lingüística del moment.

Sobre la correcció lingüística als mitjans, val la pena esmentar l'aportació que ha fet el filòleg Andreu Rossinyol, un dels correctors més unànimement respectats, que ha publicat a la revista *Els Marges* un article en què analitza els calcs del castellà en l'edició catalana de *La Vanguardia*. Després de fer una repassada exhaustiva a diferents tipus d'errors gramaticals, Rossinyol arriba a aquesta conclusió desoladora: «Si un diari elaborat per professionals qualificats i amb una tecnologia que no té punt de comparació amb la de començaments del segle xx apareix en una llengua embastardida; si una empresa de prestigi manté en circulació un producte que, en el cas de segons quin altre article de consum, temps ha que estaria retirat del mercat per fraudulent, i si la majoria de compradors en paeixen el contingut sense gota de coratge, vol dir que una part important de catalanoparlants té per normal no sols un codi lingüístic que ha esdevingut «un dialecto del español», tal com proclamava el franquisme amb gran refocil·lació, sinó, més encara, un dialecte sovint incomprensible».

L'adulteració del català també s'ha convertit en un tema literari a partir de la novel·la *El càstig* (L'Altra), de Guillem Sala, que ha abordat la vida d'uns personatges castellanoparlants en un institut de secundària de Barcelona on la barreja de català i castellà fa impossible conciliar la correcció amb la versemblança. La novel·la de Sala ha convençut tant per l'exactitud amb què dibuixa una situació dramàtica com per l'ús que fa de la llengua per caracteritzar uns personatges, i ha generat un debat interessant al voltant dels límits de la correcció a l'hora de fer literatura i quin impacte pot tenir en una llengua fràgil com la catalana. En un article titulat «Castigar la llengua», Sala s'avançava a possibles crítiques argumentant que «el català que es parla a Barcelona és sovint poc genuí. Això és lamentable i és un problema. Però reflectir-ho en una novel·la, tot i que en part pot contribuir a agreujar el problema, no s'ha d'entendre com un acte d'adhesió o de promoció de la situació que es retrata: és literatura, no és vudú. I, d'altra banda, si renunciem a representar la nostra societat

en les seves formes expressives originals, estem deslligant la cultura de la seva base. Ens limitem com a artistes i, col·lectivament, ens empobrim com a sistema cultural. Les escriptores podem ser font, model o exemple de norma ortogràfica, però també és bo que ens hi rebel·lem per nodrir, en alguna mesura i per modesta que sigui, els recursos expressius de la nostra llengua i de la nostra literatura».

L'ARANÈS

Last but not least, l'aranès mereix un capítol a part. L'Enquesta d'usos lingüístics de la població (EULP) 2018 presenta un tractament específic i diferenciat per a l'Aran i l'aranès. La població analitzada a la Val d'Aran és la que hi resideix des de fa quinze anys i més: 8.567 persones, que representen el 85,8 % del total de la població. La conclusió de l'Enquesta és que l'ús de la llengua creix i que la transmissió intergeneracional de l'aranès és ascendent. Hi ha un informe detallat de la complexa situació sociolingüística a l'Aran, on conviuen tres llengües oficials, que podeu consultar a l'informe «Els usos lingüístics de la població de l'Aran».

ALTRES NOVETATS DE L'ARANÈS

L'Institut d'Estudis Aranesi va publicar l'any 2020 una nova gramàtica de l'aranès, després de més de quatre anys de treballs impulsats per la secció aranesa de l'Institut, constituïda l'any 2015, com a organisme acadèmic encarregat d'exercir l'autoritat lingüística sobre la variant aranesa de la llengua occitana pròpia de l'Aran, a Catalunya.

Després de la publicació de la primera gramàtica moderna de l'aranès el 2006, d'Aitor Carrera, la nova *Gramatica der occitan aranés* representa un important pas en la normalització de l'aranès contemporani atès el caràcter oficial de l'obra, que servirà de referència per a totes les administracions i també els sectors culturals d'expressió aranesa. Amb la *Gramatica der occitan aranés* es culmina un procés de codificació de l'aranès modern, que es va iniciar amb la publicació de les *Nòrmes ortogràfiques der aranés*, impulsades per la Direcció General de Política Lingüística, que el Govern de la Generalitat va aprovar el 1983.

Una altra novetat important ha estat l'estrena de la primera sèrie de televisió rodada en aranès, titulada «Èm çò qu'èm on», un producte audiovisual en què a través de diversos gags s'aborden els errors i dubtes més comuns que apareixen en la utilització habitual de la llengua pròpia d'Aran. La sèrie ha estat produïda pel Conselh Generau d'Aran i Lleida TV.

Museus i patrimoni

La supervivència dels museus

Damià Amorós i Albareda

Historiador de l'art i museòleg

L'arribada de l'emergència sanitària i la posterior crisi social, econòmica i cultural arran de l'aparició de la covid-19 capgirà tot el sistema museístic i patrimonial català. La resposta de museus, centres patrimonials, monuments, administracions i professionals a la pandèmia centren els esforços de l'any. Malgrat tot, l'activitat, en alguns casos sota mínims, ha continuat i s'han complert velles aspiracions i han continuat altres reivindicacions.

L'ACCIÓ DELS MUSEUS DAVANT EL SARS-COV-2

L'any 2020 arribava amb una remor estranya des d'Orient. La covid-19, malaltia provocada pel SARS-CoV-2, començava una expansió mundial i arribava a la declaració de pandèmia el dia 11 de març.

Ja al llarg de les primeres setmanes del mes de març s'albirava l'escenari del tancament pràcticament total del sector cultural català. Monuments, teatres, arxius, biblioteques, centres patrimonials, museus, etc., anaven anunciant el tancament de les seves instal·lacions i l'arribada, forçosa i exprés, del teletreball, en els casos que fos possible.

El Reial decret 463/2020, del 14 de març, amb què s'aplicava la declaració d'estat d'alarma relacionada amb la gestió de la crisi sanitària, marcava l'inici d'una època de tancament generalitzat. Només restarien oberts els serveis essencials per a la població.

Una mostra de la funció més social dels museus i d'altres equipaments patrimonials i culturals fou l'entrega, en els primers moments d'emergència sanitària, de material de tota mena —mascaretes, guants, bates, etc.— als centres sanitaris i sociosanitaris, una acció transversal a tot el país.

La segona quinzena del mes de març fou clau per reorganitzar la gestió dels museus, preparar els equips per a les tasques a distància i iniciar una nova programació per a molts museus totalment digital. Una de les primeres tasques, amb participació massiva i sostinguda al llarg de la seva durada, fou la realització d'un especial del concurs #MuseumQuizACasa —amb versió per a adults i infants—, la versió confinada del #MuseumQuiz estival de Barcelona, amb la participació de diferents museus del país.

Les primeres obertures de museus —programades amb els llunyans plans de desescalada i confinaments sobre regions sanitàries— coincidiren amb la celebració en línia del Dia Internacional dels Museus, una celebració que va voler-se canviar de dates i va sofrir el mateix èxit que la festivitat de Sant Jordi a l'estiu. Una vintena de visites virtuals, diferents píndoles sobre peces i conjunts de col·leccions i converses digitals ompliren el programa d'actes dels dies 16, 17 i 18 de maig.

La Direcció General del Patrimoni Cultural, l'Agència Catalana del Patrimoni, la Junta de Museus de Catalunya, diferents associacions culturals i el Departament de Cultura presentaren, amb l'aprovació del Comitè Tècnic del Pla PROCICAT, un document referent als Plans de Represa Cultural dels Museus amb el lema «El Museu, un espai SEGUR! El Museu, un espai SALUDABLE!». Aquest document ha recollit les accions, mesures de seguretat, transformacions i elements necessaris per a la reobertura del sector al llarg de la primavera i l'estiu del 2020. Conjuntament amb aquesta documentació, s'han creat algunes línies d'ajuts als diferents sectors culturals que també han sumat esforços econòmics en museus, biblioteques i arxius.

El canvi de la presencialitat cap a l'activitat digital també arribà a l'organització de seminaris, trobades o conferències dirigides al mateix sector dels professionals dels museus. Així, doncs, aquests actes es van organitzar en l'àmbit nacional, estatal o internacional, i per universitats, museus, xarxes de museus o organitzacions professionals; i es van dedicar a l'anàlisi de l'experiència del confinament. El passat, el present i el futur dels museus han convertit YouTube, Zoom, Jitsi, Google o Microsoft Meet, Periscope, Instagram Live, etc., en un recurs més.

Val la pena destacar per sobre la resta d'activitats, la proposta de l'Institut Català de la Salut i el Departament de Cultura batejada amb el nom de Recuperart-19, un programa vers els professionals sanitaris que busca complementar l'oferta de suport psicològic i emocional que ofereix l'ICS mitjançant una activitat de tipus comunitari fora de l'àmbit assistencial formal.

Un total de setze museus de les diferents regions sanitàries ofereixen l'entrada gratuïta, un quadern especialment elaborat per a l'activitat i una fitxa amb una relació d'obres del museu sobre les quals pivotarà la intervenció. La llibreta serà la guia de l'activitat, que en detalla instruccions i pautes per al participant. La proposta d'activitats se centra en exercicis d'atenció plena, concentració, focalització, associació cognitiva, creativitat, escriptura, dibuix i reflexió.

La Fundació Vila Casas, amb les seves *Càpsules de confinament*, el *Diari de confinament* del MACBA, *Sempre hi ha un Picasso per descobrir* del Museu Picasso de Barcelona, *La Miró a la mà* de la Fundació Miró de Barcelona o l'exposició *Covid-Art* del Museu de Valls són una mostra de l'activitat expositiva marcada per la pandèmia.

Abans d'acabar, és necessari recordar la declaració que el Govern de la Generalitat realitzà el setembre del 2020. En un acord del Consell de Govern a proposta de la consellera de Cultura s'acordava «Declarar que la cultura constitueix un bé essencial per al desenvolupament integral de la personalitat individual i col·lectiva».

El retrat precís, real, transversal i reflexiu dels museus, els seus professionals i el sector cultural en general, el trobem en els cròniques, notícies, entrevistes i reportatges que al llarg de tot l'any 2020 han subministrat els diferents mitjans de comunicació, públics i privats, en les seves seccions culturals. Periodistes, comunicadors i creadors de contingut que, de la mateixa forma que els professionals dels museus, han sobreviscut a l'embat de la pandèmia.

S'ha d'afegir a la informació generada per la premsa la tasca d'instruments com l'Observatori dels Públics del Patrimoni Cultural de Catalunya, el Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya i els diferents graus, postgraus i màsters relacionats amb la matèria.

Un dels grans repositoris documentals sobre la realitat dels museus en confinament i «nova normalitat» —un terme amb poca fortuna i ja superat— és l'apartat en la web del Museu del Disseny de Barcelona «#museusendavant: escenaris després de la covid-19». Es tracta d'un recurs per estudiar, entendre, comprendre i estudiar en un futur la realitat de l'any 2020.

POLÍTIQUES, POLÈMIQUES, RECLAMACIONS I ACCIONS A L'ENTORN DELS MUSEUS

Pot semblar que la crisi sanitària hagi ofuscat i anorreat l'activitat genèrica sobre la governança, l'organització, la gestió i la programació dels museus. Certament, el cop de la covid-19 ha estat fort. Hi haurà canvis en el sistema museístic i patrimonial català. Només l'any 2020 hem vist tancar, sembla que de forma definitiva, el Museu de la Terrissa de Quart i el DOR Museum de Sant Julià de Ramis, els dos a la demarcació de Girona.

Totes les institucions han reprogramat o prorrogat les seves programacions, s'han suspès, anul·lat o canviat de dates activitats i, per sort, s'ha comptat amb una comprensió total per part dels visitants, usuaris i públics.

El Consell de Govern de la Generalitat de Catalunya va aprovar de manera definitiva, a proposta de la consellera de Cultura el *Museus 2030. Pla de museus de Catalunya*, el pla estratègic que recull el conjunt de les polítiques de la Generalitat per als equipaments museístics catalans. A la mateixa reunió també s'aprovà el Pla d'Actuacions 2020 – 2021.

Actualment, ja s'han iniciat el 75 % de les actuacions previstes, entre les quals podem destacar: la definició del Mapa de Museus de Catalunya, la consolidació de les xarxes territorials i temàtiques de museus, la celebració del primer Fòrum dels Museus de Catalunya, la creació dels museus de suport territorial, les bases per a les ampliacions del MACBA i el MNAC, la creació d'un programa d'inversions per a la renovació museogràfica dels museus catalans a través de subvencions i convenis pluriennals, l'increment del Fons d'Adquisició de Béns Culturals de Catalunya, l'elaboració de programes de conservació preventiva i de digitalització, la creació del Baròmetre Social dels Museus i la recent aprovació del Pla d'Accessibilitat de museus i centres i espais d'arts visuals de Catalunya.

Entorn d'aquesta programació hi ha altres propostes i projectes que ha desplegat el Departament, les diputacions i altres organismes municipals finançats per ajudes extraordinàries, fons culturals FEDER i l'1,5% Cultural del Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana, dedicats a la conservació del patrimoni arquitectònic.

El projecte Giravolt, sobre la digitalització en 3D del patrimoni cultural català, i la creació del Barcelona Hub d'Art, Ciència i Tecnologia (Artech Hub) —on col·laboren l'Ajuntament de Barcelona, la Generalitat de Catalunya i la Cambra de Comerç de Barcelona—, cerquen l'objectiu de convertir Barcelona en un pol global de recerca, formació, difusió, transferència i producció de ciència, tecnologia i art. Dues bones apostes d'innovació en un any complicat.

La producció del programa *Batalla monumental*, enregistrada el 2020 però emesa el primer trimestre del 2021, de Televisió de Catalunya amb la col·laboració de la revista *Sàpiens* i diferents organismes del Departament de Cultura, ha estat una de les iniciatives promocionals destacades de l'any.

Una reclamació genèrica del sector cultural, que afecta directament el patrimoni i els museus, és l'augment del pressupost de la conselleria fins al 2 % del total del pressupost del Govern. La plataforma Actua Cultura —on s'agrupen diferents entitats, institucions i associacions— ha gestionat des de finals del 2019 la dita reclamació. Compta amb el suport transversal de les diferents associacions professionals i amb el compromís de la majoria de forces polítiques en les eleccions del 14 de febrer del 2021. La millora pressupostària esdevé un complement necessari, però encara insuficient, al ajustats pressupostos amb els quals treballen els nostres museus i centres patrimonials.

A finals de l'any 2020 l'Associació de Museòlegs de Catalunya reclamava la resolució dels diferents concursos públics pendents a museus i la constatació de l'existència d'una quinzena de museus —públics i privats— sense direcció o en direcció interina. Exemples d'aquests casos són el Consorci del Patrimoni de Sitges, el Museu Marítim, el Museu Marès i el Museu de les Cultures del Món de Barcelona, entre molts d'altres de tot el país. S'ha de sumar a aquest rosari la finalització del contracte de la direcció del Museu de la Música i la marxa del director de la Fundació Tàpies, dos equipaments barcelonins.

Diferents museus han aprofitat els tancaments obligatoris per iniciar o anunciar projectes de reforma i ampliació al llarg de l'any. En són bons exemples el Museu de Valls, el Museu Pau Casals, el Museu del Port de Tarragona, el Museu Comarcal de la Conca de Barberà de Montblanc o el Museu de Lleida Diocesà i Comarcal. Podem emmarcar en aquest apartat les diferents actuacions sobre la futura creació del Museu del Barroc de Catalunya de Manresa i la donació de la Farinera de «Cal Groc», propietat de la família Albareda, a l'Ajuntament de Santa Coloma de Queralt per crear un nou equipament cultural.

Val la pena remarcar el que sembla un pas definitiu per al trasllat del Museu d'Art Jaume Morera a la nova seu, amb una aportació econòmica de més de 500.000 € i una pròrroga del termini d'execució dels ajuts dels Fons FEDER. Dins d'aquest apartat podem incloure la presentació del projecte arquitectònic del Museu Carmen Thyssen de Sant Feliu de Guíxols, elaborat per l'equip Nieto-Sobejano, amb seu a Madrid i Berlín.

Han estat comptades les inauguracions de nous museus: el Museu d'Arqueologia – Col·lecció Ramon Boleda de Verdú, el Museu de Sant Fruitós de Bages, Circusland de Besalú o la renovació i nova gestió del Museu de Cera de Barcelona. Heretades dels anys anteriors, segueixen les polèmiques per l'arribada a Barcelona d'una succe-

sal de l'Hermitage —cal sumar-hi els quatre informes tècnics de l'Ajuntament de Barcelona en contra de la seva instal·lació al Port de Barcelona—, la feblesa econòmica de museus com la Fundació Tàpies i la Fundació Miró o l'accés de la ciutadania als òrgans de govern dels museus. La letargia del 2020 possiblement faci créixer amb empenta nous projectes els anys vinents.

ADQUISICIONS DE MUSEUS, ARXIUS I BIBLIOTEQUES L'ANY 2020

Malgrat els contratemps del 2020, el Departament de Cultura, administracions locals, privats i les diferents associacions i fundacions d'amics de diversos museus de Catalunya han contribuït a l'augment de les col·leccions dels equipaments culturals del país.

Aquesta missió s'emmarca dins de l'objectiu estratègic 4.1 del Pla de Museus de Catalunya i de la política d'adquisicions que preveu la legislació vigent en matèria de patrimoni cultural (Llei 9/1993), d'arxius (Llei 10/2001), de biblioteques (Llei 4/1993) i de museus (Llei 17/1990) i a través dels plans de foment sectorials de la Generalitat de Catalunya, que tenen, entre altres funcions, la patrimonialització de diverses disciplines artístiques: art contemporani, fotografia, còmic i il·lustració i béns patrimonials mobles.

L'any 2020, el Departament de Cultura ha rebut trenta donacions i ha adquirit en total 2.025 objectes o fons, els quals inclouen diverses peces, entre compres directes i drets de tempteig, per un valor total d'1.339.291 € dividits en 393.238 € per a art contemporani, 356.787 € per a fotografia, 114.970 € per a còmic i il·lustració, i 474.296 € per a béns patrimonials mobles.

Les peces adquirides s'han repartit entre la Biblioteca de Catalunya, l'Arxiu Nacional de Catalunya i diversos arxius comarcals, el Museu d'Història de Catalunya, el Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, el Museu Nacional d'Art de Catalunya, el Museu d'Art de Girona, el Museu d'Arqueologia de Catalunya, el Museu de Guissona, el Museu d'Art Contemporani de Barcelona, l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona, el Museu d'Art Modern de Tarragona, el Museu Jaume Morera de Lleida, l'Ecomuseu Farinera de Castelló d'Empúries, el Centre de Recerca i Difusió de la Imatge de Girona, l'Arxiu Històric de Tarragona i el Museu d'Art de Sabadell, entre d'altres.

Fora de les diferents formes d'adquisició que gestiona el Departament de Cultura, destaca la donació que rebé el Museu d'Història de Barcelona, formada per un conjunt de sis teles, atribuïdes a Josep Bernat Flaugier (Lo Martegue, 1757 - Barcelona, 1813), que formen un cicle dedicat a la vida i martiri de santa Eulàlia.

El Museu i Forn del Vidre de Vimbodí i Poblet, que ja l'any 2019 fou remodelat per complet, adquirí en forma de donació una garrafa datada a principis de segle amb una capacitat superior a quinze litres. Es tracta d'una peça diferenciada de la resta del fons del museu per la seva singularitat formal i tècnica, ja que es troba completament folrada de fusta.

Tot i no tractar-se pròpiament d'una adquisició, el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona recuperà, gràcies a la col·laboració diplomàtica entre les ambaixades americana i espanyola a Londres, una ara romana desapareguda del museu l'any 1962.

La família de l'artista Antonio Gonzalo Lindín (Oviedo, 1920 - Tarragona, 1999) donà al Museu de Valls un conjunt de peces que propiciaren la producció d'una exposició monogràfica de l'artista a l'equipament de l'Alt Camp.

Definida com «la donació més important en la història del museu» per Ferran Barenblit —director del Museu d'Art Contemporani de Barcelona—, Rafael Tous (Barcelona, 1940), empresari, col·leccionista i mecenes, realitzava la donació de la seva col·lecció d'art contemporani, més de mil obres, al MACBA.

El cas paradigmàtic de les adquisicions en qualsevol format per a museus a Catalunya és la ciutat de Lleida. El Museu Jaume Morera, seguint amb la seva política d'adquisicions en còmic i il·lustració, presentà els llegats d'*Ermengol* —Francesc Ermengol Tolsà i Badia (*Canals*, 1958)— i Miguel Gallardo —Miguel Ángel Gallardo i Paredes (Lleida, 1955). Per altra banda, el Museu de Lleida Diocesà i Comarcal fou escollit pel col·leccionista Antoni Gelonch i Viladegut (Lleida, 1956) per dipositar-hi el seu fons d'obra gràfica. El mateix centre lleidatà acabà l'any amb l'arribada, també en

forma de dipòsit, d'una escultura de Sant Antoni obra del Mestre d'Albesa procedent d'una compra de la Generalitat de Catalunya al col·leccionista i antiquari londinenc Sam Fogg.

Han estat dues les grans descobertes arqueològiques de l'any 2020. La primera, a la cova de la Font Major de l'Espluga de Francolí, registrada per l'Institut Català de Paleoeologia Humana i Evolució Social, reportava la troballa del primer santuari paleolític del país, un dels quatre millors dins de coves de la zona mediterrània i datables fa uns 15.000 anys. La segona, també vinculada a l'art paleolític, fou la descoberta d'una plaqueta amb gravats al jaciment de les Coves del Fem d'Ulldemolins i contemporània a la descoberta de la Conca de Barberà.

Fora de Catalunya, el Centre Pompidou de París ingressava en la seva col·lecció permanent peces dels estudis d'arquitectura RCR d'Olot i Miàs de Barcelona.

És destacable l'exposició que organitzà a principis de l'any 2021 el Museu d'Art de Cerdanyola amb les adquisicions que recollí l'any 2020, que constitueixen una mostra de la vitalitat i transparència de molts centres patrimonials del país.

MUSEUS I TRIBUNALS

La batalla judicial entre l'Aragó i Catalunya sobre els béns patrimonials procedents de la Franja i del monestir de Sixena ha continuat l'any 2020. Sobre el primer, al llarg de l'any van generar-se diferents ordres judicials, recursos i sentències —a més d'un acord parlamentari del mes de novembre que instava la Generalitat a cercar una solució extrajudicial— que han desembocat amb la licitació, per part del Museu de Lleida, del trasllat de les 111 peces de la seva col·lecció cap a l'Aragó abans del 15 de febrer de l'any 2021.

En el segon cas, el de Sixena, dins les seves diferents derivades apareixia una polèmica sobre el pagament de les fiances dels exconsellers de Cultura Vila i Puig; un camí judicial que continua al Tribunal Suprem, ja l'any 2021, i que el Museu de Lleida pretén mantenir amb el suport del Govern al Tribunal Europeu dels Drets Humans.

Vinculada també a una sentència judicial fou la recuperació per part de la Guàrdia Civil d'una part important del llegat de l'empresari Muñoz Ramonet. Batejada com a operació «Mecenazgo», aquesta recuperà més de 470 obres. El procés per protegir el llegat del magnat barceloní continua actiu l'any 2021.

PREMIS, HONORS I DISTINCIONS

Malgrat les dificultats, el 2020 va ser un bon any per als reconeixements a museus, centres patrimonials, monuments i professionals del sector. El Museu Maricel de Sitges fou distingit amb el Premi William I. Irvine de lideratge en la preservació del patrimoni atorgat per l'organització nord-americana Deering Estate Foundation. Aquest reconeixement fou extensible a l'exdirectora del Consorci del Patrimoni de Sitges i dels Museus de Sitges entre el 2011 i el 2019 i actual presidenta del CONCA, Vinyet Panyella (Sitges, 1954), a títol personal per la tasca duta a terme al llarg d'aquests anys.

El Terracotta Museu de Ceràmica de la Bisbal d'Empordà rebé una menció especial pel projecte de rehabilitació dels seus espais per part del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya a Girona.

El projecte de Museu de Camins, radicat a la vall de Siarb (Pallars Sobirà), obtingué el Premi Lluís Carulla de la Fundació Carulla a la millor idea transformadora.

Tot i que els tràmits es van iniciar l'any 2019, el Museu Pau Casals del Vendrell fou declarat com a Museu d'Interès Nacional el 2020. aquesta declaració reafirmava el potencial del centre vendrellenc i coincidí amb la celebració a la capital del Baix Penedès de la Capital de la Cultura Catalana.

La Fundació Junta Constructora del Temple Expiatori de la Sagrada Família, gestora de la basílica de la Sagrada Família de Barcelona, fou guardonada com l'espai més notable del món, «Most Remarkable Venue», dels premis Remarkable Venue Awards 2020, que organitza la plataforma d'entrades *online* Tiquets. Altres equipaments ressenyats en aquests premis foren la Casa Milà - la Pedrera de Barcelona, IDEAL Centre d'Arts Digitals de Barcelona, el Camp Nou de Barcelona, la Casa-Museu

Salvador Dalí de Port Lligat i la Casa Vicens de Barcelona, entre altres equipaments de Catalunya i resta de l'Estat.

Les Creus de Sant Jordi del 2020, lliurades el mes de setembre, van honrar Benigne Marques i Sala, Eduard Carbonell i Esteller i l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu.

L'Associació de Museòlegs de Catalunya entregà els seus VIII Premis AMC de Museologia, amb què reconeixia l'exposició *Falsos veraders* del Museu d'Art de Girona, l'activitat *Dona'm la Mar* del Museu Marítim de Barcelona, el Mas Miró de Mont-roig en les categories d'exposició temporal, experiència i activitat i projectes de nova creació, respectivament. S'hi sumen els reconeixements de Josep Maria Trullén (Barcelona, 1954) i de Gabriel Alcalde (Olot, 1958 – 2019), a títol pòstum, per les seves trajectòries professionals.

Per acabar, convé assenyalar les nominacions del CosmoCaixa als European Museum of the Year Awards del 2021, de l'exposició *Art primer. Artistes de la prehistòria* als Global Fine Arts Awards i l'aparició dels guardons de la revista digital *El Temps de les Arts*, amb una categoria dedicada a les arts visuals i una altra al patrimoni.

Fora de premis, honors i distincions, cal esmentar l'inici dels actes de celebració dels 175 anys de la inauguració de la seu del Museu d'Arqueologia de Catalunya a Girona —hereu del Museo Provincial de Antigüedades y Bellas Artes de Girona—, que s'allargaran durant l'any 2021. També cal sumar-hi els aniversaris següents: els 20 anys de la declaració del conjunt arqueològic de Tàrraco i del conjunt d'esglésies de la vall de Boí com a Patrimoni Mundial per part de l'UNESCO, els 25 anys del MACBA de Barcelona i els 50 anys de la donació de Picasso a la ciutat de Barcelona, germen del Museu Picasso de la ciutat comtal.

Música clàssica i contemporània

Tot cercant un bri de llum

Oriol Pérez i Treviño

Musicòleg i assagista

Abordar amb un article què ha estat musicalment l'any 2020 implica, abans de tot, haver d'escriure sobre la gravetat de la pandèmia provocada per la irrupció del virus SARS-CoV-2, des dels primers dies de març de l'esmentat any, i dels seus tràgics i devastadors efectes sobre la població catalana.

No serà cap descoberta si afirmem que la música clàssica en viu, igual que la resta d'arts escèniques, ha tocat fons de debò amb el confinament derivat de la pandèmia de la covid-19 i la seva posterior desescalada. Ara bé, també és veritat que la naturalesa abstracta i l'essència misteriosa de la música han estat les que més ens han ajudat a viure en aquests difícils temps distòpics, com ho són els derivats d'una pandèmia.

Al davant d'una crisi sociosanitària, com la que encara estem immersos, el primer gran eix que cal plantejar-nos és el d'assumir, com a homes i dones de la cultura que som, aquesta tragèdia en tota regla i deixar escrit, almenys, el nostre sincer homenatge a aquells conciutadans que han patit o que directament ens han deixat. No fer-ho seria inserir-nos dins de les categories d'una anormalitat absoluta en la qual —no ho hem d'amagar— ens trobem massa sovint i que no és només la pròpia d'uns temps pandèmics, sinó també distòpics.

Desconeixem fins a quin punt el món de l'anomenada música clàssica i contemporània és conscient de com la pandèmia està posant al descobert el desconeixement absolut dels objectius, la funció i la missió implícites que expliquin els perquès de la creació, la interpretació, la difusió i la programació musicals. Podem afirmar que mai com fins a l'esclat de la pandèmia s'havia vist una direcció general tan errabunda en el camp de les polítiques culturals, i també de les estratègies que se'n deriven en àmbits com la gestió, la promoció i la difusió musicals, que s'han tapat a través de conceptes vagues, molt políticament correctes, com ara la «creació de públics», els «nous públics» o, fins i tot, la necessitat d'acostament i comprensió de la música «per a tots els públics». Aquestes directrius han posat al descobert una nova directriu essencial per emascarar el profund desconeixement dels motius reals que impulsen els compositors vius a la creació de la seva obra; demostren haver concebut el públic com un agent totalment passiu o, fet més greu de tots, s'ha obviat la missió i la funció implícites que tenen tots aquells equipaments o festivals que es sostenen gràcies a les administracions públiques o que reben d'aquestes aportacions substancials i meritòries.

La naturalesa abstracta i l'essència misteriosa de la música han estat —per què negar-ho— les que més ens han ajudat a viure en aquests difícils temps distòpics, com ho són els derivats d'una pandèmia. I és que, malgrat que ens costi de creure, encara cal donar raó a Nietzsche quan afirmava que la vida sense música seria un error. Fins i tot en els pitjors moments del confinament la música ha possibilitat un innumerable experiències estètiques i musicals gràcies a les noves tecnologies i, encara que de forma precària, ha pogut aportar una mica més de llum i esperança a les nostres vides.

Ha estat en el confinament quan, certament, s'ha posat al descobert quines institucions i equipaments públics europeus tenen en l'horitzó, malgrat no poder-se abstenir de paràmetres contagiats per l'habitual visió d'una «economia-món», una veritable vocació de servei i missió públics. Que cadascun dels nostres equipaments musicals faci l'exercici i ho compari, posem per cas, amb l'acció desacomplexada del Digital Concert Hall de la Filharmònica de Berlín de posar gratuïtament a disposició de tothom la seva biblioteca digital de continguts. Això difícilment va poder-se fer al nostre país, en bona part i fora d'alguna excepció com el Palau de la Música, per no disposar d'una biblioteca d'arxius sòlida o d'un canal propi de televisió. En algun cas, com en el cas de L'Auditori, ha estat la pandèmia la que ha propiciat la creació d'aquest canal propi.

És en moments distòpics, marcats per les realitats de la malaltia, la mort, la incertesa i una crisi que podem qualificar de sistèmica, quan la cultura, i amb ella la música, més falta ens fan. No són un luxe classista, com tristament pensen alguns populismes d'un signe i de l'altre, sinó una necessitat susceptible de convertir-se en una programa de formació de les classes treballadores, tal com va fer, en el seu moment, la històrica Associació Obrera de Concerts (AOC), tan estretament vinculada a l'Orquestra Pau Casals, que, paradoxes de la vida, ha celebrat el centenari del seu naixement l'any 2020. Si l'AOC va saber llegir els temps ara també s'hauria de ser capaç de fer-ho en una quàdruple missió: ajudar i contribuir a la feblesa del sector, en especial els intèrprets del país; apostar pel patrimoni musical propi (històric i contemporani); endinsar-se en la missió *beuysiana* de «fer profit a les ànimes», i el més important, començar a mostrar senyals inequívocs d'apostar per una altra manera de concebre, fer i pensar en la concepció i estructuració de les programacions i de les mateixes temporades.

Un cop suspeses i reprogramades aquestes temporades de manera continuada al llarg del 2020 per les raons sociosanitàries òbvies, aquest article ens fa llençar un seriós avís als seus responsables de la veritable decepció general que perceben els ciutadans interessats en la música. Uns responsables als quals l'aturada del confinament no els va ajudar gaire a comprendre com aquest moment distòpic els indicava del que calia fer a continuació. En primer lloc, perquè amb la reobertura dels equipaments les programacions han continuat immerses en la concepció mercantilista de ésser concebudes com un cartell d'oferta on es competeix entre equipaments, per molt que es digui que es coopera amb festivals tan estranys com el Barcelona Obertura, que segons els seus impulsors va néixer per contribuir a dinamitzar el turisme musical a la ciutat de Barcelona. No serà el sotasignat qui escrigui quina és, ara per ara, la situació del turisme a la ciutat comtal. Desconeixem quin és el grau de coordinació existent, però costa de comprendre que en una mateixa temporada puguin haver-se arribat a programar en tres programacions diferents fins a tres *Die Schöpfung*, de F.J. Haydn (al Palau amb Jordi Savall, Ibercàmera i OBC), per molt esplèndida obra canònica que sigui.

Una de les esperances que ens va portar l'any 2020 va ser l'anunci per part de L'Auditori de la creació d'un Cor de L'Auditori professional, que de moment ha quedat en això: en res més que un anunci. Més enllà que la pandèmia ho hagi impossibilitat, cal aplaudir-ho com a potent percussor del primer eix de la quàdruple missió que hem indicat abans. Es va anunciar per a quatre produccions, però amb la sorpresa que tres havien d'estar compartides amb altres cors amateurs del panorama. Crear un cor professional per col·laborar amb altres cors amateurs en nou dels deu concerts que havia d'interpretar no és la millor via per a iniciar un instrument coral professional amb una sonoritat i personalitat pròpies, i va delatar als seus responsables d'haver consultat molt poc als veritables especialistes sobre creació d'instruments corals.

A propòsit del patrimoni, si hi ha un moment kairològic i oportú per apostar desacomplexadament per «allò nostre» és en temps de crisi com els actuals. L'any 2020 era una oportunitat d'or amb la celebració del cinquantenari de la mort de Robert Gerhard (1896-1970), però el cert és que fora de l'exposició *Tot escoltant Gerhard*, impulsada pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i dels nous aires assolits en la celebració amb la designació del director d'orquestra Edmon Colomer com a nou comissari de l'Any Gerhard, el 2020 ha passat molt desapercbut respecte a la presència del compositor de Valls.

Mal ens faci, seguim constatant en les nostres programacions massa poca presència d'artistes del país, però també del nostre patrimoni. Si bé no es pot negar una presència d'aquest, amb per exemple l'anunciada recuperació de *La principessa filosofa* de Carles Baguer (1768-1808), inclosa a la temporada 2020-2021 del Gran Teatre del Liceu, el cert és que tot encara es queda en un terreny molt cosmètic i poc profund, el qual serveix per a contribuir en les estratègies comunicatives i d'impacte mediàtic, per al terreny d'allò políticament correcte.

Més enllà d'accions *neofluxus* o *perajaumesques* com la del *Concert per a plantes* al Gran Teatre del Liceu o l'anunci de portar fins a vuit dones directores al capdavant de l'OBC, tot plegat continua instal·lat en un terreny més distòpic que utòpic. Els grans relats superadors de la mateixa distopia, l'oblit pecaminós de commemoracions com l'esmentada de Robert Gerhard, més enllà d'una programació de *La pesta* que es va anunciar i que es va acabar desprogramant, ens porten a haver d'indagar una mica en el perquè de tot plegat. I el perquè hi té a veure perquè, a hores d'ara, les direccions tenen més criteri d'escola de negocis que no pas d'autèntica directriu cultural.

La majoria de les gestions, incloses les d'equipaments musicals públics, tampoc s'han escapat d'allò definit per Byung-Chul Han a la seva psicopolítica com a «dictadura del mercat». De la mà del neoliberalisme financer s'ha instal·lat dins la nostra societat una mentalitat a través de conceptes com lliure competència, productivitat, creació de riquesa, fet que no només ha acabat destruint el concepte de ciutadà tal com l'havíem entès des de la Il·lustració, sinó que ha transformat aquest en un simple esclau on l'ús dels serveis públics (sanitat, educació, cultura) es concep per a uns destinataris que es bategen amb espantosos neologismes com «usuaris», si no directament com a «clients». La gestió musical, com dèiem, tampoc se n'ha escapat i, doncs, ha acabat lliurant-se a l'esmentada «dictadura del mercat» i ha concebut bàsicament, la gestió i l'explotació dels seus programes no solament des del que, en veritat, els pertocaria realitzar com a equipaments públics que són, sinó com una oferta més on «competir», impulsar programes atractius (comercials) i, en darrera instància, obviar que una programació implícitament no deixa de ser una baula més de la gran cadena de l'educació i la culturització d'una societat, més enllà dels seus àmbits educatius i acadèmics.

Amb aquestes bases, no ens ha d'estranyar que hi hagi qui parli obertament de la inexistència real de programadors i directors artístics. Sí que hi constatem, en canvi, «gestors que gestionen la música com una fàbrica de iogurts». Una mirada atenta a la gran majoria de les nostres programacions del nostre país ens mostra que aquestes semblen haver estat vertebrades tan sols per a un objectiu principal: vendre entrades. I, malauradament, poca cosa més.

Amb aquesta vertebració, que en alguns casos arriba a ser una obsessió malaltissa, ens agradi o no, s'han anat dilapidant els fonaments i la coneixença de la ja esmentada funció i missió públics d'alguns equipaments; s'han esquinçat la tradició i la filiació en allò que coneixíem com a humanisme tradicional, i —fet més preocupant— sembla que ens haguem assentat en un relativisme cultural, que, com bé va exposar el crític literari Terry Eagleton, acostuma a anar acompanyat del prejudici que tot el món és cultural i on, per tant, es nega que hi hagi veritats o valors universals.

Semblen haver quedat enrere els temps on el programador musical o responsable artístic tenia com a missió la prescripció, la descoberta no solament de nous repertoris musicals (històrics, patrimonials, contemporanis), sinó també de nous intèrprets. Si l'eix vertebrador, com hem dit, sembla ser el de voler provocar només la venda d'entrades, una altra de les conseqüències és la de construir les programacions sobre la base de catàlegs d'agents que representen noms d'intèrprets que es van repetint any rere any, fins a la sacietat i l'extenuació.

El 2020 no n'ha estat una excepció, i és així com ens quedem amb la històrica visita de l'Orquestra Revolucionària i Romàntica de Sir John Eliot Gardiner el febrer del 2020 amb la integral de les *Simfonies* de Beethoven al Palau de la Música Catalana, el debut de Les Musiciens du Louvre de Marc Minkowski amb el *Mitridate* de Mozart al Liceu o el debut del mediàtic director Gustavo Dudamel amb *Il Trovatore* de Verdi al capdavant de l'Orquestra Simfònica del teatre líric de les Rambles.

Veure tot aquest desembarcament forà ha comportat l'aparició de cert soroll, sempre subtil i educat, en el desolat panorama musical del nostre país. La situació d'extrema gravetat que ha comportat l'arribada de la pandèmia no solament ha deixat en la més gran de les incerteses la «feina» dels nostres artistes (intèrprets, creadors), sinó, implícitament també, les seves carreres artístiques. Aquestes, com és sabut, necessiten activitat, contacte permanent amb escenaris i públic. És per això que, per sentit comú, els nostres equipaments a través de les corresponents direccions artístiques, enmig d'aquests temps anòmals i distòpics, haurien de ser vertebradors i contribuïdors indispensables i desacomplexats vers una activitat real del sector. En absència, però, de polítiques i directrius culturals clares i evidents per part dels responsables polítics, sempre tan preocupats per computar l'activitat en forma d'assistència i venda d'entrades, el gestor de torn es troba amb la necessitat de fer una aposta per uns intèrprets de l'«star system» o, directament de la mà d'un provincianisme molt estès, per intèrprets estrangers i, doncs, poder-se justificar davant dels esmentats responsables polítics.

A les portes de complir un any de pandèmia, és arribat el moment de ser més conscients que mai com el soroll o la crítica del sector musical no són una «posa», sinó un crit desesperant davant d'una situació que posa al descobert misèries que ja existien abans de l'esclat de la pandèmia. Díficilment podrem parlar d'esperança. Alguna cosa està fallant i errar ara, mal ens faci, pot comportar conseqüències hecatòmiques i inimaginables.

El que estem contemplant i ens pertoca escriure no podria ser pitjor, perquè si ho fos, no podria existir. Totes les directrius del pensament musical semblen estar concebudes més des de l'òptica de l'esmentada màxima «venda d'entrades» i, amb això, s'ha perdut la directriu bàsica que abans de pretendre vendre el màxim d'entrades cal impulsar i fer programes interessants. Això és: escapar-se de l'obsessió del destinatari i fer dels programes quelcom potent i interessant, que recuperi plenament la seva missió i funció públiques fins a fer-ne un interès i una necessitat per als destinataris. Per fer això possible, però, ens caldria comprendre una «necessitat interior», la mateixa que tradicionalment havia impulsat el creador musical a compondre. Tanmateix ara, malauradament també, molts dels nous creadors resten més obsessionats en artificis «ideològics», «tecnològics» o directament «consumistes». O el que és el mateix: sense Art en majúscules. Algunes programacions de la mal anomenada «música contemporània» semblen més interessades, doncs, en l'artifici que no pas en l'Art, cosa que ha acabat convertint-ho en una espècie de carta blanca d'allò que li agrada al director artístic (programador) de torn.

Com diuen els símbols xinesos, crisi implica una dualitat que implica el doble significat de perill i oportunitat. Tant de bo que la simbologia es vagi apoderant del nostre inconscient i ens permeti revertir una situació que és del tot catastròfica i desesperançadora llevat per a uns responsables polítics i institucionals amb quals sembla que aquesta catàstrofe no tingui res a veure. O potser és perquè són incapaços d'adonar-se de la magnitud de la tragèdia.

Ens cal, col·lectivament i com més aviat millor, assumir el fracàs de la globalització i dels seus sistemes d'organització; és el moment d'assenyalar també com el futur de la cultura en aquests temps pandèmics passa per voler ser capaç d'erigir-se com a gran far i referència. Per fer-ho li cal, en primer lloc, integrar quatre nous eixos, que concretarem en l'assoliment d'una visió holística, l'establiment d'una teleologia, la superació de les visions parcials i reduïdes característiques de l'especialització, així com la constatació evident que el que vivim es relaciona amb altres moments ja viscuts al llarg de la història.

La visió holística, per definició, és aquella que s'oposa al reduccionisme de la part o a la monovisió metodològica d'una disciplina en comprendre com l'holisme és una concepció filosòfica que considera un camp de reflexió, en aquest cas la cultura mateixa, com un tot que supera la suma de les parts, des dels presocràtics, passant per la filosofia oriental fins a la teoria integral de Ken Wilber (1949). No és menys important que aquesta visió holística estigui determinada per una teleologia. Esquitxats des de finals del xix pel diagnòstic espiritual del nihilisme, massa sovint hem perdut, dins la cultura i les humanitats, la seva causalitat final. Ens hem quedat en els fets i hem estat incapaços de tenir en l'horitzó la finalitat i l'objectiu dels mateixos proces-

sos i els fets esmentats. Si a algú li sembla excessiu aquest ús d'una terminologia filosòfica, podem canviar el terme «teleologia» per «estratègia», que, malauradament, també ha estat excessivament pervertit des de les escoles de negoci, que, com bé diu el seu nom, tenen com a objectiu la negació de l'oci i, per tant, tot allò que no és lucre. Com bé sabem, les humanitats han de tenir en el seu horitzó uns objectius més profunds que esdevenir uns simples i mers productes de consum. Això, massa sovint, sembla haver-se oblidat.

Resulta plausible que la pandèmia no només ha activat una crisi sociosanitària, sinó també altres crisis en les quals ens cal repensar els antics models i maneres de fer. L'autèntic desori distòpic del que han estat l'oferta, la producció i la programació musicals el 2020 assenyala que cal cercar aquests nous models, dels quals aquest article ha volgut aportar un bri de llum.

Música popular

Vulnerables, però creatius

Guillem Vidal

Periodista a *El Punt Avui*

La crisi de la covid-19 ha posat al descobert la vulnerabilitat del sector musical i els buits legislatius que afecten una part important dels seus treballadors. L'escenari certament devastador que ha deixat la pandèmia ha obligat empresaris i artistes, un cop més, a reinventar-se i les administracions, a implantar noves línies d'ajuda. El 2020 ens deixa empreses enfonsades i treballadors a la intempèrie, però també iniciatives destacables (moltes de les quals en un nou marc virtual) i uns quants exemples de bona salut en el terreny artístic.

És impossible parlar de música sense haver de recórrer als estralls de la pandèmia. La covid-19 ha deixat un impacte sense precedents en tots els sectors de la cultura. Tal com admetia, de fet, la mateixa consellera de Cultura, Àngels Ponsa, en la presentació el 12 de febrer del 2021 del Festival Guitarr BCN, la música és el sector que ha patit, potser, l'estocada més profunda: sales que encara no han reobert i algunes que ja no reobriran, festivals que no saben quan podran tornar a organitzar esdeveniments massius, condicions laborals precàries de músics i personal tècnic que amb la crisi han quedat al descobert, etc.

Les dades sobre els efectes de la covid-19 que el 20 de novembre exposava l'Anuari de la Música 2020 dibuixaven un escenari certament, catastròfic. La indústria catalana de la música en directe, segons diferents estimacions, havia tingut 88 milions de pèrdues i la seva activitat s'havia reduït un 87 %, i la indústria discogràfica, amb un 85 % menys de discos venuts en format físic i un 25 % menys de venda digital, havia patit una davallada del 65 % en la facturació.

Tot i aquest paisatge devastat, el sector de la música ha accelerat el seu encaix en un món cada vegada més digitalitzat; ha aconseguit crear, segurament també, una major unió en la interlocució amb les administracions; ha vist néixer uns quants projectes de creació que constaten la bona salut, malgrat tot, en diferents àmbits artístics; i s'ha vist abocat, una vegada més, a reinventar-se des d'un punt de vista tant artístic com empresarial. El sector, amb tot, mai no s'havia sentit tan vulnerable i la crisi n'ha destapat totes les mancances.

POLÍTIQUES CULTURALS

El gruix de les polítiques culturals implantades per les administracions durant aquests dotze mesos de concerts en *streaming*, programacions en contextos de confinaments perimetrals i ajornaments de grans llançaments discogràfics han estat enfocades, davant la situació d'emergència, a les ajudes. A més del pla de rescat del sector cultural que el Departament de Cultura va engegar per pal·liar els efectes de la crisi sanitària i diferents paquets de subvencions extraordinàries impulsades des de diferents administracions, cal destacar iniciatives com ara Sala BCN —un cicle de concerts a benefici de les sales durant els mesos d'estiu al Castell de Montjuïc impulsat per l'Ajuntament de Barcelona i l'Associació de Sales de Concerts de Catalunya (ASACC)—, Sala TGN —amb la complicitat de l'Ajuntament de Tarragona i una programació prevista per a la tardor que, finalment, va quedar ajornada fins al 2021— o, ja

al desembre, Sala CAT, aquesta vegada amb l'acompanyament de l'Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC) i un radi d'acció ampliat a quinze municipis catalans. Així mateix, la campanya Bonus Cultura, impulsada per cinc entitats del sector cultural amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona a través de la qual, amb la compra d'un val de quaranta euros, el consistori n'afegia deu més, va incentivar el consum cultural no únicament en teatres, cinemes i llibreries, sinó també en botigues de discos i sales de concerts.

Des del sector, però, amb diferents propostes de plans de xocs i, fins i tot, de rescat, es apel·lar de manera continuada a les administracions. L'Acadèmia de la Música Catalana, per exemple, davant l'allau de cancel·lacions d'actuacions durant les primeres setmanes d'estat d'alarma, va impulsar la campanya «La cultura no es suspèn, es prorroga». Al maig la indústria discogràfica catalana demanava al Departament de Cultura la compra de discos per un valor d'1,1 milions d'euros com a mesura equiparable a les ajudes destinades en el sector del llibre. I el mateix mes la crisi precipitava el naixement de la Unió de Músics Professionals, d'àmbit estatal, amb l'objectiu d'aconseguir un nou marc legislatiu que reflectís la realitat de la professió de músic mitjançant el desenvolupament de l'Estatut de l'Artista. Entre les associacions professionals que en formen part hi ha l'Associació de Músics de Jazz i Música Moderna de Catalunya (AMJM), l'Associació Professional de Músics de Catalunya (MUSICAT) i l'Associació de Músics de Tarragona (AMT). Finalment, la demanda d'un 2% del pressupost de la Generalitat per a la cultura, també des d'entitats de l'àmbit musical, va ressonar durant el 2020 amb més força que mai.

INICIATIVES DESTACADES

Tot i aquest context desfavorable, el 2020 ha vist com naixien iniciatives fruit de l'obligació de reinventar-se i ajustar-se, sovint enmig d'un gran context d'incertesa, a les restriccions d'aforament i mobilitat de cada moment. El festival Primavera Sound, que va ajornar en dues ocasions durant el 2020 l'edició del seu 20è aniversari (prevista, primer, per al juny i, després, per a finals d'agost), va crear Les Nits del Fòrum; del Festival Cruïlla, ajornat fins al 2021, va néixer el cicle «Cruïlla XXS», obert a totes les arts escèniques; el festival de Pedralbes va reformular-se en Fes Pedralbes; i a Figueres, l'Acústica va deixar pas a Les Nits de l'Acústica. Pel que fa als festivals d'estiu en comarques gironines, els festivals de Cap Roig i Peralada —aquest, però, amb diferents propostes en línia— van suspendre les seves respectives programacions, i Porta Ferrada va poder salvar l'edició amb el Guíxols Arena com a nova seu. D'altra banda, tant Primavera Sound com Sónar, encara que de forma majoritàriament virtual, van poder realitzar finalment les seves fires professionals: Primavera Pro, desplegada en quatre jornades en format *live streaming* del 21 al 24 de juliol, i Sónar+D, de format híbrid, els dies 18 i 19 de setembre.

Els dos mercats als quals el Pla Integral de la Música atribueix la condició d'estratègics —Mercat de Música Viva de Vic (MMVV) i Fira Mediterrània també van poder també tirar endavant. El MMVV, per al qual Marc Lloret, formant equip amb Roger Roca, va tornar a guanyar l'estiu el concurs públic per assumir-ne la direcció artística almenys durant el 2021, va recórrer a un model híbrid per a la 32a edició: una trentena d'actuacions enregistrades sense públic durant la segona quinzena d'agost al Teatre Atlàntida que s'emetrien posteriorment en *streaming* (però amb estrenes, tanmateix, de primer ordre com el nou espectacle de Maria Arnal i Marcel Bagés), i una vessant presencial desplegada en una quinzena de concerts en quatre escenaris situats arreu de la capital osonenca. Unes setmanes més tard, a Manresa, la Fira Mediterrània posaria en relleu la vocació innovadora i cada vegada més transgressora de moltes propostes relacionades amb la música d'arrel, amb produccions interessants com les de la TransMegaCobla de Za! o la unió de Paula Grande i Anna Ferrer instigada des del projecte Càntut.

D'altra banda, malgrat el context pandèmic, l'ICEC, a través de la marca Catalan Arts, ha impulsat diverses estratègies d'internacionalització: actuacions de Jolly Damper & Paula Valls, Playback Maracas i Tarta Relena en un Showcase Catalan Music entre el 26 i 29 d'octubre al BIME Pro de Bilbao; concert en *streaming* d'Anna Andreu enregistrat a l'Apolo per a la plataforma transfronterera Liveurope; participació

virtual de l'esmentada Anna Andreu, Las Migas i Matthew McDaid en una iniciativa sorgida el 2020, Global Music Match, destinada a posicionar els artistes en un mercat internacional malgrat les restriccions de mobilitat; i concerts, finalment, quan el mes de gener ningú no pensava encara en una pandèmia, de Maruja Limón, Indiga, Tribade i Lina & Refree a l'Eurosonic de Groningen (Països Baixos), una de les trobades professionals més importants d'Europa en les quals els artistes catalans han tingut una presència constant des del 2012.

El 2020 també agafa força una vella reivindicació del sector de la cançó d'autor: la creació d'un Ateneu de la Cançó dedicat íntegrament a aquest gènere musical. L'espai, entre d'altres recursos, tindria programació estable, un centre d'arxiu, residències d'artistes i tallers de formació. L'Associació República de la Cultura, impulsora del Festival Barnasants, presentava el juliol en públic un projecte emmirallat en el Centre Artesà Tradicionari i les Fàbriques de Creació de Barcelona que espera encara la implicació de les administracions per agafar forma i que, en un manifest, rebia el suport, entre d'altres artistes, de Joan Manuel Serrat, Lluís Llach, Maria del Mar Bonet, Marina Rossell i Manolo Garcia, a més de cantautors de força més enllà com ara Paolo Conte i Silvio Rodríguez.

En el terreny de la cançó d'autor, Raimon, que el 2 de desembre celebrava vuitanta anys, i la seva dona, Annalisa Corti, anunciaven a finals de juliol al País Valencià la creació de la Fundació Raimon i Annalisa, a través de la qual es cedirà el llegat del cantautor a l'Ajuntament de Xàtiva perquè pugui ser exposat, difós i estudiat en un futur Centre Raimon d'Activitats Culturals (CRAC). A la tardor, d'altra banda, es va fer pública la voluntat de Lluís Llach de cedir tot el seu llegat artístic i cultural —instruments musicals, cartes personals, discos i maquetes, entre d'altres peces— a l'Ajuntament de Verges (Baix Empordà).

Pel que fa a l'àmbit —tan indefugible, sovint, de la vida cultura— de les polèmiques, cal recordar el concert, finalment no realitzat, *Barcelona, ens en sortirem*, impulsat per l'Ajuntament de Barcelona el 9 de maig com a «homenatge» al sector cultural i «missatge d'agraïment» a la ciutadania, confinada aleshores des de feia un mes i mig. Enregistrat en terrasses i balcons de la capital catalana, el concert tenia un pressupost de 200.000 euros i s'hauria d'haver emès per TV3 i Betevé. Molestos amb què es destinés una quantitat com l'esmentada a un esdeveniment d'aquestes característiques, artistes com Txarango, Stay Homas i Sopa de Cabra —que havien accedit a actuar-hi amb caixet reduïts de 1.500 euros— van cancel·lar en cadena les seves actuacions fins a empènyer Ada Colau, alcaldessa de la ciutat, a suspendre definitivament l'espectacle el 2 de maig atès el «malestar» que havia generat «en una part del sector cultural». La iniciativa fallida visualitzava la falta d'encontre entre músics i institucions durant les setmanes més dures de la pandèmia.

El 2020 ha significat també el punt i final d'alguns projectes d'àmbit musical a Catalunya: la revista *Rockdelux*, fundada a Barcelona l'any 1984 i de gran influència en l'escena pop-rock alternativa de tot l'Estat, anunciava el seu tancament al·legant problemes econòmics agreujats per la crisi del coronavirus. *Rockdelux*, amb un pes important anys enrere en programacions de festivals com el BAM i el Primavera Sound, però, reapareixia a finals d'any en format digital sota el paraigua d'aquest últim festival. Entre els projectes que malauradament també han abaixat persianes durant el 2020, cal destacar els d'algunes sales. Rocksound, en aquest sentit, tot i les seves més que modestes dimensions, havia articulat una part important de l'escena rock, *punk* i *metal* barcelonina amb centenars de concerts durant els últims anys. Sentenciada de mort des de feia temps, va ser enderrocada a la tardor per culpa dels plans urbanístics al Poble Nou, tot posant abans de manifest la fragilitat de projectes d'aquestes característiques.

PREMIS I RECONeixEMENTS

Tot i el context, el 2020 ha estat també un any de premis destacats. Entre els guardons que més criden l'atenció del 2020 cal assenyalar el Premi Grammy de l'Acadèmia de la Gravació dels Estats Units que Rosalía va endur-se el 26 de gener a Los Angeles. La cantant de Sant Esteve Sesrovires (Baix Llobregat), exalumna de

l'ESMUC i el Taller de Músics, va ser premiada en la categoria de millor àlbum llatí de rock, música urbana o alternativa per *El mal querer*. Deu mesos més tard, també a Los Angeles, Rosalía afegiria tres Grammy llatins —millor cançó urbana, millor fusió/interpretació urbana i millor videoclip— als dos que ja s'havia endut el 2017.

També el novembre van concedir-se al Convent dels Àngels de Barcelona els Premis Nacionals de Cultura 2020, que en l'àmbit musical van reconèixer Maria del Mar Bonet com a «ambaixadora de la música popular mediterrània en tota la seva diversitat». La cantant, que el gener havia culminat a Palma una gira de commemoració dels seus cinquanta anys als escenaris, va viure, tot i la pandèmia, un altre any força destacat en el conjunt de la seva llarga i prolífica trajectòria: al febrer s'estrenava en format *big band* en un concert a Begues (Baix Llobregat) organitzat en el marc del Barnasants, a l'octubre presentava a la Fira Mediterrània de Manresa un homenatge al folklorista Pare Rafel Ginard (1899-1976) i, a finals d'any, publicava *Maria del Mar Bonet amb Borja Penalba en concert*, un disc en directe enregistrat el setembre al Teatre Micalet de València. El model d'intervenció socioeducatiu de Xamfrà, un projecte de música, teatre i dansa impulsat al barri del Raval de Barcelona per la Fundació L'Arc Música, d'altra banda, va ser també mereixedor d'un altre dels cinc Premis Nacionals.

Entre els guardons concedits per les institucions es fa especialment emotiu recordar la Creu de Sant Jordi que al setembre, quatre mesos abans de morir, va rebre Jordi Fàbregas, fundador l'any 1993 del Centre Artesà Tradicionari (C.A.T.), per la «tasca de recuperació i promoció de la música popular i tradicional catalana». La violinista Carol Duran agafaria a finals d'any el relleu de Fàbregas en la direcció artística del Tradicionari i manifestaria la seva voluntat de contribuir a internacionalitzar la música catalana d'arrel. La internacionalització, precisament, va ser un dels temes tractats en el primer Congrés Nacional de Música d'Arrel, celebrat el novembre al C.A.T.

La pandèmia va motivar la suspensió de la segona edició dels Premis Alcía, impulsats un any abans per l'Acadèmia Catalana de la Música amb la voluntat de «promocionar, visibilitzar i posar en valor la música produïda el país». La institució, no obstant això, va pal·liar la cancel·lació dels Alcía amb la realització d'un documental —*Rere el mirall, la música*, emès el novembre per TV3— que posava el focus en els reptes del sector arran de la crisi sanitària. Els Premis Enderrock, celebrats a Girona només una setmana abans del decret d'estat d'alarma, i durant els quals es van sentir amb força les reivindicacions d'un 2% de pressupost per a la cultura, van distingir els osonencs Oques Grasses com a artista de l'any i van rendir homenatge a la cantant Núria Feliu i el pianista Manel Camp. Chano Domínguez, pianista gadità establert durant dècades a Catalunya, va rebre l'octubre el Premio Nacional de Músicas Actuales 2020 que concedeix el Ministeri de Cultura i Esport del Govern espanyol. Un vídeo de l'alacantí amb residència a Barcelona Pablo Maestre amb música de Ferran Palau va aconseguir, entre d'altres distincions, ser nominat als UK Music Awards al costat d'artistes de gran volada internacional com Idles i FKA Twigs. A finals d'any, els Premis ARC de l'Associació de Representants i Màners de Catalunya, amb una setantena d'entitats adherides, van reconèixer la feina en temps de pandèmia de l'Associació de Sales de Concerts; el periodista Jordi Bianciotto o el promotor Martín Pérez (que el desembre rebria també de Foment del Treball la Medalla d'Honor a la Trajectòria Empresarial per la seva tasca, al capdavant de Concert Studio, en festivals com el de Pedralbes o el Mil·lenni).

No tot van ser bones notícies pel que fa als guardons, però. El 2020 va ser l'any en què la Fundació Puig-Porret, després de 26 edicions, va decidir suspendre el Premi Puig-Porret, concedit en el marc del Mercat de Música Viva de Vic i gràcies al qual els últims anys havien pogut cristal·litzar projectes com ara *Cants oblidats. Explorant el llegat dels cantadors gitanos catalans* (Taller de Músics, 2014), *L'últim camí de Walter Benjamin* (Juliane Heinemann) o *Constel·lacions* (Núria Andorrà, 2019). El Puig-Porret, remunerat, els últims anys, en 10.000 euros, era un dels premis musicals més ben dotats del país, però la Fundació el 2020 va decidir reorientar l'ajuda i destinar els recursos a projectes de recerca mediambiental de la comarca d'Osona.

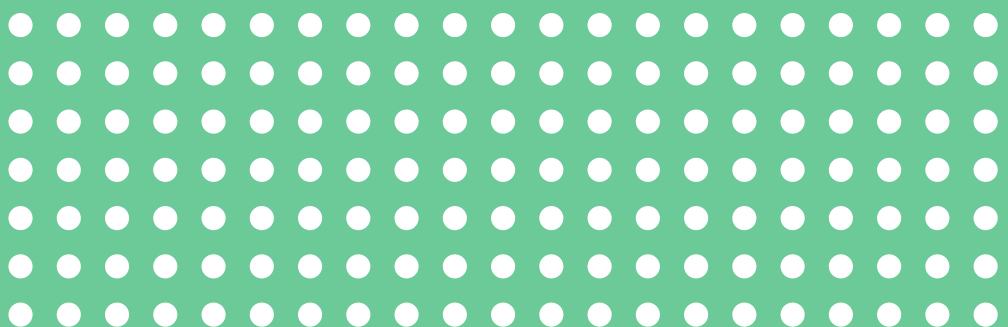
COMMEMORACIONS, LLANÇAMENTS DISCOGRÀFICS I DEFUNCIONS

Entre les commemoracions més destacades del 2020 cal assenyalar, per exemple, el 25è aniversari de les discogràfiques Ventilador i Música Global. Per commemorar aquesta última efemèride, la Simfònica de Corda i Cobla de Catalunya (SCCC) va reinterpretar en un disc algunes de les cançons més conegudes escrites per grups que han estat —o estan— en nòmina del segell gironí. Les restriccions en sales, d'altra banda, van impedir que el Jamboree, històrica cava de jazz de la plaça Reial de Barcelona, celebrés com preveia el seu 60è aniversari (va organitzar, no obstant això, un cicle de concerts l'estiu a la plaça) i que Luz de Gas, al carrer Muntaner, ho fes amb el seu 25è. L'Heliogàbal de Gràcia va celebrar 25 anys (tot i que no pas amb grans festejos, sinó més aviat alertant sobre la seva possible tancament imminent). També va celebrar el seu 25è aniversari els estudis Music Lan d'Avinyonet de Pui-gventós (Alt Empordà), un dels més ben equipats tècnicament d'Europa i on han gravat discos nombrosos artistes catalans de referència. La Sant Andreu Jazz Band, sense la qual seria difícil entendre la irrupció de molts joves talents de l'escena jazzística del país, va encetar el desembre les celebracions del seu 15è aniversari. La formació, encapçalada per Joan Chamorro —que el setembre, davant nombrosos docents, va poder dirigir a la Fàbrica de Creació Fabra i Coats una segona edició del Jazz Education Stage—, va mostrar el potencial d'alguns dels músics de jazz del país més prometedors en un concert organitzat al Palau de la Música pel Festival de Jazz de Barcelona. Finalment, des del Departament de Cultura es va commemorar l'Any Palmira Jacquetti, amb una exposició, *Llum a l'ànima*, dedicada a la folklorista, amb motiu dels 125 anys del seu naixement, al Museu de la Mediterrània (Torroella de Montgrí) i un espectacle de teatre musical, *Palmira al Baix Ter*, escrit per Jordi Lara, representat també en el municipi baix-empordanès.

Pel que fa als llançaments discogràfics —molts dels quals amb una data diferent a la que estava prevista inicialment—, es pot parlar d'un any fructífer, femení i marcat pels productes de qualitat en diferents escenes. Alguns dels discos més destacables del 2020 fets per artistes catalans són *Farsa (género imposible)*, de Sílvia Pérez Cruz; *La vida és ara*, de Pau Vallvé; *Marjorie*, de Núria Graham; *El senyal que esperaves*, d'Els Amics de les Arts; *El ball i el plany*, de Joan Garriga i El Mariatxi Galàctic; *Fins a maig no revisc*, de Maria Jaume; *Màtria*, de Gemma Humet; *0001*, de Blaumut; *L'amor fa calor*, de Renaldo & Clara, i *Talismán*, de Marco Mezquida. Per la seva banda, Txarango, que a finals del 2019 havia anunciat el seu comiat, publicava *De vent i ales*, i l'escena de les músiques urbanes, en ple creixement durant els últims anys, feia un nou salt endavant amb llançaments com els de *Don Gelato*, de Flashy Ice Cream, o *Valhalla vol. 1*, de 31Fam. Resulta també inevitable parlar de Stay Homas, un trio barceloní sorgit durant el confinament que va esdevenir un èxit global, amb aparicions en grans mitjans internacionals i lloances de músics tan distingits com Michael Bublé i Rubén Blades. El desembre, quan feia tot just vuit mesos de la seva formació, publicaven el seu primer treball discogràfic.

Finalment, entre les defuncions del 2020 cal lamentar-ne algunes de ben colpidores. Pau Donés, ànima de Jarabe de Palo, moria amb 53 anys el 9 de juny. Martín Rodríguez, icònic bateria de Sangtraït, traspassava amb 64 anys el 3 de gener. El percussionista Xavi Turull (a qui s'homenatjaria, mesos després, amb un concert a les barcelonines Festes de la Mercè) deia adéu el 20 de gener, amb 59 anys, havent deixat una petjada important en l'eclosió del que fa vint anys es va anomenar com a *So Barcelona*. Víctor Nubla, músic i agitador cultural, creador del grup Macromassa i el col·lectiu Gràcia Territori Sonor, moria el juliol amb 64 anys. El guitarrista Amadeu Casas, sense el qual no s'hauria entès l'establiment a la dècada dels vuitanta d'una escena de blues a Catalunya, moria per Sant Esteve amb 66 anys. I Lluís Serrahima, autor l'any 1959 del text fundacional de la Nova Cançó (*Ens calen cançons d'ara*, publicat a *Germinabit*) i també de la lletra de la cançó de Maria del Mar Bonet *Què volen aquesta gent?*, ho feia el 26 de juliol a l'edat de 88 anys.

2. Les polítiques culturals de la Generalitat de Catalunya durant el 2020

Les polítiques culturals de la Generalitat de Catalunya durant el 2020

Aquest apartat, que s'incorpora per primera vegada a l'informe anual del CoNCA, té l'objectiu de recollir les principals actuacions realitzades envers els sectors culturals pels diferents òrgans de la Generalitat de Catalunya amb responsabilitats sobre l'ordenament cultural del país. L'anàlisi d'aquest apartat s'ha dividit en tres parts: la primera recull i analitza l'activitat parlamentària posant la mirada específicament en les accions i els acords presos per la Comissió de Cultura del Parlament; la segona està dedicada a avaluar les accions del Govern en matèria cultural del 2020 i, finalment, la tercera se centra en les accions realitzades específicament pel Departament de Cultura i els organismes que en depenen. Aquest repàs ens dona una visió molt completa de l'acció de l'Administració autonòmica envers la cultura.

Degut a la situació extraordinària viscuda durant l'any 2020, l'article es complementa amb una relació de les principals accions de xoc adoptades per les diferents administracions que actuen en el territori des de l'inici de la pandèmia fins al mes de juliol, moment en què va acabar el primer estat d'alarma.

Activitat parlamentària

LEGISLACIÓ

L'activitat parlamentària pel que fa als aspectes referents a la cultura va començar l'any 2020 amb el ressò de la Llei 8/2019, del 28 de novembre, de modificació de la Llei 7/2011, de mesures fiscals i financeres, i de la Llei 20/2000, de creació de l'Institut Català de les Indústries Culturals. Aquesta nova norma posava fi a una disputa interna del Departament de Cultura generada arran de la creació l'any 2011 de l'Oficina de Suport a la Iniciativa Cultural (OSIC). La creació d'aquesta oficina venia motivada per la necessitat de racionalitzar els recursos disponibles al Departament a través de l'establiment d'un organisme que concentrés la gestió de les subvencions. Així doncs, responia a la voluntat del Departament de Cultura d'introduir un canvi substancial en el model de gestió de les polítiques de foment per simplificar la tramitació i aconseguir una major eficàcia, transparència i agilitat de resposta, i un servei més eficient per al ciutadà. L'embrió de l'OSIC es va posar amb les ajudes a la creació gestionades pel CoNCA, a qui es va desposseir de la funció de suport a la creació i a les arts, i a qui es va transferir posteriorment la gestió de les diferents convocatòries que, fins aquell moment, eren dissenyades i gestionades per la secretaria general i per les direccions generals del Departament i la Institució de les Lletres Catalanes.

Aquesta integració no es va produir en el cas de l'Institut Català d'Empreses Culturals (ICEC) gràcies a la disposició transitòria quarta de la Llei 7/2011, del 27 de juliol, de mesures fiscals i financeres, que ha estat modificada en diverses ocasions per tal d'endarrerir la data en què les funcions que li són atribuïdes relacionades amb el foment, l'aprovació de bases de subvencions, les convocatòries i l'atorgament d'ajuts relatius a les empreses culturals catalanes siguin assumides per l'Oficina de Suport a la Iniciativa Cultural.

La decisió presa pel Parlament tanca un període llarg d'estira-i-arronses entre diferents organismes del Departament. El resultat és que el Departament disposa de dues finestretes úniques, una anomalia semàntica que no molesta a ningú mentre el funcionament d'ambdues institucions sigui el correcte i faciliti els tràmits administratius als ciutadans.

Aquesta modificació va ser la darrera iniciativa legislativa en l'àmbit cultural fins a finals del 2020. Així doncs, al llarg del 2020, a causa de l'excepcionalitat d'un any que ha estat totalment atípic, la inestabilitat política que ha portat a la dissolució automàtica del Parlament a finals de l'any i la convocatòria d'eleccions a inicis del 2021, no s'ha redactat cap altra llei que afecti els sectors culturals. Malgrat aquesta manca d'activitat legislativa al voltant de les polítiques culturals, de les dinou lleis aprovades pel Parlament durant el 2020, n'hi ha tres que inclouen referències a les polítiques culturals:

- L'article 17 de la Llei 19/2020, del 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació, exhorta les administracions públiques a garantir l'absència de qualsevol forma de discriminació en l'accés a la cultura i en la creació i el gaudi d'aquestes activitats. Així mateix, les administracions públiques han de promoure la creació i la difusió de continguts que contribueixin a la presa de consciència en l'àmbit cultural sobre la discriminació en totes les formes i expressions.
- Les mesures facilitadores de l'activitat econòmica en l'entorn digital establertes en la Llei 18/2020, del 28 de desembre, de facilitació de l'activitat econòmica, també inclouen les empreses culturals i la seva relació amb les administracions públiques.
- Finalment, la Llei 4/2020, del 29 d'abril, de pressupostos de la Generalitat de Catalunya per al 2020, aporta el marc d'actuació i d'aplicació del pressupost en els diferents àmbits d'actuació del Govern, entre els quals hi ha, evidentment, les dotacions econòmiques per als sectors culturals.

COMISSIÓ DE CULTURA

La Comissió de Cultura és una comissió parlamentària reglada constituïda pel Parlament amb l'encàrrec de discutir i informar sobre les matèries de cultura. Aquesta comissió té representació de tots els grups parlamentaris de la cambra i disposa de la potestat de prendre resolucions per instar el Govern i els diferents òrgans d'aquest a realitzar determinades actuacions en la matèria que li és pertinent.

Durant l'any 2020 el ritme d'activitat de la Comissió de Cultura ha estat marcat per la situació de pandèmia. La Comissió ha realitzat dotze reunions, dues d'específiques i deu d'ordinàries.

Les específiques es van concentrar a inicis d'any (el 31 de gener i el 26 de febrer) i van tenir el pressupost del Departament de Cultura com a únic punt de l'ordre del dia, una qüestió que simultàniament va esdevenir objecte d'una campanya dels sectors culturals en favor del «2% cultural». Com la consellera de Cultura va destacar en la seva presentació, feia tres anys que la Generalitat funcionava amb pressupostos prorrogats, amb la limitació que això suposa per al desplegament de polítiques adequades als canvis que es produeixen. La consellera va qualificar els pressupostos presentats com «millors, però encara no els millors».

El pressupost de cultura ha evolucionat, d'un màxim de 386 milions l'any 2008 (1,27%) a un mínim de 215 milions l'any 2013 (0,7%), fins a arribar a 263,5 milions el 2017. El pressupost de l'any 2017 es va prorrogar el 2018 i el 2019, amb el descompte dels 16 milions de la taxa audiovisual, suspesa pel Tribunal Constitucional, de manera que per a aquests dos exercicis va quedar en 247,5 milions. Per al 2020, el pressupost del Departament de Cultural és de 301,8 milions (1,1%), import que inclou la despesa financera, la despesa finalista i les aportacions de l'1 per cent de l'obra pública. Si fem abstracció d'aquests conceptes (absents en els números dels exercicis anteriors amb els quals es comparen), el pressupost de 2020 consolidat queda en 286,6 milions i constitueix un percentatge del 0,75%.

Els pressupostos es van aprovar a finals d'abril amb una situació de pandèmia que feia evident que no s'executarien tal com estaven presentats. De fet, en la sessió d'aprovació el vicepresident i conseller d'Economia va demanar d'aprovar els pressupostos per poder aplicar ràpidament les modificacions pertinents amb l'objectiu de

fer front a la crisi provocada pel coronavirus. Com a contraprestació, es va comprometre a executar-lo plenament i no fer cap retallada.

D'altra banda, la Comissió ha realitzat deu reunions ordinàries, algunes destinades principalment a rebre i escoltar els representants dels sectors culturals que han volgut traslladar a l'òrgan legislatiu l'especial situació del seu sector en un any molt complicat per l'impacte del confinament. En aquesta línia, la Comissió ha estat informada de la situació al sector de les discoteques, tancades des de la declaració de l'estat d'alarma; de la caiguda de contractació en el sector de la música; del tancament de les escoles de música, que ha deixat sense feina molts músics de Catalunya (Sindicat de Músics Activistes de Catalunya, Societat de Blues de Barcelona, Associació Professional de Músics de Catalunya, Associació Catalana d'Intèrprets i Docents de Música Clàssica, Associació de Músics de Jazz i Música Moderna de Catalunya, Acadèmia Catalana de la Música i Associació de Músics de Tarragona); de la situació en què han quedat els tècnics (Tecnicat, Associació de Tècnics de l'Espectacle de Catalunya) i del conjunt dels treballadors de la cultura (Secció de Cultura i Espectacles de la Confederació Nacional del Treball); de la situació derivada del tancament de les activitats relacionades amb el flamenc (plataforma Tablaos Emblemáticos i Festival FlamenGi); del sector de les arts escèniques (del Col·lectiu de Companyies Independents de Teatre de Catalunya), i del sector del cinema, més concretament, de la desaparició del cinema de cap a cap del territori català (Circuit Urgellenc).

Aquestes compareixences tenen com a principal finalitat que els diputats prenguin el pols dels diferents sectors culturals i, si escau, proposar resolucions a favor de les reivindicacions rebudes. En concret, durant l'any 2020, arran de les visites sectorials rebudes per la Comissió de Cultura, aquesta ha adoptat dues resolucions: la primera, sobre l'equilibri territorial i l'accés a les sales de cine, i la segona, de suport al sector del flamenc i dels *tablaos*.

En el primer cas, el Parlament Catalunya insta el Govern a adoptar mesures per a garantir l'accessibilitat de tota la població a les sales de cinema i a elaborar un pla d'ajuts per als ajuntaments dels territoris amb major despoblament a fi de dotar-los d'espais per a l'exhibició cinematogràfica. La resolució també inclou l'impuls d'una llei de mecenatge que estableixi mesures eficaces d'ajuda a la distribució i l'exhibició cinematogràfica arreu del territori català. En el segon cas, s'insta el Govern a declarar els *tablaos* bé d'interès general per a Catalunya i a impulsar un pla estratègic d'ajuts urgents específics per als *tablaos* i les entitats de foment i pràctica del flamenc que n'asseguri la viabilitat econòmica i la supervivència.

La Comissió va fer un seguiment especial de l'actuació del Govern sobre la crisi provocada per la covid-19 amb una sessió informativa el 28 d'abril que va comptar amb la presència de la consellera de Cultura per explicar les actuacions del Departament de Cultura respecte a la pandèmia. En aquesta sessió els parlamentaris van poder preguntar a la consellera sobre la reestructuració del pressupost del Departament de Cultura del 2020 per fer front a les necessitats esdevingudes com a conseqüència del tancament de l'activitat cultural i, específicament, sobre l'origen dels 21 milions d'euros del pla de rescat anunciat pel Departament de Cultura. Altres qüestions que van despertar l'interès dels parlamentaris van ser la previsió de reactivació de l'activitat cultural i la possibilitat que el Departament liderés una campanya informativa per a evitar l'estigmatització dels espais culturals després del confinament. També es van plantejar les mesures específiques del Departament de Cultura per a donar suport als treballadors de la cultura i es va preguntar a la consellera sobre la possibilitat que el Departament assumís les recomanacions del Consell Nacional de la Cultura i de les Arts amb relació a l'estatut de l'artista. Finalment, es va interpell·lar la consellera sobre l'absència d'un pla estratègic per a la cultura amb l'horitzó del 2030.

Malgrat que es va evidenciar la greu situació per la qual passaven la creació artística i la cultura en general, no es va fer cap mena de resolució per demanar suport per als sectors culturals i els treballadors de la cultura, que, com s'està denunciant des de fa temps i ha quedat demostrat amb aquesta pandèmia, massa sovint pateixen unes condicions laborals que els mantenen en una situació de vulnerabilitat i marginalitat. Tanmateix, la Comissió sí que va adoptar algunes resolucions en què instava el Govern a realitzar actuacions d'índole diferent amb els objectius següents:

- Foment de la música clàssica al carrer amb l'objectiu d'impulsar des dels departaments de Cultura i d'Educació un programa de música clàssica al carrer amb col·laboració de les escoles oficials de música clàssica i els ajuntaments.
- Continuar les gestions fetes fins aleshores amb relació a la difusió de la cultura jueva i plantejar noves estratègies amb les institucions públiques i privades per a reforçar la difusió de l'herència cultural del poble jueu a Catalunya i donar-hi més visibilitat.
- Donar suport al desenvolupament del Museu de Guissona i el Parc Arqueològic de Ileses, a la Segarra i destinar el pressupost necessari per a dur a terme el projecte de desenvolupament d'aquestes entitats, així com promoure la constitució d'un ens jurídic de dret públic que assumeixi la titularitat i la gestió del Museu de Guissona.
- Execució íntegra de la sentència d'embargament del patrimoni immobiliari de l'antiga Convergència Democràtica de Catalunya i del Partit Demòcrata Europeu Català, avui Junts per Catalunya, per un import d'1,2 milions d'euros per a cobrir el deute pendent per l'espoli de béns en la sentència del cas Palau.
- Comparèixer en seu parlamentària el 2020 per a explicar les actuacions que duu a terme amb relació a la candidatura de la Diada de Sant Jordi com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat de la UNESCO.
- Reconèixer la contribució del sector de les fires d'atraccions a la dinamització cultural i econòmica dels municipis i del conjunt de Catalunya i destinar una línia d'ajuts econòmics extraordinaris als professionals del sector de les fires d'atraccions.
- Adoptar les mesures per a garantir que el Conservatori de Música Isaac Albéniz de la Diputació de Girona pugui desenvolupar la seva funció com a institució de formació musical amb la màxima qualitat.
- Promoure una iniciativa per recollir i catalogar la memòria audiovisual de Catalunya, que tingui en compte la creació d'un arxiu històric del material audiovisual de Catalunya, a partir dels arxius de les televisions locals i de l'arxiu, ja gairebé totalment digitalitzat, de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals.
- Durant l'any 2020 la Comissió també s'ha posicionat sobre el litigi de l'art religiós de la Franja amb quatre resolucions presentades per grups parlamentaris diferents. En essència, totes rebutgen la judicialització en curs, ja que no és el camí per resoldre el fons del conflicte; donen suport a les actuacions realitzades pel Govern amb la finalitat de defensar la legitimitat de les adquisicions del Museu de Lleida i preservar la unitat i la integritat de la col·lecció del museu, i insten aquest a iniciar un procés de diàleg amb el Govern d'Aragó per a teixir un acord polític ample i flexible, amb una comunitat amb què hi ha lligams històrics, per a la gestió compartida del patrimoni artístic.

Sense menysvalorar totes aquestes actuacions, sens dubte, la resolució que més destaca per esperada i pel ressò que ha tingut entre els sectors culturals ha estat la que insta el Govern a millorar el finançament de la cultura en un període de quatre anys.

Fa molts anys que es reclama una millora del finançament públic de la cultura. Des del 2013 el CoNCA reclama una millora en el finançament que la Generalitat de Catalunya destina als sectors culturals amb l'objectiu que aquesta Administració arribi a destinar un 2 % del seu pressupost total. Més recentment, al desembre del 2019, un conjunt d'associacions de professionals i d'empreses de tots els àmbits de la cultura van crear la plataforma Actua Cultura amb l'objectiu d'impulsar una agenda d'accions per aconseguir l'increment del pressupost de cultura de la Generalitat des del 0,65 % actual fins al 2 % proposat pel CoNCA.

Sembla que aquesta mobilització ha tingut un cert ressò entre els dirigents polítics de la Generalitat, i també diferents partits integrants del Parlament han recollit la petició majoritària del sector. En aquest sentit, cal destacar la resolució de la Comissió de Cultura de 14 de desembre del 2020, que acorda que el pressupost del Departament de Cultura s'ha d'incrementar durant els propers quatre exercicis pressupostaris per arribar al final d'aquest període al 2 % del pressupost que aprovi la cambra. El punt de partida es posa en l'any 2021, en el qual el pressupost de cultura ha de suposar un 1,1 % del pressupost total, i a partir d'allí s'incrementarà anualment un 0,33 % sobre el pressupost aprovat fins a arribar al 2 % l'any 2024.

La proposta de la Comissió de Cultura, que ha estat adoptada per acord de tots

els grups que hi estan representats, és encoratjadora per al sector, ja que, un cop assolit el percentatge del 2% del pressupost total de la Generalitat, amb l'objectiu de blindar el finançament cultural aconseguit amb aquests increments pressupostaris, estableix que a partir del 2024 el pressupost per a la cultura ha de ser com a mínim de 110 euros per habitant (l'aportació actual és de 35 euros anuals per habitant). Això suposa que, si el pressupost global de la Generalitat es mantingués constant durant aquests quatre anys, arribar als 110 per habitant suposaria destinar a la cultura el 3% del pressupost d'aquesta Administració.

Com era d'esperar, aquesta proposta ha estat ben rebuda pels sectors culturals. Cal restar atents al seu compliment, ja que la perspectiva d'aplicació a quatre anys vista deixa lloc a l'aparició de moltes circumstàncies adverses que alenteixin l'aplicació d'aquesta voluntat d'un Parlament que ha estat renovat recentment.

Govern de la Generalitat de Catalunya

Durant el 2020 es van aprovar diferents decrets llei per combatre l'avanç de la pandèmia de la covid-19 que van tenir repercussions en l'àmbit cultural català. Els decrets llei són normes amb rang de llei que emanen directament del Govern de la Generalitat. Són aprovats provisionalment i tenen vigència de trenta dies hàbils; dins d'aquest termini el Parlament els pot validar, mantenir-ne la vigència o bé derogar-los.

Donada l'excepcionalitat de la pandèmia de la covid-19, el 2020 el Govern català va aprovar un total de 55 decrets llei, una xifra mai assolida amb anterioritat per cap govern de la Generalitat. D'aquests 55, la majoria tenien relació amb actuacions relacionades amb la covid-19 i no tots van ser aprovats posteriorment pel Parlament. A continuació s'analitza només el contingut dels decrets llei que contemplaven mesures per als sectors culturals.

El 2020 els sectors culturals, molt específicament les arts en viu, l'oci cultural i tots els professionals d'aquests sectors, van ser els gran afectats per la crisi sanitària de la covid-19. Es van aprovar diferents decrets llei de mesures urgents que tenien per objecte pal·liar els efectes en els professionals i les empreses dels sectors culturals: els dos principals van ser el decret llei 21/2020, de 2 de juny, i el decret llei 38/2020, de 3 de novembre.

Altres decrets llei també van incidir en els sectors culturals, encara que de forma indirecta. Aquest és el cas del decret llei 8/2020, de 24 de març; el decret llei 9/2020, de 24 de març, i el decret llei 16/2020, de 5 de maig, on es plantejaven la flexibilització en les subvencions i la creació de noves línies d'ajuts per pal·liar la situació de crisi provocada per la pandèmia, així com el decret llei 34/2020, de 20 d'octubre, que proposava la flexibilització dels contractes d'arrendaments de béns immobles, on es desenvolupaven activitats comercials o industrials suspeses o afectades per la covid-19.

Una de les decisions més esperades pels sectors culturals va arribar el 3 de novembre amb el decret llei 38/2020, on es va declarar la cultura com un bé essencial per al desenvolupament integral de la personalitat individual i col·lectiva. Aquesta declaració suposa el posicionament del Govern de la Generalitat per donar suport als sectors culturals i, amb la seva aprovació, es van poder impulsar ajudes a entitats i empreses culturals amb l'objectiu de sufragar pèrdues i subvencionar despeses de funcionament d'aquestes. Però, fet més important encara, aquesta declaració suposa un clar reconeixement per part del Govern de la Generalitat del dret que té la ciutadania a participar i formar part de la vida cultural del país.

Seguint aquest pla de protecció de la cultura com a bé essencial, es va aprovar el decret llei 44/2020, de 17 de novembre, que va establir la creació d'un cens d'espais de cultura responsables, és a dir, espais culturals que compleixen totes les mesures

sanitàries i són segurs per desenvolupar la seva activitat. Amb aquest decret llei es volia donar un impuls a les activitats dels espais culturals com a garants de seguretat i mesures higièniques per combatre la covid-19.

Relació dels decrets llei aprovats pel Govern durant el 2020 que tracten temes culturals:

- Decret llei 8/2020, de 24 de març, de modificació parcial del Decret llei 7/2020, de 17 de març, de mesures urgents en matèria de contractació pública, de salut i gestió de residus sanitaris, de transparència, de transport públic i en matèria tributària i econòmica, i d'adopció d'altres mesures complementàries.
- Decret llei 10/2020, de 27 de març, pel qual s'estableixen noves mesures extraordinàries per fer front a l'impacte sanitari, econòmic i social de la covid-19.
- Decret llei 16/2020, de 5 de maig, de mesures urgents complementàries en matèria de transparència, ajuts de caràcter social, contractació i mobilitat per fer front a la covid-19.
- Decret llei 21/2020, de 2 de juny, de mesures urgents de caràcter econòmic, cultural i social.
- Decret llei 34/2020, de 20 d'octubre, de mesures urgents de suport a l'activitat econòmica desenvolupada en locals de negoci arrendats.
- Decret llei 38/2020, de 3 de novembre, pel qual s'adopten mesures en l'àmbit cultural per pal·liar els efectes de la crisi generada per la pandèmia de la covid-19.
- Decret llei 44/2020, de 17 de novembre, pel qual es crea el Cens d'espais de cultura responsables.

Departament de Cultura

El Departament de Cultura és l'òrgan de la Generalitat de Catalunya en què recau la direcció de les polítiques culturals del Govern autonòmic. Per aquest motiu, tota acció que es realitzi des d'aquest Departament té summa importància en el desenvolupament dels sectors cultural i artístic del país.

L'any 2020 va començar amb l'esperança de poder pactar el pressupost per al Govern després de dos anys de pròrroques. En el cas del Departament de Cultura, l'aprovació del nou pressupost suposava l'inici de la recuperació després d'anys de restriccions i retallades. Des de la crisi financera del 2008, Cultura havia perdut pes en el conjunt del pressupost de la Generalitat fins a arribar a suposar un insignificant 0,7% del total de la despesa de la Generalitat de Catalunya. Les reclamacions s'havien succeït i el clam del sector de la cultura s'havia unificat en la petició d'incrementar aquest percentatge fins al 2%. Finalment, el pressupost aprovat per al 2020 assignava per al Departament de Cultura un 1,1% de la despesa departamental (un 1% si es té en compte la despesa no financera, no finalista). Una xifra que, com s'ha dit anteriorment, la consellera va qualificar com a «millor, però no la millor», la qual cosa donava a entendre la intenció del Govern de seguir millorant la dotació per a la cultura en futurs pressupostos.

L'arribada de la covid-19 va estroncar totes les previsions i a partir de la declaració de l'estat d'alarma el Departament de Cultura va posar com a primer objectiu fer front als efectes de la pandèmia. En una primera fase es van succeir les reunions entre la conselleria i els representants sectorials, i els contactes van ser constants i directes amb les més altes instàncies del Departament; fins i tot en alguna reunió hi va participar el president de la Generalitat. En un moment d'incerteses els representants sectorials van valorar positivament la proximitat i l'empatia que el Departament de Cultura va transmetre envers les problemàtiques dels diferents sectors. Passat l'ensurt inicial, era el moment de començar a actuar. En un inici s'esperava un confinament curt i una recuperació ràpida; en conseqüència, les primeres ajudes que van arribar van ser en forma de crèdits per poder afrontar les urgències de les organitzacions culturals, esperant que el prompte retorn de l'activitat reportés normalitat al sector. Més endavant, quan es va veure que la cosa anava per llarg i que el sector

estava patint els estralls d'una inactivitat total, es van començar a dissenyar ajudes directes que reforcessin les estructures culturals del país. Primerament es va actuar per donar suport a organitzacions i empreses i es va trigar una mica més a activar el rescat als professionals i treballadors culturals. Una altra línia de treball ha estat la representació dels sectors culturals en els organismes de coordinació de la pandèmia, tant per vetllar perquè les mesures de contenció danyin el mínim possible l'activitat cultural com per coordinar el retorn a l'activitat amb l'elaboració dels 11 plans de represa que es van dissenyar en els sectors culturals.

Durant el 2020 el Departament de Cultura va mobilitzar més de 110 milions d'euros destinats a pal·liar les conseqüències de la crisi de la covid-19 entre organitzacions culturals i treballadors de la cultura. D'aquest volum d'ajuts, 79,5 milions d'euros han estat aportats pel mateix Departament, mentre que els 31,5 milions d'euros restants han estat aportats amb la col·laboració d'altres departaments o entitats públiques. El repartiment dels ajuts va ser el següent:

- 43,6 milions d'euros es van destinar a convocatòries de subvencions amb concurrència pública per a la compensació de pèrdues produïdes pel tancament o la limitació d'aforaments. Es van repartir de la manera següent:
 - » 8,3 milions d'euros per compensar pèrdues per la reducció forçada dels aforaments en espais escènics i musicals.
 - » 11,66 milions d'euros per compensar pèrdues per la cancel·lació d'espectacles i activitats culturals i 4,5 per compensar pèrdues per la cancel·lació de concerts o espectacles en festivals de música.
 - » 2 milions d'euros per a despeses estructurals d'entitats afectades pel cessament de l'activitat cultural.
 - » 16,9 milions d'euros per a les despeses de funcionament d'empreses i entitats culturals.
 - » 600.000 euros per a la programació estable d'activitats artístiques en equipaments culturals gestionats per associacions i fundacions.
- 6 milions d'euros es van aportar per al foment del sector audiovisual català en conveni amb la CCMA.
- 1,38 milions d'euros es van destinar a l'adquisició d'obres d'art.
- 3,2 milions d'euros es van aportar per al Sistema d'adquisicions bibliotecàries i ajudes a ajuntaments per a la compra de fons bibliogràfics.
- 10,4 milions d'euros extraordinaris es van dedicar a grans equipaments culturals, per a cobrir provisions de dèficits posteriors a la represa de l'activitat.
- 14,5 milions d'euros d'increment es van destinar a 49 línies de subvenció ordinàries, xifra que suposa un increment del 46,4% sobre el pressupost aprovat.

A més, el Departament de Cultura ha mobilitzat 31,5 milions d'euros en col·laboració amb altres departaments i entitats públiques:

- 11,5 milions d'euros per a ajuts extraordinaris per als professionals de la cultura del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.
- 20 milions d'euros de capacitat de crèdit per a línies de préstecs gestionades per l'Institut Català de Finances (ICF).

Una altra actuació destacada a favor de la lluita contra la paralització causada per la pandèmia va ser el pla de comunicació de recuperació de públics, en el qual el Departament va invertir 1,95 milions d'euros, amb una aportació addicional de 700.000 euros provinent del Departament d'Economia, Vicepresidència i Hisenda. En aquesta línia, també s'ha de fer referència a tota la feina realitzada per a la redacció dels plans de represa dels diferents sectors culturals, unes guies necessàries que aporten indicacions clares als operadors del sector per a la represa d'activitat amb seguretat.

Al mes de setembre 2020 el president de la Generalitat va promoure un relleu al capdavant de les conselleries d'Interior, Cultura i Empresa. En el cas del Departament de Cultura, Àngels Ponsa va substituir a Mariàngela Vilallonga.

Com s'ha comentat en l'apartat anterior, una de les accions més destacades va arribar al mes de setembre amb la declaració per part del Govern de la cultura com a bé essencial. Es tractava d'un acord reclamat pel sector amb l'objectiu primordial

d'accelerar la represa dels diversos sectors culturals i blindar l'activitat cultural davant futures restriccions, però també era un punt de partida per garantir l'accés a la cultura i els drets culturals de la ciutadania. La declaració va ser un gest simbòlic, com es va demostrar amb el tancament de les llibreries quan la pandèmia es va aguditzar al mes de gener del 2021, però és d'esperar que la futura conselleria sorgida de les darreres eleccions s'interessi per aquesta declaració i treballi en el seu desenvolupament amb l'establiment de la llei que situï la cultura com un dret prioritari de tota la ciutadania.

Amb la represa de l'activitat, el Govern va anunciar la creació del Cens d'Espais de Cultura Responsables, un registre que vol fer difusió dels espais culturals que adoptin protocols sanitaris per a l'espai cultural per prevenir la covid-19 i que es comprometin a adoptar i aplicar programes d'inclusió social. Per tant, la creació d'aquest cens seguirà sent d'utilitat un cop superada la covid-19, ja que es tracta d'un reconeixement de garants de la inclusió social dels espais que s'hi incorporen.

A mitjans de desembre es va presentar el cens d'artistes com una eina per abordar els déficits estructurals dels sectors culturals i disposar d'un primer instrument de treball per conèixer millor els artistes i creadors del país. La recollida de les dades obtingudes a través del Cens ha de permetre el treball de diagnòstic del sector per planificar accions concretes que millorin les condicions professionals dels artistes i treballadors de la cultura. El CoNCA, amb la complicitat de les associacions sectorials, va donar suport públic i decidit a aquesta mesura i va treballar conjuntament amb el Departament de Cultura en la seva posada en marxa. Cal recordar que aquesta és una de les mesures incloses en el document *36 propostes per a la millora de la condició professional en el món de la cultura*.

No tota l'activitat del Departament desplegada durant el 2020 ha estat dirigida a combatre la covid-19. Malgrat les dificultats, el Departament va continuar desenvolupant les polítiques i actuacions previstes per a aquest any, tot i que en molts casos amb formats modificats per fer-les accessibles amb els requeriments del confinament. A continuació es relacionen les principals accions realitzades per àrees d'actuació.

Actuacions patrimonials

Tot i la situació de pandèmia, durant el 2020 el Departament de Cultura va informar de l'inici d'excavacions arqueològiques a la zona de l'escena del teatre romà de Tarragona i es va impulsar la rehabilitació de la Casa deth Haro a Les (Vall d'Aran) com a futur centre d'interpretació de les Festes deth Haro. L'inici de la pandèmia va aturar moltes de les obres de restauració que s'estaven duent a terme arreu del país, però a inicis de maig el Govern va decidir aixecar la paralització i, després d'adoptar les mesures sanitàries adequades, es van poder reprendre les obres de patrimoni tan emblemàtics com la Seu Vella de Lleida o la Cartoixa d'Escaladei.

Cal destacar la descoberta a l'Espluga de Francolí del primer santuari paleolític, de fa uns 15.000 anys, a Catalunya, on s'han trobat més de cent gravats simbòlics i també figuratius que mostren animals, sobretot cérvols, cavalls i bous.

Adquisicions patrimonials

En l'apartat d'adquisicions, l'any 2020 van destacar la incorporació a la col·lecció del mNACTEC de dues pistoles de factura catalana del segle XVIII i un motor dièsel centenari, i el dipòsit al Museu de Lleida de la col·lecció de gravats d'Antoni Gellonch. Entre altres adquisicions patrimonials sobresurt la compra d'una taula inèdita de Lluís Borrassà i de dos dibuixos de Gaudí adquirits gràcies a la col·laboració de "la Caixa". Cal subratllar que enguany es va doblar la inversió per a l'adquisició d'art i béns mobles de la Col·lecció Nacional, a la qual s'han destinat un milió tres-cents mil euros. Aquest increment pressupostari també tenia com a objectiu donar suport al sector, creadors, galeries i museus del país, com a mesura afegida per pal·liar els efectes de la pandèmia.

Com a mesura singular vinculada a l'especial situació viscuda al llarg de l'any 2020 es va organitzar una crida de recollida de materials per testimoniar la pandèmia de la covid-19 a Catalunya.

Arts escèniques

Pel que fa a les arts escèniques, la directora teatral Carme Portaceli es fa càrrec de la direcció artística del Teatre Nacional de Catalunya i es converteix en la primera dona que dirigeix aquest equipament nacional. El projecte «Pobles de circ» va apropar aquesta disciplina escènica a quatre pobles de la geografia catalana: Sort, Bellver de Cerdanya, Ulldemolins i Prats de Lluçanès.

La Producció Nacional de Circ encarregada pel Departament a finals del 2019 s'estrenà al Festival Grec de Barcelona i després va fer una gira pels principals equipaments escènics municipals de Catalunya i Balears.

Arts visuals

La principal actuació del Departament de Cultura referent a les arts visuals va ser l'aprovació del Decret del Sistema Públic d'Equipaments d'Arts Visuals de Catalunya. L'objectiu d'aquest decret és consolidar la coordinació i cooperació entre els centres i espais d'art de Catalunya i crear un marc de referència per a tot el sector de les arts visuals. El decret situa el MACBA com a capdavanter del nou sistema per impulsar la realització d'accions de cooperació per part dels equipaments.

Seguint en l'àmbit de les arts visuals, cal destacar l'obertura del concurs de direcció del Centre d'Arts Visuals Arts Santa Mònica, que va ser resolt a inicis del 2021.

Arxius

Amb l'esclat de la pandèmia, els arxius de Catalunya van posar en valor els seus recursos digitals, alhora que impulsaven diferents accions per recollir documentació sobre aquest fet històric.

En relació amb les adquisicions i incorporacions de nova documentació, l'any 2020 destaca la incorporació a l'Arxiu Nacional de Catalunya del fons documental de Ricard Salvat i el fons documental de la Confederació d'Associacions veïnals de Catalunya.

Biblioteques

En l'àmbit de les biblioteques, l'any 2020 es va iniciar amb l'anunci dels vuit milions d'euros que el Departament de Cultura aportaria als ajuntaments per a obres de construcció o adequació de biblioteques públiques.

El tancament d'aquests equipaments va portar a intensificar els serveis digitals que ofereixen; per exemple, l'increment de la col·lecció digital per fer front a l'augment de la demanda o l'impuls de les comunitats de lectors mitjançant aplicacions per a mòbil. També es van fer compres extraordinàries de llibres amb l'objectiu de donar impuls al sector editorial.

Tot i el confinament, les biblioteques van organitzar més de 300 activitats relacionades amb les commemoracions oficials del 2020.

Cinema

El Departament de Cultura també va impulsar accions en el sector del cinema per adaptar continguts al format digital, com és el cas de la Filmoteca, que durant el confinament va posar a disposició de la ciutadania continguts propis a través del seu canal de YouTube. El Govern va seguir endavant amb els treballs inicials de dotar de forma jurídica pròpia la Filmoteca de Catalunya (actualment constitueix una àrea de l'ICEC) amb l'aprovació de la memòria preliminar de l'Avantprojecte de Llei de l'Institut de la Filmoteca.

Cultura popular

Les accions del Departament de Cultura envers la cultura popular i l'associacionisme es van adaptar a les noves tecnologies i, en aquesta línia, el Dia de l'Associacionisme Cultural 2020 es va celebrar de manera virtual incloent activitats associatives i un acte institucional per YouTube. Així mateix, es van celebrar les festes del Corpus arreu de Catalunya amb més de quaranta productes digitals de la Xarxa d'Arxius Comarcals de Catalunya.

En aquest àmbit d'actuació destaca la presentació de la candidatura a Patrimoni Immaterial de la Humanitat de la festa dels Raiers dels Pirineus, mentre que els caste-

llers commemoraven els deu anys de la proclamació d'aquesta distinció que atorga la UNESCO. Finalment, el Govern va declarar Element Festiu i Tradicional d'Interès Nacional el Carrousel Costa Brava de Palafrugell.

El Congrés Nacional de Música d'Arrel, organitzat pel Departament de Cultura i l'Associació Cultural TRAM, es va poder celebrar finalment en format virtual.

Internacionalització

L'inici d'any va ser prometedori per la presència d'artistes catalans en diferents certàmens i fires internacionals, com el festival Vagamondes al gener, dedicat a la creació catalana; la presència de literatura catalana en el festival literari portuguès Correntes d'Escritas, i la presència de la música catalana en el club de jazz Opus de Budapest. L'inici de gires musicals i d'arts escèniques pel món es va haver de cancel·lar amb l'esclat de la pandèmia al mes de març.

Durant la pandèmia es va haver d'adaptar l'activitat de promoció a l'exterior de la cultura catalana a través de la xarxa. Van sorgir iniciatives com la revista digital *Paperllull*, on es podia trobar contingut específic de totes les disciplines que treballava l'Institut Ramon Llull, trobades digitals com ara el cinefòrum en línia de produccions catalanes juntament amb els alumnes de la universitat italiana de Sapienza de Roma. Algunes de les residències Faber es van poder fer de forma virtual.

Amb la represa de les activitats culturals i de la nova normalitat, es va seguir donant suport a la cultura catalana en l'àmbit internacional, de manera que es va assegurar la presència en fires i festivals, com el Festival Internacional de Cinema de Nara (Japó), el Festival Internacional de Literatura de Buenos Aires o la Fira Internacional del Llibre de Beijing.

Lectura i llibre

Una de les principals mesures a nivell de política cultural va ser l'impuls del nou Pla Nacional del Llibre i la Lectura de Catalunya i la creació del Consell Nacional de la Lectura. El nou pla serà elaborat pel Departament de Cultura i el Departament d'Educació i ha de servir per dissenyar les actuacions i inversions del Govern en l'àmbit del llibre i la lectura amb l'horitzó 2030. La Institució de les Lletres Catalanes actuarà d'organisme coordinador, amb la col·laboració del Servei de Biblioteques de la Direcció General de Creació, de l'Acció Territorial i Biblioteques i de l'Àrea del Llibre de l'Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC). Els resultats s'esperen conèixer al mes de setembre del 2021.

En el sector del llibre i l'edició, es va cancel·lar la Diada de Sant Jordi degut al confinament decretat a l'Estat espanyol. Les propostes virtuals i digitals van omplir les xarxes, però no van evitar les pèrdues del dia més important per al sector del llibre a casa nostra. Tot plegat va desembocar en una allau de declaracions institucionals de diferents consellers i del mateix president de la Generalitat, el qual va anunciar la creació d'un pla de rescat i reactivació al món del llibre. També es va arribar a un acord entre institucions i el sector del llibre per celebrar una diada retardada al mes de juliol.

La pandèmia no va aturar la cinquena edició de la campanya «Fas 6 anys, tria un llibre», que va assolir les millors xifres de participació des de la seva creació.

Llengua

La pandèmia de la covid-19 ha accelerat la incorporació de la necessitat d'augmentar la influència del català a les xarxes socials i a internet, especialment per als públics més joves. En aquesta línia, algunes de les accions més destacades va ser l'impuls d'un estudi per incrementar l'ús del català en el món dels *youtubers*, *instagramers* i influenciadors en xarxes socials. També s'ha intensificat l'oferta d'aplicacions i pàgines web per poder seguir aprenent català en línia, com el portal *parla.cat* o l'espai virtual Aula Mestra, eines que durant el confinament han utilitzat més de 8.500 persones. Una altra actuació dintre d'aquesta estratègia va ser la promoció de la versió *online* dels programes «lletres a les aules» i «lletres en viu».

Malgrat el confinament, s'ha mantingut la concessió de premis a persones i organitzacions que desenvolupen una tasca important en la difusió de la llengua. Alguns exemples són els premis de Foment de la Llengua de Signes Catalana, els premis

Pompeu Fabra o el Premi a la Promoció de la Realitat Plurilingüe, que va guardonar Guadi Galego. Com a novetat de l'any es pot informar de la creació del certamen de còmic en català del diari Ara, en l'impuls del qual la Direcció General de Política Lingüística ha tingut un paper destacat.

Una altra línia de treball destacada del Departament per a la difusió de la llengua catalana és el treball que es fa per intensificar la inclusió del català, en format doblat o subtitulat, en alguns dels films o sèries televisius més mediàtics. Com a principal novetat de l'any, cal destacar la importància de l'acord arribat amb la plataforma digital Disney+ per incorporar el català com un dels idiomes disponibles als seus films. En aquesta línia, la col·laboració entre el Departament de Cultura i Telefónica porta set anys desenvolupant les versions catalanes dels continguts de la plataforma Movistar+ i l'any 2020 assoleix els 1.442 films i els 1.884 capítols de 222 sèries doblats o subtitulats català. Les plataformes digitals de contingut audiovisual actualment són un dels mitjans més populars per visualitzar pel·lícules i sèries; la incorporació del català en aquestes plataformes és de vital importància per seguir amb una política lingüística adaptada a la realitat audiovisual del país.

Durant aquest any també s'han doblat i subtitulat amb el suport del Departament de Cultura diferents programes i pel·lícules de festivals de cinema, com el D'A Film Festival i la Mostra Internacional de Film de Dones.

També s'han fet accions per promoure l'ús del català en l'àmbit tecnològic, molt especialment en l'entreteniment digital dels joves, amb la creació d'una nova línia d'ajuts dirigida a les empreses que incorporin el català en els productes digitals, especialment aplicacions i videojocs.

Pel que fa a l'aranès, es va impulsar la versió en línia de l'exposició «Aranès, l'occità de Catalunya» per apropar aquesta llengua a la ciutadania.

Museus

Amb l'inici del confinament, els museus de Catalunya es van afanyar a oferir activitats virtuals que compensessin el tancament dels equipaments. En el conjunt d'aquestes activitats cal destacar la celebració virtual del Dia Internacional dels Museus o la versió en línia del Museum Quiz sota la denominació #MuseumQuizACasa. Amb la fi del confinament al mes de juliol, es va donar pas a l'inici progressiu de la reobertura dels museus d'arreu del país i la realització de les exposicions que havien quedat ajornades.

Segurament, l'acció política més important en aquest àmbit va ser l'aprovació del pla d'acció del govern per al conjunt dels museus del país. En realitat, es tractava de la ratificació del document *Museus 2030. Pla de Museus de Catalunya*, que amb l'aprovació del pla per part del Govern incorporava el Pla d'actuacions 2020-2021, que contenia 31 objectius específics i 67 actuacions concretes.

Música

Pel que fa a la música en viu, la pandèmia va afectar greument l'activitat musical del país; molts festivals es van haver de cancel·lar i d'altres van passar a formats digitals. Per aquest motiu, sempre que es podia es celebrava algun festival, encara que fos amb fortes mesures de seguretat i amb un cartell de proximitat.

Catalan Music participa en la primera edició de Global Music Match amb l'objectiu de fer créixer la presència d'artistes catalans en el mercat internacional gràcies a una experiència virtual de *matchmaking* on els artistes catalans seran presentats en un mercat estranger de la mà d'un artista d'aquell país, alhora que els artistes catalans presentaran un artista estranger a Catalunya.

Reconeixements i commemoracions

El Departament de Cultura va promoure diferents actes per homenatjar personalitats i institucions del món cultural, amb l'objectiu de recuperar i divulgar la memòria d'esdeveniments i personalitats històriques, artístiques, científiques o culturals que han deixat empremta en el patrimoni col·lectiu dels catalans.

Entre altres accions, es van commemorar els 100 anys del naixement de l'escriptor barceloní Premi Nacional de Literatura (1995) Joan Perucho i Gutiérrez; els 50 anys de la mort del poeta Josep Carner i Puig-Oriol; els 100 anys del naixement del filòleg i lingüista Antoni Maria Badia i Margarit; els 100 anys de la mort de l'artista

gràfic, il·lustrador i dibuixant Alexandre de Riquer i Inglada; el 125è aniversari del naixement de la compositora i poetessa Palmira Jaquetti i Isant; els 50 anys de la mort del músic i compositor Robert Gerhard Ottenwaelder; el 250è aniversari de la mort de la impressora i gravadora Isabel Jolís Oliver. També cal recordar els actes d'homenatge a Teresa Rebull emmarcats dintre del cicle «Música i exili», organitzat pel Departament de Cultura.

Altres aniversaris destacats van ser el 40è aniversari de l'Arxiu Nacional de Catalunya, el 10è aniversari de la proclamació dels castells Patrimoni Immaterial de la Humanitat, el 175è aniversari del Museu de Sant Pere de Galligants, els 10 anys de la Llei de la llengua de signes catalana i els 100 anys de la fundació de l'Orquestra Pau Casals, embrió de l'Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya (OBC).

Aquestes commemoracions es van dur a terme a través de diferents actes i programes organitzats per organismes de la Generalitat i per diferents equipaments nacionals liderats per la consellera de Cultura.

3. Impacte de la covid-19 en el sector de les arts i de la cultura

Impacte de la covid-19 en el sector de les arts i de la cultura

Introducció

Amb motiu de la situació extraordinària que s'ha viscut durant l'any 2020, el Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CoNCA) ha dut a terme dues actuacions per tenir una primera aproximació de com la covid-19 ha impactat en el sector de la cultura. D'una banda, durant el darrer trimestre del 2020 el Departament de Cultura (Gabinet Tècnic i ICEC) i el CoNCA van realitzar un estudi en què s'analitzava l'impacte econòmic de la pandèmia en els sectors culturals, el qual van encarregar a la consultoria D'EP Institut. Aquest treball tècnic fixa en un 24% les pèrdues d'ingressos del conjunt dels sectors culturals catalans durant el 2020, ja que es va passar de facturar 4.475 milions d'euros el 2019 a 3.387 milions d'euros el 2020. L'anàlisi indica les diferents intensitats d'aquestes pèrdues segons els dominis culturals: perden més les activitats que suposen presencialitat per a gaudir-ne (les arts escèniques i musicals encapçalen la llista, amb una reducció de la facturació del 72%, i el sector del patrimoni i dels museus perden un 35%), mentre que hi ha altres sectors amb pèrdues no tan elevades, com el de l'audiovisual i multimèdia, que perd un 15% degut als bons resultats que han obtingut alguns subsectors com l'edició de videojocs, els quals han incrementat la facturació en un 12%, o l'enregistrament de so i l'edició musical, que l'han incrementada en un 11%. Tota la informació detallada d'aquest informe es pot trobar en l'apartat «Cultura en dades» d'aquest informe anual.

D'altra banda, més enllà de l'impacte econòmic, el CoNCA també vol copsar altres implicacions que la crisi de la covid-19 tindrà en els sectors culturals. Amb aquest objectiu s'ha preparat un qüestionari que ens ajudi a fer un primer balanç dels canvis que s'estan produint en aspectes tan importants com l'organització del treball, l'impacte sobre la demana o el paper de la digitalització, entre altres. A continuació es fa un repàs dels principals resultats d'aquesta enquesta.

FITXA TÈCNICA

S'ha elaborat un qüestionari quantitatiu (amb preguntes multiopció i escales de valoració) amb dues versions diferenciades, la primera dirigida a organitzacions culturals (empreses, entitats sense ànim de lucre i institucions públiques) i l'altra, a persones físiques (professionals i persones treballadores de la cultura). A ambdós col·lectius se'ls ha plantejat un qüestionari dividit en quatre blocs: impacte de la pandèmia durant el 2020, previsions per al 2021, digitalització i valoració de l'actuació de les administracions públiques. Les preguntes s'han adaptat a les particularitats dels dos col·lectius consultats.

El qüestionari quantitatiu s'ha implementat i distribuït a través d'un sistema digital d'enquestes al qual es podia accedir mitjançant la web. La recollida de respostes s'ha realitzat entre el 8 de febrer i el 22 de març de 2021.

En la difusió del qüestionari han participat 51 de les associacions representatives dels diferents sectors culturals que hi ha a Catalunya que han col·laborat amb el CoNCA demanant a les persones associades que contestessin l'enquesta. D'aquestes, 29 són associacions que representen unes 2.600 organitzacions i empreses culturals i 22 són associacions que representen a més de 10.000 professionals i per-

sones treballadores de la cultura. El CoNCA també n'ha fet difusió a través del seu *mailing* personal: ha enviat el qüestionari a uns 1.500 contactes, les xarxes socials i el butlletí electrònic.

S'ha rebut un total de 1.184 respostes vàlides, 528 d'organitzacions i empreses, i 656 de professionals i persones treballadores de la cultura.

Per complementar, ampliar i enriquir la informació rebuda a través de les respostes del qüestionari quantitatiu, s'ha elaborat un segon qüestionari qualitatiu (configurat per vuit preguntes obertes) que s'ha enviat a tres tipus d'agents: organitzacions representatives dels sectors culturals, directors d'equipaments culturals i consultors i experts dels sectors culturals. Les preguntes d'aquest qüestionari incideixen en els mateixos aspectes que el qüestionari quantitatiu. S'han rebut un total de 52 qüestionaris qualitatius completats, dels quals 32 corresponien a associacions representatives, 11 a consultors i experts dels sectors culturals i 9 a directors d'equipaments culturals.

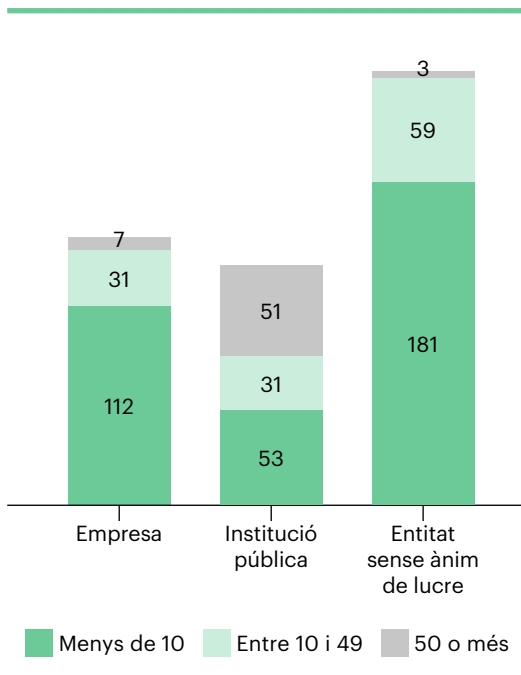
En l'annex d'aquest capítol s'hi pot trobar l'enunciat dels qüestionaris quantitatiu i qualitatiu, així com la relació de les persones i entitats que han contestat el qüestionari qualitatiu.

DADES DESCRIPTIVES

Entre les 528 organitzacions culturals que han contestat el qüestionari quantitatiu hi ha una major representació d'entitats sense ànim de lucre (46 % dels que han respòs), seguides de les empreses mercantils (28 % del total, tenint en compte que un 6 % corresponen a persones físiques que actuen sota la forma jurídica de treballador autònom) i, finalment, de les institucions públiques (un 26 % del total). Al llarg d'aquest article ens referirem a aquest col·lectiu com a organitzacions culturals, tot i que, com s'ha explicat, el conformen diferents formes jurídiques.

Organitzacions que han contestat l'enquesta segons el nombre de treballadors

En valors absoluts

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

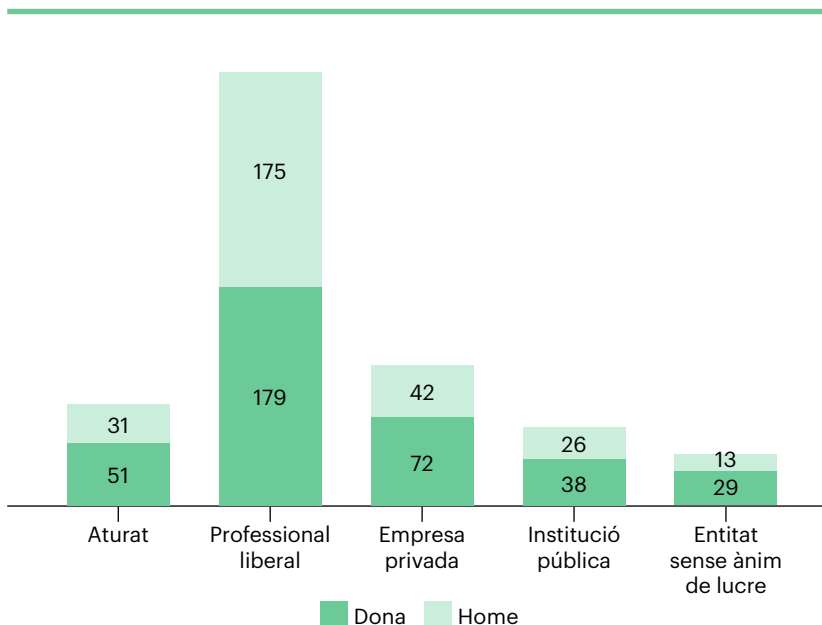
Majoritàriament es tracta d'organitzacions amb poques persones treballant-hi: el 66 % tenen menys de 10, el 23 % tenen entre 10 i 49, i només un 12 % donen feina a més de 50 persones. Aquesta diferència és més elevada en el cas de les empreses i les entitats sense ànim de lucre, on les organitzacions amb menys de 10 persones treballant-hi suposen el 75 % del total.

Pel que fa als 656 professionals i persones treballadores de la cultura que han contestat l'enquesta, més de la meitat (54 %) són professionals liberals que desenvolupen la seva professió en el règim d'autònoms, seguits dels que treballen en empreses privades (un 17 %) i dels que declaren estar aturats (un 13 %). Tanquen la llista els treballadors d'institucions públiques (10 %) i els de les entitats sense ànim de lucre (6 %). En aquest cas, al llarg de l'article ens hi referirem com a treballadors de la cultura.

En el cas de les professions liberals, les respostes per sexe estan molt igualades (51% d'homes enfront del 49% de dones). En la resta de categories el nombre de dones que han contestat l'enquesta és superior al nombre d'homes: entre 20 i 38 punts percentuals de diferència segons la categoria.

Persones treballadores dels sectors culturals que han contestat l'enquesta quantitativa

En valors absoluts

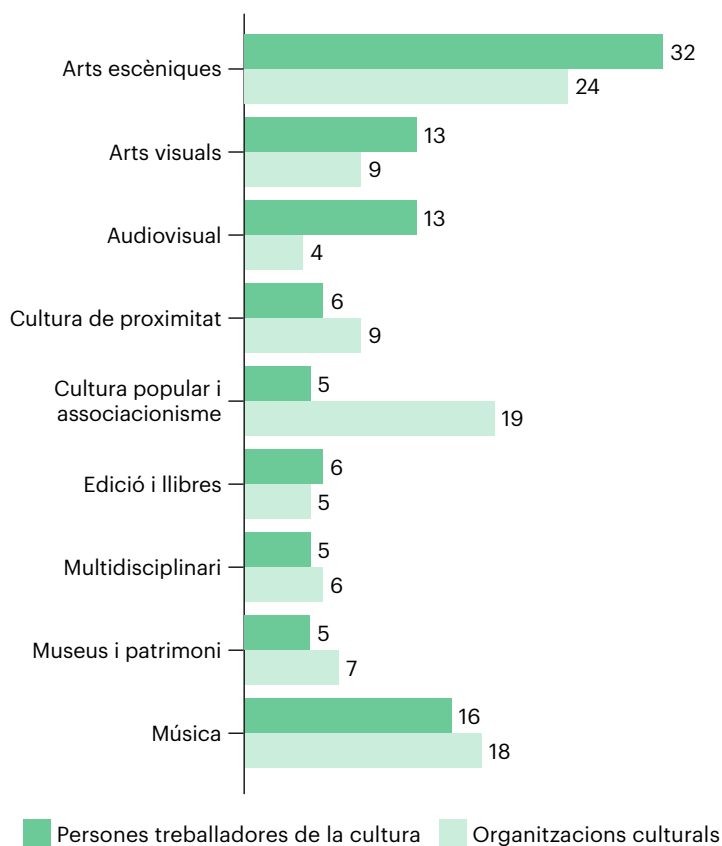

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Els diferents sectors culturals obtenen un percentatge de resposta suficient en cadascun dels col·lectius analitzats: d'una banda, organitzacions i institucions i empreses culturals i, de l'altra, professionals i treballadors culturals. El sector de les arts escèniques és el que ha rebut un major nombre de respostes (el 24 % de les respostes de les organitzacions culturals i el 32 % de les de professionals i persones treballadores de la cultura pertanyien a aquest sector), seguit del sector de la música (18 % de les respostes de les organitzacions i 16 % de les respostes dels treballadors). Aquests dos sectors són els que han respost de forma massiva l'enquesta, però també s'ha aconseguit un bon percentatge de resposta en les organitzacions del sector de la cultura popular i l'associacionisme (19 % del seu col·lectiu), i entre els qui treballen en l'audiovisual i en les arts visuals (13 % cadascun). La resta de sectors, tot i presentar percentatges més baixos, obtenen en tots els casos com a mínim el 5 % de les respostes rebudes del seu col·lectiu (amb l'excepció de les organitzacions de l'audiovisual, que només representen un 4 % de les respostes d'aquest col·lectiu).

Respostes rebudes del qüestionari quantitatiu per sectors i col·lectius analitzats

En percentatge

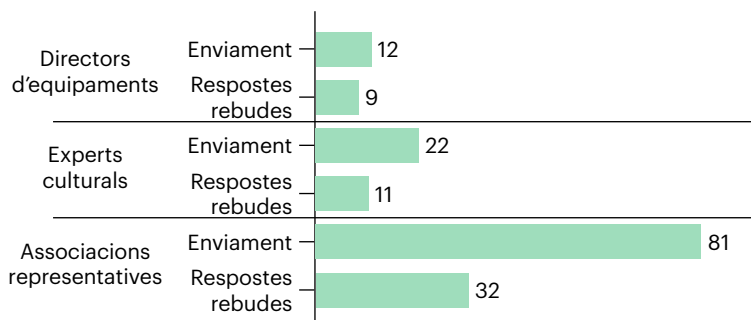

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Pel que fa al qüestionari qualitatiu, es va enviar a un total de 81 associacions representatives, 22 experts culturals i 12 directors d'equipaments culturals. La resposta ha estat molt positiva, ja que l'han respòs el 40% de les organitzacions representatives, la meitat dels experts i el 75% dels equipaments culturals.

Enviament i respostes rebudes del qüestionari qualitatiu

En valors absoluts

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Impacte de la pandèmia durant el 2020

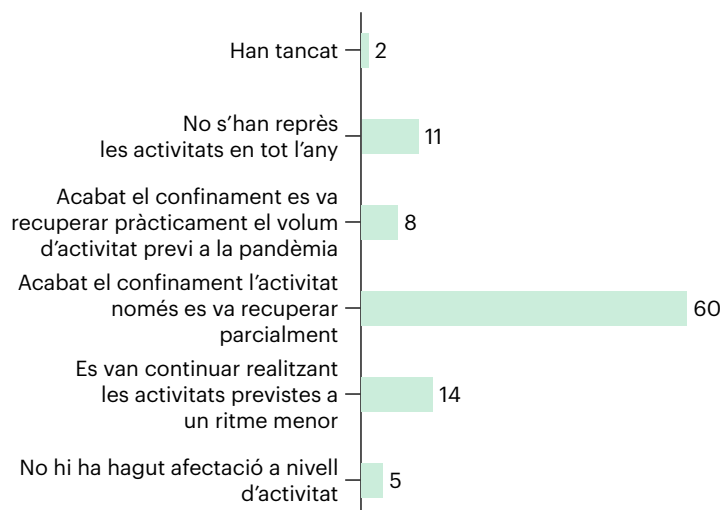
El qüestionari s'iniciava amb un seguit de preguntes referents a l'afectació en les organitzacions culturals i els treballadors de la cultura derivada de la pandèmia i el conseqüent confinament. En aquest apartat es pregunta als dos col·lectius sobre quins han estat els efectes en l'activitat, així com en l'àmbit organitzatiu i econòmic, i quina resposta han pogut donar a les limitacions i les restriccions que ha patit l'activitat cultural durant tot l'any 2020.

IMPACTE SOBRE EL NIVELL D'ACTIVITAT

Pel que fa a la pregunta sobre l'impacte en l'activitat, un 5 % de les organitzacions culturals afirmen que els seus plans d'activitat no s'han vist afectats degut a la covid-19 i un 14 % manifesten que han continuat amb la seva activitat programada tot i que a un ritme menor. La resta d'organitzacions han patit el tancament entre els mesos de març i juny, amb diferents resultats quant a la represa: un 8 % indiquen que han recuperat el mateix nivell d'activitat previ a la pandèmia, però la gran majoria, el 60 %, només han pogut tornar parcialment a l'activitat. Un 11 % d'organitzacions han estat tancades durant tot l'any i un 2 % han tancat definitivament.

Afectació de la covid-19 en l'activitat de les organitzacions culturals

En percentatge

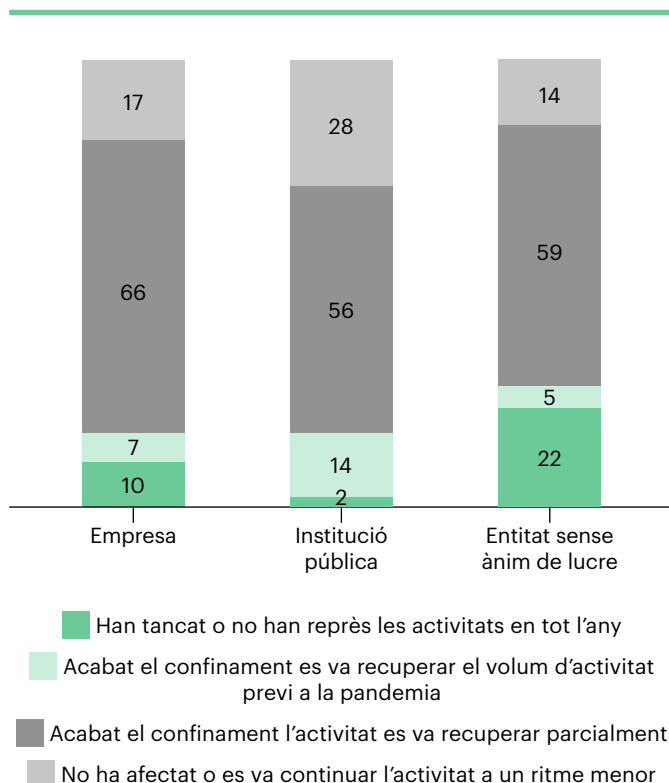

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement

Per tipologia d'organització, les institucions que han patit una menor afectació en la seva activitat són les públiques: el 28 % indiquen que no han vist afectada l'activitat o que han continuat treballant, tot i que a un ritme menor, mentre que només el 17 % de les empreses privades i el 14 % de les entitats sense ànim de lucre trien aquesta opció. També és significatiu que el percentatge d'institucions públiques que han recuperat el total de la seva activitat un cop acabada la pandèmia és el doble del percentatge d'empreses privades que ho han fet (14 % enfront del 7%). En l'altre extrem, el percentatge d'entitats sense ànim de lucre que encara no han reprès les seves activitats o que directament han hagut tancar és el més alt (fins a un 22%).

Afectació de la covid-19 en l'activitat de les organitzacions culturals

En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

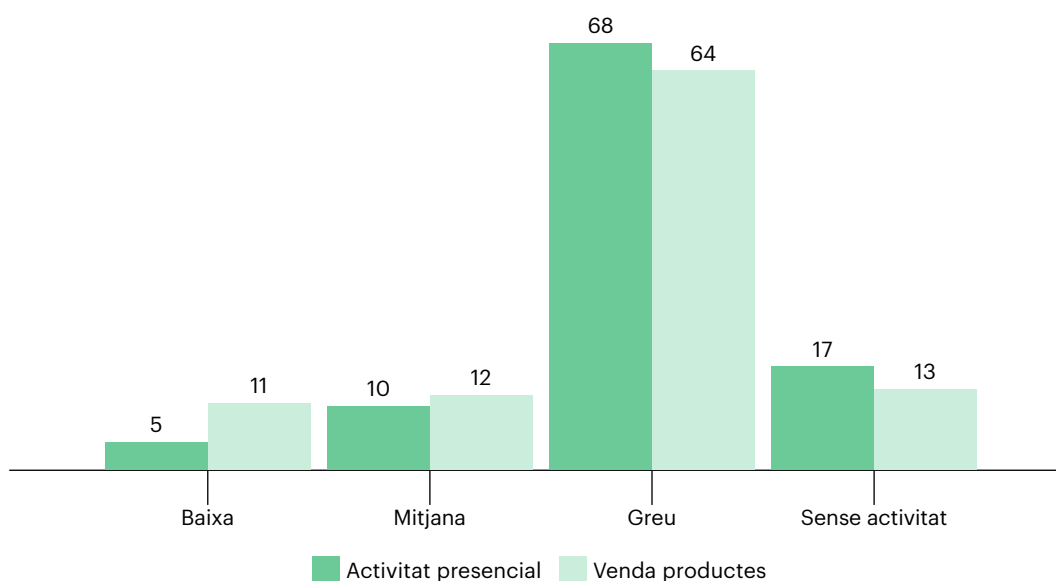
IMPACTE SOBRE LA DEMANDA I ELS INGRESSOS

Per a l'anàlisi de l'afectació sobre la demanda s'ha diferenciat entre les activitats presencials (assistència a festivals, cinema, espectacles, concerts, visites a museus, activitats educatives, etc.) i la venda de productes o serveis (venda de llibres, distribució de música i continguts audiovisuals, etc.).

Un 17% del total de les organitzacions culturals que realitzen activitat presencial han estat sense activitat des de l'inici de la pandèmia; per tant, no han tingut cap tipus de demanda. Aquest percentatge es redueix al 13% en el cas de les organitzacions que es dediquen a la venda de productes culturals. La major part d'organitzacions culturals indiquen una afectació greu de la demanda: fins a un 68% de les organitzacions amb activitat presencial i un 64% de les que venen productes o serveis han patit una afectació greu de la demanda, mentre que l'afectació baixa i mitjana ha afectat el 15% de les organitzacions que tenen activitat presencial i el 23% de les que venen productes.

Impacte sobre la demanda de les organitzacions culturals segons tipus d'activitat comercial

En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

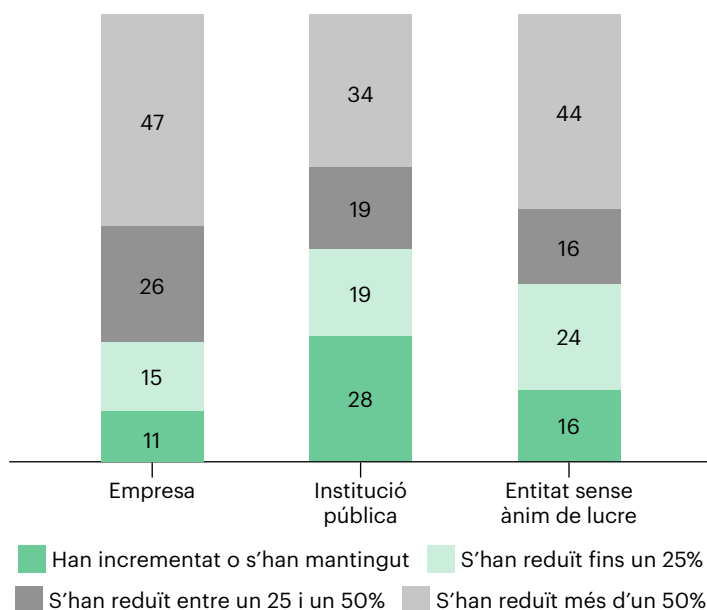
Cal destacar que un 47 % de les organitzacions que mantenen activitat presencial han informat que la resposta del públic un cop arribada la represa d'activitats ha estat molt positiva, però que la reducció d'aforament que s'han vist obligades a aplicar ha afectat el volum final d'espectadors. A més, un 26 % indiquen que la perspectiva no és tan bona perquè els usuaris no omplen els espais resultants un cop aplicades les restriccions. Les organitzacions que més han optat per aquesta darrera resposta són les que pertanyen al sector de les arts escèniques, cultura popular i associacionisme i música, tres sectors amb una activitat eminentment presencial.

En el cas de la venda de productes o serveis, un 14 % indiquen que s'han potenciat les vendes digitals. Tanmateix, només el 2 % ha aconseguit que aquestes suposin la major part de negoci de la seva organització, mentre que per al 12 % restant continuen sent insuficients per cobrir les pèrdues ocasionades per la reducció de les vendes analògiques.

Aquesta evolució de la demanda marcarà significativament els ingressos de les organitzacions. Preguntades per l'impacte en els ingressos del 2020, un 82 % han manifestat que han patit una reducció dels seus ingressos respecte a la facturació de l'any anterior.

Impacte sobre els ingressos del 2020 de les organitzacions culturals respecte l'any anterior

En percentatge

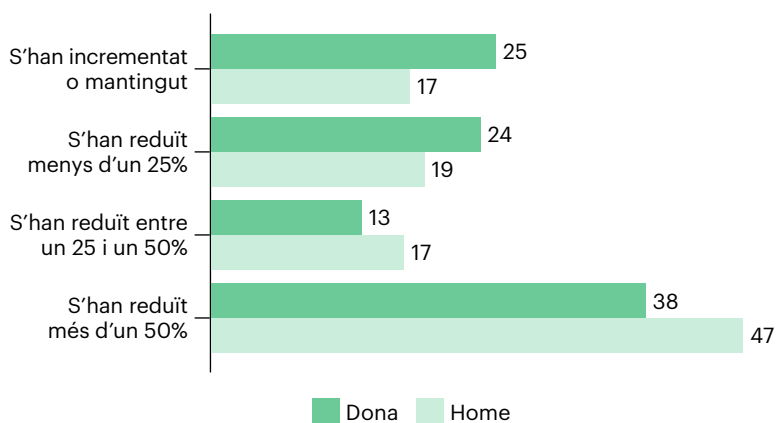

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

L'afectació més greu l'han patit les empreses i les entitats sense ànim de lucre: un 47% i un 44% respectivament indiquen haver patit reduccions de més del 50% dels seus ingressos. Així mateix, un 34% d'institucions públiques ha patit reduccions d'aquest volum.

Impacte sobre els ingressos del 2020 de les persones treballadores de la cultura respecte l'any anterior

En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

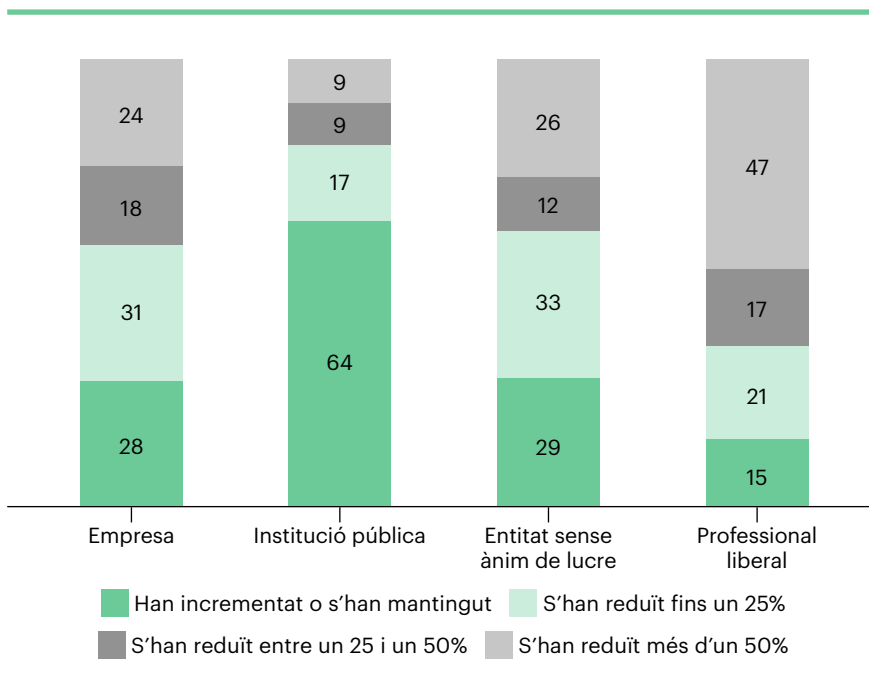
En l'altre extrem hi ha el 28 % de les institucions públiques, l'11 % de les empreses i el 16 % de les entitats sense ànim de lucre, que mantenen o incrementen els seus ingressos respecte de l'any anterior. Cal remarcar que només un 2 % del total de les organitzacions consultades han comunicat un increment d'ingressos durant l'any 2020 respecte de l'any anterior, mentre que un 18 % declaren una disminució dels ingressos superior al 75 % dels obtinguts l'any previ a la pandèmia.

Pel que fa a l'impacte sobre els ingressos de l'any 2020 del conjunt dels treballadors de cultura respecte als de l'any anterior, un 24% indiquen que els seus ingressos s'han mantingut o incrementat, però s'ha de tenir en compte que en aquest càlcul, les respostes dels qui treballen en les institucions públiques hi tenen un pes específic important (un 64 % d'aquest col·lectiu). Només un 3 % del conjunt de treballadors ha informat increments en els seus ingressos, majoritàriament professionals liberals i treballadors d'empreses privades.

Són els professionals liberals els que han patit una major reducció dels seus ingressos; un 47 % informen que obtindran un 50 % menys d'ingressos respecte de l'any anterior, un percentatge que es redueix a la meitat en el cas dels qui treballen a empreses i entitats sense ànim de lucre, i que baixa fins al 9 % en el cas dels qui treballen en institucions públiques.

Impacte sobre els ingressos del 2020 de les persones treballadores de la cultura respecte l'any anterior segons tipus d'ocupador

En percentatge

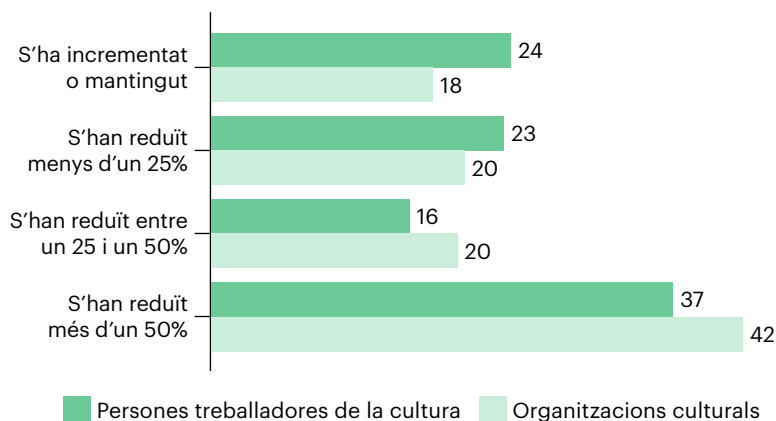

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

En aquest punt es vol fer una nota sobre l'impacte de la pandèmia segons el sexe. En el cas de les quatre categories analitzades, el percentatge de les categories que indiquen que no hi ha afectació o que aquesta ha estat menor del 25% és superior en el cas dels homes, mentre que les dones són majoritàries en les categories d'afectacions superiors al 25% dels ingressos.

A més de la major pèrdua relativa d'ingressos a causa de la pandèmia en el cas de les dones, cal palesar que és el col·lectiu que majoritàriament ha estat en situació d'ERTO (el 74% de les persones que han triat aquesta opció són dones) i el que majoritàriament s'ha quedat sense feina a causa de la pandèmia (el 56% de les persones que han triat aquesta opció també són dones). Aquestes dades indiquen un clar biaix negatiu d'afectació de la pandèmia cap al col·lectiu femení.

Comparativa de l'impacte sobre els ingressos del 2020 respecte de l'any anterior entre organitzacions culturals i persones treballadores de la cultura
En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

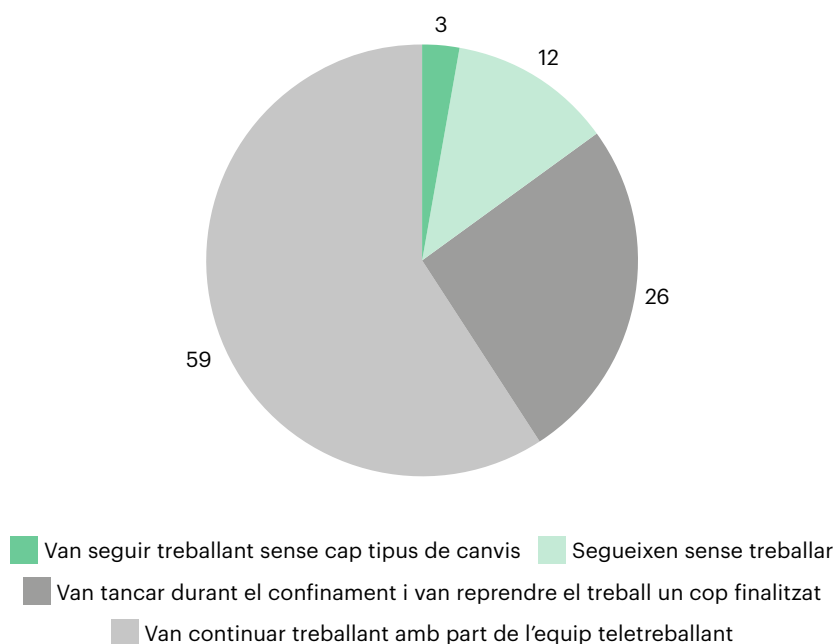
Un altre aspecte a analitzar és si hi ha diferències entre l'afectació a les empreses i als treballadors culturals. Comparant l'afectació en els ingressos d'aquests dos col·lectius, es dedueix que són les organitzacions culturals les que assumeixen majors pèrdues perquè obtenen uns percentatges més alts en les categories on la modificació dels ingressos és més elevada (reduccions d'ingressos de més del 25% respecte de l'any anterior). Això reflecteix l'impacte directe que tenen per a les organitzacions culturals el tancament i les cancel·lacions d'activitats, mentre que en els sous dels treballadors es mantenen mentre no es produeix un canvi de criteris en la contractació.

IMPACTE EN L'ORGANITZACIÓ DEL TREBALL

Les afectacions en l'organització del treball constitueixen un altre aspecte que s'ha analitzat. Així doncs, la majoria d'organitzacions s'han hagut d'adaptar a la nova situació adoptant el teletreball (un 59%), però un 38% han hagut de tancar durant el confinament, i d'aquestes, el 12% encara continuen tancades. Són molt poques les que han pogut seguir treballant sense cap tipus de canvi (només el 3%). Cal remarcar que les institucions públiques són les que més han adoptat el teletreball (fins al 77%), mentre que ho han fet el 56% de les empreses privades i el 50% de les entitats sense ànim de lucre.

Impacte sobre l'organització del treball en les organitzacions culturals

En percentatge

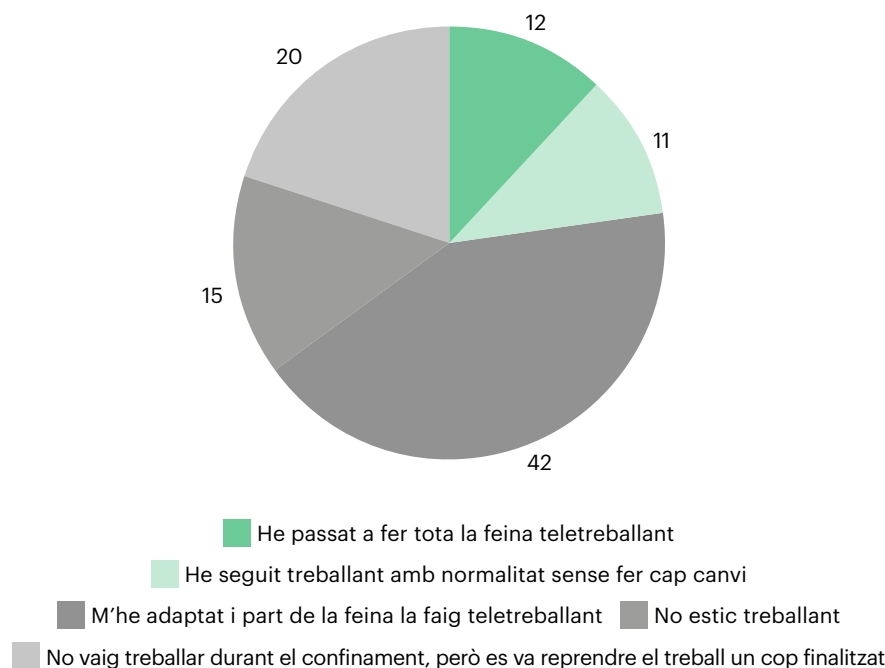
Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Un 56 % de les organitzacions han mantingut la plantilla tot i la situació de confinament. Aquest percentatge relativament alt és degut al pes específic que tenen les institucions públiques en el càlcul (un 93 % han mantingut tota la plantilla); per contra, només el 32 % de les empreses i el 53 % de les entitats sense ànim de lucre han mantingut la plantilla.

Pel que fa a l'organització del treball dels professionals i persones treballadores de la cultura durant l'any 2020, aquests majoritàriament s'han hagut d'adaptar per fer teletreball (42 %). Els treballadors de les institucions públiques i entitats sense ànim de lucre són els que més han adoptat el teletreball —el 59 % i el 55 % respectivament—, mentre que només ho han fet un 38 % dels treballadors d'empreses privades i els professionals liberals. Si a aquest percentatge s'hi afegeix el dels que indiquen que tota la feina la fan teletreballant, el resultat és que la meitat de la plantilla d'empreses i la meitat dels professionals liberals han adoptat el teletreball com a eina diària en el seva activitat professional. Pel que fa a institucions públiques i entitats sense ànim de lucre, el teletreball ha arribat al 75 % del personal d'aquestes entitats.

Impacte en l'organització del treball de les persones treballadores de la cultura

En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

En conjunt, el 20 % dels professionals i treballadors culturals consultats indiquen que no van treballar durant la pandèmia i un 15 % informen que segueixen sense feina després de la reobertura. Aquestes categories tenen un pes superior entre les empreses privades i els professionals liberals: conjuntament suposen el 44 % dels treballadors d'empreses i un 38 % dels professionals liberals.

Només l'11% indiquen que no han patit cap tipus de canvi en la forma de desenvolupar la seva activitat laboral. Aquest percentatge és més elevat en el cas dels professionals liberals —arriba fins al 13%— i més baix en el cas dels treballadors d'entitats sense ànim de lucre —només suposa el 5%.

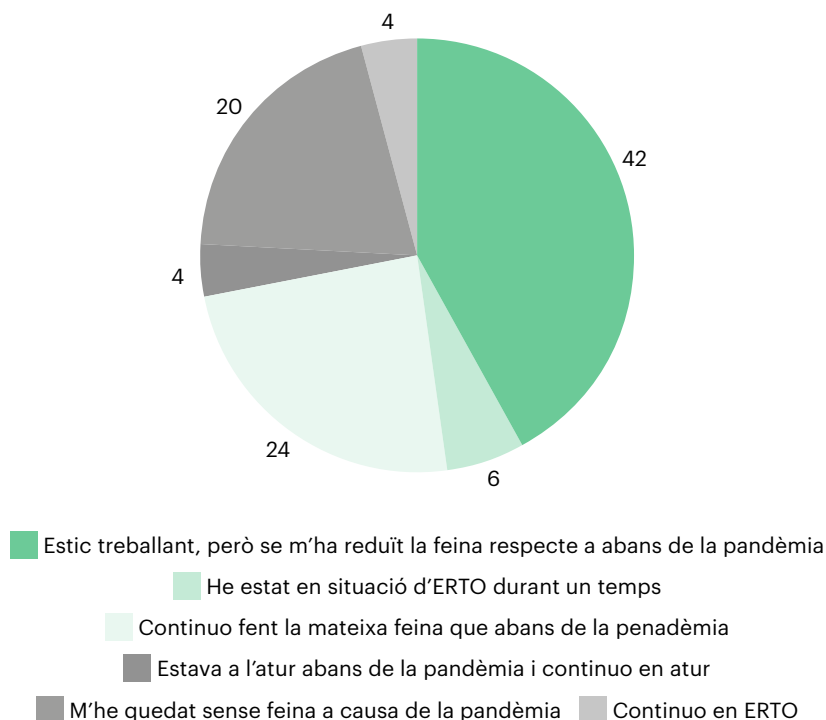
IMPACTE EN L'OCUPACIÓ

Les organitzacions que en un nombre més gran han destruït ocupació han estat les entitats sense ànim de lucre, seguides de les empreses: un 22 % i un 20 % respectivament.

Pel que fa als professionals i persones treballadores de la cultura enquestats, un 72 % declaren que han patit algun tipus de restricció a la seva feina: a un 42 % se li ha reduït la feina, un 20 % s'ha quedat sense feina, un 6 % ha estat en un ERTO i un 4 % continua en ERTO en el moment de realitzar l'enquesta. Només un 24 % indica que continua fent la mateixa feina que abans de la pandèmia i un 4 % estava a l'atur abans de la pandèmia i segueix en atur.

Impacte en l'ocupació de les persones treballadores de la cultura

En percentatge

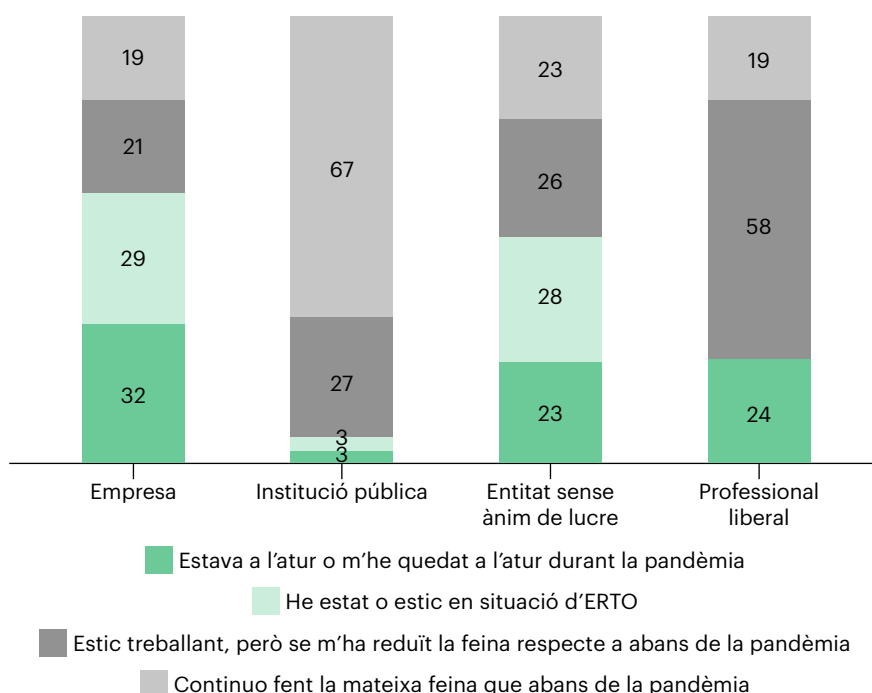

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Pel que fa a l'ocupació dels treballadors de la cultura segons el tipus d'ocupador, els treballadors vinculats a les institucions públiques són els que han sofert menys canvis: fins a un 67% dels enquestats declaren que continuen fent la mateixa feina que abans. Només el 19% dels treballadors d'empreses privades i professions liberals i el 23% dels de les entitats sense ànim de lucre indiquen que segueixen fent la mateixa feina que abans de la pandèmia. Els treballadors d'empreses privades són els que més han anat a l'atur o han estat afectats per un expedient de regulació temporal d'ocupació (fins a un 61% sumant les dues categories), mentre que els professionals liberals, tot i mantenir el treball, són els que més han vist reduir la seva feina a causa de la pandèmia, fins al 58%.

Impacte en l'ocupació de les persones treballadores de la cultura segons el tipus d'ocupador

En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

IMPACTE PER SECTORS

Les respostes recollides en els qüestionaris qualitatius venen a reforçar els resultats que s'han exposat fins ara. Des del punt de vista de les organitzacions sectorials de la cultura, l'impacte de la covid-19 ha rebut qualificatius com demolidor, brutal, desfeta total o catastròfica. Les associacions representatives disposen en alguns casos d'estimacions i en d'altres de valoracions més precises de l'impacte econòmic que ha patit el seu sector. A continuació es recullen algunes de les aportacions que es van realitzar.

Arts escèniques

L'Associació d'Empreses de Teatre de Catalunya indica que el sector del teatre a Barcelona ha tingut una davallada de públic i facturació sense precedents. Tot i un inici d'any prometedori, les coses es van capgirar a mitjans de març amb l'inici del confinament. La xifra d'espectadors de teatre durant l'any 2020 a la ciutat de Barcelona ha acabat sent d'1.150.000, és a dir, menys de la meitat dels 2,6 milions del 2019. Pel que fa a la facturació, ha arribat fins a 32,7 milions; és a dir, ha experimentat una caiguda del 52 % respecte a l'any anterior. Per la seva banda, l'Associació de Companyies de Teatre Professional de Catalunya indica que a la reducció de la contractació cal sumar-hi la manca de producció nova i la reducció del risc en les noves produccions que es realitzen.

L'Associació Professional de Teatre per a Tots els Públics calcula que s'han perdut el 50 % de les contractacions, un percentatge que s'eleva en el cas de les programacions escolars. Des de la Fundació Xarxa d'Espectacle Infantil i Juvenil de Catalunya recorden que les mesures per lluitar contra la covid-19 han obligat a tenir tancats els teatres i espais escènics durant el 60 % de l'any, fet que va obligar inicialment a reprogramar, per acabar anul·lant les activitats a mesura que passava el temps i es mantenia la incertesa en l'evolució de la pandèmia.

El Sindicat de Treballadors de l'Espectacle estima que des de la declaració de l'estat d'alarma al mes de març, els seus afiliats no han arribat ni al 10 % del volum de treball d'anys anteriors. Per la seva banda, l'Associació de Tècniques i Tècnics de l'Espectacle de Catalunya adverteix que la reactivació del sector, que venia d'una gran precarietat fruit de la crisi del 2008, ha frenat en sec.

L'Associació d'Escenògrafs de Catalunya també ha preguntat els perjudicis que ha causat la cancel·lació d'espectacles entre els seus associats. Segons les respostes obtingudes calculen que les pèrdues ascendeixen a 983.000 euros.

L'Associació de Companyies Professionals de Dansa de Catalunya adverteix de la reducció de la contractació i la consegüent manca de producció nova en un sector que tradicionalment suporta un nivell de programació anual molt baix i circumscrit gairebé exclusivament als circuits públics. Per a l'Associació de Professionals de la Dansa de Catalunya aquesta aturada és preocupant per l'eliminació de les poques possibilitats laborals dels professionals que es dediquen a la dansa, però també per la impossibilitat d'entrenar-se professionalment i mantenir el cos en actiu per falta de llocs d'entrenament.

L'Associació de Professionals de Circ de Catalunya ha llançat una enquesta que, amb dades de finals de setembre, comptabilitzava gairebé 1.000.000 d'euros de pèrdues per als seus associats. S'ha de tenir en compte que en aquesta valoració no hi ha tot el sector del circ, només els socis de l'Associació de Professionals del Circ de Catalunya, ni l'any complet.

Audiovisual

L'Associació de Muntadores i Muntadors Audiovisuals de Catalunya adverteix de l'augment del teletreball durant el confinament i després, així com de l'acceleració de la precarització de les condicions de treball en el seu sector per la manca de regulació d'aquesta forma d'organització del treball.

En el sector del cinema, el Gremi de Cinemes de Catalunya indica que els cinemes de Catalunya han tingut un 72 % menys d'espectadors respecte de l'any anterior i que la facturació s'ha quedat en 4,9 milions, només una quarta part dels 18 milions d'euros recaptats l'any 2019.

La Federació Catalana de Fotografia posa l'accent en la cancel·lació de concursos, lliuraments de premis, exposicions, inauguracions i, també, en la docència.

Música

L'Associació Professional de Representants, Promotors i Mànagers de Catalunya calcula que en el sector de la música s'han produït 88 milions de pèrdues (el 87 % de la facturació anual), s'han deixat de celebrar 16.500 concerts (el 80 % dels concerts que es fan en un any) i s'han perdut 12,3 milions d'espectadors (el 94 % dels espectadors de concerts d'un any). Per la seva banda, l'Associació de Músics de Tarragona informa que s'han hagut de suspendre el 50 % de les programacions pròpies i que s'han perdut el 75 % de les actuacions dels músics als quals representen. Aquestes quantitats són similars a les que ofereix l'Associació de Músics de Jazz i Música Moderna de Catalunya, que indiquen que la davallada durant l'any 2020 dels ingressos dels músics és de més del 70 %, mentre que les previsions per al 2021 són mínimes, ja que tres de cada quatre músics no tenen cap concert aparaulat. El Consell Català de la Música lamenta l'abandó que han patit certs projectes per falta de recursos humans i econòmics.

Per al Gremi d'Editors de Música de Catalunya, a la disminució de les vendes s'hi afegeixen la caiguda absoluta del lloguer de partitures i la disminució dels drets generats per Comunicació Pública degut a la cancel·lació de concerts. L'aturada pel que fa a la programació de música clàssica i contemporània, un sector que programa a mesos vista, fa preveure un futur amb una facturació gairebé nul·la.

Llibres i edició

El Gremi de Llibreters de Catalunya calcula una pèrdua del 93 % de la facturació entre els mesos de març i maig de 2020 i que la facturació es recuperarà de forma gradual a partir de la reobertura de comerços al juny. La reubicació del Sant Jordi al mes de juliol es va saldar amb poc més del 30 % de la facturació de l'any anterior.

L'esforç fet per salvar els resultats de l'any van quedar anul·lats amb les noves mesures restrictives del mes de març del 2021. Durant les cinc setmanes que va durar el tancament de cap de setmana, en algun cas es va arribar a perdre el 40 % de la facturació setmanal.

Per la seva banda, el Gremi d'Editors de Catalunya i l'Associació d'Editors en Llengua Catalana calcula que l'impacte econòmic en el mercat global del llibre a casa nostra ha estat del 10 %, però en el mercat exterior s'ha produït una caiguda de la meitat de les exportacions.

L'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana constata que la covid-19 ha suposat un endarreriment generalitzat de les dates de publicacions de nous textos, cosa que suposa un perjudici per als autors en les condicions contractuals, com els avançaments de drets. La cancel·lació de les activitats literàries també ha afectat els seus afiliats, però sobretot ha afectat els dramaturgs per l'endarreriment de les representacions programades i per la limitació d'aforaments.

La part positiva ve donada per l'augment dels índexs de lectura durant la pandèmia. Segons el Baròmetre d'Hàbits de Lectura, durant el 2020 la població espanyola que va llegir llibres va arribar al màxim històric del 68,8%. També cal deixar constància de l'augment quantitatiu tan important del préstec de llibres digitals a les biblioteques públiques de Catalunya, que ha posat de manifest que el sector editorial disposa d'una àmplia oferta de títols digitalitzats que fins ara es coneixia o s'usava poc.

Professionals de la gestió cultural

L'Associació de Professionals de la Gestió Cultural conclou que l'impacte el reben els diferents components dels sectors culturals, des de la creació i la interpretació, passant per la part tècnica, la gestió i la producció, fins a arribar a l'exhibició i la difusió. Però no es pot oblidar un altre gran afectat d'aquesta situació: la ciutadania que pateix l'empobriment de la vida cultural generada per aquesta situació.

CONSIDERACIONS FINALS DE L'APARTAT "IMPACTE DE LA PANDÈMIA DURANT EL 2020"

A. El que inicialment semblava una aturada puntual per fer front a un fet sobrevingut i que un cop superat es produiria una represa ràpida de l'activitat cultural, ha esdevingut una crisi en tota regla. És evident que aquestes dades són un reflex de la paràlisi total del sector durant el confinament i d'una lenta represa de l'activitat cultural, molts vegades intermitent i amb fortes restriccions d'accés. L'ordre dels esdeveniments ens ha portat a un successiu i ràpid deteriorament de la situació.

B. La suspensió de tota activitat ha causat pèrdues econòmiques al sector que han posat en risc la supervivència de moltes organitzacions. Les petites i mitjanes organitzacions són les que més han patit les conseqüències de la pandèmia degut a l'estructura feble que les manté. Només les que s'adaptin a la nova realitat aconseguiran seguir endavant. Per contra, les grans organitzacions i equipaments culturals han d'aplicar mesures de reducció de costos, però amb la voluntat i ajuda política han començat a implantar sistemes d'adaptació al format digital, tot i que ho han fet més com a estratègia defensiva que expansiva.

C. El teixit laboral també s'ha vist fortament afectat. Molts dels professionals de la cultura han tingut dificultats per accedir als ajuts que han gaudit altres sectors més estructurats, fet que demostra la precarietat que caracteritza l'ecosistema cultural.

D. L'aturada de l'activitat també ha afectat els creadors que, malgrat haver pogut continuar amb la seva activitat, han vist com es demoraven les presentacions de les seves obres, els llançament dels seus llibres, l'estrena de les seves propostes escèniques o audiovisuals o el llançament dels seus nous àlbums.

E. També cal destacar la resiliència d'un sector que ha demostrat, amb generositat i solidaritat, saber compartir i posar la seva creativitat a disposició de la ciutadania en uns moments extrems. La cultura ha ajudat a suportar els llargs dies tancats a casa: escoltar música, llegir, visionar obres audiovisuals, visitar webs de museus, han estat algunes de les activitats culturals que s'han incrementat durant el confinament gràcies a l'accés a continguts digitals. Alguns d'aquests continguts han estat generosament compartits gratuïtament per part de creadors i institucions culturals. S'ha de tenir en

compte la gestió dels drets d'autoria derivats d'aquestes accions, precisament en un moment en què els ingressos dels creadors han caigut de forma important degut a l'aturada de l'activitat cultural.

F. S'evidencia que som davant d'una crisi que canviarà el funcionament del món. La cultura no es pot quedar immòbil davant d'aquesta transformació i ha de treballar conjuntament per dissenyar el futur cap al qual ens dirigim. En les respostes recollides és molt recurrent el plantejament de la necessitat de replantejar el futur, de crear estratègies que ajudin a l'adaptació als nous temps. Es demana que les administracions liderin aquest disseny estratègic, però que ho facin amb la participació de tots els agents implicats.

Previsions per al 2021

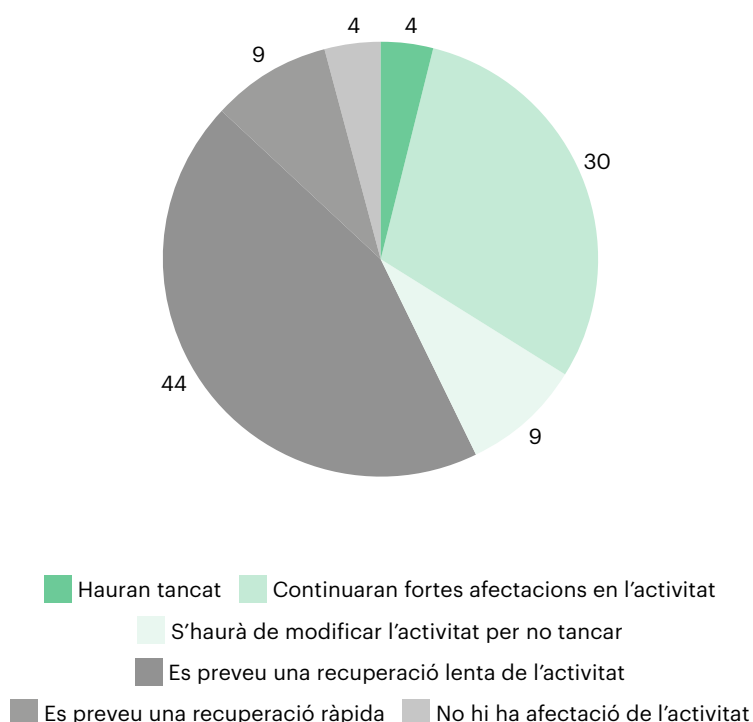
De cara a conèixer la perspectives que tenen els enquestats per a l'any 2021, s'ha preguntat sobre l'evolució de les activitats i de la demanda a les organitzacions culturals, així com sobre la situació laboral i l'organització del treball, als professionals i persones treballadores de la cultura. En aquest sentit, també s'ha preguntat a cadascun d'aquests dos col·lectius sobre la seva previsió d'ingressos.

EVOLUCIÓ DE L'ACTIVITAT I LA DEMANDA

La major part d'organitzacions preveuen una recuperació lenta de l'activitat durant el 2021 (el 44%) i el 30% creuen que aquesta recuperació no es produirà durant aquest any. Un 9% preveuen que hauran de canviar d'activitat per no tancar, el mateix percentatge que imaginem una recuperació ràpida. Un 4% afirma que no hi haurà afectació de l'activitat respecte a l'any 2019, enfront del 4% d'organitzacions que preveuen tancar durant el 2021. En conjunt, només un 13% de les organitzacions tenen una perspectiva positiva per al 2021 i el 87% restant preveu un 2021 complicat, amb moltes dificultats per desenvolupar la seva activitat o, directament, sense possibilitats de realitzar cap tipus d'activitat.

Previsió de recuperació de l'activitat durant l'any 2021 de les organitzacions culturals

En percentatge

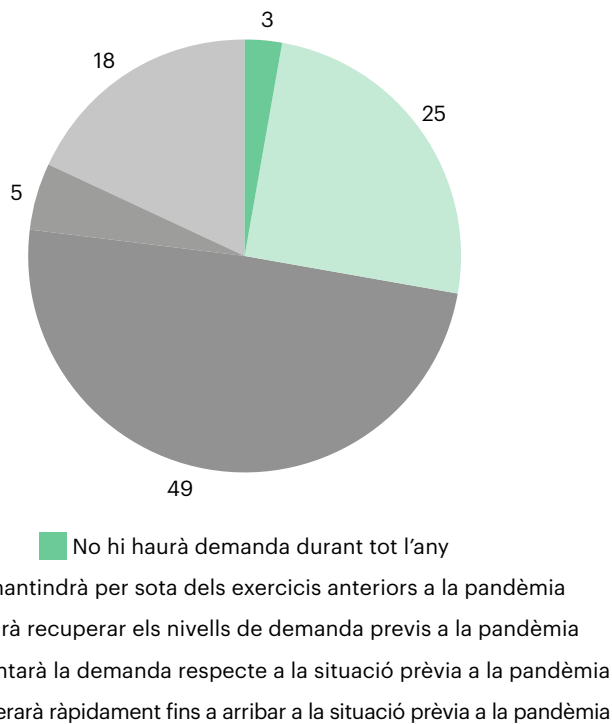

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Com és d'esperar, les previsions sobre la recuperació de la demanda influencien en les perspectives de recuperació de l'activitat de les organitzacions. Per això sobta el fet que un 18% de les organitzacions considera que la demanda es recuperarà ràpidament durant el 2021, un percentatge que dobla el de les organitzacions que creuen que la seva activitat es recuperarà ràpidament. Tanmateix, la sensació generalitzada és que l'evolució de la demanda serà negativa: el 77% tria opcions en aquest sentit, un percentatge molt similar al 74% que creuen que l'activitat es recuperarà lentament o continuarà amb fortes restriccions. Aquesta sensació negativa s'incrementa en el cas de les empreses privades: arriba fins al 81% d'aquestes empreses i es redueix fins al 69% en les institucions públiques.

Previsió de recuperació de la demanda durant l'any 2021 de les organitzacions culturals

En percentatge

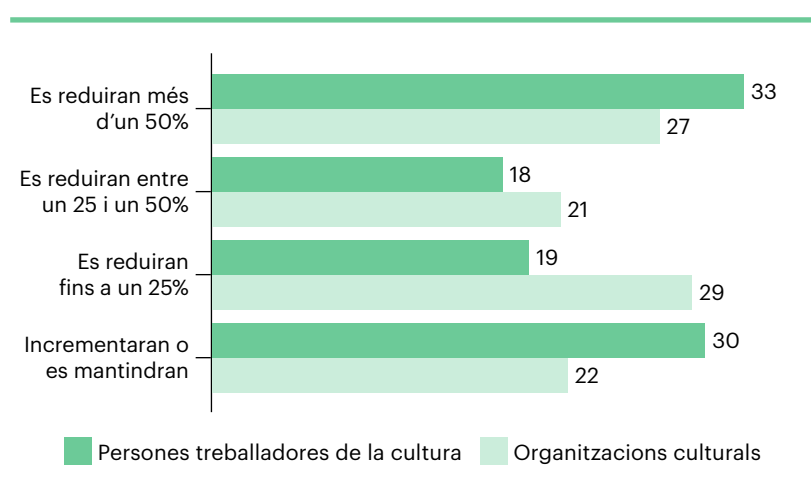
Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

PREVISIÓ D'INGRESSOS

Pel que fa als ingressos previstos per a l'any 2021, es presenta una tendència de millora respecte a la situació que les organitzacions van viure durant l'any 2020. Disminueix el percentatge d'organitzacions que indiquen que tindran una reducció d'ingressos respecte al 2019 superior al 50 % i augmenta el de les que assegurin que la facturació s'incrementarà o es mantindrà respecte a aquell any. Malgrat tot, el percentatge d'organitzacions que preveuen continuar amb menys ingressos que el 2019 continua sent molt elevat, el 77% (l'any 2020 eren el 82%; només s'ha reduït cinc punts percentuals). Això reafirma la sensació d'una recuperació lenta indicada en la informació sol·licitada sobre l'evolució de l'activitat i de la demanda.

Comparativa de l'impacte sobre els ingressos del 2021 respecte de l'any 2019 entre organitzacions culturals i persones treballadores de la cultura

En percentatge

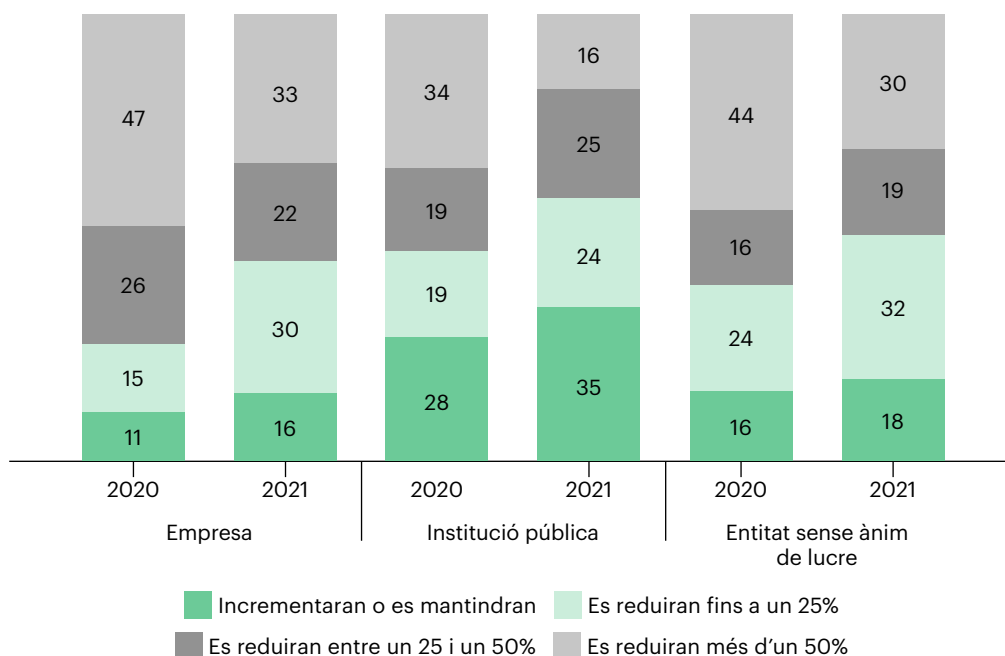
Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

En el cas dels professionals i persones treballadores de la cultura també es dona la mateixa tendència de millora, amb l'excepció dels treballadors de les administracions públiques, on el percentatge dels que creuen que els seus ingressos es mantindran o augmentaran és menor; malgrat tot, segueix sent un percentatge molt elevat (el 61 %), fet que demostra la seguretat d'aquest col·lectiu pel que fa a la procedència dels seus ingressos.

De la resta d'informació destaca l'optimisme dels treballadors d'empreses privades: un 44 % creuen que durant el 2021 els ingressos es mantindran o augmentaran en comparació amb els del 2019. Menys optimistes són els professionals liberals, ja que només el 23 % creuen que es donarà aquesta situació de manteniment o increment dels ingressos. En general, la perspectiva respecte dels ingressos del 2021 dels professionals de la cultura és més optimista que la de les empreses, amb l'excepció del col·lectiu dels professionals liberals, un 77 % dels quals continuen esperant ingressar menys el 2021 que l'any 2019.

Previsió d'ingressos de les organitzacions culturals els anys 2020 i 2021 en comparació amb els ingressos de l'any anterior a la pandèmia

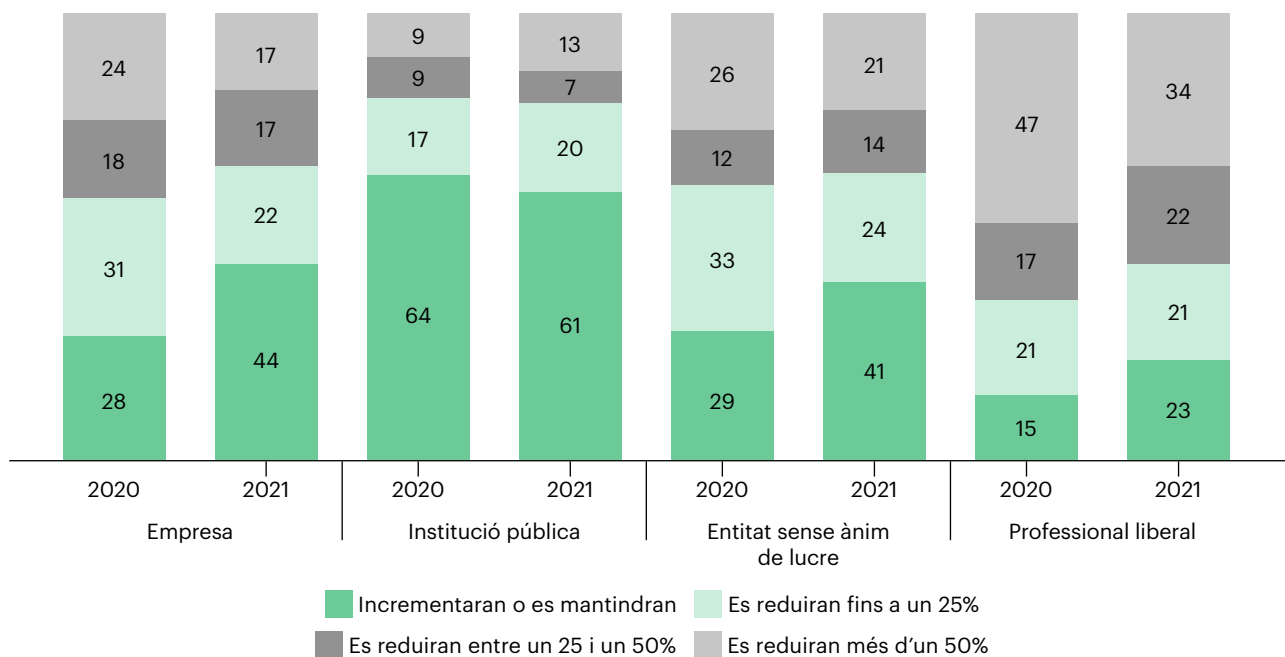
En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Previsió d'ingressos de les persones treballadores de la cultura els anys 2020 i 2021 en comparació amb els ingressos de l'any anterior a la pandèmia

En percentatge

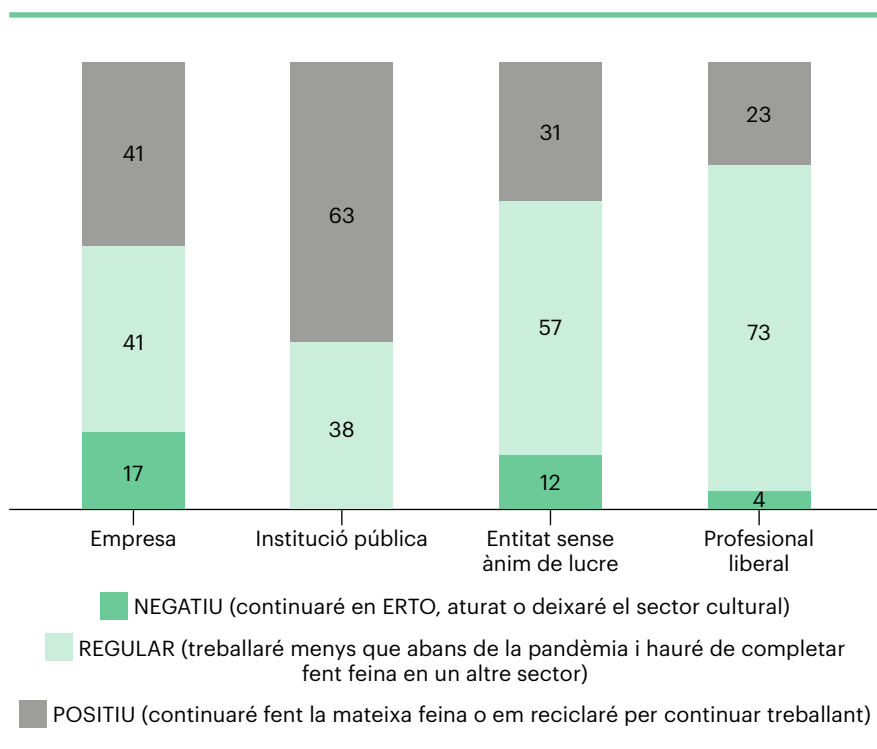
Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

EVOLUCIÓ DE LA SITUACIÓ LABORAL

Als professionals i persones treballadores de la cultura se'ls ha preguntat com preveuen que serà l'evolució de la seva situació laboral durant el 2021. Majoritàriament tenen la sensació que durant l'any 2021 seguiran treballant amb menys feina que abans de la pandèmia o hauran de completar la seva feina cultural amb feina en altres sectors. Evidentment, hi ha diferències significatives depenent del tipus d'organització en la qual treballen. Els treballadors d'institucions públiques majoritàriament creuen que la seva feina no variarà, mentre que els que preveuen una situació negativa (continuar en ERTO, estar a l'atur o deixar el sector) es concentren en l'empresa privada i les organitzacions sense ànim de lucre. Els professionals liberals majoritàriament creuen que treballaran menys que abans de la pandèmia o que hauran de fer altres feines en altres sectors per completar el seu treball als sectors culturals: fins a un 73 % es manifesta en aquest sentit.

Previsió de l'evolució de la situació laboral de les persones treballadores de la cultura durant l'any 2021

En percentatge

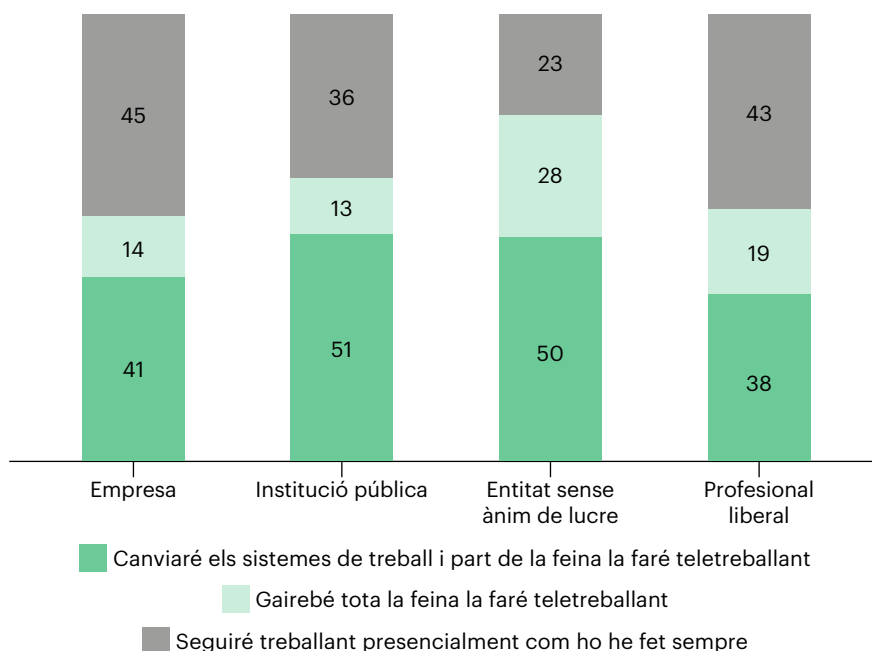

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Pel que fa a l'organització del treball, la major part de treballadors indiquen que durant el 2021 seguiran teletreballant totalment o en part. Aquestes dades indiquen que el teletreball sembla que ha arribat per a quedar-se. Els que menys utilitzaran aquest sistema de treball són els treballadors d'empreses privades, un 55 % dels quals tenen previst utilitzar-lo, i els professionals liberals, un 57 % dels quals ho faran. Els qui treballen en organitzacions sense ànim de lucre són els que més teletreballaran, i els treballadors d'institucions públiques, tot i que el percentatge que espera teletreballar durant el 2021 és bastant elevat (un 64 %), constitueixen l'únic col·lectiu que espera que el volum del teletreball baixi durant el 2021 respecte de l'any anterior (el 2020 el 75 % havien fet teletreball).

Previsió de l'evolució de l'organització del treball dels professionals i persones treballadores de la cultura durant l'any 2021

En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

CONSIDERACIONS FINALS DE L'APARTAT "PREVISIONS PER AL 2021"

A. Totes les persones consultades coincideixen que l'any 2021 seguirà sent un any molt difícil per als sectors culturals. Després de veure que la lluita contra el coronavirus depèn d'una estratègia sanitària eficaç i eficient que s'està allargant en el temps i que necessita una aplicació global, ha quedat totalment descartada la ràpida recuperació de l'activitat cultural un cop acabada la pandèmia, ja que cal superar les pors i incorporar els canvis d'hàbits que s'han consolidat durant el període de confinament.

B. La previsió de les organitzacions sectorials més acceptada és que a partir del segon semestre del 2021 es doni un retorn progressiu de l'activitat gràcies a la recuperació dels aforaments i de l'activitat en espais públics. En qualsevol cas, l'any 2021 servirà, com a molt, per mantenir les estructures en funcionament, preparades per afrontar la recuperació, que pot arribar a partir del 2022. Això deixa un panorama desolador configurat per una baixa contractació, una activitat a ritmes baixos, atur, precarització de les relacions laborals, etc., que s'haurà d'acumular a la desfeta total de l'any 2020.

C. Tot i que la recuperació s'albiri a partir del 2022, els directors dels equipaments i les entitats consultades coincideixen que això no significa que aquell any serà el del retorn a la normalitat immediata. Possiblement hauran de passar bastants anys per recuperar el nivell d'activitat previ a la pandèmia, i això sense tenir en compte que en aquell moment molts d'aquests sectors encara arrossegaven dèficits de la crisi econòmica del 2008. La recuperació econòmica serà més o menys ràpida depenent de la capacitat de transformació i adaptació a la nova realitat que tinguin els diferents sectors culturals. Les crisis sacsegen les estructures assentades i reclamen canvis profunds.

D. Els principals canvis que s'albiren des de les organitzacions representatives del sector consultades quan encara no s'ha superat la pandèmia són els que exposem a continuació:

- El principal canvi, del qual es deriva la resta, és la generalització dels continguts digitals principalment en els sectors industrials de la cultura, però també en altres sectors que fins ara es sentien allunyats d'aquest format, com són les arts en viu, el món associatiu o el sector patrimonial.

- La digitalització comportarà canvis profunds a les empreses culturals, que es veuran obligades a modificar profundament l'organització del treball, replantejar la manera de relacionar-se amb els usuaris i els públics, i repensar els seus ingressos. Cal intensificar la recerca de nous models de negoci vinculats als hàbits digitals que possibilitin als sectors culturals catalans disposar d'un espai propi en un món cada cop més competitiu.
- En aquest sentit, en les respostes dels qüestionaris es posava l'èmfasi que la digitalització també està generant canvis profunds en els hàbits i costums culturals de la ciutadania. L'accés als continguts ha variat i la reacció ciutadana també: la digitalització incrementa el nombre d'activitats individuals en detriment de la cultura social, genera l'aparició d'ofertes híbrides en les activitats en viu i intensifica l'accés a continguts amb una baixa qualitat de seguiment dels continguts (multitasking). Vinculat amb això, sorgeix la necessitat urgent de construir nous sistemes de recomptes que ajudin a conèixer els públics i usuaris d'aquests productes digitals.
- Les noves estructures resultants necessitaran l'impuls de formes de treball més flexibles que, ben regulades, poden facilitar, per a determinats col·lectius i funcions, la conciliació familiar, personal i professional. A més, s'ha d'avançar cap al reconeixement efectiu de la intermitència obligada en algunes formes de treball cultural, tant en l'àmbit creatiu com en el tècnic, i regular sistemes de suport a aquests col·lectius. Aquest és un treball que el CoNCA està fent amb l'impuls de l'Estatut de l'Artista
- Un altre aspecte que sorgeix és el replantejament del paper del diner públic a la cultura, la necessitat de generar un consens general sobre l'objectiu perseguit amb el suport públic a la cultura. Donar ajudes no pot ser una finalitat en si mateixa; l'objectiu de l'acció pública ha de ser doble. D'una banda, s'ha de centrar en la ciutadania i la participació d'aquesta en el fet cultural, i d'una altra, a estimular i reforçar el teixit empresarial i associatiu que fa possible el fet cultural. Per tant, el sistema de subvencions públiques ha de construir-se amb aquest doble objectiu com a referència. Cal remarcar el retorn social dels ajuts públics destinats a la cultura.
- Cal destacar que la conseqüència més immediata que ja s'està produint és afrontar la desaparició d'una part del teixit creatiu i productiu del país que ja era feble i el fet que aquest context desfavorable no sabrà —o no podrà— afrontar la necessària transformació cap a un model de negoci més eficient i sostenible.
- Finalment, s'assenyala que en la nova societat postpandèmia la competitivitat s'incrementarà. Per això, els sectors culturals resultants requereixen organitzacions àgils en l'adaptació als canvis constants que es viuran a partir d'ara, que han d'estar predisposades a col·laborar i generar aliances dins del mateix sector i també amb altres sectors econòmics (tecnològic, sanitari, educatiu, etc.) i han de ser capaces de diversificar en projectes i en fonts de generació d'ingressos.

Impacte de la digitalització

La principal transformació que ha aportat aquesta crisi pandèmica ha estat l'acceleració de la digitalització de l'economia i de la societat en general. Durant la pandèmia s'ha generalitzat el teletreball; s'han canviat els usos i els costums en l'accés a la cultura; s'ha incrementat el comerç en línia, i s'han incorporat nous sistemes de creació, producció i, sobretot, difusió vinculats amb les xarxes i les eines digitals.

Molt possiblement, quan d'aquí a uns anys es parli d'aquesta crisi, se'n destacaran dues coses: el paper de la ciència, que ha aconseguit accelerar uns processos per obtenir una vacuna en un temps rècord, i la transició definitiva a l'economia digital provocada per la necessitat humana de continuar connectats durant l'aïllament imposat com a mètode de lluita contra la pandèmia.

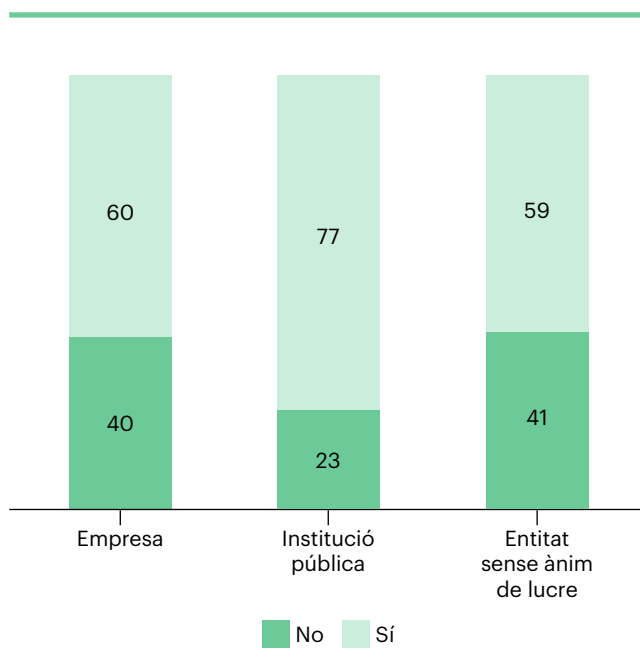
Però, com s'ha viscut en el sector català aquest procés cap a la digitalització? En el qüestionari es pregunta a les organitzacions culturals sobre la seva reacció a la situació de tancament i l'adopció de mesures digitals per continuar en contacte amb els seus usuaris, però també sobre l'estratègia digital abans i després de la pandèmia. Pel que fa als professionals de la cultura, les preguntes s'han focalitzat a saber si han pogut utilitzar el teletreball com a alternativa al confinament i com ha estat la seva adaptació a aquesta nova forma d'activitat.

IMPACTE DE LA DIGITALITZACIÓ EN LES ORGANITZACIONS CULTURALS

La major part de les organitzacions culturals han adaptat part de les seves activitats o productes al format digital durant la pandèmia. En concret, a un 64 % els ha estat possible realitzar activitats o presentar productes culturals gràcies a les eines digitals i a la connectivitat.

Organitzacions que han adaptat les activitats o productes al format digital a causa de la pandèmia

En percentatge

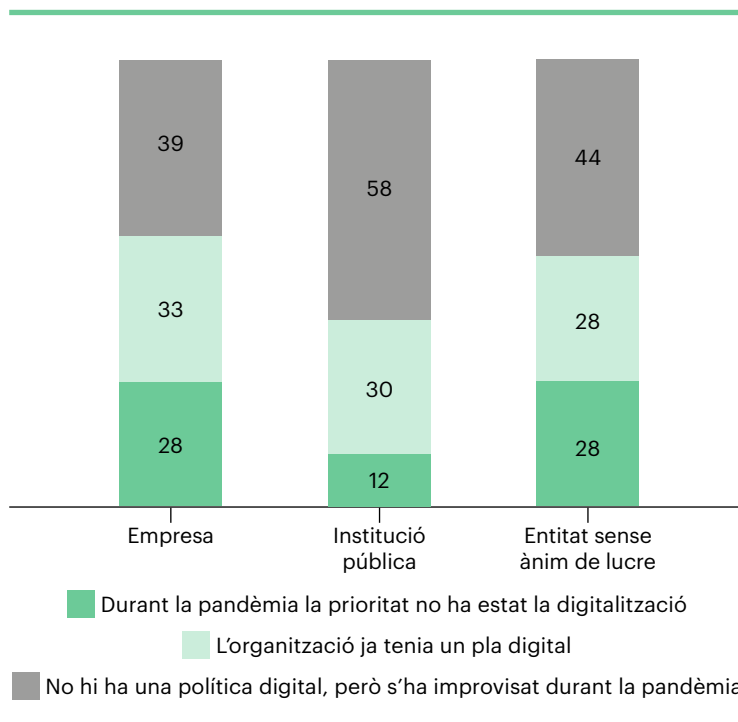
Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Aquesta introducció de l'oferta digital ha estat més intensiva en les institucions públiques —el 77 % indiquen que han adaptat algunes de les seves activitats o productes als formats digitals— que en les organitzacions sense ànim de lucre o les empreses privades —el 60% han realitzat alguna adaptació de continguts als formats digitals.

Però aquesta intensa activitat digital és més fruit d'una necessitat d'estar presents en les xarxes per contrarestar l'aturada total que d'una política digital meditada i organitzada. Només un 30% de les organitzacions culturals declaren que tenien una estratègia digital abans de començar la pandèmia. Aquest percentatge és bastant similar entre les tres categories d'organitzacions, però hi ha diferències significatives entre les que admeten improvisació en l'àmbit digital durant la pandèmia: el 58 % de les institucions públiques admeten haver ofert continguts digitals de forma improvisada com a resposta al tancament provocat per la pandèmia, una xifra que es redueix al 44 % en el cas de les organitzacions sense ànim de lucre i al 39 % en el cas de les empreses.

Política digital de les organitzacions culturals durant la pandèmia

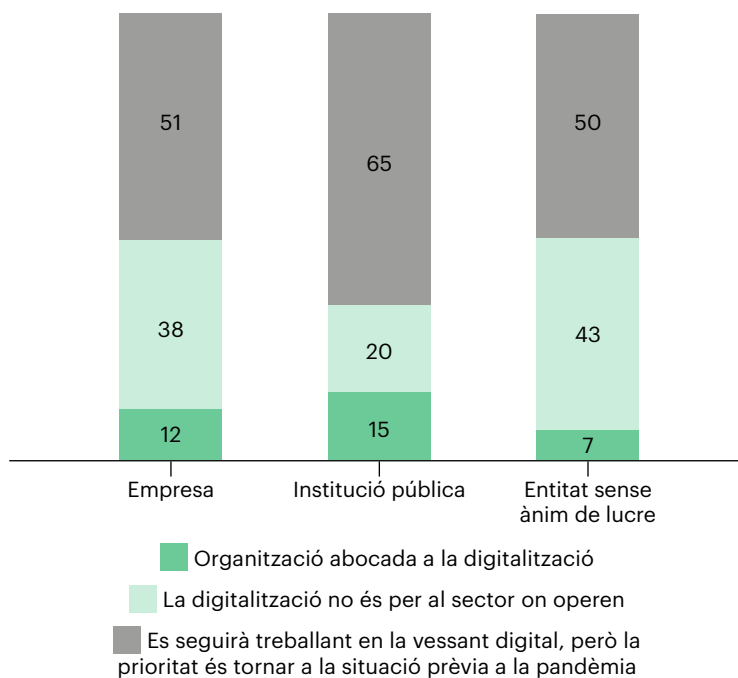
En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Estratègia digital de futur de les organitzacions culturals

En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

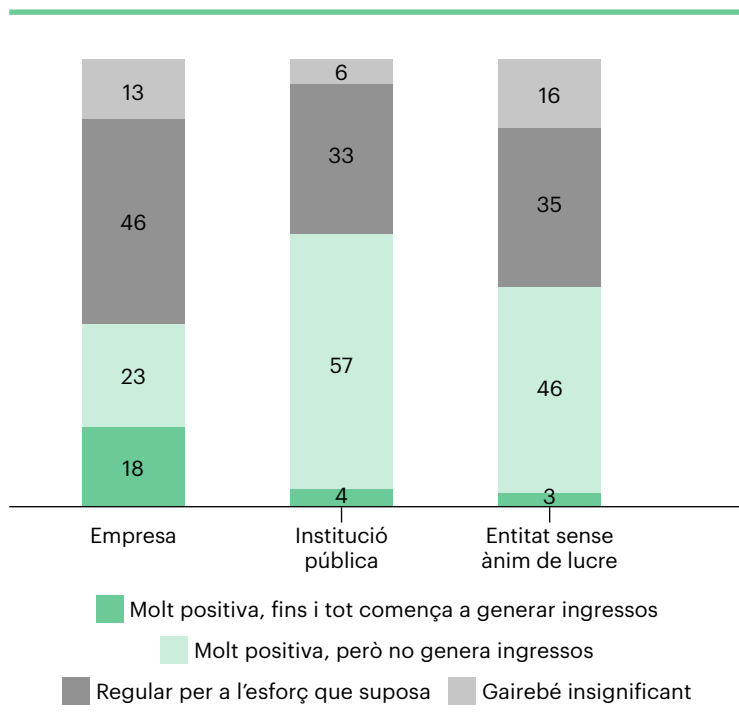
Només un petit percentatge de les organitzacions consultades consideren estar plenament abocades a la digitalització (un 11% en conjunt); la gran majoria són conscients que han de treballar la vessant digital, però no la consideren una prioritat (54%), i un 35% directament creuen que la digitalització no té res a veure amb el seu sector. Les administracions públiques són les que més treballen la vessant digital, però no la consideren prioritària per al seu sector, mentre que les organitzacions sense ànim de lucre són les que més consideren la digitalització com una cosa no vinculada al seu sector.

Pel que fa a la resposta que obtenen les organitzacions a la seva oferta digital, crida l'atenció el fet que només el 8% declaren obtenir ingressos d'aquesta oferta, i en el cas de les empreses privades aquest percentatge s'incrementa en 10 punts percentuals. S'entén, doncs, que la majoria els és útil com una estratègia de visibilitat, però no la consideren una línia de negoci o no han sabut com convertir-la-hi.

És interessant veure com la categoria predominant a les institucions públiques és la de «molt positiva, però sense generar ingressos», mentre que en les empreses privades té més pes la categoria «regular per a l'esforç que suposa». Això podria significar que les institucions públiques no s'ho plantegen com una línia de negoci, mentre que les empreses privades, tot i considerar-ho una línia de negoci, no acaben de trobar la manera de monetitzar els esforços que fan.

Resposta obtinguda per l'oferta digital de les organitzacions culturals

En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

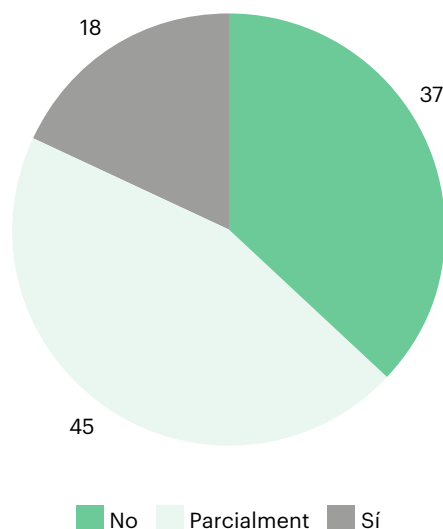
IMPACTE DE LA DIGITALITZACIÓ EN LES PERSONES TREBALLADORES DE LA CULTURA

Pel que fa al teletreball, en la primera part d'aquest informe s'indica que el 59% de les organitzacions culturals el van implementar per a continuar treballant durant la pandèmia (en el cas de les institucions públiques, aquest percentatge s'incrementa fins al 77%). Pel que fa als professionals i persones treballadores de la cultura, només un 18% han incorporat al cent per cent el teletreball per desenvolupar les seves tasques professionals, mentre que un 37% no ho han fet i han continuat amb la seva activitat presencial. La gran majoria, un 45%, combinen el teletreball amb la presencialitat.

La major part dels que no teletreballen indiquen que la seva activitat laboral està estretament vinculada amb una presencialitat en el moment de desenvolupar el seu treball —com pot ser la interpretació teatral o musical, ballarins, treballs tècnics i de regidoria—, però també activitats formatives o d'atenció al públic en equipaments culturals.

Persones treballadores de la cultura que han utilitzat el teletreball durant la pandèmia

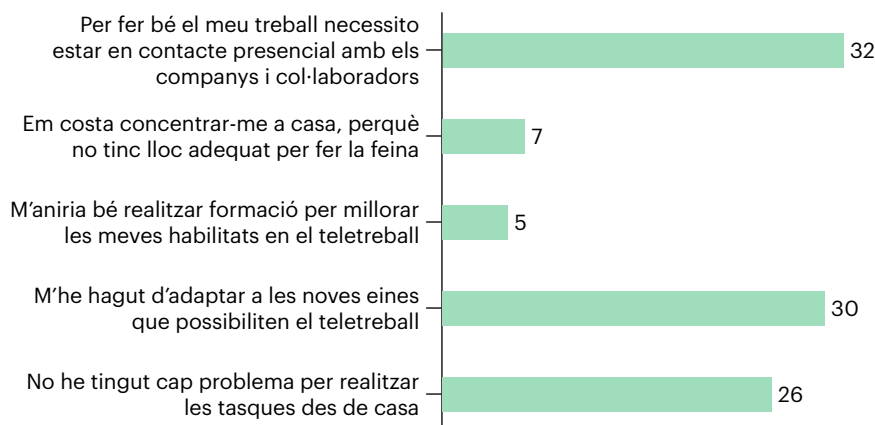
En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Adaptació de les persones treballadores de la cultura al teletreball

En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement

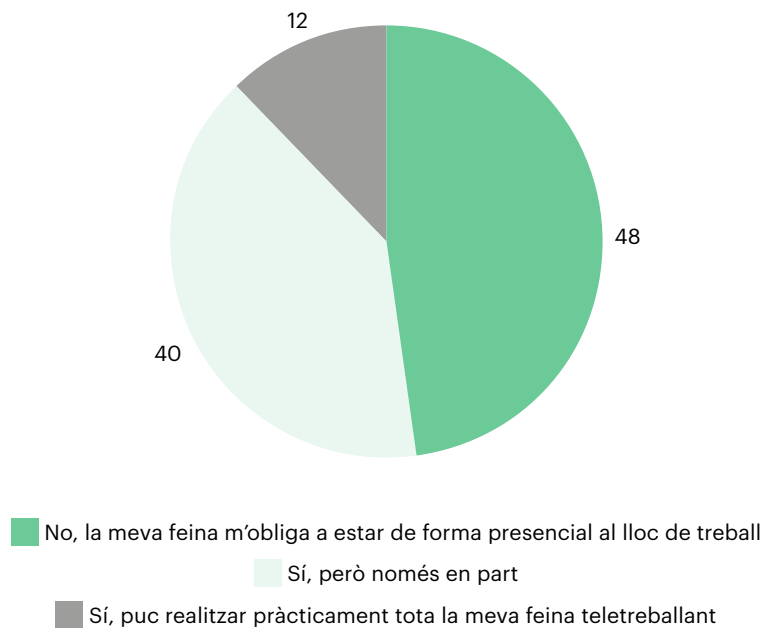
Preguntats sobre la seva adaptació a aquesta eina laboral, una quarta part expressen que no ha tingut cap problema per realitzar les seves tasques des de casa, mentre que el 30 % han hagut de fer un procés d'adaptació al teletreball. Una tercera part indiquen que per fer bé el seu treball necessiten el contacte directe amb els seus companys i col·laboradors (un percentatge similar als que han dit que no poden fer teletreball). Són molt pocs els que plantegen problemes d'adaptació al teletreball (7 %) o els que demanen formació per millorar aquesta adaptació (5%).

Més enllà de l'increment de l'ús del teletreball durant la pandèmia, interessa saber si aquesta forma de treballar és una bona opció per la feina que fan els entrevistats. La resposta majoritària ha estat que el tipus de feina obliga les persones a estar de forma presencial en el lloc de treball (48 %) i un bon nombre indiquen que el te-

letreball només és una solució parcial per a ells. Només un 12% indiquen que la seva feina es pot fer totalment teletreballant. Són els treballadors de les organitzacions sense ànim de lucre els que més opten per aquesta darrera opció (un 25% indiquen que poden fer pràcticament tota la seva feina teletreballar), mentre que els treballadors de les empreses privades són els que més indiquen que no poden fer teletreball pel seu tipus de feina (fins al 51%).

Teletreball com a opció per a les persones treballadores de la cultura

En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

CONSIDERACIONS FINALS DE L'APARTAT "IMPACTE DE LA DIGITALITZACIÓ"

A. Les organitzacions representatives del sector i els directors dels equipaments han aportat diferents consideracions destacables en l'àmbit de la digitalització; el primer canvi esdevingut durant aquesta pandèmia ha estat a nivell d'organització del treball. Qui més qui menys ha adaptat la seva feina per poder-la fer des de casa utilitzant les opcions que permeten les tecnologies actuals: connexions en remot per compartir documents, videoconferències per fer reunions, enviament ràpid de continguts, etc. Aquest canvi, tot i que s'ha fet de forma accelerada per motius obvis, ha suposat una profunda transformació en els sistemes organitzatius del treball. En l'àmbit de la gestió també hi ha una sensació generalitzada que el teletreball pot suposar guanys en productivitat, flexibilitat en l'execució de projectes i optimització de recursos.

B. Evidentment, totes les persones consultades coincideixen que s'han d'adaptar i assentar les bases d'aquesta nova forma de relació laboral que requereix una major confiança per part del directiu i un compromís sincer per part del treballador, però segons els comentaris recollits en l'enquesta no es detecten cap reticència ni perill que dificultin avançar en l'ampliació del teletreball sempre que sigui possible pel tipus d'activitat. Tot i la presencialitat vinculada a molts treballs existents en els sectors culturals (treballs tècnics, intèrprets, servei directe al públic, etc.), hi ha la sensació que la introducció generalitzada de la tecnologia també modificarà irremediablement la forma de treballar d'aquests perfils.

C. D'altra banda, molts han descobert la capacitat que tenen les eines digitals per mantenir el contacte amb els seus usuaris, associats o clients. Una comunicació ordenada i contínua pot ser molt útil per augmentar el coneixement dels interessos de la

ciutadania i incentivar el compromís d'aquests cap a les propostes culturals. També hi ha consens que la digitalització juga a favor d'una major interacció entre els diferents agents socials, ja que faciliten i acceleren la comunicació i l'intercanvi d'idees. Això juga a favor de l'aproximació de cultures i l'intercanvi d'experiències perquè facilita la connexió amb projectes llunyans amb els quals podem col·laborar i enriquir-nos mútuament.

D. Fins aquí es pot dir que hi ha un gran consens pel que fa als beneficis de la digitalització; les coses comencen a canviar quan es parla de la digitalització de continguts. En les arts en viu i el teixit associatiu hi ha moltes reticències a pensar que el futur és en la digitalització de continguts perquè el seu valor afegit és la presencialitat. Malgrat tot, es parla de començar a introduir un model de programació híbrida on l'experiència presencial es complementi amb continguts digitalitzats. Noves estratègies i llenguatges també han arribat al sector del patrimoni, on ja fa alguns anys està en marxa la digitalització de continguts amb l'objectiu de fer més accessible el coneixement que preserven les institucions patrimonials. El coneixement cada cop és més accessible per als estudiosos i professionals gràcies als reculls, els repositoris i les bases de dades digitals, però encara és una assignatura pendent l'aprofitament d'aquesta informació per construir relats que apropin la ciutadania a la memòria que aquestes institucions preserven.

E. Per la seva banda, els sectors més industrials de la cultura fa dècades que van fer la conversió digital: la impressió digital i la transmissió de fitxers e-book és una realitat, el sector de audiovisual produeix i exhibeix els seus continguts completament en digital i, en el sector discogràfic, els sistemes de reproducció analògics han quedat com una curiositat per a col·leccionistes. Amb aquesta transformació s'han abaratit costos, s'ha diversificat i multiplicat l'oferta de productes, s'han incrementat les possibilitats dels processos creatius, s'han canviat els usos i hàbits de la població, i s'ha concentrat, encara més, la distribució en unes poques, però gegantines, plataformes multinacionals. Les indústries locals s'han vist arrossegades per aquest fenomen i només han tingut l'opció d'acceptar les regles de joc imposades. Avui en dia, en els sectors culturals català hi ha molt pocs projectes d'emprenedoria que hagin esdevingut un model de negoci digital reeixit; la major part d'empreses limiten la seva distribució a segments de mercat marginals o han de vincular la distribució dels seus productes a empreses foranes que imposen els seus criteris de funcionament, els quals donen prevalença a la producció global i invisibilitzen els productes locals.

F. La manca de visió digital i la submissió a la distribució de les majors poden ser els principals motius pels quals només el 8% de les organitzacions culturals catalanes admeti que la seva oferta digital genera ingressos significatius. Cal treballar per generar continguts digitals i plataformes potents de distribució en català, molt especialment amb continguts per als més joves i els nens.

G. Es va destacar també la manca de dades actualitzades a la realitat actual; la digitalització possibilita disposar d'un cabal de dades continu i ric i gestionar-lo, però aquesta és una informació segrestada pels agents que la generen per als seus usos particulars i no transcendeix a l'estadística oficial. L'any 2021 sabem quants espectadors han vist en el cinema una pel·lícula catalana, però no sabem quants l'han vista en plataformes digitals. No es pot planificar sense disposar de les dades que ajudin a analitzar la realitat. És urgent que es repensi l'estadística oficial per introduir tota la informació generada pel món digital.

H. La majoria d'organitzacions van voler donar importància al fet que avançar cap a uns sectors culturals més digitals pugui generar exclusions de part de la societat. L'anomenada bretxa digital afecta sobretot els menys afavorits, els analfabets digitals per manca de formació específica o els que no disposen dels recursos per accedir a una connexió a internet degut a la pobresa. Falten estratègies que assegurin que a mesura que avança la generació de continguts digitals es posa a disposició de la ciutadania els mitjans per accedir-hi. Aquesta ha de ser una tasca prioritària de l'Administració i de les xarxes de serveis públics culturals.

I. Per acabar, cal recordar que la cultura digital genera drets i que el repartiment d'aquests hauria de ser transparent i just amb el treball que fan els creadors.

Valoració de l'actuació de les administracions públiques

Al darrer apartat de l'enquesta es va demanar als enquestats la seva valoració de la resposta que les administracions públiques han donat a la crisi provocada per la covid-19. De les puntuacions obtingudes, es dedueix que les administracions públiques suspenen clarament en la seva gestió. La valoració general que tots els enquestats donen a les administracions públiques és un 1,8 (en una escala entre 0 i 5), i en el cas concret del Departament de Cultura aquesta puntuació s'incrementa una dècima i arriba a l'1,9 sobre 5.

La segona qüestió que crida l'atenció és el fort decalatge de puntuació entre les organitzacions culturals i els treballadors de la cultura. La puntuació que donen les organitzacions culturals és de mitjana un punt superior a la puntuació que donen els treballadors de la cultura. En aquesta línia, la puntuació que les organitzacions culturals donen al conjunt de les administracions públiques és d'un 2,2, i en el cas del Departament de Cultura, del 2,4 (gairebé arriba a l'aprovat). Per la seva banda, els professionals i persones treballadores de la cultura puntuen amb un 1,4 l'actuació tant del conjunt de les administracions com la del Departament de Cultura.

Valoració de l'actuació de les administracions públiques

En valor absolut (escala de 0 a 5)

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Analitzant més detingudament la puntuació rebuda per les administracions en general, s'observa clarament el decalatge entre les valoracions de les organitzacions i les dels treballadors. Dels diferents aspectes que s'ha demanat que es valori, la millor puntuació és per al nivell d'interlocució amb els sectors, la rapidesa en la resposta, l'esforç econòmic, l'adequació de les mesures adoptades i l'adaptació de les eines

administratives. Les pitjors puntuacions les obtenen les mesures proposades en els plans de desconfinament i la defensa de la cultura com un bé essencial. Cal remarcar que totes les puntuacions estan per sota de l'aprovat, amb l'excepció de la puntuació donada per les organitzacions culturals al nivell d'interlocució amb els sectors.

VALORACIÓ DE L'ACTUACIÓ DEL DEPARTAMENT DE CULTURA

En la valoració del Departament de Cultura es segueix la mateixa tònica de valoració diferenciada entre les organitzacions culturals i els treballadors de la cultura, però en el cas de les puntuacions donades per les organitzacions culturals són lleugerament superiors a les que s'han emès per al conjunt de les administracions públiques. De fet, tots els conceptes preguntats superen els 2 punts en el cas de la valoració feta per part de les organitzacions culturals i, en tres casos, obtenen l'aprovat: esforç econòmic realitzat, rapidesa de resposta i nivell d'interlocució amb els sectors.

Valoració de l'actuació del Departament de Cultura

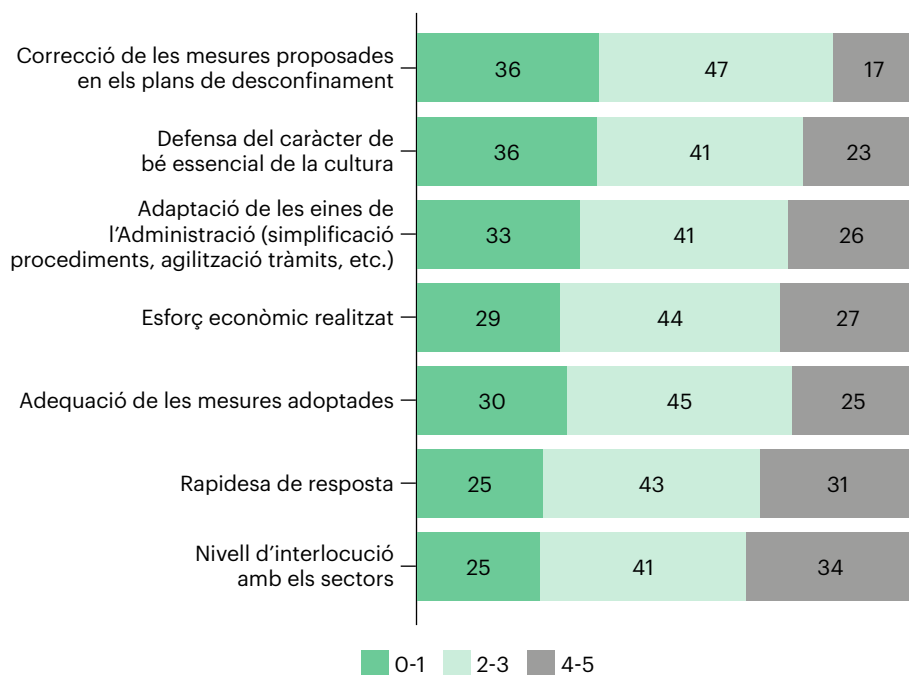
En valor absolut (escala de 0 a 5)

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

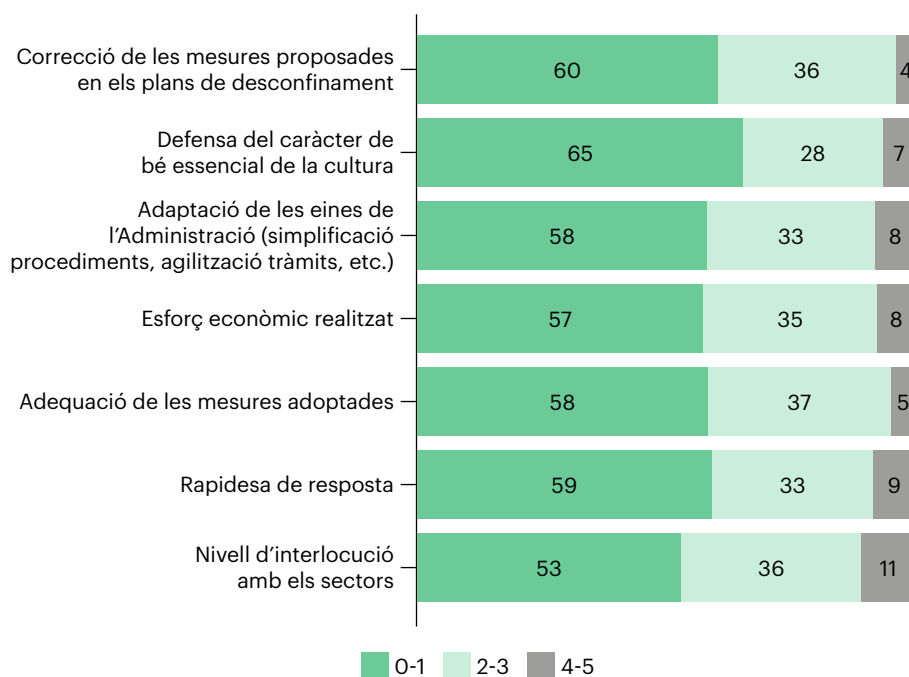
Una altra manera de veure aquestes valoracions és a partir dels gràfics de freqüència. En el cas de les puntuacions donades al Departament de Cultura per la seva actuació davant la situació provocada per la covid-19, es veu clarament la diferència de puntuació entre les organitzacions culturals i els treballadores de la cultura. En el primer cas, el tram més baix de puntuacions (punts 0 o 1) arriba com a molt al 36 % i, en alguns casos, es situa només en un 25 %, mentre que el tram alt de puntuació (punts 4 o 5) en alguns conceptes preguntats arriba fins al 34 %. El tram central de puntuació es situa entre el 41 % i el 47 % de les valoracions emeses.

Freqüències de la puntuació rebuda pel Departament de Cultura per part de les organitzacions culturals En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Freqüències de la puntuació rebuda pel Departament de Cultura per part de les persones treballadores de la cultura En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Per contra, en la valoració dels treballadors de la cultura el tram baix de puntuació supera àmpliament el 50 % de les valoracions emeses en tots els conceptes preguntats i, en alguns casos, fins i tot arriba al 65 % de les puntuacions rebudes. Entre els treballadors, el tram alt de puntuació només en un cas supera el 10 % de les puntuacions rebudes.

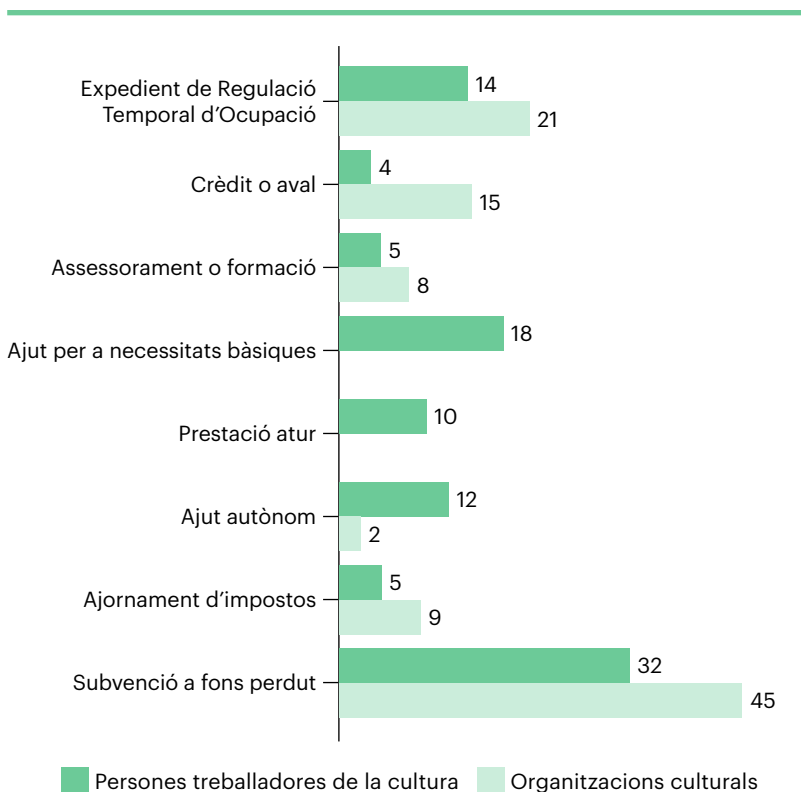
VALORACIÓ DE LES AJUDES PÚBLIQUES

Un 28 % de les organitzacions culturals i un 32 % dels treballadors informen que no han demanat cap ajuda a l'Administració pública durant la pandèmia. Cal remarcar que en aquests percentatges hi figuren les institucions públiques o treballadors d'aquestes institucions que han contestat l'enquesta, però també hi destaquen les organitzacions sense ànim de lucre, que representen el 55 % de les organitzacions culturals que no han demanat cap ajuda, i els professionals liberals, que suposen el 50 % dels treballadors de la cultura que no han demanat cap ajuda. Gairebé totes les empreses consultades han demanat alguna ajuda.

En la llista d'ajudes destaquen com a més sol·licitades les subvencions a fons perdut: el 45 % de les ajudes demanades per organitzacions i el 32 % de les demanades per treballadors eren d'aquest tipus (en el cas dels treballadors s'hi inclouen beques). També és important el 18 % d'ajudes a necessitats bàsiques que declaren haver demanat els treballadors (s'hi inclou l'ajut extraordinari de 750 euros per a professionals de la cultura donats d'alta en el règim especial d'autònoms o per compte d'altri en el Sistema Especial d'Artistes).

Tipus d'ajudes sol·licitades

En percentatge

Elaboració: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, Àrea de Coneixement.

Si s'afegeix a aquest ajut el percentatge de prestacions per atur (10%), l'ajut extraordinari per a autònoms de 2.000 euros (12%) i els expedients de regulació temporal d'ocupació (14%), obtenim que el 54% de les ajudes demanades pels treballadors de la cultura s'han destinat bàsicament al manteniment personal d'aquestes persones, fet que demostra la gran fragilitat que pateix el teixit laboral de la cultura en el nostre país.

Pel que fa a les ajudes a organitzacions, darrere de les ajudes a fons perdut (s'hi inclouen les ajudes estructurals convocades regularment per les administracions públiques i les ajudes extraordinàries covid-19, com poden ser les d'activitat no realitzada o compensació de despeses d'estructura), destaca el 21% que declaren haver utilitzar la figura d'Expedient de Regulació Temporal d'Ocupació. En aquest grup també hi figura un 15% que declaren haver accedir a algun crèdit o aval concedit a través de programes públics (ICF o ICO), el 9% que han ajornat el pagament d'impostos i el 8% que han utilitzat algun servei d'assessorament o formació que els han ofert les administracions.

Gairebé tots els entrevistats que declaren haver demanat un ajut públic també afirmen que se'ls ha concedit (un 96% de les organitzacions i un 91% dels treballadors), però quan se'ls demana quines mesures han trobat a faltar, molts d'ells indiquen que les mesures han estat correctes, però que han estat poques pel nivell d'inactivitat que s'ha donat en el sector durant el període de pandèmia i que, a més, en alguns casos han arribat molt tard (els ajuts a autònoms i a treballadors sense recursos).

Pel que fa a noves mesures, es demana que s'intensifiquin els recursos per als equipaments i les xarxes públiques perquè puguin incrementar la contractació a fi d'ampliar l'horitzó de les estructures empresarials. Així mateix, es demanen més coproduccions dels equipaments públics amb les companyies i empreses privades. D'altra banda, hi ha una petició bastant extensa de plans d'adquisicions d'obra o productes per part de l'Administració, ja sigui llibres, obres d'art, etc., que suposin un rescabament en part de les vendes perdudes pel tancament i la baixada de la participació.

També es demana el desenvolupament de plans de rescat sectorials que tinguin en compte les peculiaritats de cada sector i la manera com la covid-19 els ha afectat. Aquests plans haurien d'incloure recursos per rescabalar l'activitat cancel·lada a causa del confinament i les pèrdues ocasionades pel tancament forçat de l'activitat tant durant el període de confinament com en els successius tancaments i limitacions aplicats durant el període de desescalada. Es demana dissenyar l'estructura del que ha de ser el relleu dels diferents sectors culturals tenint en compte els canvis d'hàbits i costums que un any de pandèmia ha provocat en els catalans. Aquest relleu hauria de preveure ajuts per al rescat de les estructures que més han patit el tancament a partir de precompres, coproduccions o ajudes a la producció, així com estratègies per a incentivar l'accés a la cultura, ja sigui a partir d'ajuts directes a la compra de productes o de campanyes que motivin els catalans a tornar a gaudir de l'activitat cultural.

Es demanen criteris molt clars en les indicacions de les autoritats públiques respecte a les limitacions de les activitats culturals, però sobretot es demana una major capacitat de previsió de les actuacions proposades per les administracions. En un moment en què s'albira la fi de les restriccions es demanen indicacions de com afecten les restriccions a les persones vacunades o quin paper jugarà en els sectors culturals la possible adopció d'un passaport covid-19 per part de la Unió Europea.

Les empreses i sobretot les microempreses, que configuren la major part del teixit empresarial cultural català, estan preocupades pel retorn dels crèdits concedits per les administracions públiques, ja que encara no han pogut iniciar la seva activitat i, per tant, no han generat ingressos per al retorn d'aquest líquid econòmic que tan bé els ha anat per mantenir l'estructura durant el període d'inactivitat. Les ajudes al suport de l'estructura fixa constitueixen una de les més sol·licitades per les empreses, i resulten fonamentals per poder reprendre ràpidament l'activitat un cop comenci a despertar-se la demanda.

S'han rebut diferents queixes del tracte discriminatori que han patit les escoles d'activitat no regulada oficialment (dansa, música i teatre) respecte als ensenya-

ments regulats. Aquestes es lamenten que no van poder reprendre l'activitat educativa presencial un cop acabat el confinament, fet que ha provocat que moltes hagin estat sense activitat degut a la difícil adequació d'alguns d'aquests ensenyaments al format online.

El teixit d'organitzacions sense ànim de lucre (moltes d'elles vinculades a la cultura popular) demanen més implicació de les administracions locals a través d'ajudes directes o de la reducció de taxes o impostos municipals. Per regla general hi ha una queixa generalitzada que, a pesar de la inactivitat i del llarg període durant el qual han estat sense ingressos, han hagut de seguir fent-se càrrec d'aquestes despeses vinculades a impostos i taxes municipals.

CONSIDERACIONS FINALS DE L'APARTAT "VALORACIÓ DE L'ACTUACIÓ DE LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES"

A. En general les organitzacions representatives dels diferents sectors culturals es mostren satisfetes amb la predisposició i el diàleg que s'ha obert amb el Departament de Cultura amb l'objectiu d'afrontar la pandèmia i la covid-19. Es valora positivament la proximitat de les dues conselleres que han hagut de bregar amb aquesta situació, però també està bastant estesa la idea que s'ha treballat amb improvisació i que els recursos destinats han estat minsos en comparació amb el nivell de la catàstrofe. Es reconeix que a causa de la imprevisió i de la magnitud de la pandèmia era difícil donar una resposta ràpida i adequada, però es lamenta que amb el temps que ha passat les administracions no hagin estat capaces de coordinar millor les actuacions i que no s'hagi dissipat la idea d'improvisació en la major part d'actuacions que s'han dut a terme.

B. Es lamenta que en una crisi com la que s'ha donat no s'hagi trobat el moment per dirigir la mirada més enllà de les urgències. Si bé és cert que la situació generada per la covid-19 requeria una actuació d'urgència per mitigar ràpidament l'impacte econòmic i social que ha generat, també és evident que ha propiciat una acceleració en els canvis que s'estaven introduint des de feia temps vinculats amb la digitalització. És un error traslladar el missatge que la pandèmia s'acabarà algun dia i que això ens portarà automàticament a la recuperació. Centrar els esforços a donar resposta a les urgències sense pensar que després de la pandèmia les coses hauran canviat per sempre ens aboca a quedar estancats i a no créixer com a sector. S'indica que ara és el moment de començar a dissenyar quin serà el millor posicionament del suport públic a la cultura en un futur i per a aquesta anàlisi cal un treball conjunt i honest de totes les parts implicades, principalment l'Administració i els representants dels sectors.

C. La bona sintonia que hi ha hagut entre el Departament de Cultura i les diferents associacions representatives dels sectors culturals s'havia d'haver aprofitat per conèixer millor els canvis i les necessitats dels diferents sectors i, d'aquesta manera, planificar línies de treball futur estables i amb objectius concrets. Entre els sectors, hi ha la sensació que s'ha parlat molt i s'ha produït molta literatura, però que no s'ha arribat al moment de l'acció. Evidentment, a ningú se li escapa que un departament que ha tingut fins a cinc titulars durant els darrers quatre anys ho té molt difícil per fer plans a mitjà o llarg termini.

D. Com passava amb l'enquesta quantitativa, les associacions també valoren més positivament l'actuació de la Generalitat de Catalunya que la d'altres administracions. En general, s'opina que el Ministeri de Cultura ha destinat pocs recursos al rescat dels sectors culturals i que aquests han arribat tard. Pel que fa a les administracions locals, hi ha queixes generalitzades d'haver estat poc al costat dels agents culturals, de ser porucs davant la presa de decisions, d'haver aportat pocs recursos per ajudar al sector i de no haver fet tot el que estava a les seves mans per ajudar els sectors. Per exemple, hi ha queixes respecte als ajuntaments que un cop declarada la pandèmia van cancel·lar les actuacions que tenien contractades sense plantejar cap tipus d'alternativa que ajudés a la sostenibilitat de les companyies i dels grups acomiadats.

Més enllà de la manca dels ajuts directes, també es lamenta el tancament de les escoles municipals de música sense propostes alternatives que mantinguessin l'activitat dels docents, o que les bonificacions d'impostos i taxes municipals gairebé han estat invisibles per alleugerir els costos fixos de les organitzacions culturals.

Un exemple clar és l'IBI: malgrat que la llei permet una exempció del 95 % d'aquest impost per a locals on es realitzen activitats culturals, el Gremi de Cinemes de Catalunya indica que té coneixement que només quatre ajuntaments on hi ha cinemes agremiats tenen previst aplicar una bonificació de l'IBI d'aquests negocis tancats i amb restriccions d'accés durant llargs períodes del 2020.

E. Una altra reivindicació de l'àmbit de la planificació cultural és la manca de coordinació entre administracions, tot i que en aquesta ocasió es valoren positivament les ajudes conjuntes entre el Departament de Cultura i el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, dirigides a afavorir la sostenibilitat dels sectors culturals i a pal·liar la crisi derivada de la pandèmia. L'ajut per a autònoms (que va arribar més tard) convocat per Departament de Treball, Afers Socials i Famílies també ha estat d'utilitat als treballadors de la cultura que actuen sota aquesta figura jurídica.

F. Es celebra la declaració de la cultura com a bé essencial que arribava al mes de setembre seguint l'estela d'organitzacions internacionals com la Unesco, l'OMS o la Comissió Europea que han alertat sobre el paper essencial de la cultura a les nostres societats i la necessitat de suport per part de les autoritats públiques. En el cas català, la declaració suposa el punt de partida per elaborar el marc normatiu que garanteixi i reguli l'accés a la cultura i als drets culturals de la ciutadania, que permeti accelerar la represa dels diversos sectors culturals i que doni resposta a les necessitats dels professionals i dels sectors esmentats. Per tant, queda molt camí per recórrer, però la conseqüència immediata d'aquesta declaració era preservar la cultura davant de noves restriccions imposades per la lluita contra la pandèmia. Si bé és cert que aquesta declaració ha estat útil per a aquesta finalitat, també ho és que la seva aplicació no ha estat automàtica i ha calgut lluitar sector per sector per aconseguir l'alleugeriment de les restriccions del PROCICAT (només cal recordar l'episodi de tancament els caps de setmana de les llibreries durant el mes de gener del 2021 perquè no eren considerades com un comerç essencial).

G. Es considera que la representació del Departament de Cultura en la presa de decisions sobre la pandèmia és més simbòlica que efectiva. Les restriccions imposades a la cultura per motius sanitaris han estat molt dures malgrat que el sector ha reivindicat en tot moment que és un espai segur si s'adopten totes les mesures recomanades pel PROCICAT. Les restriccions aplicades als sectors culturals han estat difícils de comprendre perquè afectaven directament la sostenibilitat de l'activitat d'un sector feble i amb poca possibilitat de reacció. També s'han entès decisions preses fora de temps i d'altres totalment ad hoc per garantir l'activitat de determinats agents culturals. Es comprèn que en una situació tan complicada com la que s'ha viscut cal fer un treball meticulós que pot donar lloc a diferències entre els agents, però això és permisible si s'expliquen bé els motius i si la decisió presa aporta més beneficis que perjudicis al conjunt del sector.

H. Per acabar, la sensació generalitzada ha estat que s'ha fet el que s'ha pogut enfront d'una situació que ha superat qualsevol expectativa, però s'esperava una resposta més contundent a mesura que avançava la pandèmia i es feia evident que el sector de la cultura seria un dels més afectats per l'impacte de la pandèmia. La greu situació que s'estava produint requeria una major coordinació entre administracions, un volum de recursos més elevat i més claredat i valentia a l'hora de prendre decisions per retornar a l'activitat cultural en finalitzar el confinament.

Resultats i recomanacions sorgides de la investigació

Segons dades de l'Instituto Nacional de Estadística INE, les activitats artístiques i recreatives és el sector de l'economia que ha patit una caiguda més gran durant l'any 2020. Els únics sectors que han incrementat el PIB durant l'any passat són l'agricultura, amb un 8,7%; la banca, amb un 5,4 %, i l'Administració pública, l'educació i la sanitat, amb un 3,3%. La indústria perd un 4,3%, la construcció un 18,2% i els serveis un 9,8 %. Dins dels serveis, la caiguda que ha definit aquesta crisi és la del comerç, transport i hostaleria, amb un 20,4%, i les més perjudicades són les activitats artístiques i recreatives, amb una caiguda del 31,5 %.

L'estudi realitzat conjuntament pel Departament de Cultura (Gabinet Tècnic i ICEC) i el CoNCA valorava la caiguda de la facturació en els sectors culturals catalans durant l'any 2020 en un 24 % respecte a la facturació de l'any anterior. Per sectors, el més malparat és el de les arts escèniques i musicals, que pateix una caiguda de facturació de fins al 72%, seguit del sector del patrimoni i els museus, que cau un 35 %, un percentatge que majoritàriament reflecteix la pèrdua d'ingressos propis (les entrades i els serveis auxiliars, com ara botigues i serveis de restauració), que han desaparegut totalment des de la declaració del confinament. El retrocés de facturació en el sector del multimèdia i l'audiovisual ha estat menys accentuat perquè en el seu còmput s'hi inclou el domini de l'edició de videojocs i el de les activitats d'enregistrament de so i l'edició musical, que han vist com la seva facturació creixia. El bon comportament d'aquests dos dominis ha moderat la caiguda de la facturació del sector i l'ha deixada en el 15 %, però això no ens ha de fer oblidar que altres dominis que el conformen han patit fortes caigudes: un 73 % l'exhibició cinematogràfica i un 41% el comerç al detall dels enregistraments de música i vídeo. Per la seva banda, el sector del llibre ha patit una pèrdua del 14 %, motivada pel retrocés en l'edició i en el comerç al detall (tant del llibre físic com del suport digital). Es poden consultar tots els detalls d'aquest estudi a l'apartat de «Cultura en dades» d'aquest informe.

A aquesta informació cal afegir les dades resultants del qüestionari realitzat pel CoNCA que confirmen la informació macroeconòmica comentada anteriorment. Així, doncs, un 82 % de les organitzacions culturals i un 76 % dels professionals i persones treballadores de la cultura declaren haver suportat durant el 2020 pèrdues d'ingressos respecte a l'any anterior, mentre que les previsions per al 2021 no milloren gaire: el 78 % de les organitzacions i el 70 % dels treballadors segueix pensant que els seus ingressos seran inferiors als que van obtenir el 2019. Aquest escenari de dos anys seguits de regressió ens porta a una situació molt complicada per a un sector que té una estructura empresarial fràgil i un sector laboral en precari.

Davant de la situació extrema que s'està vivint, el CoNCA vol proposar un seguit de mesures d'actuació en clau de política cultural que interpel·len en primera instància les autoritats culturals en l'àmbit autonòmic, però que majoritàriament són aplicables a altres estaments públics del país.

En les mesures d'actuació s'ha establert dos nivells. En primer lloc, s'indiquen les que tenen a veure amb el pla de xoc o les mesures d'urgència i millora de l'estructura cultural vigent que han d'ajudar a resistir fins a acabar amb les mesures excepcionals marcades per les mesures sanitàries de lluita contra la covid-19. En segon lloc, es relacionen les mesures amb clau de futur i, per tant, amb perspectiva d'actuació estratègica:

Normes clares i comprensibles.

Els sectors culturals reconeixen que la situació de pandèmia ha suposat una sotragada difícil de preveure. Entenen les actuacions dubitatives d'un inici degudes al desconeixement i a les incerteses generades per una crisi imprevisible, però no comparteixen que després d'un any de lluita contra la covid-19 continuïn els dubtes i les actuacions ad hoc. Reclamen directives clares i comprensibles que aportin seguretat a les decisions que han de prendre els múltiples agents dels sectors culturals i, ara

que s'albira un possible final a aquesta pandèmia, es demana que el pla de desescalada propiciï una obertura de l'activitat cultural en viu més ràpida per donar aire i facilitar el retorn a la normalitat d'unes activitats culturals que han patit de forma molt especial el tancament durant mesos per motius sanitaris.

Pla d'estímul de la demanda.

Gairebé la meitat de les organitzacions culturals consultades han indicat que segueixen sense activitat programada o que la resposta dels usuaris està sent molt tímida (un 26 % indiquen que no omplen ni els aforaments després de les restriccions). Fa falta retornar la confiança a la població perquè torni a omplir els espais culturals, però també generar confiança a les administracions públiques perquè tornin a programar activitats culturals en els equipaments públics. Els sectors esperen una recuperació de l'activitat cultural lenta i a llarg termini; qualsevol proposta per accelerar el retorn a la normalitat serà benvinguda: campanyes institucionals, incentius fiscals, compensacions per reduir els preus de les entrades i dels abonaments, etc.

Enfortir la demanda cultural significa enfortir la xarxa d'agents culturals, donar-los capacitat per tornar a operar sense necessitat d'ajuts públics. Retornar a la normalitat: això és molt important si es té en compte l'ajust dels pressupostos públics que s'acosta. Fins ara els recursos públics han estat expansius amb l'objectiu de suplir la demanda privada i mantenir l'activitat econòmica, però arribarà el moment en què s'haurà de procedir al reajustament dels comptes públics. La despesa pública feta per afrontar la covid-19 ha portat el sector públic a augmentar el seu deute fins al 117,1% del PIB. Això vol dir que un cop l'economia es posi en marxa els pressupostos públics hauran de ser restrictius per eixugar aquesta situació. Cal, doncs, treballar ara per generar estructures financerament sòlides que puguin afrontar el reajustament pressupostari públic que s'entreu més a curt que a llarg termini.

Intervenció d'urgència per mantenir l'estructura cultural existent.

Si es vol una recuperació ràpida s'han de mantenir les estructures culturals en funcionament tot i les restriccions i la baixa ocupació. L'Administració ha d'assegurar que les estructures culturals disposin dels recursos necessaris per mantenir l'activitat tot i la manca d'ingressos.; un pla de xoc dirigit a cobrir els mínims necessaris per mantenir estructures fins que es pugui iniciar de nou l'activitat.

El sector dels qui treballen en cultura ha estat un dels més colpejats en aquesta pandèmia. El 31 de desembre del 2020 les dades dels ERTO del sector cultural arribaven a 8.473 empreses i 94.041 treballadors. Durant el període de març a desembre aquesta xifra s'ha incrementat sense que hi hagi cap signe que indiqui un retorn a la normalitat. D'aquestes dades s'extreu que el 6,5% de les empreses catalanes que han presentat un ERTO estan ubicades en els sectors culturals, mentre que el 8,9% dels treballadors en ERTO també en formen part. Si tenim en compte que els treballadors dels sectors culturals representen el 3% del total de treballadors, això ens dona una idea clara de com aquesta crisi ha impactat en aquest sector.

D'altra banda, hi ha tots els treballadors que no figuren en les estadístiques oficials, aquells que per la situació contractual d'interinitat simplement s'han quedat sense feina de la nit al dia, sovint sense tenir dret a prestacions de cobertura social, com ara l'atur. Novament cal un pla de rescat per a aquest tipus de treballadors que mereixen ser atesos com a professionals de la cultura, però actualment només troben assistència a les xarxes d'emergència social. És cert que és un problema antic generat per la intermitència i la curta durada d'algunes carreres professionals, però ara és el moment de solucionar la situació per no perdre aquesta massa laboral experimentada i, sobretot, prendre consciència que hi ha reformes laborals pendents des de fa molt de temps.

Si bé és cert que les administracions públiques han donat resposta a l'impacte de la covid-19 amb diferents propostes i plans de xoc, també ho és que els recursos destinats no han estat suficients i, sobretot, que hi ha incertesa que un cop passat l'annus horribilis l'Administració torni a la normalitat sense reparar en els greus problemes que arrossegaran els agents culturals durant molt de temps.

Aquestes són les propostes que podrien constituir el pla de xoc, però encara és més important afrontar la cultura del postcovid a partir de la reflexió i l'anàlisi de

cap a on es dirigeixen els sectors culturals. En aquest sentit, hi ha moltes propostes interessants dels sectors culturals que s'han intentat concentrar en els tres punts següents:

Planificació estratègica a llarg termini.

No cal repetir la sensació d'abandó que té el sector a causa dels reiterats canvis en la figura que ha de capitanejar la política cultural del país. Tot i els plans estratègics sectorials impulsats per les unitats de gestió del Departament de Cultura, manca una visió d'estratègia a llarg termini que unifiqui l'acció pública en l'àmbit cultural.

Es demana als polítics que tinguin altesa de mires i perspectiva de futur. Després dels episodis recents amb els canvis dintre de la conselleria per motivacions estrictament polítiques quan ja hi havia a la vista una convocatòria electoral, seria bo que la propera persona que hagi de dirigir el Departament de Cultura ho fes amb la perspectiva de quatre anys i amb un programa d'actuació que, allunyat dels interessos partidistes, respongui exclusivament a les necessitats dels sectors culturals.

Més enllà de gestionar el moment, el principal repte serà definir els objectius de futur en uns sectors culturals que hauran canviat i que han fet un pas gegantí en un període de dos anys. Després de la covid el món no serà igual, i el reconeixement i l'adaptació correcta a la nova situació determinaran el grau de pervivència dels sectors culturals catalans. No es tracta només de reprendre l'activitat cultural; ara més que mai fa falta repensar el futur a partir d'una anàlisi profunda dels canvis que han succeït en l'àmbit local i global.

Com s'ha demanat en informes anuals anteriors signats pel CoNCA, aquesta anàlisi ha de tenir tres dimensions diferenciades. En un primer estadi, requereix un acord polític general, un document pactat entre els partits polítics amb representació parlamentària que posi de manifest els punts de coincidència a partir dels quals es pugui construir una política cultural sòlida. Cal advertir que amb l'actual configuració del Parlament és molt difícil arribar a punts d'acord, però això no ha de ser cap motiu per no iniciar el diàleg i fer l'esforç d'apropament entre totes les parts. En aquest estadi, és millor obtenir un acord de mínims sòlid amb les renúncies que siguin necessàries per les diferents parts que forçar un acord de part que no serà respectat per qui s'hi senti imposat.

En paral·lel, en vista de l'especial situació que viuen els sectors culturals, cal iniciar una anàlisi profunda de la situació actual tenint en compte la complexitat d'un sector tan heterogeni i divers com el de la cultura. L'objectiu de l'anàlisi ha de ser establir les bases de la construcció d'uns sectors culturals més forts econòmicament, però vinculats amb la ciutadania i amb l'objectiu que els beneficis que aporten l'ús i la pràctica cultural arribin a tothom sense exclusions. Aquesta és una anàlisi que, capitanejada per l'Administració pública, ha d'incloure tots els agents que configuren els sectors culturals. Es tracta de reconèixer els reptes de futur i com s'hi ha de donar resposta.

Aquest coneixement aportat per l'anàlisi extensa i assossegada serà bàsic per al disseny de l'estratègia de la política cultural que ha d'ordenar l'actuació pública i inspirar l'activitat privada. Aquest és el tercer estadi del procés organitzat amb l'objectiu de posicionar la cultura a Catalunya en un lloc preeminent en l'àmbit social, però també econòmic, el dia de demà.

Estabilitat de les polítiques culturals.

El procés anterior no tindria sentit si no es dotés la política cultural de l'estabilitat suficient per a la seva implementació. Una estabilitat necessària per desenvolupar les accions previstes i valorar-ne l'impacte. Una crisi com la que estem vivim necessita respostes a l'alçada i mirada a llarg termini.

Front comú per afrontar els reptes de futur.

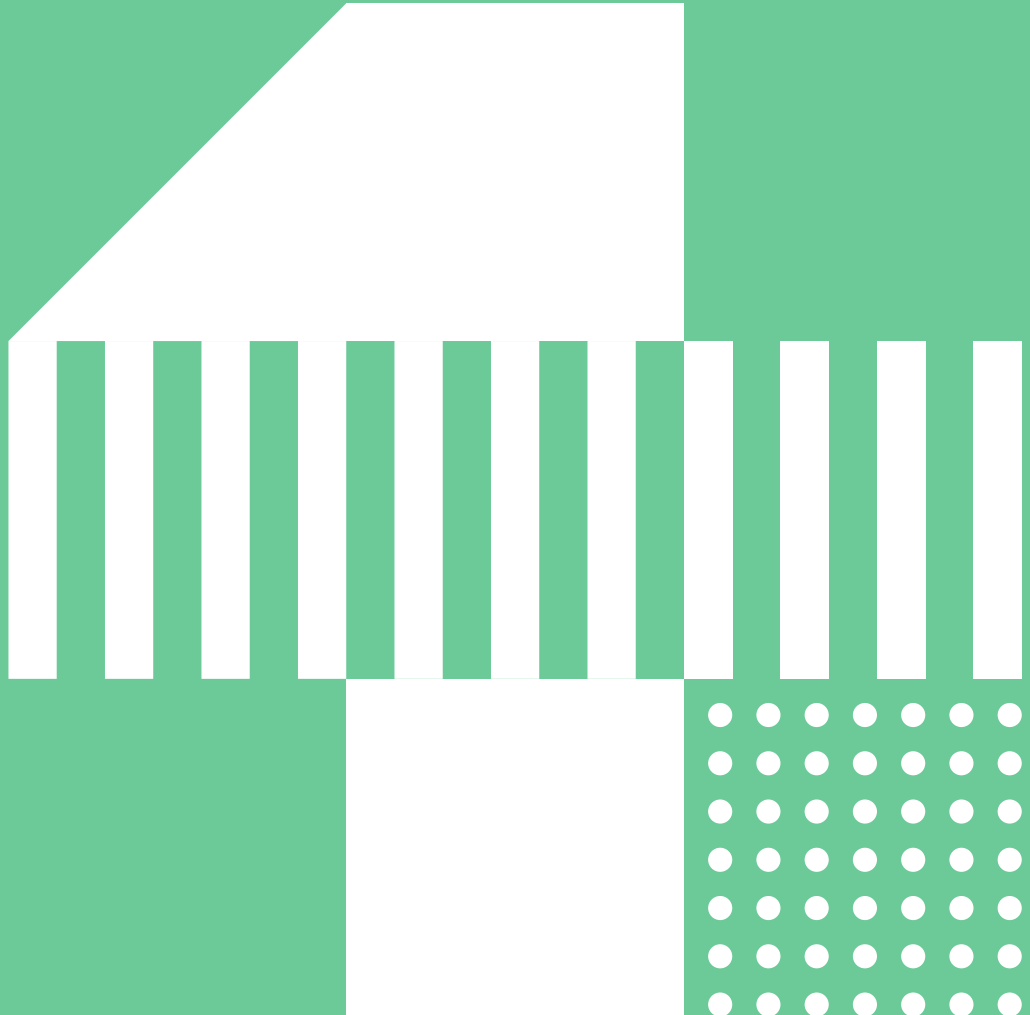
L'estabilitat també és necessària per assegurar les aliances que obligatòriament s'han d'entrellaçar amb l'objectiu d'aconseguir els objectius perseguits. Fa massa temps que quan es consulta els representants culturals es queixen de la poca coordinació institucional, i de la generació de parcel·les entre i dintre de les administraci-

ons que produeixen ineficiències i duplicacions en l'actuació pública. Aquest fet ha quedat clar amb la gestió de la pandèmia; les iniciatives públiques per fer front a la situació han estat individuals i sense estructuració entre administracions. Cadascú ha llançat les seves propostes, totes benvingudes, però possiblement haurien estat més eficients amb una mínima coordinació d'actuació.

Val a dir que en els darrers anys s'ha avançat en alguns aspectes, sobretot a nivell de coordinació tècnica, com ara en la coordinació de la xarxa pública de biblioteques o la creació de xarxes temàtiques de museus, uns exemples que s'haurien de seguir i intensificar. També cal incrementar el nivell d'interlocució entre els nivells de direcció amb l'objectiu d'intercanviar idees, coordinar accions i proposar iniciatives conjuntes. En aquest sentit, la creació del Consell de la Mancomunitat al març del 2019 va ser una bona notícia, però malauradament no hi ha constància de cap reunió d'aquest Consell durant el 2020.

Ara és el moment de buscar sistemes per treballar plegats amb l'objectiu de generar les dinàmiques més adients per a un sector que interpel·la tots els nivells de l'Administració (des del local, passant per l'autonòmic i estatal fins a arribar al supranacional) i té vinculacions amb la major part d'àmbits d'actuació pública (educació, afers socials, salut, sostenibilitat, empresa, economia, innovació, etc.).

4. Cultura en dades

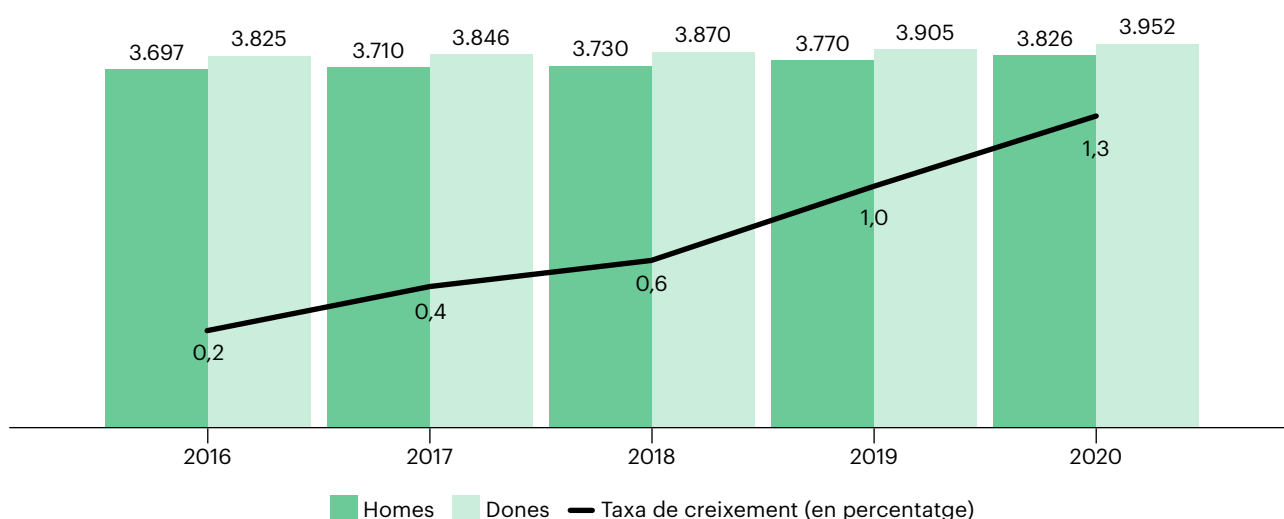
Dades sociodemogràfiques

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER SEXE I PROCEDÈNCIA

En finalitzar l'any 2020 la població catalana superava els 7,7 milions d'habitants, seguint la tendència de lleuger creixement dels darrers anys: en el període comprés entre el 2016 i el 2020 el Padró català ha incrementat en un 3,4 %. El repartiment entre sexes d'aquesta població és pràcticament paritari: un 50,8 % el conformen dones i el 49,2 % restant homes, una proporció que no ha patit canvis significatius en els darrers anys.

Evolució de la població de Catalunya per sexe

En milers. 2016-2020

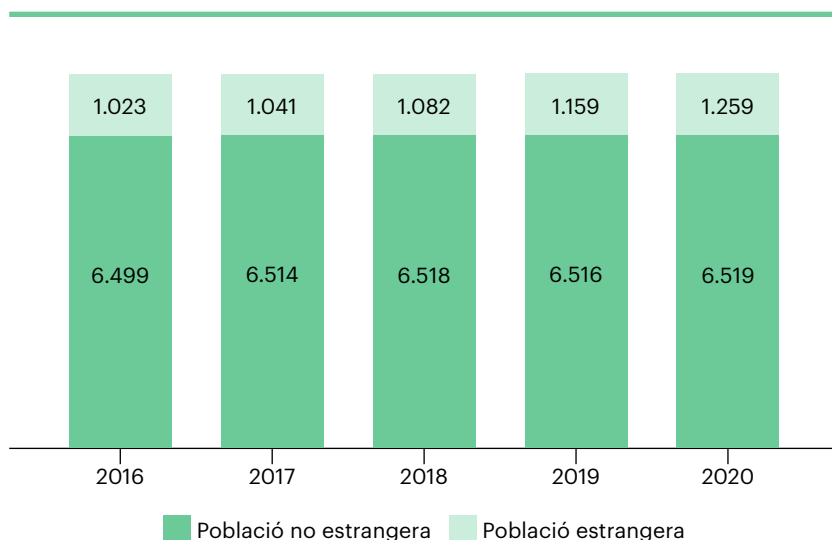
Nota: Les dades del 2020 són provisionals.

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Padró municipal d'habitants*.

Fins al 2008 la població catalana va créixer ràpidament gràcies a l'arribada de ciutadans estrangers —les dades del Padró indiquen que el nombre de persones immigrades a Catalunya es va multiplicar per sis entre el 2000 i el 2008—, però amb l'esclat de la crisi econòmica l'arribada de població estrangera es va reduir i durant uns anys era suficient per cobrir el dèficit del creixement natural de la població catalana. En els darrers sis anys, s'ha retornat a un tímid creixement poblacional que afecta tant la població natural com els qui han vingut d'altres territoris, tot i que la població procedent d'altres territoris està creixent més ràpidament (l'any 2020 el creixement de la població estrangera a Catalunya ha estat sis vegades superior al creixement natural de la població). El balanç poblacional al territori català a finals de 2020 és el següent: el 64,3% de la població és nascuda a Catalunya, el 16,6% a la resta de l'Estat i el 19,1% a tercers països.

Evolució de la població catalana segons l'origen

En milers. 2016-2020

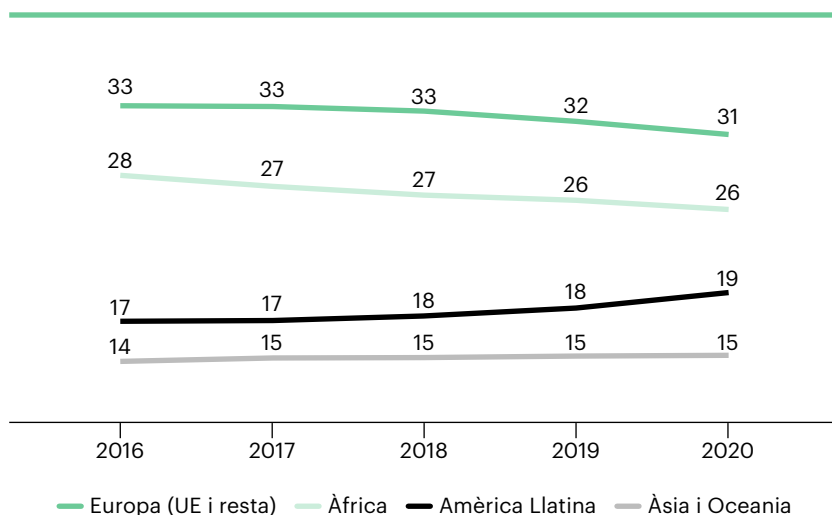
Nota: Les dades del 2020 són provisionals

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Padró municipal d'habitants*.

Centrant l'anàlisi en l'origen de la població catalana vinguda d'altres països, la tendència els darrers anys és la disminució dels qui procedeixen del continent europeu i de l'Àfrica; per contra, segueix augmentant la població procedent d'Àsia i d'Amèrica Llatina. Al 2016 els europeus constituïen el 33 % de la població estrangera que vivia a Catalunya, un percentatge que ha disminuït fins al 31 % l'any 2020. En el cas de la població procedent de l'Àfrica, el 2016 representava el 28 %, mentre que el 2020 ha baixat al 26 %. El col·lectiu d'asiàtics ha augmentat 1 punt percentual durant el període analitzat, mentre que les persones immigrades procedents de Llatinoamèrica han incrementat 2 punts percentuals al llarg del mateix període.

Evolució de la població immigrada resident a Catalunya segons el lloc de procedència

En percentatge. 2016-2020

Nota: Les dades del 2020 són provisionals

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Padró municipal d'habitants*.

Pel que fa als països d'origen, en termes absoluts el 2020 la població procedent del Marroc continua sent la més nombrosa a Catalunya, amb més de 248.000 persones (un 7,1% més que l'any anterior), seguida de la colombiana, que amb més de 87.000 ha passat per davant de la població d'origen equatorià i romanès, amb un creixement del 16,8% respecte el 2019. Per segon any consecutiu les comunitats de països sud-americans, com és el cas de Perú i Argentina amb més de 60.000 immigrants cadascun, han tornat a superar les de la població xinesa o pakistanesa.

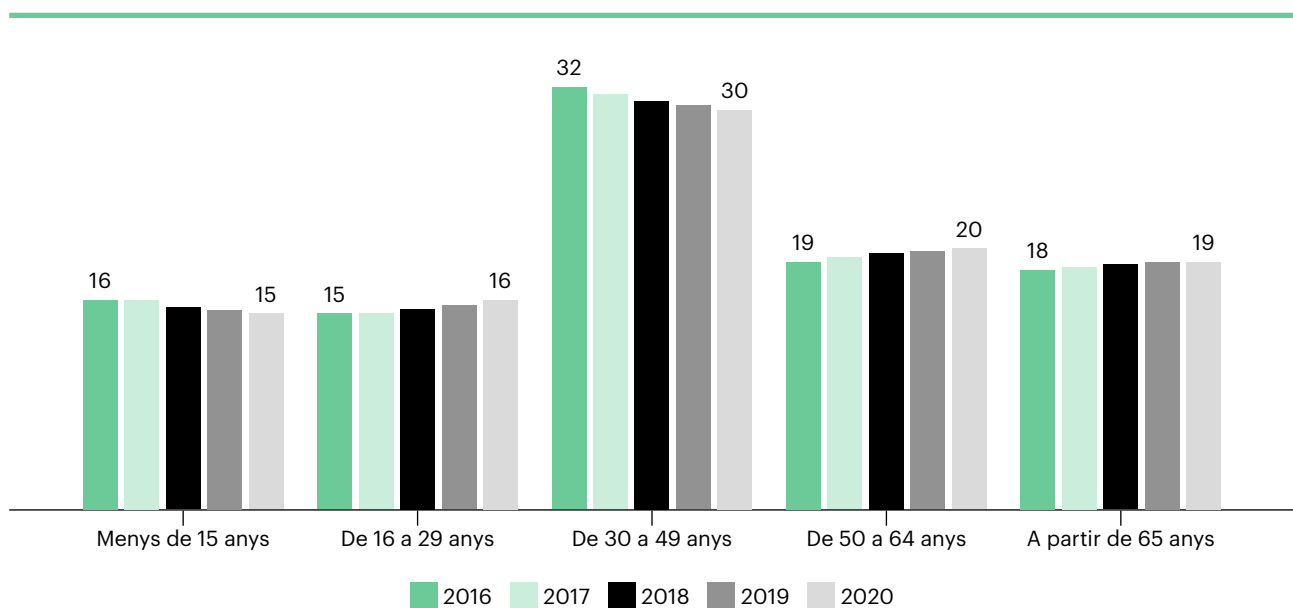
ESTRUCTURA POBLACIONAL PER EDATS

Des del 2016, la població catalana ha experimentat certs canvis en l'estructura per edats. Segons dades del 2020, el 67% de la població catalana es troba en la franja d'edat que es podria considerar població activa (entre 16 i 65 anys), mentre que el 33% restant formarien part de les anomenades classes passives. Entre la població activa hi ha més homes (50,5%) que dones (49,5%).

L'any 2020 l'evolució del col·lectiu d'entre 50 i 64 anys i el de més de 65 anys segueix la mateixa tendència dels darrers anys, ja que tots dos han crescut respecte de l'any anterior, amb una variació d'un punt percentual, respectivament. El grup d'edat de 15 a 29 anys també ha augmentat lleugerament un punt, mentre que el col·lectiu d'entre 30 i 49 anys és el que més ha caigut: dos punts percentuals. Aquestes dades segueixen confirmant la tendència d'envelliment de la població catalana.

Evolució de l'estructura de la població de Catalunya per grups d'edat

En percentatge. 2016-2020

Nota: Les dades del 2020 són provisionals.

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Padró municipal d'habitants*.

DENSITAT POBLACIONAL

La densitat de població a Catalunya continua augmentant. L'any 2020 registra 242 habitants per kilòmetre quadrat —de mitjana, tres habitants més per kilòmetre quadrat— respecte del 2019, i vuit més que al 2016. Però aquesta xifra no representa la gran diversitat poblacional dels diferents territoris de Catalunya, ja que hi ha comarques com el Pallars Sobirà que només té cinc habitants per kilòmetre quadrat, i altres com el Barcelonès on es concentren 15.881 persones per kilòmetre quadrat.

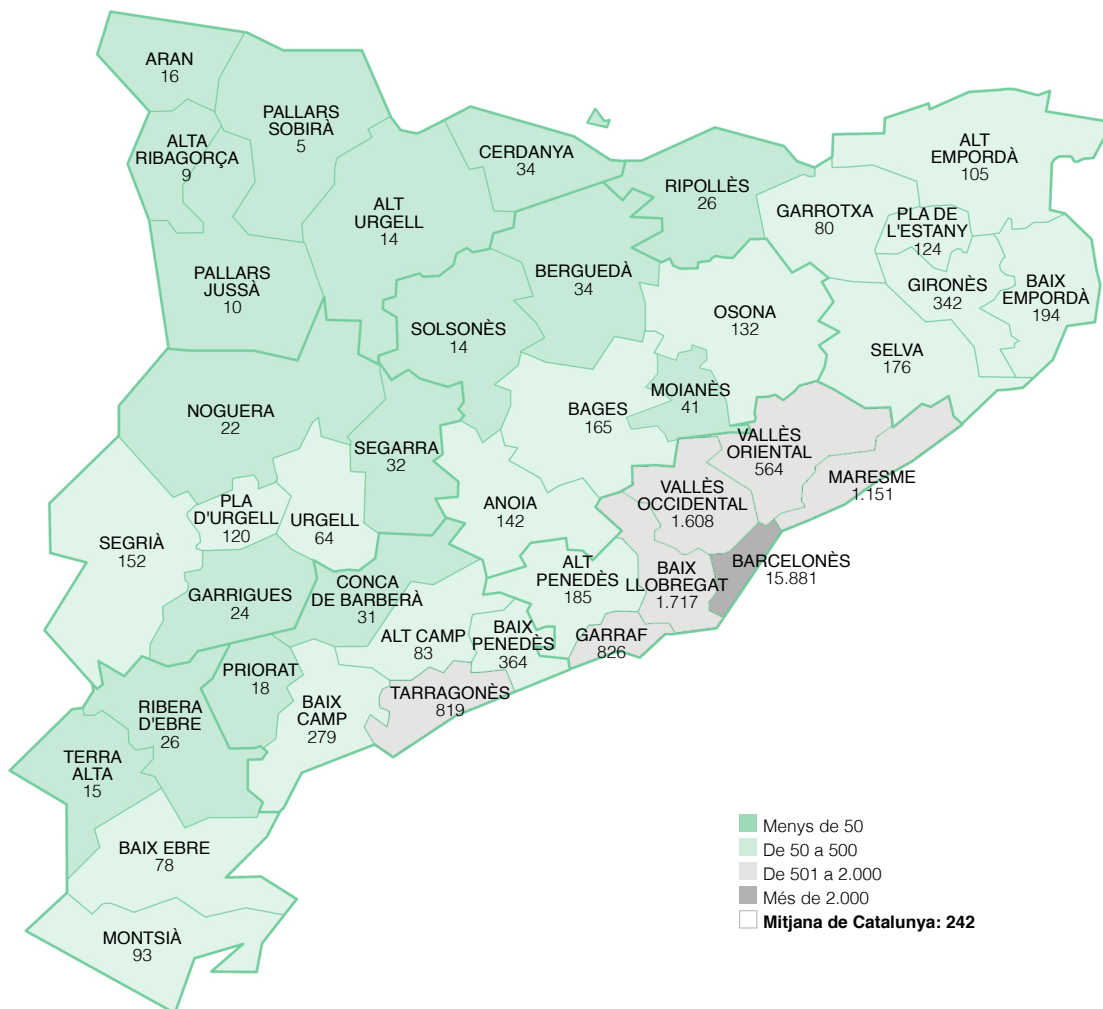
Només deu comarques (una quarta part del total) superen la densitat mitjana de Catalunya, totes elles situades a la franja litoral catalana: des del Maresme, passant per l'àrea metropolitana i seguint per la costa fins a arribar al Tarragonès. S'ha d'afegir a aquesta llista de comarques més poblades el Gironès, l'única a la demarcació de Girona que supera la mitjana catalana.

A l'altre extrem de la llista, les comarques més deshabitades es situen a l'interior, cap a ponent. En general, totes les comarques de Ponent, del Pirineu i de les Terres de l'Ebre queden molt allunyades de la densitat poblacional mitjana de Catalunya.

Aquestes dades dibuixen un mapa de Catalunya dividit en dues parts: una franja del litoral altament poblada que queda abraçada per un interior i els dos extrems del litoral català (Terres de l'Ebre i Empordà) amb unes densitats poblacionals per sota de la mitjana.

Densitat de població de les comarques catalanes

Habitants per km². 2020

Nota: Dades provisionals

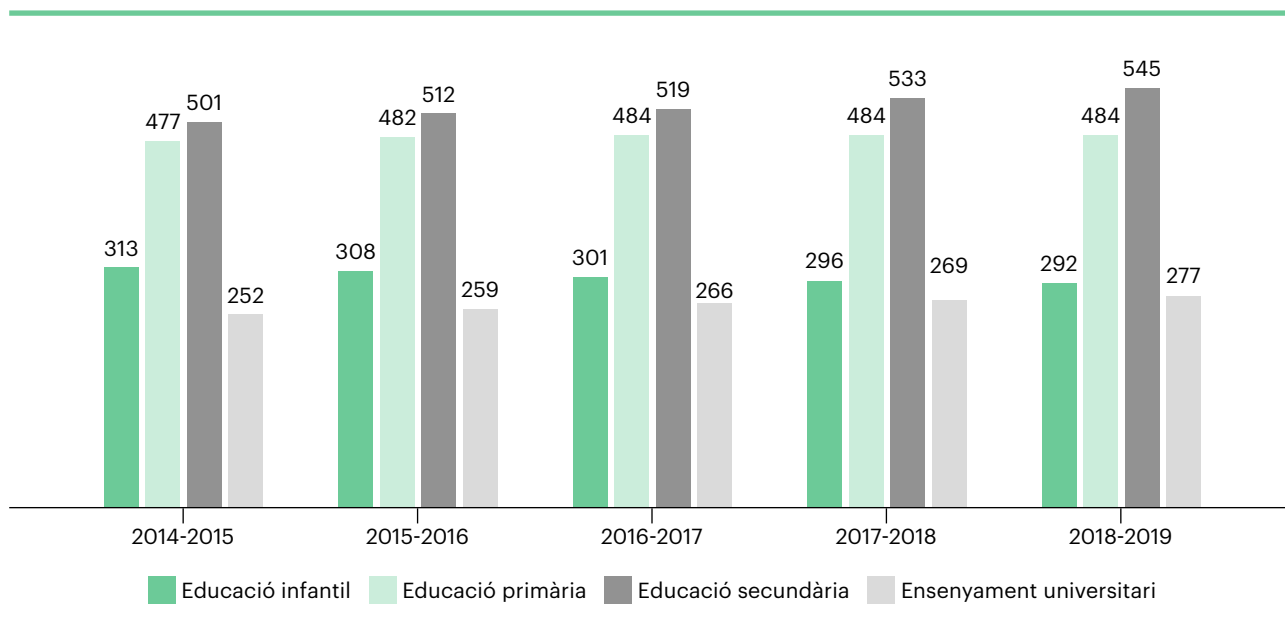
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Padró municipal d'habitants*.

POBLACIÓ ESCOLARITZADA I NIVELL D'INSTRUCCIÓ

Entre el 2014 i el 2019 el nivell d'escolarització presenta una tendència similar als anys anteriors, un augment progressiu de l'escolarització en estudis primaris, secundaris i universitaris (un 1,5 %, un 8,8 % i un 9,9 %, respectivament). Per contra, durant els cinc anys analitzats s'ha produït una disminució de l'escolarització en educació infantil produïda per una disminució de la natalitat que afecta el nombre d'alumnes inscrits.

Alumnes per nivells educatius

En milers. 2014-2019

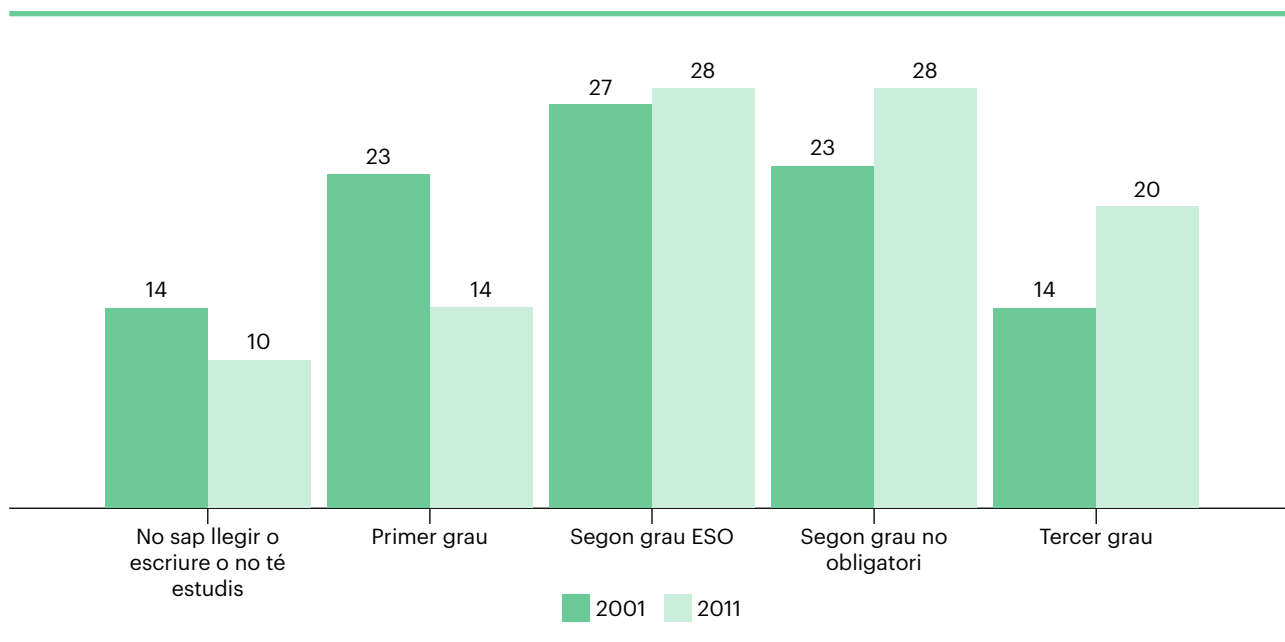

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Anuari estadístic de Catalunya*.

Pel que fa al nivell d'instrucció de la població catalana, entre els anys 2001 i 2011 el percentatge de població sense estudis s'ha reduït de manera significativa —ha passat del 14 % al 10 %— i el de catalans que han obtingut un títol universitari s'ha incrementat en 6 punts percentuals. Segons aquestes dades, un 48 % dels catalans han continuat estudiant més enllà dels estudis obligatoris i una cinquena part s'han tret un títol de tercer grau. Aquestes xifres continuaran creixent si es té en compte que el nombre anual de titulats universitaris ha augmentat gairebé un 27% des de les darreres dades del nivell d'instrucció de la població catalana.

Nivell d'instrucció de la població de Catalunya

En percentatge. 2001 i 2011

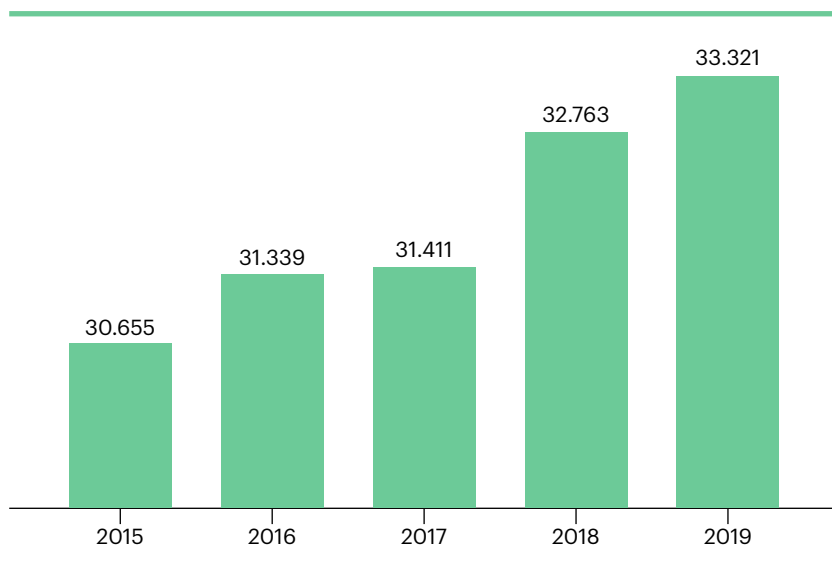
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Anuari estadístic de Catalunya*.

RENDA MITJANA I ÍNDEX DE POBRESA

Pel que fa a les últimes dades socioeconòmiques disponibles, la renda mitjana anual de les llars l'any 2019 a Catalunya va ser de 33.321 euros. Es pot dir que a partir del 2015 es va iniciar el camí de recuperació de la renda perduda durant la crisi del 2008 i el 2019 s'han arribat a superar els nivells de precrisi (en el moment més elevat, la renda neta anual dels catalans va arribar fins a 33.064 euros).

Renda mitjana neta anual de les llars catalanes.

En euros. 2015-2019

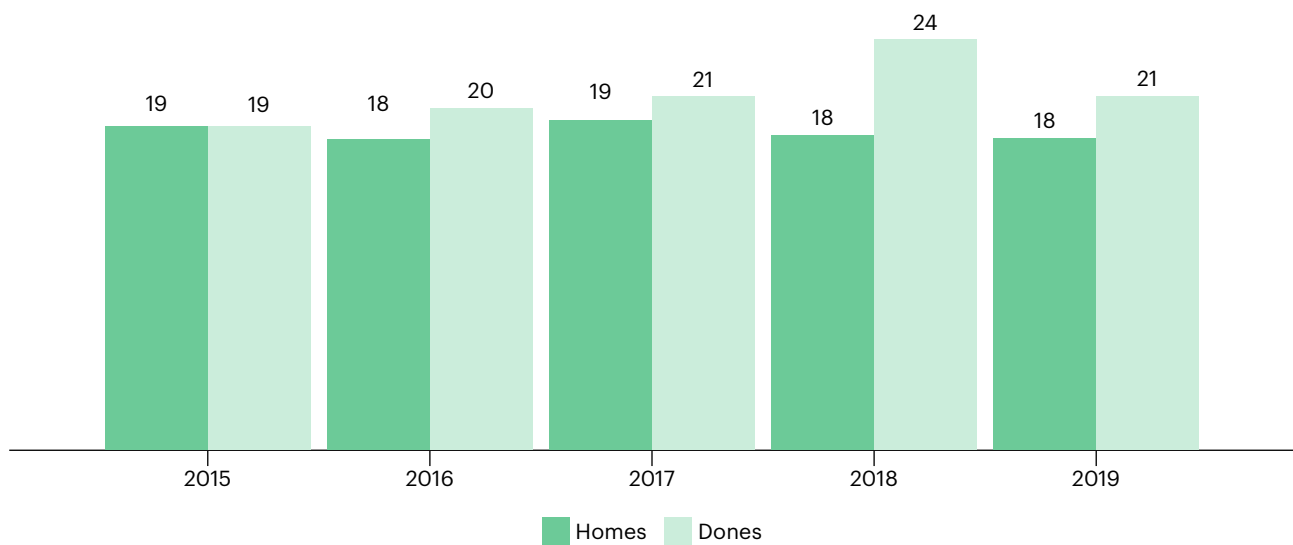
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Renda mitjana neta anual de les llars*.

Novament, la mitjana no ens explica la realitat de tot Catalunya. De fet, per sobre de la mitjana se situen les comarques de l'àrea metropolitana i el Penedès, mentre que les àrees més desfavorides són les més allunyades de Barcelona, novament les Terres de l'Ebre, l'Alt Pirineu i l'Aran, on la renda disponible de les llars es situa en 10.000 euros, per sota de la mitjana catalana.

Tot i l'increment de la renda mitjana anual, la taxa de risc de pobresa de la població catalana es manté prop del 20% de la població i és més elevada entre les dones que entre els homes, amb 3 punts percentuals de diferència.

Taxa de risc de pobresa

En percentatge. 2015-2019

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Enquesta de condicions de vida*.

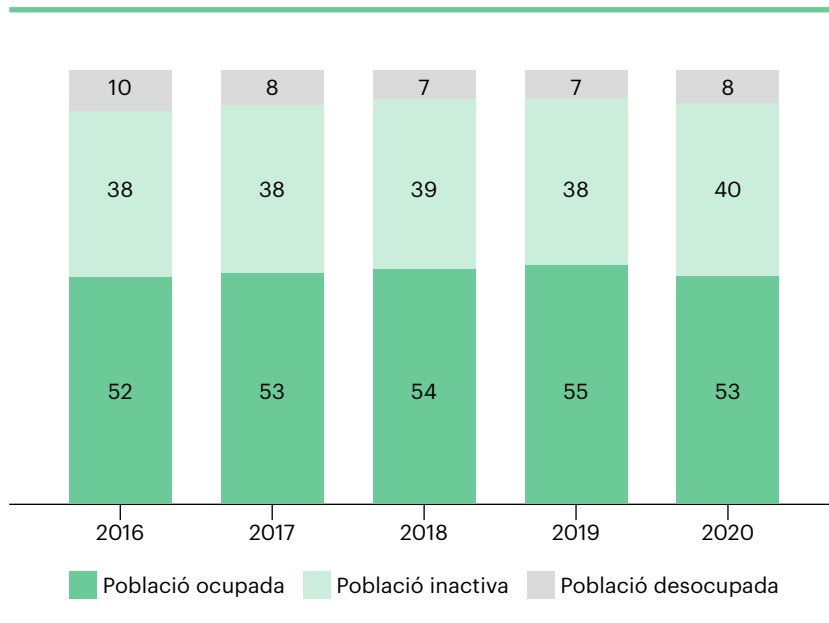
SITUACIÓ LABORAL

L'any 2020 un 52,7% de la població activa catalana disposava d'una ocupació remunerada, i un 7,6 % no treballava però es mostrava disponible per treballar. El 39,7 % restant no treballava, però tampoc no cercava ocupació o no estava disponible per treballar.

La tendència dels darrers anys mostrava una recuperació progressiva de la situació laboral de la població catalana amb una disminució progressiva de la població desocupada. El 2020 amb la situació de pandèmia de la covid-19 aquesta tendència es trenca i torna a augmentar lleugerament la població desocupada i disminueix la població ocupada.

Evolució de la situació laboral de la població catalana de més de 16 anys

En percentatge. 2016-2020

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Enquesta de població activa*.

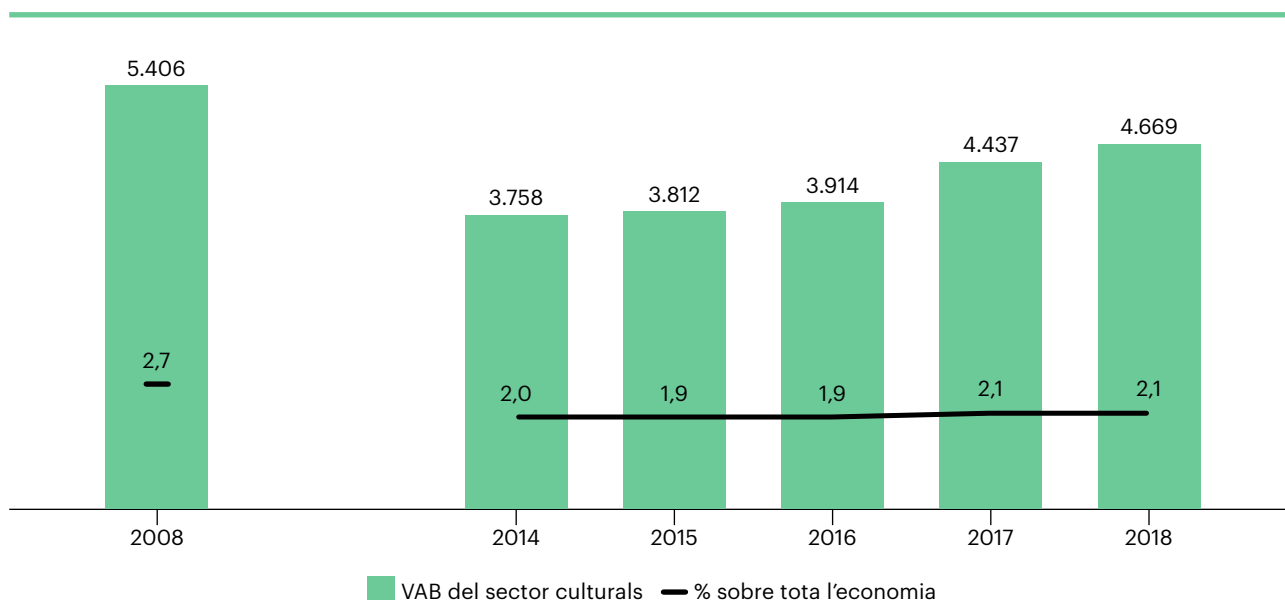
El pes econòmic de la cultura

VOLUM ECONÒMIC DELS SECTORS CULTURALS

El valor afegit brut cultural (VAB cultural) indica la riquesa generada pels sectors que treballen en l'àmbit de la cultura en el territori considerat i durant un període determinat. L'any 2018 el valor afegit brut generat per les activitats culturals a Catalunya va suposar 4.669,3 milions d'euros, xifra que representa un 2,1% de la riquesa generada pel conjunt de l'economia catalana.

Valor afegit brut del sector cultural

En milions d'euro. 2008 i 2014-2018

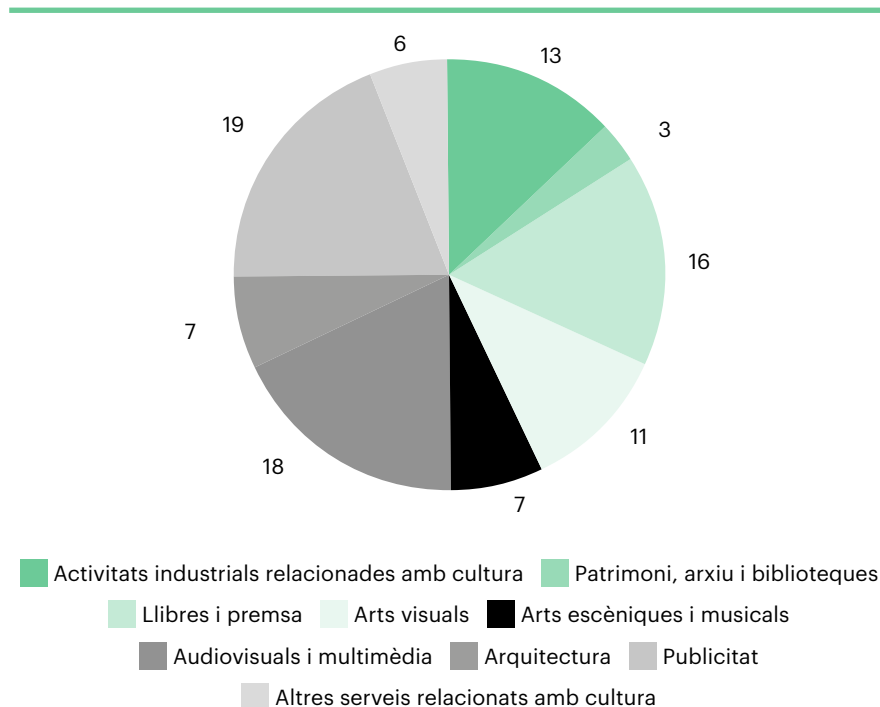
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Producció i valor afegit brut de les empreses culturals*.

Si s'observa l'evolució d'aquesta magnitud entre els anys 2008 i 2018, es comprova que el conjunt de la riquesa creada per l'economia catalana s'ha anat recuperant; fins i tot ha superat amb escreix els 200.000 milions d'euros d'abans de la crisi (el 2018 el VAB de l'economia catalana va arribar a 221.141 milions d'euros). Per la seva banda, el pes del sector cultural en l'economia catalana es situa l'any 2017 un 14 % per sota del valor que tenia el 2008: en aquell any la cultura representava el 2,7% del VAB català, mentre que el 2018 només en representava el 2,1%. Deu anys després de l'esclat de la crisi les dades segueixen indicant que el sector cultural, tot i mostrar senyals de recuperació, ho fa a un ritme més lent que altres sectors de l'economia catalana.

L'anàlisi del VAB cultural desagregat per grups d'activitats indica que la publicitat (19 %) és el grup d'activitat que més contribueix al VAB cultural, seguit del llibre i la premsa (17 %) i l'audiovisual i multimèdia (17 %). Patrimoni, arxius i biblioteques encapçala la llista per la part baixa (4 %), seguit per altres serveis relacionats amb la cultura (6 %) i les arts escèniques i musicals (7 %).

VAB per grups d'activitats culturals

En percentatge. 2018

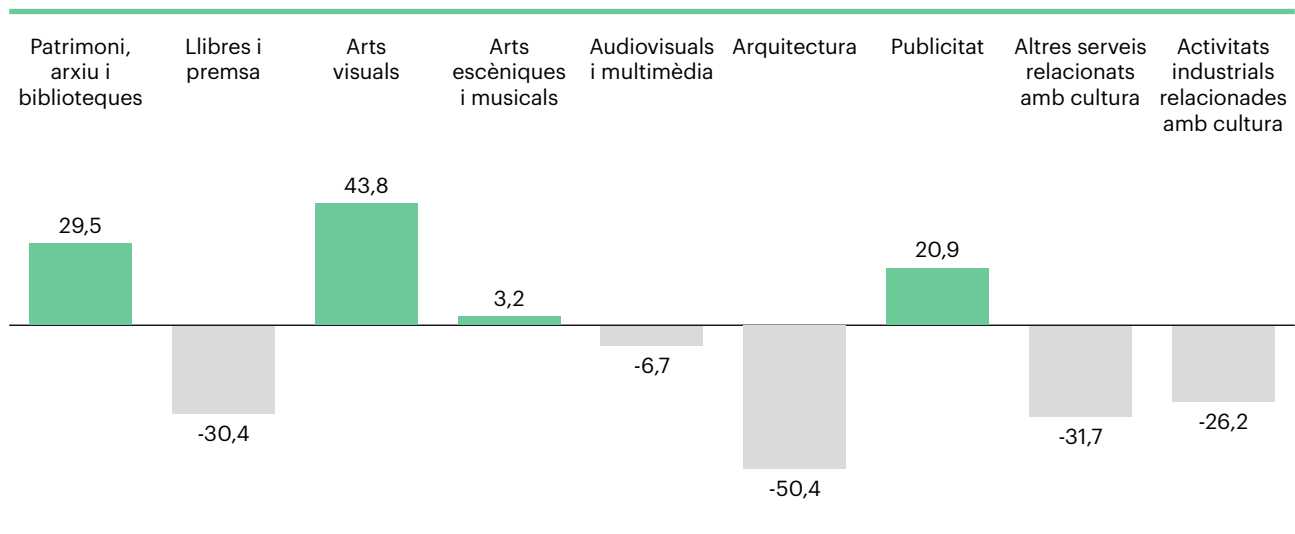

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Producció i valor afegit brut de les empreses culturals*.

Cal destacar que des de l'any 2008 els sectors que més han reduït la seva contribució al VAB cultural han estat l'arquitectura (un 50,4 % menys), altres serveis relacionats amb la cultura (31,7% menys), el sector del llibre i premsa (un 30,4% menys) i les activitats industrials relacionades amb la cultura (un 26,2% menys).

Variació VAB per grups d'activitats culturals

En percentatge. 2018

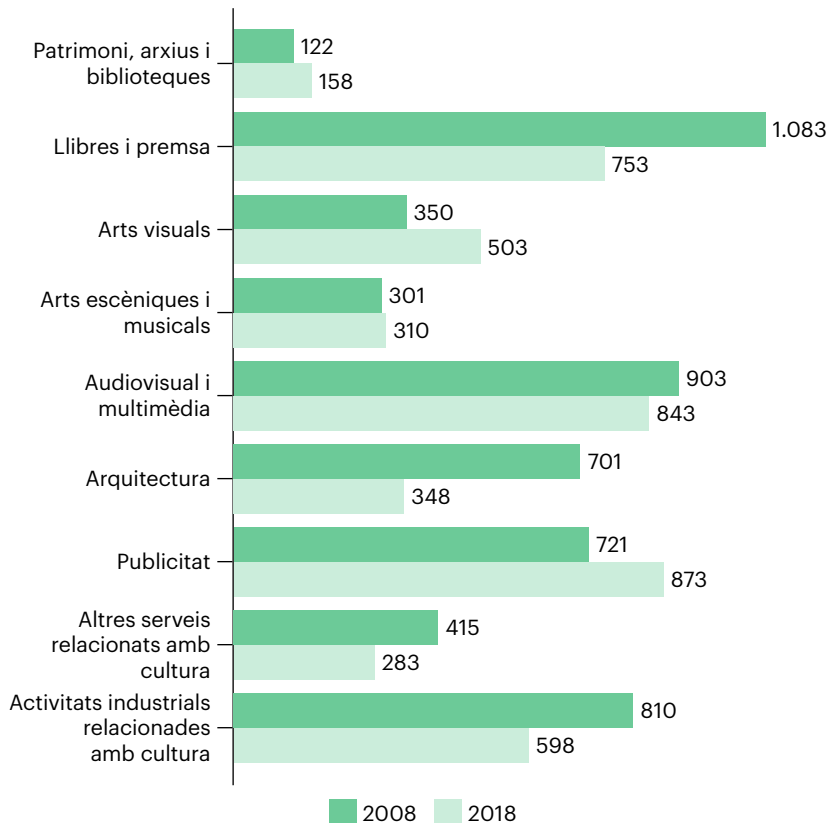

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Producció i valor afegit brut de les empreses culturals*.

Els únics sectors que estan capgirant la tendència negativa són els següents: arts visuals (43,8%), patrimoni, arxius i biblioteques (29,5%); publicitat (20,9%), i per primer cop en anys el sector de les arts escèniques (3,2%). Tots quatre han aconseguit millorar el valor del 2018 respecte del que mostraven l'any 2008.

Evolució VAB per grups d'activitats culturals

En milions d'euros. 2008 i 2018

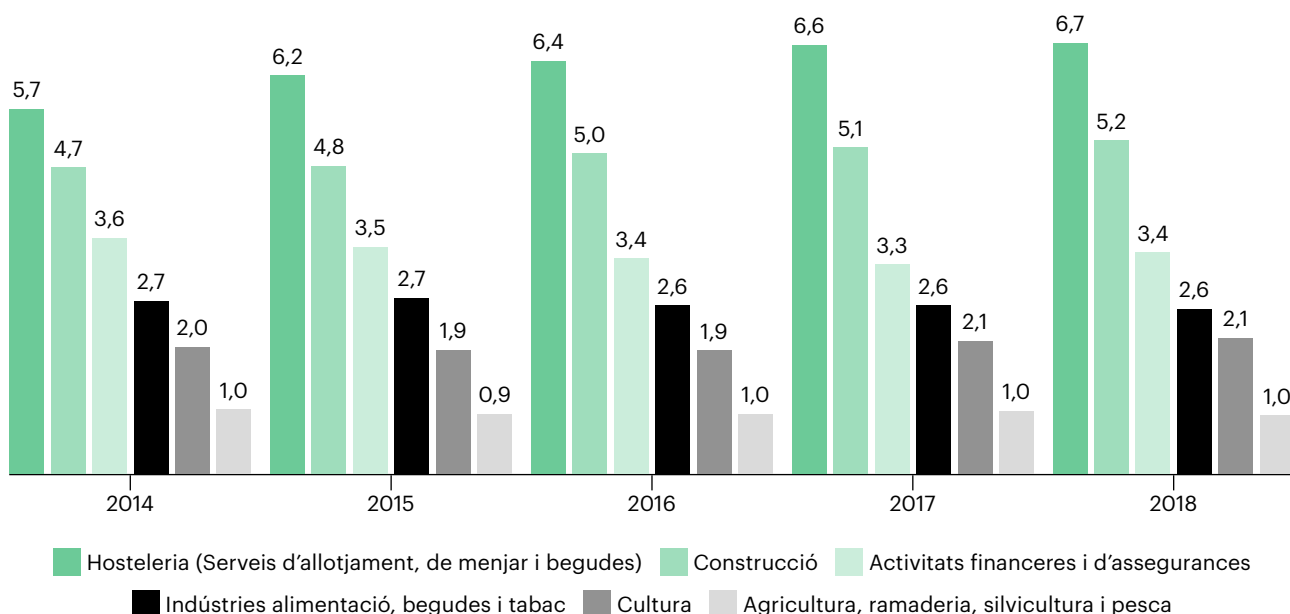
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Producció i valor afegit brut de les empreses culturals*.

Si l'anàlisi es limita als darrers cinc anys (2014-2018), tots els sectors tenen una tendència de creixement positiu, i cal destacar que el sector de llibres i premsa és el que menys creix al 2018 amb només un 6% respecte el 2014. El sector de patrimoni, arxius i biblioteques mostra una caiguda contundent al 2018 respecte el 2017 del 13%.

En comparació amb altres sectors econòmics, el VAB cultural aporta al conjunt de l'economia catalana més del doble que el sector primari (agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca), mentre que es queda per sota de sectors com el de l'alimentació, begudes i tabac; de les activitats financeres i d'assegurances; de la construcció, i de l'hostaleria.

VAB de diferents sectors econòmics a Catalunya

En percentatge. 2014-2018

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Anuari estadístic de Catalunya*.

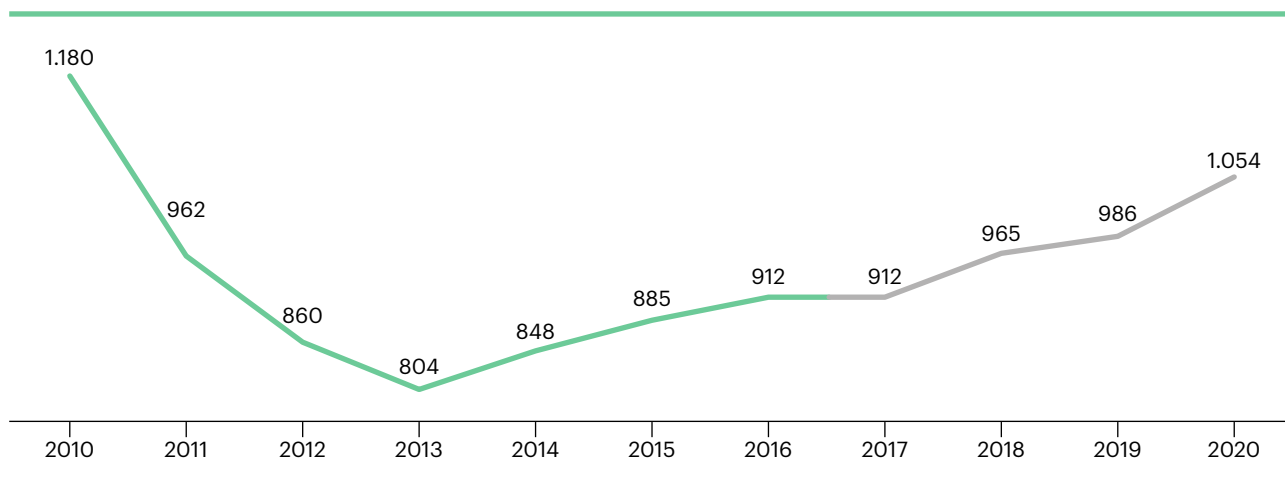
DESPESA PÚBLICA EN CULTURA

A partir del 2010 es va iniciar un procés de reducció de les aportacions públiques a la cultura que s'ha mantingut fins a l'actualitat. Els 1.251 milions d'euros que el conjunt de les administracions públiques amb competències culturals a Catalunya van destinar a aquest sector l'any 2010 van caure fins a 1.025 l'any següent, i a 822 milions d'euros l'any 2013, xifra que va suposar una reducció del 34,3 %, la xifra més baixa registrada en aquest període de 10 anys. A partir de l'any 2014 s'han deixat enrere els pressupostos minvants i s'ha produït un canvi de tendència que indica una lleu recuperació. El 2020 la despesa pública en cultura a Catalunya es preveu que hagi arribat a 1.062 milions d'euros (pressupost aprovat), un import lleugerament superior a la despesa pública de l'any anterior (també amb pressupostos aprovats) i un 14 % superior als 931 milions de l'any 2017 (darrer any del qual es tenen disponibles les dades executades).

La crisi financera del 2008 es va saldar amb una reducció d'un terç dels pressupostos públics en cultura. Entre l'any 2010 i 2013 els pressupostos que les administracions catalanes van destinar a cultura van perdre 376 milions d'euros. L'Administració que va realitzar una major reducció va ser la Generalitat de Catalunya que en un període de 3 anys va perdre un 36 % del pressupost, mentre que la reducció a les administracions locals va ser del 30 %. A partir d'aquell moment els recursos públics destinats a la cultura van començar una continua i lenta millora que encara no ha estat suficient per assolir els imports previs a la crisi.

Despesa pública en cultura a Catalunya

En milions d'euros. 2010-2020

Nota: Per al càlcul de la despesa pública en cultura s'ha agregat la informació pressupostària del Departament de Cultura i de les administracions locals catalanes. Les dades indicades fins a l'any 2017 corresponen als pressupostos executats i consolidats. Les dades del 2018 de les entitats locals corresponen a la despesa executada en el cas de les entitats locals, mentre que les del Departament de Cultura provenen del pressupost aprovat. A partir del 2019, totes les dades agregades corresponen a pressupostos aprovats.

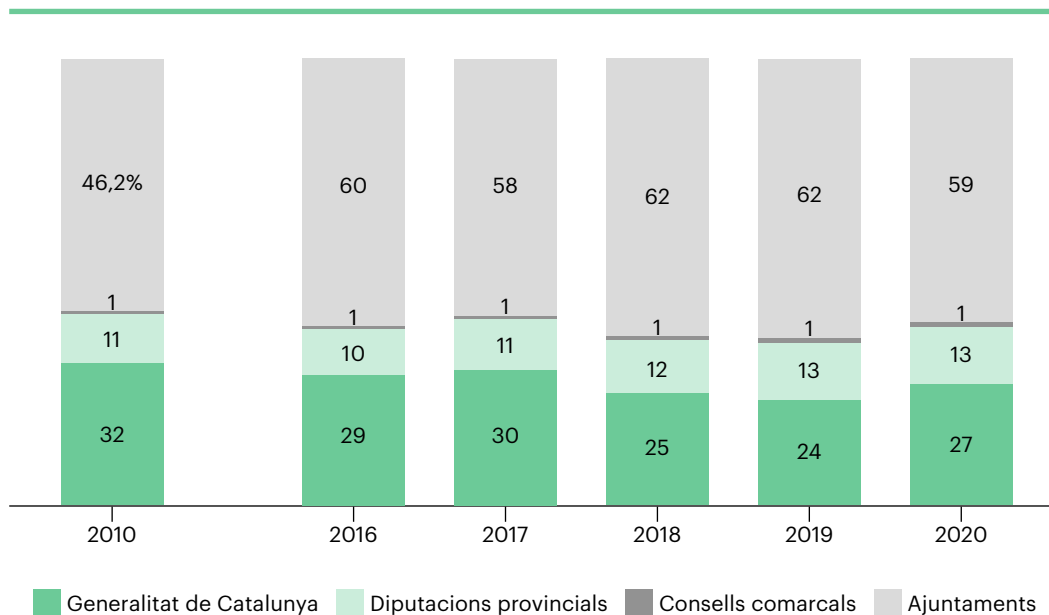
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*; Generalitat de Catalunya, *Portal dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya*; Ministerio de Hacienda y Administraciones Públicas, *Datos presupuestarios de las entidades locales*.

En el context de la crisi econòmica i amb la reducció pressupostària experimentada al llarg d'aquests anys, és remarcable com des del 2010 els ajuntaments catalans han incrementat el pes de les seves aportacions econòmiques a la cultura. Per contra, les aportacions del Departament de Cultura han anat minvant tant en valors absoluts com pel que fa al percentatge que representa sobre el total de les aportacions públiques a la cultura. La despesa en cultura dels ajuntaments ha passat de representar el 56 % del total de la despesa pública en cultura l'any 2010 a significar el 59 % l'any 2020, un augment de tres punts percentuals. Per contra, el Departament de Cultura ha passat d'aportar el 32 % de la despesa pública en cultura l'any 2010 al 27 % l'any 2020, cinc punts percentuals menys.

Pel que fa a les aportacions de les diputacions provincials i els consells comarcals, s'han mantingut bastant constants, i conjuntament representen entre un 11 i un 14 % del total del pressupost públic en cultura.

Repartiment de la despesa pública en cultura per administracions

En percentatge. 2010 i 2016-2020

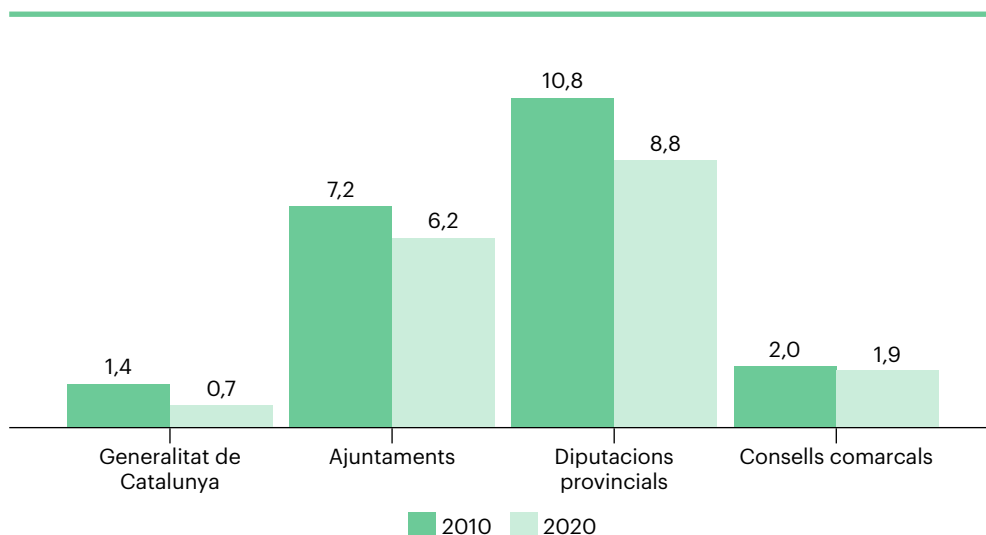

Nota: Les dades indicades fins a l'any 2017 corresponen als pressupostos executats i consolidats. Les dades del 2018 de les entitats locals corresponen a la despesa executada en el cas de les entitats locals, mentre que les del Departament de Cultura provenen del pressupost aprovat. A partir del 2019, totes les dades agregades corresponen a pressupostos aprovats.

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*; Generalitat de Catalunya, *Portal dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya*; Ministerio de Hacienda y Administraciones Públicas, *Datos presupuestarios de las entidades locales*.

Pressupost destinat a cultura del pressupost total de les administracions catalanes

En percentatge. 2010 i 2020

Nota: Càlculs realitzats amb les dades de pressupost aprovat.

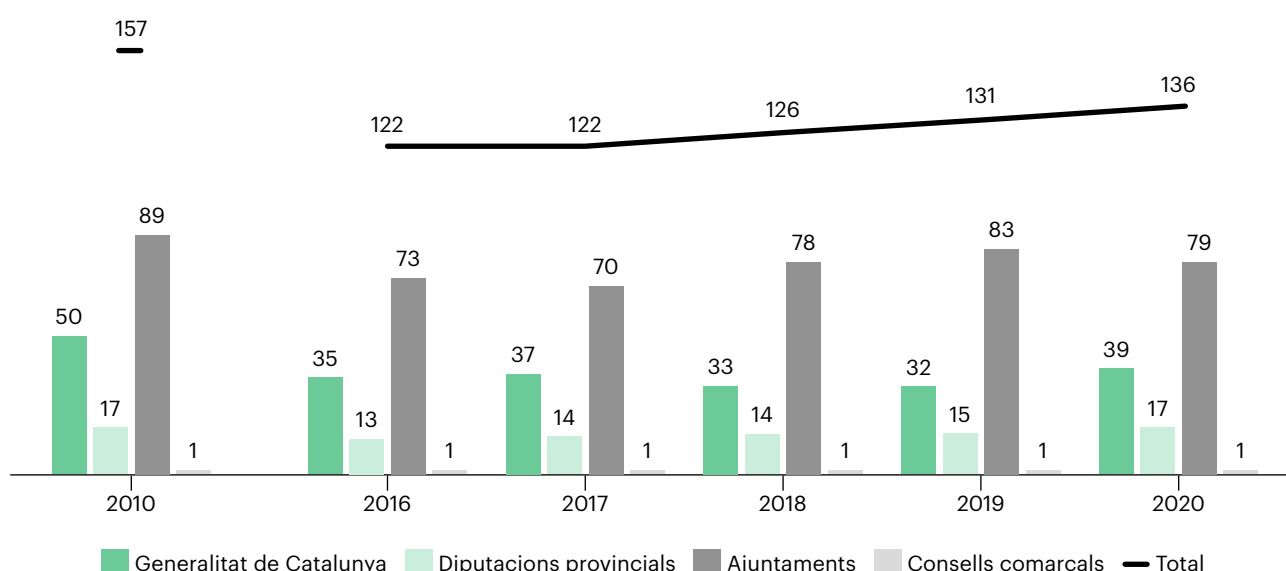
Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Generalitat de Catalunya, *Portal dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya*; Ministerio de Hacienda y Administraciones Públicas, *Datos presupuestarios de las entidades locales*.

Aquestes variacions dels pressupostos públics en cultura també es poden comprovar en el percentatge que cada nivell d'Administració destina del seu pressupost global al concepte cultura. Entre el 2010 i el 2020 s'han reduït de manera important el pes de la cultura en els pressupostos de totes les administracions catalanes. Els que han tingut una reducció percentual superior han estat les diputacions que han reduït en dos punts percentuals la seva contribució a la cultura, els ajuntaments ho han fet en un punt percentual i, en el cas de la Generalitat en 7 dècimes de punt que, en aquest cas, vol dir reduir la meitat del percentatge destinat deu anys abans. En el cas dels consells comarcals, la reducció ha estat d'una dècima de punt.

L'any 2020 el conjunt de les administracions a Catalunya van destinar a cultura 136 euros per habitant, cosa que suposa continuar amb la tendència de recuperació després que l'any 2013 es registrés el valor més baix d'aquesta magnitud (només 109 euros per habitant). El valor del 2020 queda lluny dels 157 euros per habitant que les administracions catalanes van invertir en cultura l'any 2010.

Despesa en cultura per habitant a Catalunya per administracions

En euros. 2010 i 2016-2020

Nota: Les dades indicades fins a l'any 2017 corresponen als pressupostos executats i consolidats. Les dades del 2018 de les entitats locals correspon a la despesa executada en el cas de les entitats locals, mentre que les del Departament de Cultura provenen del pressupost aprovat. A partir del 2019, totes les dades agregades corresponen a pressupostos aprovats.

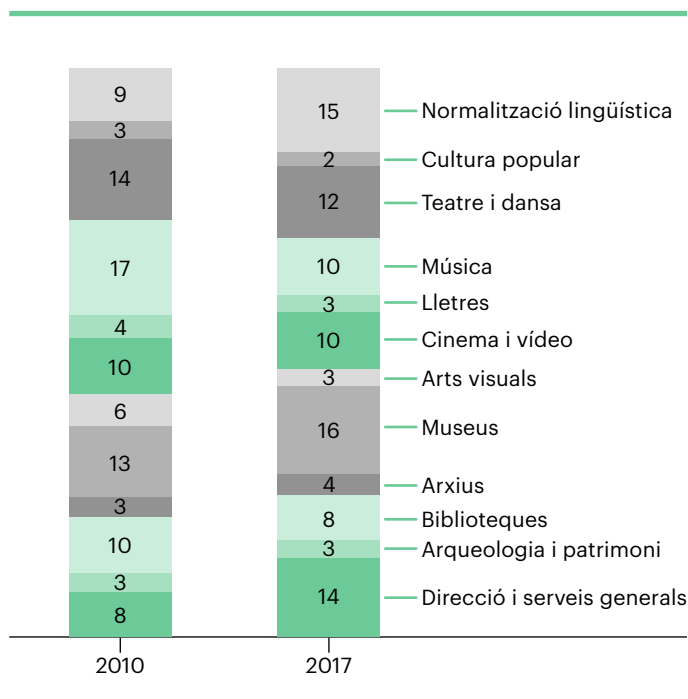
Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, *Padró municipal d'habitants*; Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*; Generalitat de Catalunya, *Portal dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya*; Ministerio de Hacienda y Administraciones Públicas, *Datos presupuestarios de las entidades locales*.

DESPESA PÚBLICA PER PROGRAMES

Les darreres dades disponibles de la despesa pública per programes del Departament de Cultura són de l'any 2017. Comparant les dades del 2017 amb les del 2010 els programes que han incrementat el seu pes en el total del pressupost són direcció i serveis generals, els museus i la normalització lingüística. Conjuntament s'emporquen el 45% del pressupost del Departament de Cultura, mentre que l'any 2010 només suposaven el 30% d'aquest pressupost. Els programes que més ha perdut pes en el pressupost són música, teatre i dansa, i biblioteques. És especialment significativa la reducció del 17 al 10% del pressupost de música; la resta de programes s'han mantingut o han patit una reducció més baixa.

Despesa pública en cultura del Departament de Cultura per programes

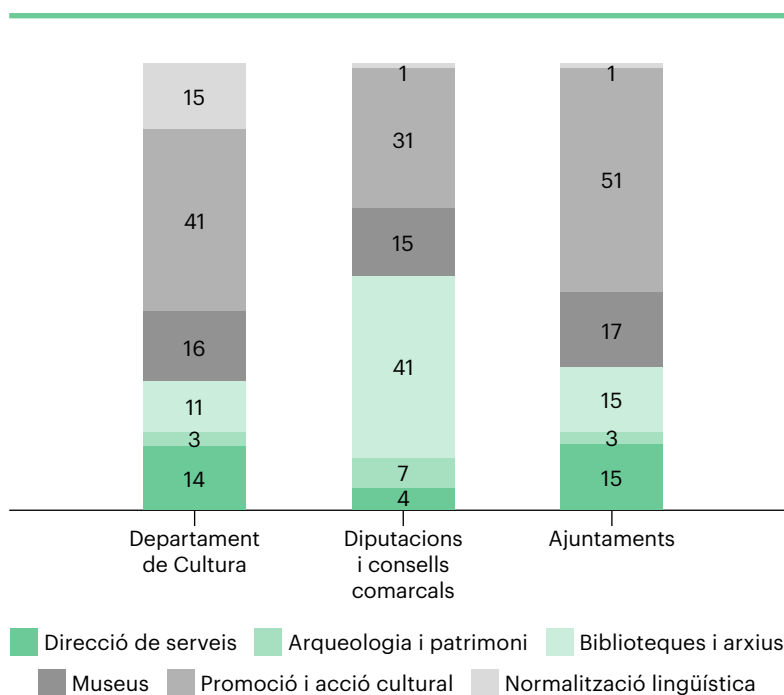
En percentatge. 2010 i 2017

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

Despesa pública en cultura de les administracions catalanes per programes

En percentatge. 2017

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

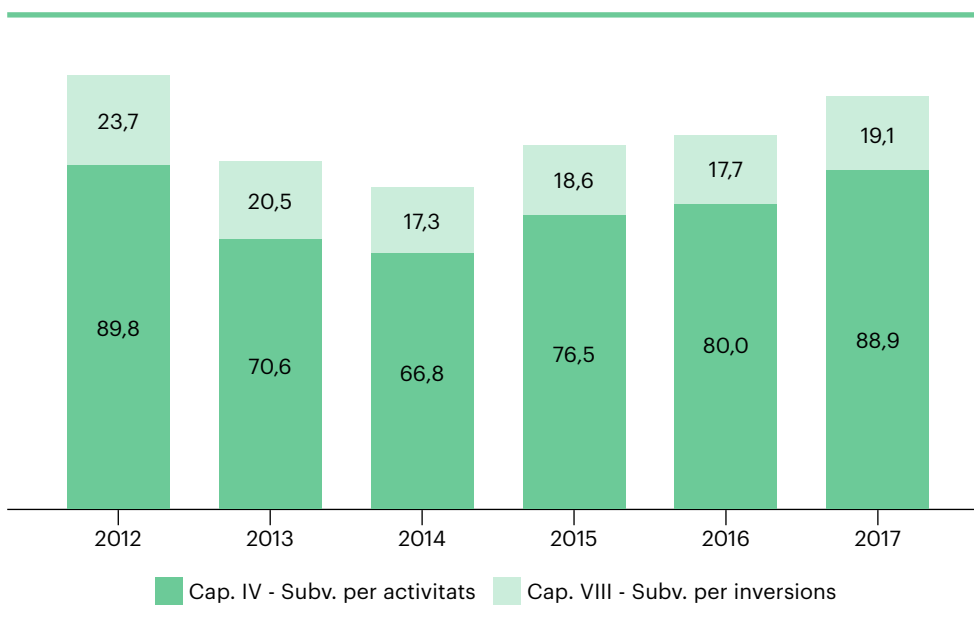
Per nivell d'Administració, els ajuntaments i el Departament de Cultura són les administracions que destinen un percentatge més elevat a despesa per a programes de promoció i acció cultural (51% del total els ajuntaments i 41% el Departament de Cultura), mentre que les diputacions i els consells comarcals assumeixen una major despesa en l'apartat de biblioteques i arxius (41% del total). Només el Departament de Cultura té una partida significativa pel que fa a normalització lingüística, a la qual destina un 15 % del seu pressupost total. Respecte als percentatges destinats a direcció i serveis generals, les diputacions suporten el percentatge més baix, ja que només el 4 % del total de la seva despesa en cultura es destina a aquest concepte, mentre que els ajuntaments i el Departament de Cultura més que quadrupliquen aquest valor, que arriba al 15 % en el cas dels ajuntaments.

AJUTS A TERCERS DEL DEPARTAMENT DE CULTURA

També les darreres dades disponibles sobre els ajuts a tercers del Departament de Cultura són de l'any 2017. Aquell any es van executar 108 milions d'euros en ajuts a tercers, un 82 % destinats a donar suport a activitats culturals (88,9 milions d'euros de capítol IV, transferències corrents) i el 18 % restant destinats a la millora d'infraestructures o l'adquisició de béns de capital (19,1 milions d'euros de capítol VII, transferències de capital).

Subvencions del pressupost consolidat executat del Departament de Cultura

En milions d'euros. 2012-2017

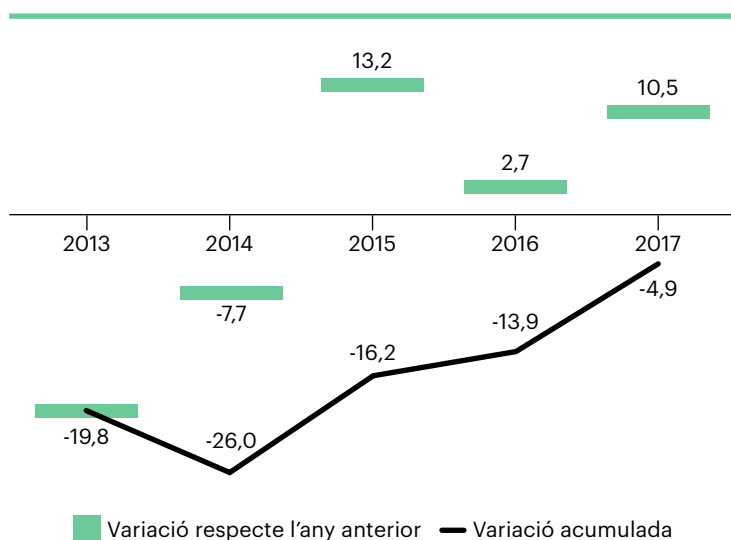

Font: Departament de Cultura, *Memòries del Departament de Cultura*.

A partir del 2012 la partida de subvencions del Departament de Cultura va començar a disminuir fins al 2015, any en què va començar la recuperació. Malgrat el creixement de la partida de subvencions a partir del 2015, les dades del pressupost consolidat indiquen que l'any 2017 encara no s'ha aconseguit arribar al volum de subvencions del 2012.

Variacions interanuals de les subvencions del Departament de Cultura

En percentatges. 2013-2017

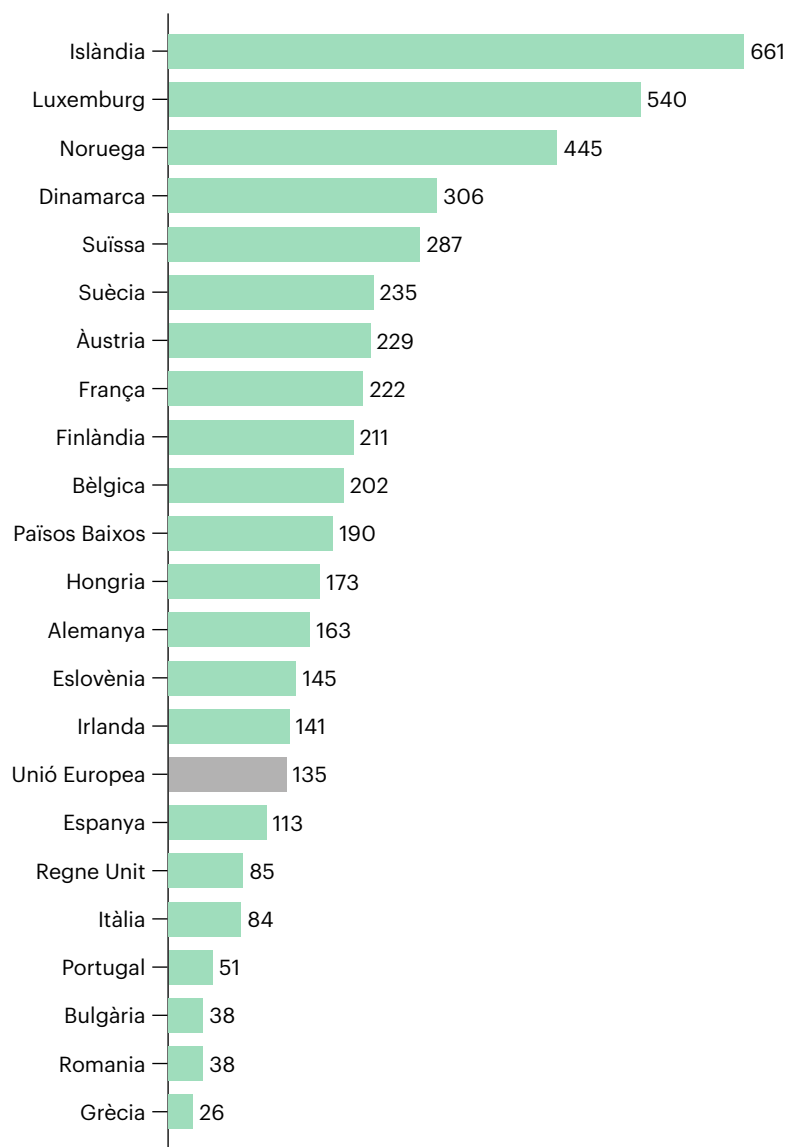
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Producció i valor afegit brut de les empreses culturals*.

COMPARATIVA DE LA DESPESA PÚBLICA A ESCALA EUROPEA

En comparar la despesa pública cultural per habitant entre diferents països europeus, en les últimes dades disponibles s'observa que les administracions catalanes fan una despesa cultural per habitant superior a la realitzada per altres països de l'arc mediterrani: és el cas d'Itàlia, Portugal, Grècia i, fins i tot, de la resta de l'Estat espanyol (com s'ha exposat anteriorment, la despesa en cultura per habitant de tots els nivells d'administracions públiques a Catalunya va ser de 126 euros l'any 2018 i de 136 euros l'any 2020). En els països centreeuropeus —com França, Països Baixos, Bèlgica o Alemanya— la despesa és més elevada; supera en tots els casos 160 euros per habitant i any. Els països escandinaus es situen al capdavant de la llista de despesa cultural per habitant, ja que gairebé tots ells superen els 200 euros anuals. Destaca el cas de Noruega, amb una despesa en cultura per habitant molt superior a la de qualsevol país europeu, només superat per Luxemburg i Islàndia.

Despesa en cultura per habitant en diversos països europeus

En euros. 2018

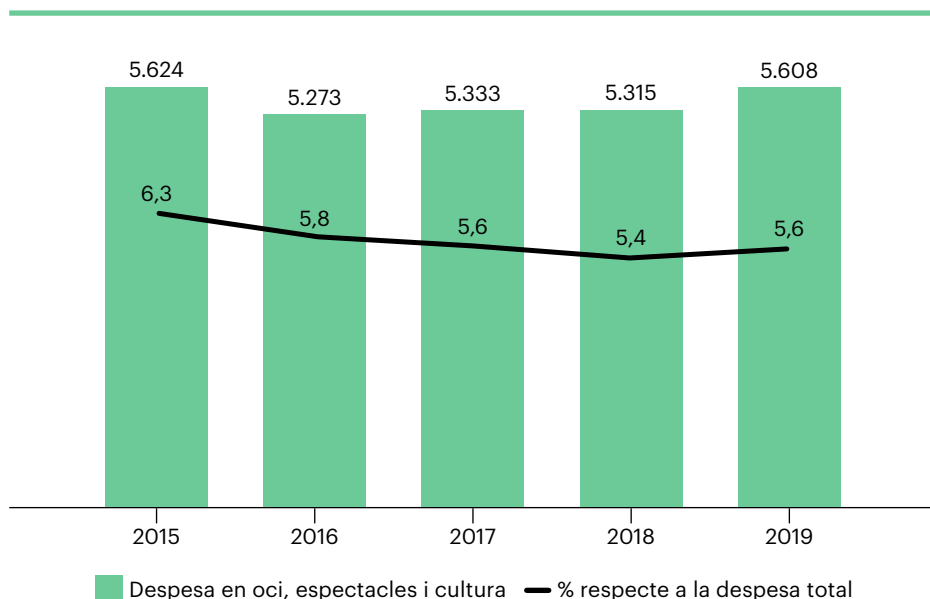

Font: Eurostat, *Government expenditure on recreation, culture and religion*.

DESPESA PRIVADA EN CULTURA

La despesa total dels ciutadans catalans en oci i cultura s'ha situat en 5.608 milions d'euros el 2019, una xifra superior a la del 2018, i lleugerament inferior a la registrada el 2015, any en què va arribar a 5.624 milions. Sembla que hi ha una recuperació respecte a la tendència de caiguda dels darrers tres anys. Malgrat aquesta petita recuperació, queden encara molt lluny les xifres dels volums de despesa previs a la crisi, on era habitual que se superessin els 7.000 milions totals de despesa de les famílies en oci, espectacles i cultura a Catalunya.

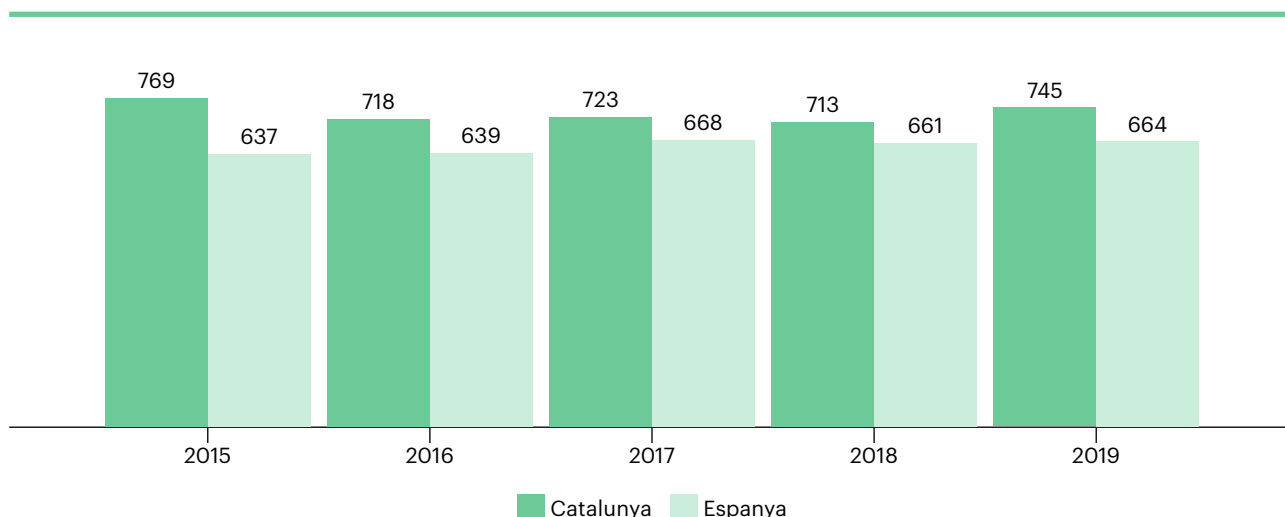
Despesa total de les famílies en oci, espectacles i cultura a Catalunya. En milions d'euros. 2015-2019

Nota: Entre els anys 2015 i 2016 s'ha introduït un canvi en el càlcul de la despesa familiar. Mentre que les dades del 2012 al 2015 estan calculades amb preus base 2006, les dades de l'any 2016-2019 estan calculades amb preus base 2016.

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars, base 2006.

Despesa mitjana per persona en oci, espectacles i cultura a Catalunya i Espanya En euros. 2015-2019

Nota: Les dades del 2012 al 2015 estan calculades amb preus base 2006 i les dades de l'any 2016-2019 estan calculades amb preus base 2016.

Font: Institut Nacional d'Estadística, *Encuesta de presupuestos familiares*.

La mitjana de la despesa individual en oci i cultura dels catalans continua essent superior a la de la resta de l'Estat espanyol. La tendència d'aquests darrers cinc anys és de recuperació, i la xifra del 2019 és superior a la de l'any anterior, però encara lleugerament inferior a la del 2015.

Mercats

ARTS ESCÈNIQUES

Les 171 companyies d'arts escèniques —122 de teatre, 20 de dansa i 22 de circ— existents a Catalunya l'any 2019 suposen una reducció en valors absoluts de 8 companyies respecte de l'any anterior. Aquesta dada desagregada per disciplines mostra que el teatre és la que més companyies ha perdut, tretze en total, i que la dansa n'ha perdut dos, mentre que el circ ha incrementat en set. Si es mira amb la perspectiva del temps, respecte de l'any 2015, la dansa és la única disciplina que ha perdut companyies, 5 en total.

L'any 2019 aquestes 171 companyies disposaven de 864 espectacles en cartera, dos més que l'any anterior. El 24,8% d'aquests espectacles eren estrenes d'aquell any i un 22,7% van ser coproduïts entre diferents companyies.

D'aquests espectacles, se'n van realitzar 18.162 representacions, cosa que suposa un increment significatiu del 15,9 % respecte de l'any anterior: mentre que els espectacles de teatre i circ han crescut respecte de l'any passat —un 8,7% i un 120,1% respectivament—, els de dansa han disminuït el 2%.

Principals magnituds de les companyies d'arts escèniques per àmbits creatius 2015-2019

		2015	2016	2017	2018	2019
Teatre	Nombre companyies	115	130	125	135	122
	Espectacles presentats	674	669	670	705	691
	Representacions realitzades	13.593	14.639	13.848	13.872	15.076
Dansa	Nombre companyies	25	23	21	22	20
	Espectacles presentats	96	93	92	85	87
	Representacions realitzades	610	674	659	716	702
Circ	Nombre companyies	25	22	24	22	29
	Espectacles presentats	94	82	93	72	86
	Representacions realitzades	1.723	1.584	1.643	1.083	2.384

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

Un 25% de les representacions que van fer les companyies catalanes es van realitzar fora del territori català, un 17% a la resta d'Espanya i un 8,4% a altres països.

Amb la seva activitat, aquestes companyies van aconseguir a través del cobrament de caixets i de taquilla un total de 45,8 milions d'euros, xifra que va suposar un 69,3% dels ingressos totals d'aquestes empreses.

Principals magnituds de les companyies d'arts escèniques 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Nombre de companyies	165	175	170	179	171
Espectacles presentats	864	844	855	862	864
Representacions realitzades	15.927	16.897	16.150	15.671	18.162
Representacions a l'Estat espanyol	2.634	2.502	2.530	2.986	3.087
Representacions a l'estranger	1.202	1.371	1.215	1.359	1.533
Representacions en català	9.976	10.654	9.665	8.470	n/d
Caixets o taquilla recaptada (en milions d'euros)	32,8	35,5	37	40,8	45,8

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

El teatre de text suposa un 41,7 % del total d'espectacles representats per les companyies catalanes, seguit de les titelles, les ombres i el teatre d'objecte, que suposa el 17,5 % del total de les representacions. El teatre musical, amb un 12,4 %; el circ, clowns i malabarisme, amb un 11,5 %, i el teatre d'animació i màgia, amb un 7,7 %, segueixen aquest rànquing.

Principals magnituds dels teatres 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Nombre de teatres	164	178	175	175	174
Representacions programades	16.957	15.982	16.824	16.526	16.981
Representacions en català	9.900	10.296	9.754	9.891	9.546
Espectadors	3.236.530	3.250.977	3.309.391	3.514.277	3.421.426
Recaptació (en milions d'euros)	65,7	70	70,2	69,4	77,3

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

Pel que fa als espais de representació de les arts escèniques, l'any 2019 a Catalunya hi havia 174 teatres en actiu, un menys que l'any anterior. Les representacions programades per aquests teatres es van incrementar un 2,8 % respecte a l'any anterior, amb un total de 16.981 representacions realitzades. Els espectadors es van reduir un 2,6 %, però la recaptació va incrementar un 11,4 %, fins arribar als 77,3 milions d'euros.

El 2019 el 56,2 % de l'oferta de representacions escèniques als teatres catalans era en català, una xifra que suposa una reducció de gairebé tres punts percentuals respecte a l'any anterior.

L'assistència a espectacles és una de les pràctiques culturals que menys realitzen els catalans, ja que només el 28 % manifesten haver assistit a algun espectacle l'any 2019, i és una activitat que realitzen més les dones (29,3 %) que els homes (27,4 %). Un 31,3 % de les persones en la franja d'edat compresa entre 35 i 54 anys indiquen que assisteixen a espectacles, mentre que només ho fan el 28,5 % dels majors de

55 anys. Pel que fa a les persones que es troben en les altres franges d'edat, aquest percentatge es situa entre el 19 % i el 26 %. Amb aquesta informació, no sembla que l'edat sigui un factor determinant d'aquesta pràctica cultural.

ARTS VISUALS I GALERIES D'ART

L'any 2019 es comptabilitzaven 134 galeries d'art a Catalunya, 11 menys que les existents quan es va fer la darrera estadística oficial l'any 2016. En els darrers 10 anys, el sector de les galeries d'art ha perdut el 28 % dels establiments en passar de 185 galeries obertes el 2009 a les 134 del 2019. Aquesta reducció del nombre de galeries ha suposat una major concentració en la ciutat de Barcelona i l'àrea metropolitana, on hi ha més del 66 % d'aquests establiments. Actualment només 15 comarques catalanes disposen d'alguna galeria d'art.

Principals magnituds de galeries d'art a Catalunya 2006-2019

	2006	2009	2013	2016	2019
Galeries d'art	172	185	144	145	134
Exposicions realitzades	-	-	1.007	1.141	1.080
Artistes exposats	-	-	3.629	2.745	4.066

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

El 67,6 % d'aquestes galeries organitzen de mitjana entre sis i deu exposicions anuals, aquest percentatge ha incrementat en 20 punts percentuals des de la darrera estadística del 2016. Al llarg del 2019 el conjunt de galeries d'art van organitzar 1.080 exposicions en les quals es van presentar obres de 4.065 artistes, 45 % eren dones i el 55 % homes. En comparació amb el 2016, les exposicions realitzades s'han reduït un 5%, però el nombre d'artistes exposats ha incrementat un 48%. En aquestes exposicions és habitual trobar-hi obres amb tècniques tradicionals com la pintura, obres sobre paper i obra gràfica, escultura i fotografia, i cada cop és més habitual trobar-hi multimèdia, videoart o art digital.

Gairebé la meitat de les galeries exposen entre 20 i 29 artistes l'any i només un 12,7% n'exposen més de 40 en un any. El 70 % de les galeries tenen artistes en exclusiva i moltes, el 80,6%, disposen de fons d'art propi. Aquestes xifres han variat significativament respecte de l'any 2016, en el qual les galeries amb artistes en exclusiva eren només del 59,3%, mentre que un 85,5% disposaven de fons propis.

El negoci de les galeries es podria definir com de petites dimensions. Pel que fa a l'espai expositiu, la majoria compten amb un establiment d'entre 50 i 99 m² i només un 9,7 % dels establiments indiquen que disposen d'un espai expositiu de més de 200 m². La majoria, el 52,2%, tenen com a màxim dos treballadors contractats i 20,1 % en tenen cinc o més. Quant als ingressos, el 61,2% de les galeries manifesten tenir uns ingressos inferiors a 30.000 euros anuals i només el 5,2 % declaren aconseguir uns ingressos superiors a 300.000 euros anuals.

AUDIOVISUAL

L'any 2020 les productores cinematogràfiques catalanes van realitzar 66 llargmetratges cinematogràfics, un 22 % menys que l'any anterior, i 95 curtmetratges, un 17 % més que l'any 2019. Dels 66 llargmetratges del 2020, només 15 es van rodar en versió original en català, un 22 % del total.

Principals magnituds de la producció cinematogràfica 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
Llargmetratges	75	70	80	85	66
Curtmetratges	89	82	111	114	95
Produccions en versió original en català	19	15	18	25	15

Font: Institut Català de les Empreses Culturals, *Memòria*

Les 981 pel·lícules exhibides en les 664 pantalles actives a Catalunya van atraure més de 4,9 milions de persones espectadores i van recaptar 32 milions d'euros. Aquestes dades confirmen el gran impacte que ha tingut la covid-19 en el sector de l'exhibició cinematogràfica. El període de tancament i les restriccions posteriors han reduït la audiència i la recaptació dels cinemes catalans a una quarta part dels valors de l'any anterior. Cal destacar el 10% de quota de pantalla que s'enduu la producció catalana, un augment significatiu que és degut a la bona acceptació per part dels espectadors de pel·lícules com *Adú*, *Malasaña* i *Eso que tú me das*.

Principals magnituds de l'exhibició cinematogràfica 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020 ⁽¹⁾
Pel·lícules exhibides	1.189	1.165	1.182	1.246	981
Pel·lícules estrenades	639	606	662	615	391
Sales de cinema	137	138	137	136	137
Pantalles actives	639	687	676	676	664
Persones espectadores (en milions)	19,3	19,3	18,7	19,2	4,9
Recaptació (en milions d'euros)	122,3	122,8	118,3	121,3	32,0
Espectadors cinema de producció catalana (en percentatge)	9,3	6,3	5,3	2,3	10,0

Nota: ⁽¹⁾ les dades del 2020 són provisionals al 99% de recompte.

Font: Institut Català de les Empreses Culturals, *Memòria*.

Per la seva banda, la quota de pantalla del cinema en català (inclou títols originals, doblats i subtitulats) disminueix respecte a l'any anterior i es queda en l'1,9 %, una dada realment molt baixa en el conjunt de l'exhibició a Catalunya. L'exhibició de versió original encara continua amb un percentatge simbòlic del 0,5 % de les persones espectadores que van al cinema a Catalunya.

Principals magnituds de l'exhibició cinematogràfica en català 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020 ⁽¹⁾
Espectadors de cinema en català (inclou versió original, doblada i subtitulada)	573.288	729.273	399.179	446.528	97.557
Quota de pantalla del cinema en català (en percentatge)	3	3,8	2,1	2,3	1,9
Espectadors de cinema en versió original en català	51.425	213.146	46.887	57.974	27.349
Quota de pantalla (en percentatge)	0,3	1,1	0,3	0,3	0,5

Nota: ⁽¹⁾ les dades del 2020 són provisionals al 99 % de recompte.

Font: Institut Català de les Empreses Culturals, *Memòria*.

L'*Enquesta de participació cultural a Catalunya* indica clarament que l'interès per anar al cinema disminueix any rere any entre els catalans: mentre que l'any 2018 el 52,7% dels catalans manifestaven haver anat al cinema, el 2019 només han dit que hi han anat el 51,1%. Són els homes els que mostren un major interès per assistir al cinema (un 52,7% dels homes diuen que hi van, enfront del 51,1% de les dones). Pel que fa a l'edat, anar al cinema és una pràctica que realitzen majoritàriament els joves: entre els 14 i 24 anys més del 70 % manifesten haver anat al cinema, mentre que només ho fan el 39,6% dels majors de 55 anys.

Principals magnituds de les empreses desenvolupadores de videojocs 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Nombre d'empreses	120	130	140	142	156
Facturació (en milions d'euros)	217	319	367	430	473

Font: Institut Català de les Empreses Culturals, *Llibre blanc de la indústria catalana del videojoc*.

Pel que fa als videojocs, les empreses catalanes van facturar 473 milions de euros l'any 2019, xifra que suposa un increment respecte de l'any anterior del 10%. La facturació de les empreses catalanes representa un 51,4% de la facturació en l'àmbit estatal. Aquesta dada indica una forta concentració de la indústria del videojoc espanyol a Catalunya, on es troba el 29 % del total d'empreses de l'Estat d'aquest sector, configurat majoritàriament per petites empreses: el 69 % de les empreses catalanes d'aquest sector tenen menys de deu empleats.

Aquestes xifres indiquen que és un dels sectors que es troben a l'alça en els últims anys; aquest augment també el podrem trobar en la pràctica de videojocs, que en els darrers anys s'ha incrementat força significativament: el 2016 només la realitzaven un 29,2 % dels catalans, mentre que el 2018 ja ho feia un 47 %. L'edat és un factor clau en aquesta pràctica: són poques les persones de més de 55 anys que declaren jugar a videojocs (només el 28,2 %), mentre que en les generacions més joves (entre 14 i 19 anys) aquest percentatge augmenta fins al 88,3 %. També el sexe hi influeix, ja que el percentatge d'homes que juguen a videojocs (un 51,6 %) supera al de dones en 11 punts percentuals.

LLIBRE I LECTURA

Segons la Secretaria General de Cultura del Ministeri d'Educació, Cultura i Esports, l'any 2020 a Catalunya hi havia 667 editorials amb activitat, que van inscriure 22.751 llibres al registre ISBN.

Principals magnituds del sector editorial 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
Editorials catalanes amb activitat (amb llibres inscrits a l'ISBN)	654	651	663	682	667
Llibres inscrit a l'ISBN	24.295	30.787	18.539	25.645	22.751
Títols editats	39.780	42.797	37.352	40.271	nd
Exemplars editats (en milions)	128	136	120	128	nd
Facturació (en milions)	1.177	1.179	1.200	1.220	nd

Font: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, *Anuario de estadísticas culturales*.

L'any 2019, les editorials catalanes van facturar dintre del mercat espanyol 1.220 milions d'euros, una xifra que suposa un increment del 1,7 % respecte a l'any anterior, però que encara es troba un 8,4 % per sota del 2012. Pel que fa L'any 2019 les editorials catalanes van publicar 40.271 títols, un 7,8 % més que el 2018, i el nombre d'exemplars editats es va incrementar fins als 127,76 milions, un 6,1 % més que el 2018. El tiratge mitjà es va situar en 3.173 exemplars per títol, molt lluny dels tiratges que es feien a inicis de la dècada, on es superaven amb escreix els 4.000 exemplars per títol.

Per matèries, l'any 2019 la ficció per a adults va concentrar la facturació més elevada, amb un 33,7 % del total, seguida del llibre de no-ficció amb un 26,1 % i del text no universitari amb un 19,3 %. La literatura infantil i juvenil, amb un 15,8 %, tanca aquesta llista.

L'any 2019, el 55 % de la facturació del sector editorial de Catalunya es va realitzar a través de les llibreries o de grans cadenes de llibreries, el 12,5 % correspon a les vendes a empreses i institucions, i els hipermercats van suposar un 8,2 % de la facturació de les editorials catalanes. Les vendes per internet només han suposat un 0,8 % del total de la facturació de les editorials catalanes, al qual s'ha de sumar el 3,1 % generat pels canals de distribució del llibre electrònic. En aquestes dades no hi ha canvis significatius respecte a les dades de l'any anterior.

Principals magnituds del sistema de lectura públic 2015-2019

	2016	2017	2018	2019	2020 ^[1]
Biblioteques del sistema públic català	402	412	417	422	427
Carnets de biblioteques (en milions)	3,7	3,8	3,9	4,0	3,8 ^[2]
Visites a les biblioteques del sistema públic català (en milions)	24,6	23,9	24,5	25,1	9,4
Usuaris actius de préstecs	879.049	888.881	877.928	847.294	614.763
Préstecs presencials (en milions)	14,7	13,8	13,5	13,3	7,1
Préstecs digitals	106.735	156.200	215.019	295.034	952.293
Activitats organitzades	65.756	68.659	73.946	79.948	34.202
Assistents a les activitats (en milions)	1,4	1,4	1,5	1,6	0,8

Nota: ^[1] les dades del 2020 són provisionals. ^[2] Per al manteniment de fitxers d'usuaris la Diputació de Barcelona ha donat de baixa els registres inactius els últims 9 anys.

Font: Departament de Cultura, *Cercador d'estadístiques de biblioteques públiques de Catalunya*.

Catalunya té un sistema de lectura pública consolidat. Durant l'any 2020 les 427 biblioteques públiques de Catalunya van rebre 9,38 milions de visites, una dada que reflecteix el temps de tancament i les restriccions per temes de seguretat que es van adoptar amb la reobertura d'aquests equipaments. Pel que fa al nombre de carnets, s'ha reduït respecte a l'any anterior degut al fet que la Diputació de Barcelona durant l'any 2020 ha donat de baixa els carnets inactius durant els darrers 9 anys. El nombre de préstecs també es van reduir i només se'n van realitzar un 55 % en comparació a l'any anterior; per contra, els préstecs digitals es van més que triplicar.

L'any 2019 el 64,7 % de la població catalana de més de 14 anys declaren llegir llibres, una dada que suposa un retrocés en referència a l'any anterior en 6 punts percentuals. La lectura de llibres és una pràctica majoritàriament femenina i jove: el nombre de dones que diuen que han llegit (69,7 %) és superior al d'homes (59,4 %) i, mentre que el 71 % dels joves de 14 a 19 anys manifesten llegir, aquesta xifra es va reduint amb l'edat i a partir de 55 anys només el 62,9 % de les persones indiquen realitzar aquesta pràctica. Segons les últimes estadístiques, es continua llegint més en castellà (65,2 %) que en català (31,5 %).

MÚSICA EN VIU I ENREGISTRADA

L'any 2019 a Catalunya es van programar 12.365 concerts de música popular i 1.881 de música clàssica, als quals van assistir 4.390.079 persones (un 84 % als concerts de música popular i un 16 % als de música clàssica). Des de l'any 2015 els concerts de música popular han perdut un 4 % d'assistència, mentre que la música clàssica n'ha guanyat un 9%. Ambdós estils musicals van recaptar conjuntament més de 46,7 milions d'euros en els 14.246 concerts organitzats, la qual cosa suposa un lleuger increment respecte a la recaptació de l'any precedent, de l'1,7%, i una disminució del 2,5 % respecte al 2015.

Principals magnituds del sector de la música en viu 2015-2019

		2015	2016	2017	2018	2019
Música popular	Concerts	12.791	12.397	11.912	12.124	12.365
	Assistents	3.912.027	3.799.350	3.692.680	3.733.009	3.742.401
	Recaptació (en milions d'euros)	35,6	35,5	35,0	35,5	36,0
Música clàssica	Concerts	1.913	1.949	1.862	1.849	1.881
	Assistents	630.744	641.384	661.586	665.519	687.678
	Recaptació (en milions d'euros)	9,7	9,8	10,4	10,5	10,6

Font: Fundación SGAE. *Anuario SGAE de las artes escénicas, musicales y audiovisuales*.

Un 46% dels catalans afirmen assistir a concerts de música en directe. Aquesta xifra no varia substancialment en funció de la variable gènere, però ho fa per l'edat: un 62,9% dels catalans de 20 a 24 anys declaren anar a concerts, percentatge que es redueix progressivament a mesura que augmenta l'edat, fins a arribar al 30,8% per a les persones de més de 55 anys.

Principals magnituds del sector discogràfic 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Facturació de la indústria discogràfica catalana (en milions d'euros)	8,6	7,6	9,2	10,7	12,9
Facturació mercat físic (en milions d'euros)	5,8	4,6	3,8	2,6	2,3
Facturació mercat digital (en milions d'euros)	2,8	3,0	5,4	8,1	10,6
Nombre d'àlbums editats en català (físic i digital)	1.136	1.234	1.167	1.158	1.284

Font: Grup Enderrock i ARC, Associació Professional de Representants, Promotors i Mànagers de Catalunya, *Anuari de la música*.

La indústria discogràfica catalana va iniciar un retrocés important el 2012 que no va cessar fins al 2017, any en què la facturació va començar una lleugera recuperació. El 2018 es va confirmar aquesta tendència i es va arribar a 10,7 milions d'euros de facturació, un 16,8% més que el 2017. El 2019 ha seguit augmentant fins al 12,9 milions d'euros, una xifra que segueix lluny dels 16,5 milions que es van recaptar el 2012, però mostra una recuperació progressiva del sector discogràfic.

El balanç és negatiu per al mercat físic, que confirma la tendència dels darrers anys, és a dir, el predomini del mercat digital sobre el mercat físic. Des de 2017, primer any on es va invertir la tendència, les diferències han anat creixent de manera contundent. El 2019 la facturació del mercat físic va ser de 2,3 milions d'euros, el registre més baix de la història. Contràriament, la del mercat digital aconsegueix la xifra més bona de la sèrie, amb 10,6 milions d'euros en facturació el 2019. El total de facturació de la indústria discogràfica catalana va ser de 12,9 milions d'euros el 2019, la millor des de 2014.

Escoltar música continua sent una de les activitats culturals preferides pels catalans. El 82,8 % dels catalans majors de 14 anys diuen que escolten música, i ho fan més els homes (84,6 %) que les dones (81,1 %). Pel que fa a l'edat, és una de les pràctiques que es mantenen força constants entre les diferents franges d'edat: més del 92 % dels catalans que tenen entre 14 i 34 anys i més del 88 % dels que tenen entre 35 i 54 anys escolten música. En el cas dels majors de 55 anys, el percentatge de pràctica es redueix fins al 69,2 %, una xifra força considerable si la comparem amb altres pràctiques.

MUSEUS I PATRIMONI

Catalunya disposa de 115 museus i 382 col·leccions, que, conjuntament, durant l'any 2019 van rebre més de 26 milions de visitants, gairebé un 2 % més que l'any anterior.

Principals magnituds dels museus 2015-2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Museus ^[1]	114	112	113	114	115
Col·leccions ^[1]	377	378	378	379	382
Visites a museus i col·leccions (en milions) ^[2]	22.898	21.581	22.968	25.811	26.285
Activitats de museus i col·leccions ^[2]	4.745	4.922	7.799	11.335	8.562
Participants a les activitats de museus i col·leccions (en milions) ^[2]	2.953	3.446	2.592	2.948	2.636
Nombre de visitants als museus gestionats pel Departament de Cultura (en milions) ^[3]	672	668	674	750	797

Nota: ^[1] no es comptabilitzen les extensions ni el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona. ^[2] Inclou les dades de tots els museus de Catalunya. ^[3] Els museus gestionats pel Departament de Cultura són el Museu d'Arqueologia de Catalunya, el mNACTEC, el Museu d'Història de Catalunya, el Museu d'Art de Girona i el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona.

Font: Departament de Cultura. Direcció General del Patrimoni Cultural.

Els museus i les col·leccions de Catalunya han organitzat 8.562 activitats —que inclouen visites guiades, conferències, rutes-itineraris, cursos i tallers, entre d'altres—, les quals han atret 2,6 milions de persones participants. Respecte a l'any anterior, aquestes xifres suposen un menor nombre d'activitats (24,5 % menys) i un menor nombre de participants (10,6 % menys).

Principals magnituds del patrimoni 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
Monuments inventariats	35.101	35.623	35.528	35.486	35.841
Jaciments arqueològics i paleontològics	13.484	12.975	12.401	13.095	13.664
Béns culturals d'interès nacional de Catalunya (immobles)	2.298	2.298	2.298	2.298	2.298
Nombre de visitants als monuments gestionats pel Departament de Cultura (en milers) ^[1]	320	339	321	314	168
Actuacions en restauració de béns mobles realitzades pel Departament de Cultura	967	745	727	493	nd

Nota.^[1] Els monuments gestionats pel Departament de Cultura són els següents: canònica de Santa Maria de Vilabertran, cartoixa d'Escaladei, casa natal de Rafael de Casanova, casa museu Prat de la Riba, castell de Miravet, castell monestir de Sant Miquel d'Escornalbou, col·legiata de Sant Vicenç de Cardona, convent de Sant Bertomeu de Bellpuig, monestir de Sant Pere de Rodes, reial monestir de Santes Creus, castells de Claramunt i Roca dels Moros.

Font: Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya*.

Pel que fa al patrimoni, des del 2015 Catalunya disposa de 2.298 béns culturals d'interès nacional, la major part dels quals són monuments històrics (87,6%), però també hi destaquen les zones arqueològiques (8,7%) i els conjunts històrics (2,6%). A més, el 2020 es comptabilitzen 35.418 monuments que inclouen edificis, poblacions i elements arquitectònics i 13.664 jaciments arqueològics i paleontològics. Els monuments gestionats pel Departament de Cultura van atreure més de 168.000 visitants l'any 2020, un nombre de visitants molt inferior als aconseguits els anys anteriors a causa del tancament obligat durant mesos per la pandèmia de la covid-19. Per últim, el Departament de Cultura ha realitzat un total de 493 actuacions en restauració de béns immobles durant l'any 2019.

Segons l'*Enquesta de participació cultural a Catalunya*, el 52,9% de la població ha assistit a exposicions, una pràctica que és realitzada en major mesura per homes (54%) que per dones (51,8%). Pel que fa a l'edat, no hi ha grans diferències entre els diversos trams d'edat: dels 14 als 54 anys l'assistència a exposicions és superior al 53%, excepte en el cas dels majors de 55 anys, que es redueix fins al 50,1%.

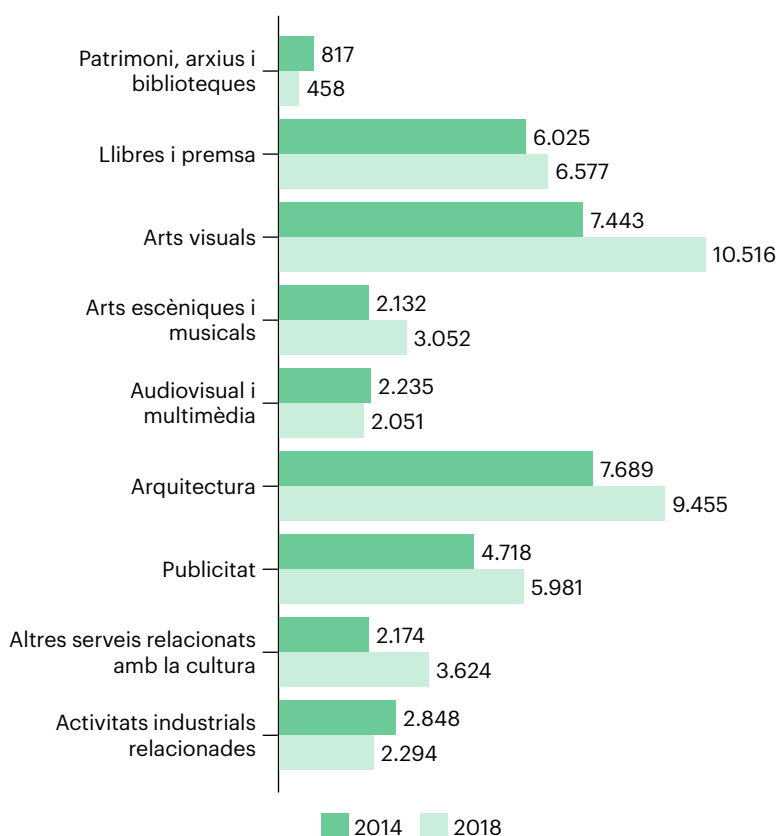
Estructura del sector

EMPRESSES

L'any 2018 a Catalunya hi havia 44.008 empreses dedicades a activitats culturals, un 22 % més que a l'any 2014, una xifra que aconsegueix superar per primer cop el nombre d'empreses culturals que hi havia al 2008 a Catalunya.

Empreses per dominis culturals a Catalunya

En unitats. 2014 i 2018

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística i comptes de les empreses culturals*.

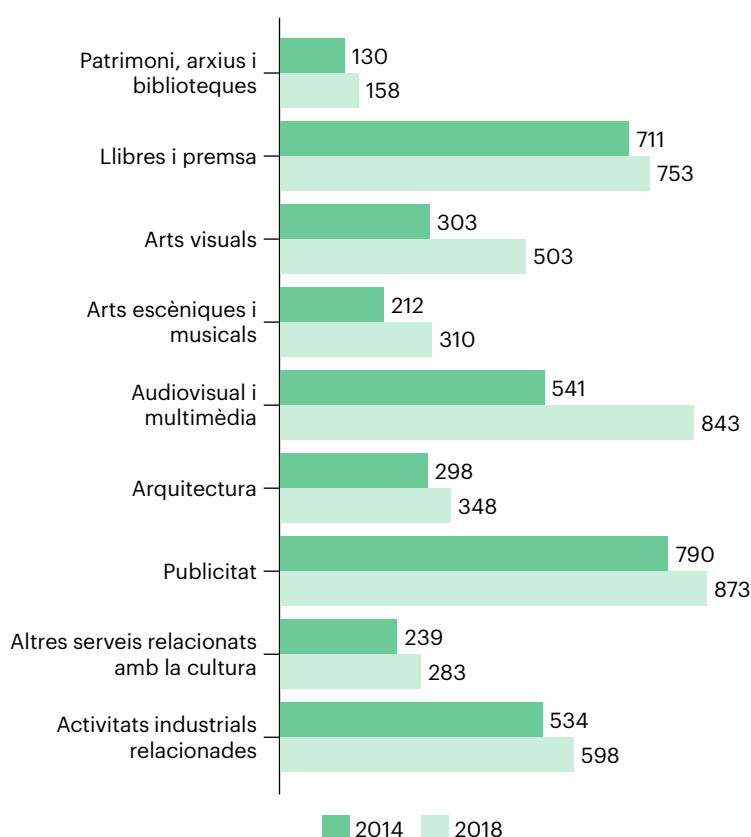
L'activitat econòmica cultural amb més empreses a Catalunya són les arts visuals, amb un 23,9% del total d'empreses culturals. Aquest sector supera per primer cop a l'arquitectura com a sector cultural amb més empreses. Precisament, les empreses d'arquitectura ocupen el segon lloc de la llista amb 9.455 empreses, que representen el 21,5% del parc empresarial de la cultura a Catalunya. Més enrere queden el sector del llibre i de la premsa, amb un 14,9%, i la publicitat, amb un 13,6%. L'agrupació d'activitat denominada "patrimoni, arxius i biblioteques" segueix sent el grup amb menor volum d'empreses, que representa només el 1% del total d'empreses del sector.

La majoria de sectors culturals al 2018 han incrementat el nombre d'empreses respecte al 2014, la qual cosa pot indicar una recuperació del teixit empresarial

després de la desfeta de la crisi financera del 2008. Només tres sectors es troben en valors menors que fa cinc anys: patrimoni, arxius i biblioteques, amb un 43,9 % menys d'empreses; el sector d'activitats industrials relacionades amb cultura, amb un 19,5 %, i per últim el sector de l'audiovisual i multimèdia, amb un 8,2 %. La caiguda d'empreses del sector audiovisual i multimèdia i de les activitats industrials relacionades representa una mala notícia, ja que són dos dels sectors que més valor afegit brut (VAB) aporten al sector cultural, i la desaparició d'empreses pot indicar una reducció futura d'aquesta macromagnitud. El sector que més ha crescut en aquests quatre anys ha estat el de les arts escèniques i musicals i el de les arts visuals, 43,2 % i 41,3 %, respectivament.

VAB cultural per dominis culturals a Catalunya

En milions d'euros. 2014 i 2018

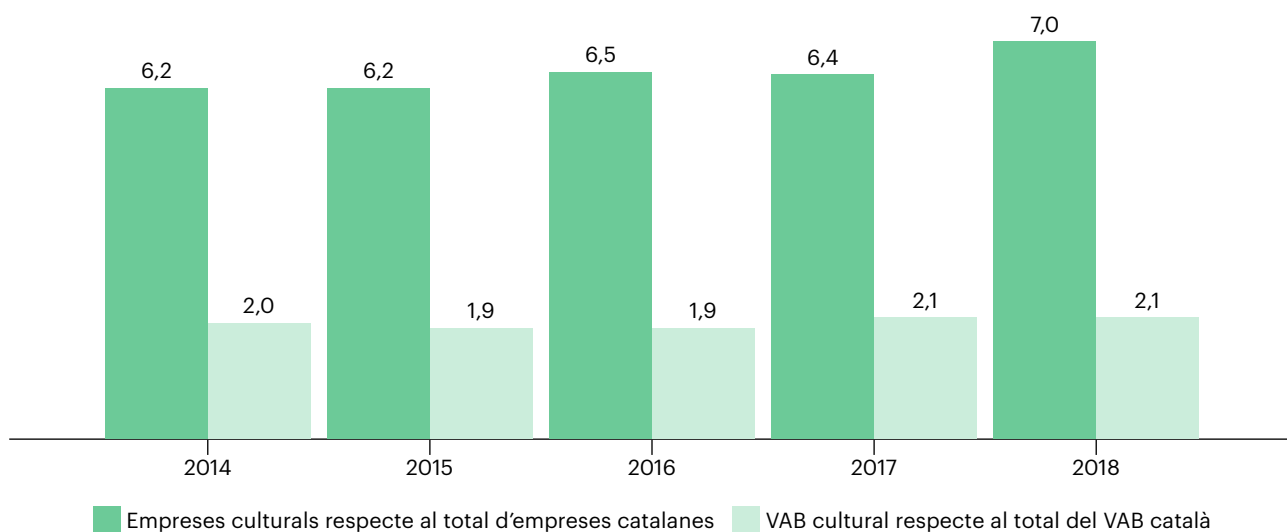
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística i comptes de les empreses culturals*.

El valor afegit brut a preus bàsics (VAB) del 2018 és també indicatiu d'aquesta recuperació que s'ha anat produint en els darrers anys. Tots els sectors han incrementat el seu valor afegit respecte del 2014, i destaquen el de les arts visuals, amb un 66 % de creixement respecte a fa cinc anys; el de l'audiovisual, amb un 55,9 %, i el de les arts escèniques i musicals, amb un 46,3 %. El sector que menys ha crescut durant aquests cinc anys ha estat el de llibres i premsa, amb només un 5,9 %. En xifres globals, es comptabilitza un augment del 24,3 % del VAB del 2018 respecte al del 2014, però segueix sent inferior al VAB registrat l'any 2008, en concret, un 13,6 % menys.

La publicitat continua sent l'agrupació que més aporta al VAB cultural, amb un 18,7 % del total, seguida de l'audiovisual i multimèdia, també amb un 18,1 %. Patrimoni, arxius i biblioteques, amb un 3,4 %, i altres serveis relacionats amb la cultura, amb un 6,1 %, són les agrupacions que menys aporten al VAB cultural.

Pes de les empreses i del VAB cultural en el conjunt de l'economia catalana

En percentatge. 2014-2018

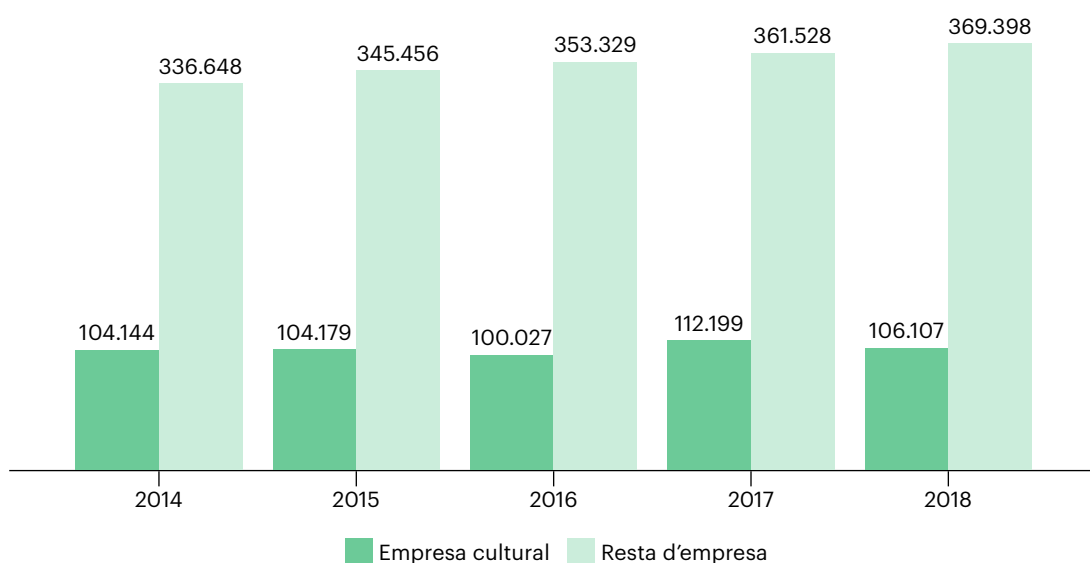

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística i comptes de les empreses culturals*.

Actualment les empreses culturals suposen el 7 % del total d'empreses catalanes, mentre que el VAB aportat per aquestes empreses a l'economia catalana suposa el 2,1%. La participació en el VAB català de les empreses culturals ha experimentat un creixement inferior al de la resta d'empreses catalanes, ja que entre el 2014 i el 2018 el VAB cultural ha augmentat un 1,9% mentre que el VAB de tota l'economia ho ha fet un 9,7%. Això també es pot constatar en el fet que la creació de riquesa per part de les empreses culturals és només un terç de la que creen la resta d'empreses.

Mitjana de VAB generat per les empreses catalanes

En euros. 2014-2018

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística i comptes de les empreses culturals*.

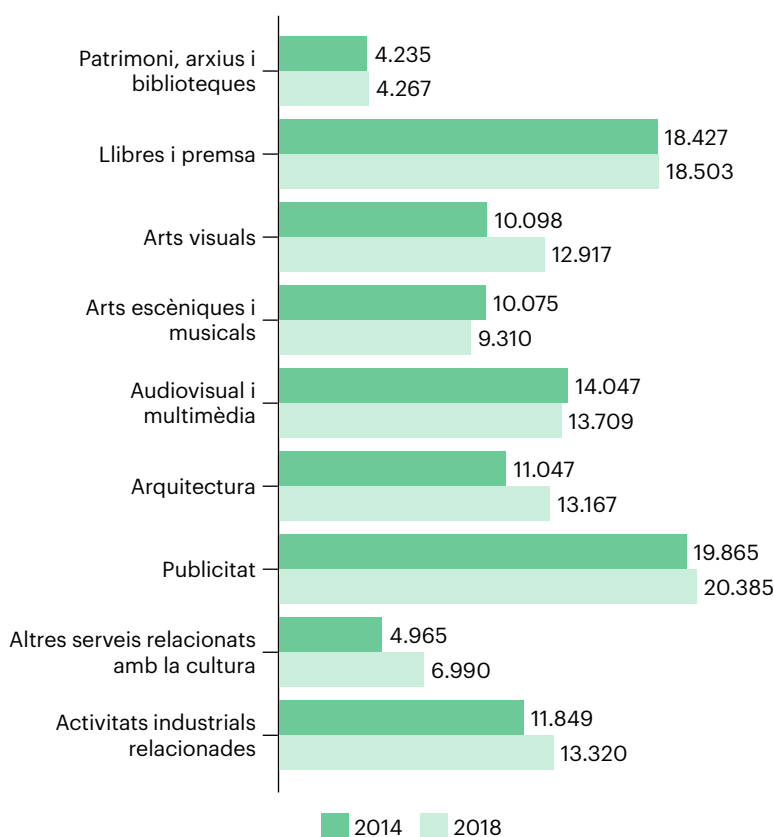
OCUPACIÓ

Entre 2014 i 2018 el volum de persones ocupades del sector cultural s'ha incrementat en un 7,6% i ha arribat a 112.568 ocupats, una xifra que encara queda lluny de les 132.794 persones ocupades que el sector tenia el 2008. Pel que fa al pes de l'ocupació cultural en el conjunt de l'ocupació catalana, l'any 2018 el sector cultural ocupava el 3,32% del total de treballadors de Catalunya, mentre que el 2014 n'ocupava el 3,44%.

L'any 2018 tots els grups d'activitat cultural han mantingut o guanyat ocupació respecte a la que tenien l'any 2014 amb l'excepció de les arts escèniques i musicals i del sector audiovisual, que van perdre un 7,6% i un 2,4% de les persones ocupades, respectivament.

Persones ocupades per les empreses culturals per dominis culturals

En unitats. 2014 i 2018

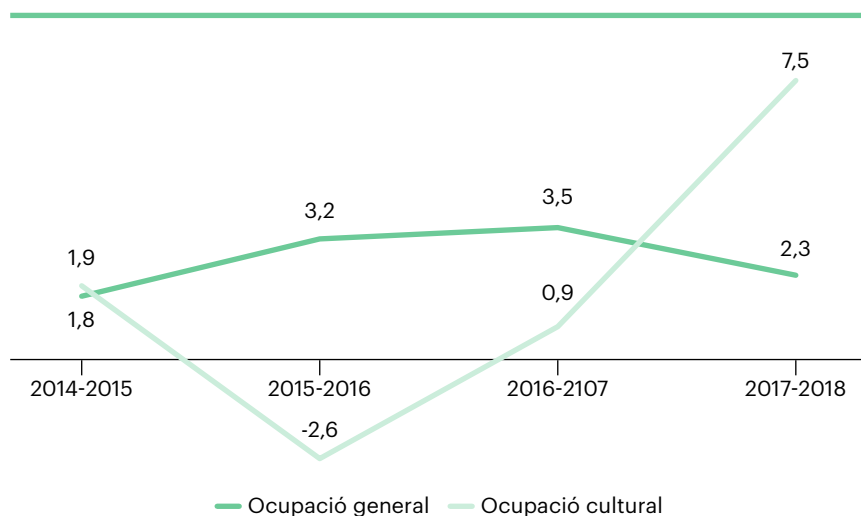
Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística i comptes de les empreses culturals*.

Per grup d'activitat cultural, els que més ocupats aporten són la publicitat i el sector de llibres i premsa, amb un 18,1% i 16,4%, respectivament; l'audiovisual i multimèdia, amb un 12,2%, altres activitats industrials relacionades amb la cultura (un 11,8%) i l'arquitectura, amb un 11,7%. Patrimoni, arxius i biblioteques (un 3,8%) i altres serveis relacionats amb cultura (un 6,2%) són els grups que menys ocupació generen.

Si es compara l'evolució de l'ocupació general a Catalunya amb la que s'ha produït al sector cultural, des del 2014 fins avui el creixement de l'ocupació cultural ha estat bastant constant amb valors entre el 1,8 i el 3,5%, mentre que l'ocupació general ha patit decrements i posteriorment increments molt extrems. Entre el 2014 i el 2018 l'ocupació general a Catalunya va créixer un 11,3%, però en el sector cultural va quedar limitada al 7,6%.

Variació de l'ocupació a Catalunya

En percentatge. 2011-2018

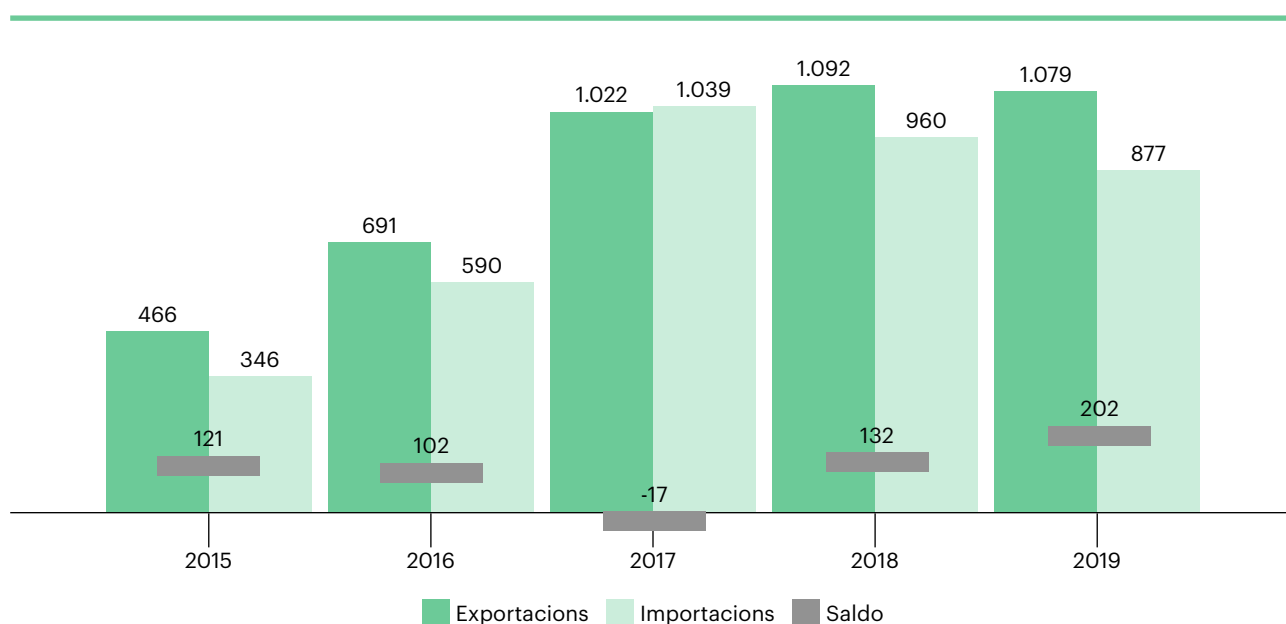
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística i comptes de les empreses culturals* i *Indicadors d'estructura econòmica, població ocupada*.

BALANÇA COMERCIAL

El comerç de les indústries culturals catalanes amb l'exterior mostra un saldo positiu que s'ha vist incrementat en els darrers anys. Les xifres del 2019 situen aquest saldo en un valor un 53% superior al del darrer any.

Balança comercial de les indústries culturals catalanes

En milions d'euros. 2015-2019

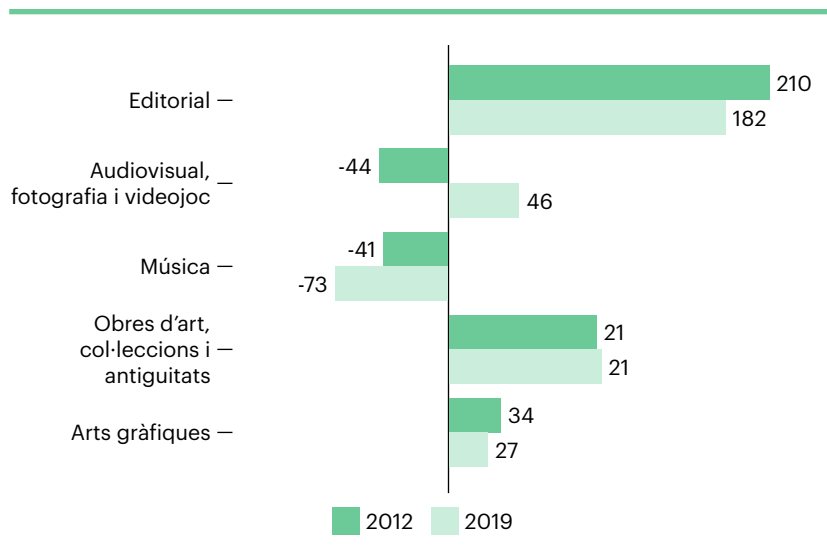

Font: ICEX España Exportación e Inversiones. *Estadísticas españolas de comercio exterior*.

En l'evolució del saldo de les diferents indústries culturals catalanes es pot advertir que hi ha dos sectors que són tradicionalment deficitaris (música i productes audiovisuals, fotogràfics i videojocs), però en el darrer any en el sector audiovisual s'ha produït un augment considerable, que ha generat per primer cop en la sèrie analitzada un saldo positiu a la balança comercial. És especialment positiu el resultat del sector d'arts gràfiques i, concretament, del sector editorial, malgrat que en el darrer any s'ha produït una davallada del 27% respecte del 2018.

Saldo balança comercial de les indústries culturals catalanes

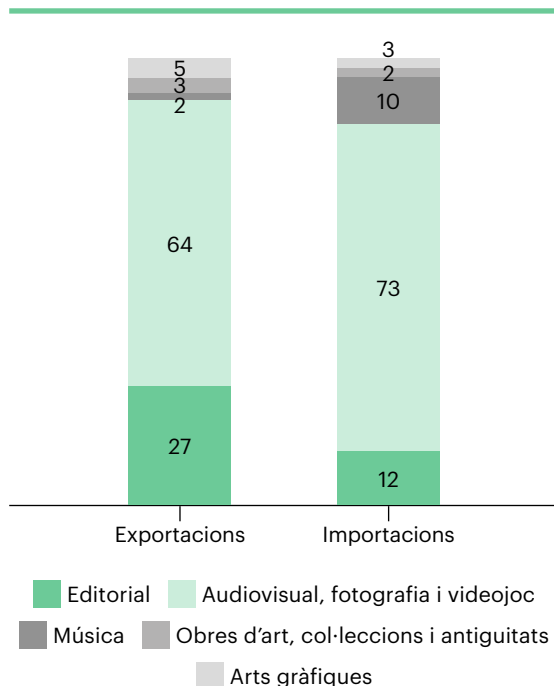
En milions d'euros. 2012 i 2019

Font: ICEX España Exportación e Inversiones. *Estadísticas españolas de comercio exterior*.

Comparativa exportacions i importacions per sectors culturals

En percentatge. 2019

Font: ICEX España Exportación e Inversiones. *Estadísticas españolas de comercio exterior*.

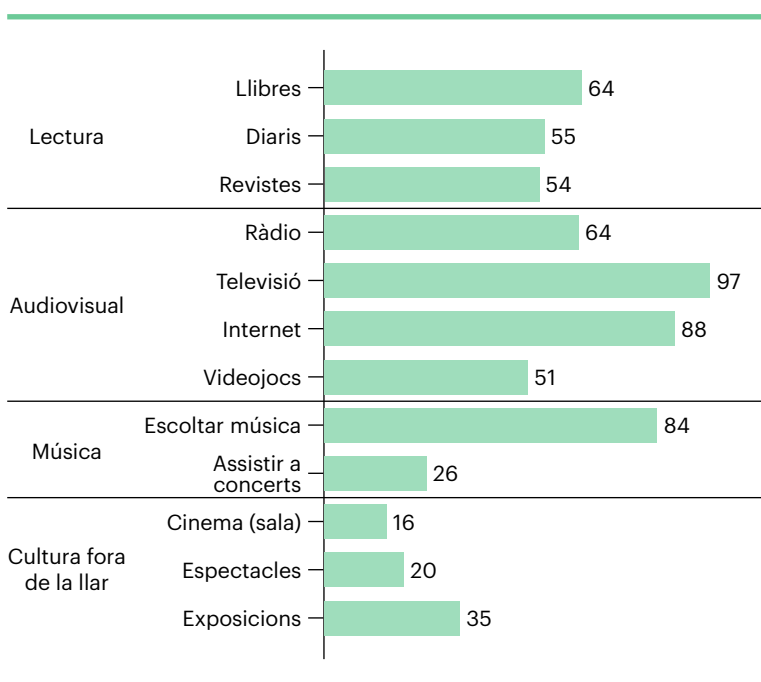
El gran sector cultural exportador per primer cop en la història és el dels productes audiovisuals, fotogràfics i videojocs, amb un 64 %, i les exportacions de productes editorials ocupen el segon lloc, amb un 27 %. Les importacions sí que mostren una estructura similar a anys anteriors, on els sectors amb majors importacions són els productes audiovisuals, amb un 73 % (inclou productes enregistrats i suports per a l'enregistrament); el sector editorial, amb un 12 %, i la música, amb un 10 % (inclou productes discogràfics i instruments musicals).

Participació i pràctiques culturals

PARTICIPACIÓ

Mirar la televisió, connectar-se a internet, escoltar música o la ràdio i llegir llibres segueixen sent les activitats culturals que més realitzen els catalans segons l'*Enquesta de participació cultural de Catalunya*. Concretament, un 97 % dels catalans afirmen que veuen la televisió, el 97 % escolten música, el 88 % s'han connectat a internet, el 64 % escolten la ràdio i el mateix percentatge declara llegir llibres. Altres activitats tenen una acceptació més baixa: llegir diaris (55 %), llegir revistes (54 %), i jugar a videojocs (51 %). Aquest any a causa de la pandèmia el percentatge de catalans que ha realitzat activitats culturals fora de la llar és el més baix per raons òbvies. Malgrat la pandèmia, un 34 % declara haver visitat exposicions, un 26 % haver assistit a concerts, un 20 % haver anat a veure espectacles i un 16 % haver anat al cinema.

Participació dels catalans en les activitats culturals En percentatge. 2020

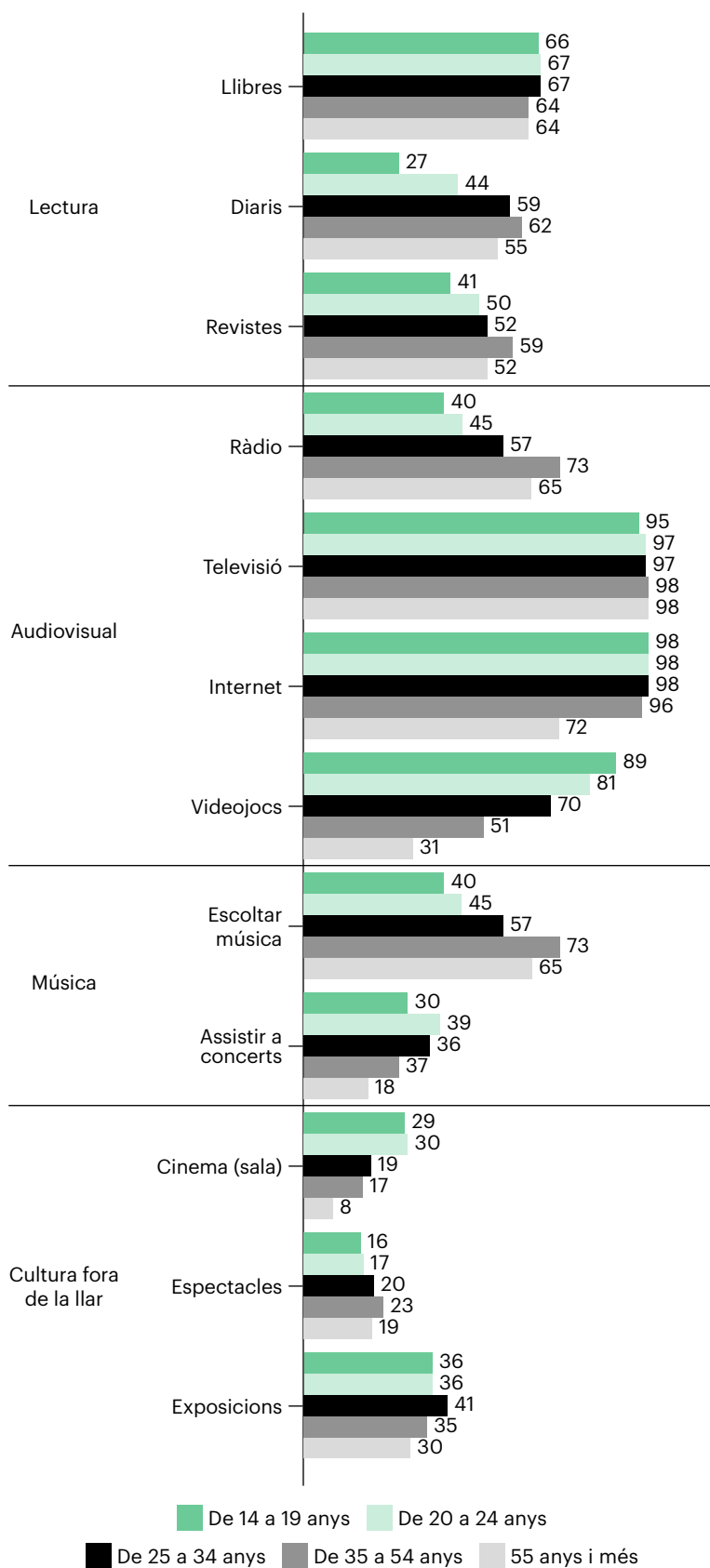
Font: Departament de Cultura, *Enquesta de participació cultural*.

Des del punt de vista de l'edat, s'observa que connectar-se a internet, jugar a videojocs, llegir llibres i veure la televisió són les activitats amb una penetració major entre els més joves (entre els 14 i els 24 anys). En el cas dels que tenen entre 25 i 34 anys, els videojocs i llegir llibres estan per davant d'altres activitats com escoltar la ràdio i escoltar música. Tot al contrari que el grup de 35 a 54 anys, on escoltar la ràdio suposa el 72,7 % per davant de llegir llibres, diaris i revistes.

Veure la televisió és una de les pràctiques més generalitzades entre la població catalana, la taxa de visionat supera el 94 % en totes les franges d'edat. De la mateixa manera, l'ús d'internet també té una taxa d'utilització per sobre del 97 % en totes les franges d'edat analitzades, amb l'excepció dels majors de 55 anys, que es redueix fins al 72,2 %.

Pràctica cultural dels catalans segons edat

En percentatge. 2020

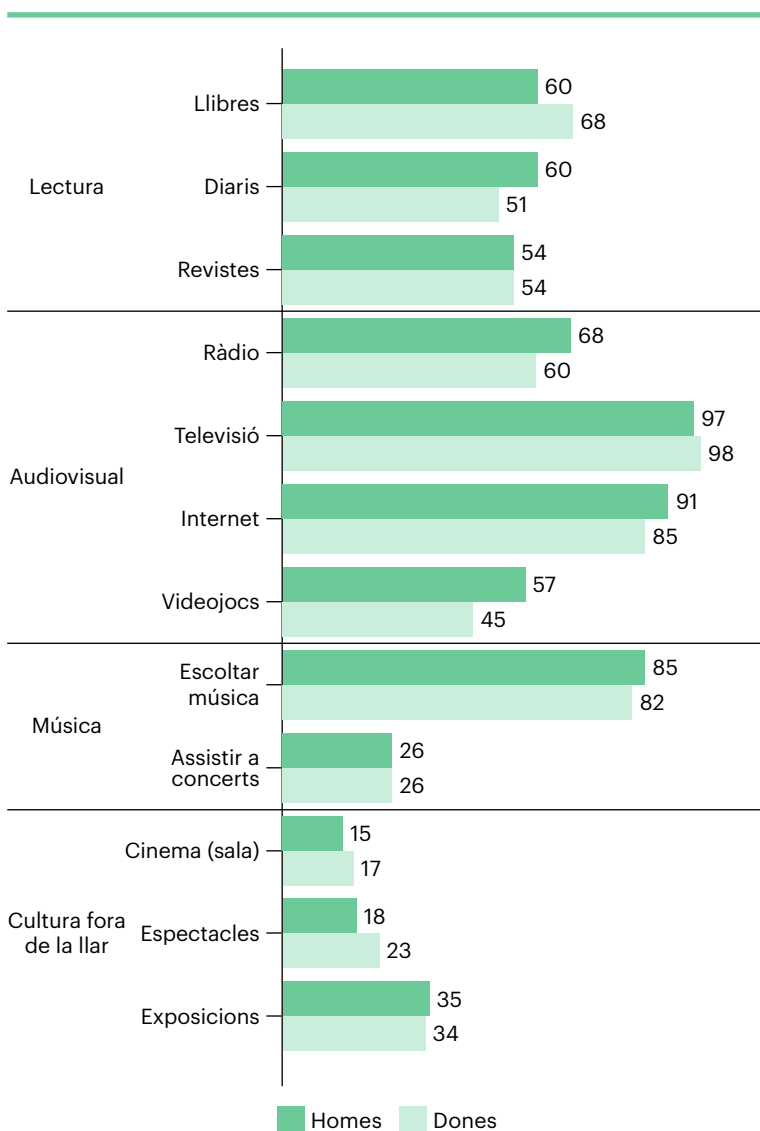
Font: Departament de Cultura, *Enquesta de participació cultural*.

Els videojocs continuen sent una pràctica majoritàriament juvenil, ja que, a mesura que l'edat augmenta, disminueix la taxa d'aquells que diuen que hi juguen: el 88,6 % dels que tenen entre 14 i 19 anys manifesten jugar-hi, enfront del 31% dels majors de 55 anys.

A causa de la pandèmia l'assistència a espectacles, concerts, exposicions i al cinema ocupa les darreres posicions en tots els grups d'edat. Destaquen el grup d'edat de 20 a 24 anys en l'assistència a concerts amb un 38,6%, l'assistència a exposicions del grup d'edat 25 a 34 anys amb un 62,9%, i als espectacles el grup de 35 a 54 anys amb un 22,8%.

Pràctica cultural dels catalans segons el gènere

En percentatge. 2020

Font: Departament de Cultura, *Enquesta de participació cultural*.

Les pràctiques culturals per gènere no mostren grans diferències entre homes i dones. Podem veure que llegir llibres i revistes, i assistir a espectacles són activitats majoritàriament realitzades per dones, la resta d'activitats —que inclouen llegir diaris, escoltar la ràdio, connectar-se a internet i jugar a videojocs— són pràctiques que duen a terme sobretot els homes.

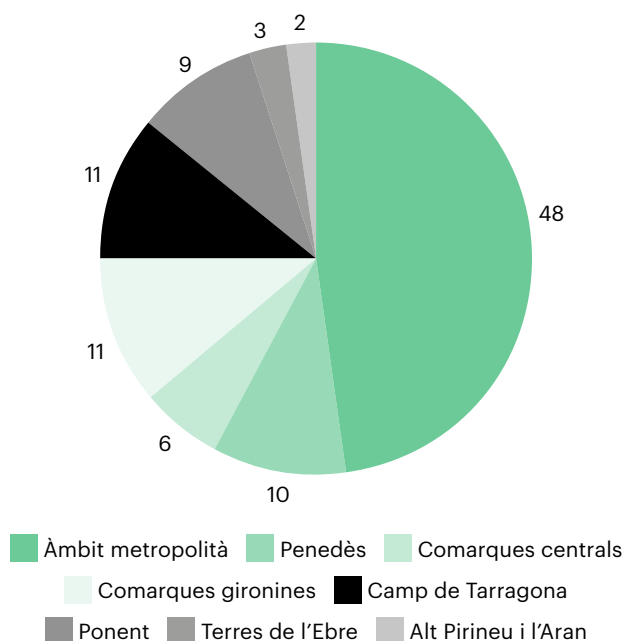
CULTURA POPULAR I ASSOCIACIONISME

Catalunya disposa d'un teixit cultural molt destacable gràcies a la gran tradició d'associacionisme d'arreu del territori. Segons les últimes dades publicades per l'enquesta El Panoràmic, les entitats de cultura popular representen el 17 % del total de les organitzacions de base social de Catalunya. Un 29 % de les entitats de cultura popular s'han creat abans del 1980; una extensa trajectòria que deixa constància del pes que aquestes organitzacions han tingut i tenen en el teixit associatiu d'aquest país.

El repartiment de les entitats de cultura és desigual arreu del territori: a l'àmbit metropolità és on hi ha una concentració més gran d'associacions culturals, amb un 48 %. Una dada remarcable pel que fa al territori és la important concentració d'associacions de cultura al sud de Catalunya: un 11 % al Camp de Tarragona, un 10 % al Penedès i un 3 % a Terres de l'Ebre.

Repartiment d'associacions arreu del territori

En percentatge. 2017

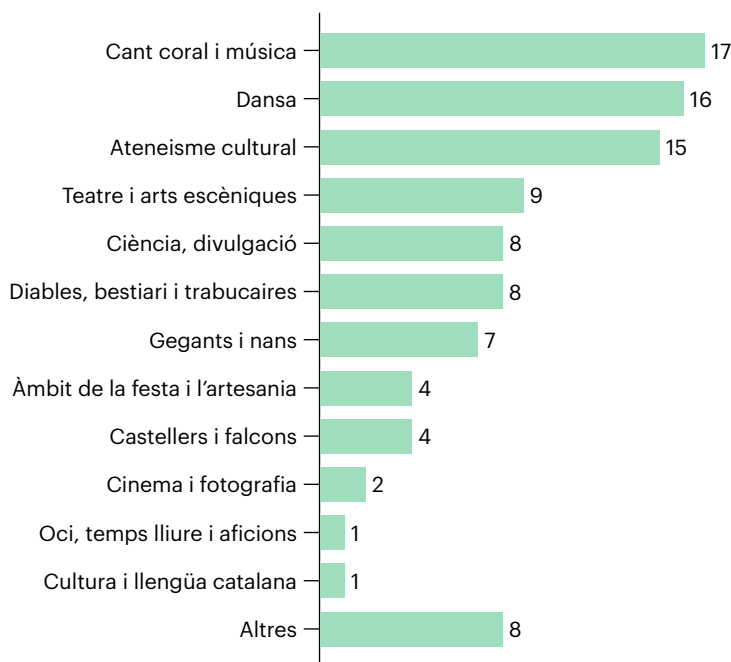

Font: Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia, *El Panoràmic. Les entitats de la cultura popular*.

Pel que fa als àmbits culturals en què treballen aquestes entitats, l'enquesta d'El Panoràmic va establir tretze categories: cant coral i música; dansa; ateneisme cultural; teatre i arts escèniques; ciència i divulgació; diables, bestiari i trabucaires; gegants i nans; àmbit de la festa i l'artesanía; castellers i falcons; cinema i fotografia; oci, temps lliure i aficions; cultura i llengua catalana, i altres activitats. Les tres categories de cultura popular amb més nombre d'organitzacions al territori són el cant coral i la música, amb un 17 %; la dansa, amb un 16 %, i l'ateneisme cultural, amb un 16 %. Les entitats amb menys pes dintre de la cultura popular són les de cinema i fotografia; oci, temps lliure i aficions, i la cultura i llengua catalana. Destaca la categoria "altres", on es van recollir dades d'entitats culturals dedicades a un espectre més genèric, més enllà dels àmbits que es proposen a l'enquesta.

Entitats de cultura popular per categories

En percentatge. 2020

Font: Departament de Cultura, *Enquesta de participació cultural*.

Pel que fa al nombre d'associats, el document *Estat de la cultura popular 2019* del Departament de Cultura comptabilitza 393.371 persones associades en les principals agrupacions i federacions d'associacionisme cultural a Catalunya. Hi ha un repartiment paritari pel que fa al gènere en nombre d'associats; aquesta paritat, però, no és igual en tots els subsectors de la cultura popular: les dones són majoritàries en l'entitat de puntaires (99%), mentre que en entitats com les de trabucaires o les penyes i comissions taurines fins a un 80 % dels associats són homes. On es pot veure una gran diferència de gènere és en l'ocupació dels càrrecs de la junta: la majoria de càrrecs són ocupats per homes (68%), mentre que les dones només ocupen un 32 % dels càrrecs en les juntes directives d'aquestes entitats.

Aquest estudi també incorpora la dada de la mitjana d'edat dels associats de cada federació. Com es pot esperar, els més joves estan en el secretariat de corals infantils de Catalunya, on la mitjana d'edat dels associats és de 12 anys. Els segueixen l'Associació d'Agrupaments d'Esbarts Dansaires i la coordinadora de balls de diables tradicionals de Catalunya, amb una mitjana d'edat dels seus socis de 30 anys. En l'altre extrem es situa l'Associació de Puntaires Catalanes, on la mitjana d'edat dels associats és de 70 anys.

Pel que fa al pressupost de les entitats, es pot comprovar que gairebé el 50 % de les fonts d'ingressos provenen de les subvencions públiques tant de la Generalitat de Catalunya com de les administracions locals; un 36 % de fons propis de les entitats, com poden ser les quotes d'associats; un 13 % de patrocini de privats, i un altre 9 % d'altres fonts d'ingressos.

PRÀCTIQUES AMATEURS

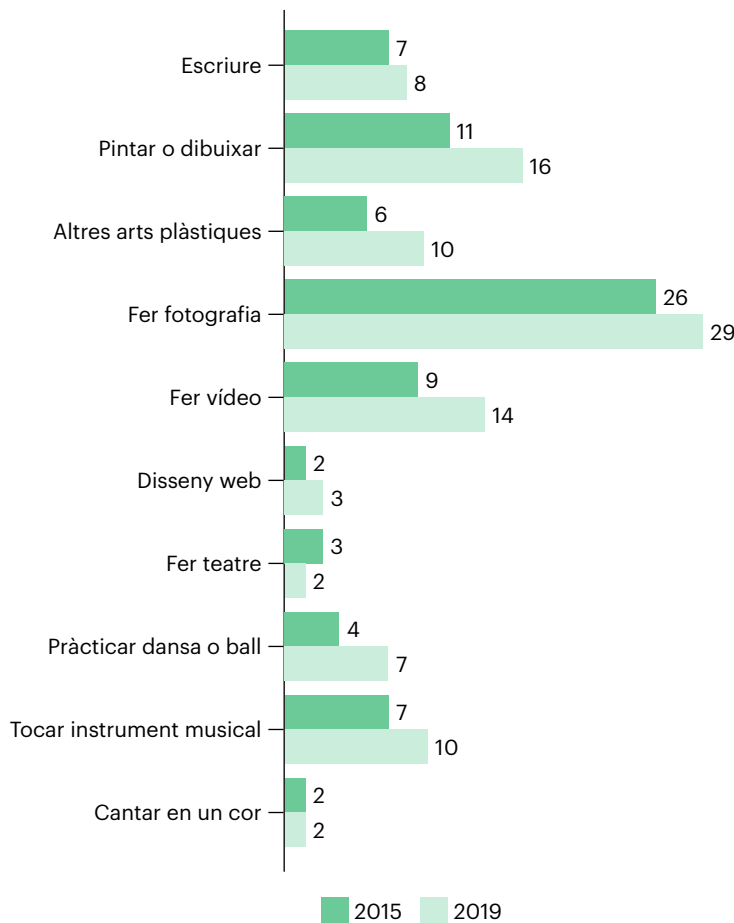
Hi ha pocs catalans que realitzin alguna activitat cultural amateur de forma habitual. Només fer fotografia gaudeix d'una acceptació generalitzada: un 28,9% dels catalans han manifestat que han practicat la fotografia i un 13,9% el vídeo durant l'any 2019.

Pintar i dibuixar també té una bona acceptació entre els catalans: un 16,4% de la població manifesta que realitza aquest tipus de pràctica. A continuació, se situen les

pràctiques de fer vídeo, amb un 13,9%; tocar un instrument musical i les arts plàstiques —un 10% i un 9,7% de la població hi destina no professionalment una part del seu temps—, i escriure amb un 8,4%. Així mateix, cal destacar l'increment de persones catalanes que practiquen algun tipus de dansa o ball, que es troba en un 7,2%; un augment de gairebé tres punts percentuals respecte a les dades del 2015. La resta de pràctiques culturals són molt més minoritàries: menys del 5% de la població mostra interès per realitzar-les.

Activitats culturals practicades pels catalans

En percentatge. 2015 i 2019

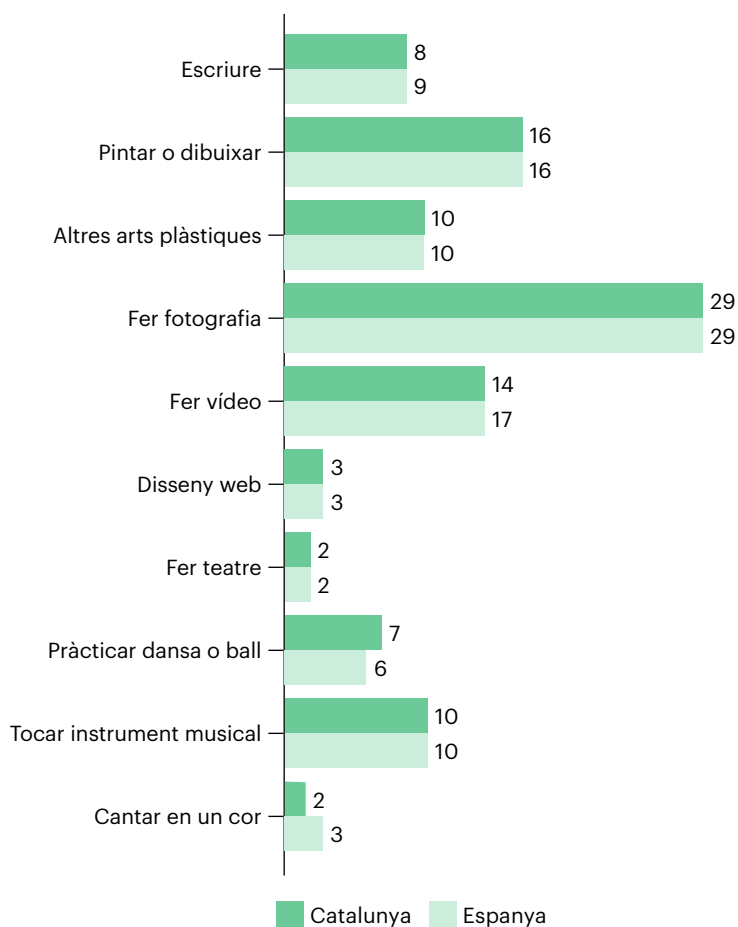

Font: Ministerio de Educación, Cultura i Deportes, *Encuesta de hábitos y prácticas culturales en España*.

Els resultats de l'enquesta 2019 mostren uns percentatges de pràctica cultural molt similars entre la població catalana i la població de la resta de l'Estat. Malgrat això, sis de les deu pràctiques mostren un percentatge més elevat per part de la població espanyola. Segons aquesta enquesta, actualment els percentatges de pràctiques culturals són més elevats en l'àmbit espanyol, excepte els de pintar o dibuixar, fotografia, practicar dansa o ball i tocar un instrument.

Activitats culturals practicades a Catalunya i a Espanya

En percentatge. 2019

Font: Ministerio de Educación, Cultura i Deportes, *Anuario de Estadísticas Culturales*.

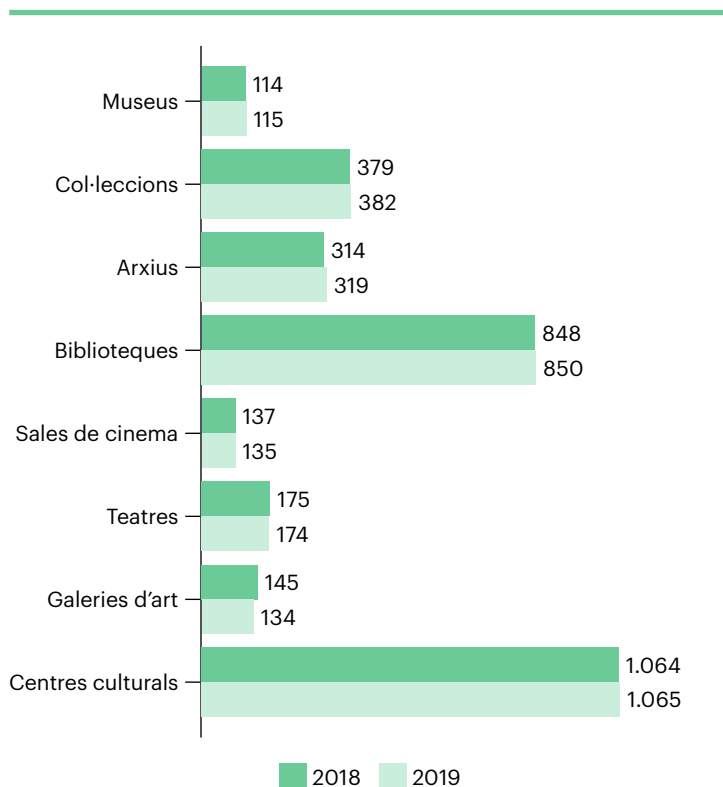
ESPAIS I EQUIPAMENTS

Catalunya disposa d'un bon nombre d'equipaments en els quals la ciutadania pot realitzar i gaudir de diferents activitats culturals. Els més habituals són els de caràcter polivalent, centres culturals de difícil catalogació que ofereixen serveis tant socio-educatius, com cívics, recreatius, etc. El mapa d'equipaments del Departament de Cultura n'inclou 1.065 repartits per tot el territori.

Per nombre d'equipaments, el segon lloc l'ocupen les biblioteques, amb 850 infraestructures l'any 2018, que dediquen els recursos a difondre la lectura amb el préstec o amb altres serveis relacionats.

Equipaments culturals a Catalunya per tipologia

En unitats. 2018 i 2019

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya* i *Mapa d'equipaments*.

Els museus i les col·leccions, siguin de naturalesa pública o privada, són una altra tipologia d'equipament molt habitual al nostre territori. L'any 2019 se'n comptabilitzaven un total de 497, el 23,1% dels quals són museus i el 76,9% restant, col·leccions. Per la seva banda, a Catalunya l'any 2019 hi havia 319 arxius en funcionament, cinc més que l'any 2018.

Pel que fa a les sales de cinema, cada cop més aquests equipaments es concentren a les grans ciutats i capitals de comarca, i desapareixen dels petits pobles del nostre territori. L'any 2019 es comptabilitzaren 135 cinemes a Catalunya, dues sales menys que al 2018; a aquesta xifra cal afegir la disminució del nombre de les pantalles de les sales de cinema: l'any 2019 hi havia actives 673 pantalles, tres menys que l'any 2018 i 119 menys que al 2015.

Les arts escèniques comptabilitzen 174 espais per a l'exhibició arreu del territori, un menys que el 2018. Gairebé un terç dels teatres de Catalunya es concentren a la comarca del Barcelonès.

Finalment, el món de les arts visuals disposa de 134 galeries d'art. Cal destacar que el 73 % d'aquests establiments, tots ells de caràcter privat, es situen a l'àrea metropolitana i que 27 comarques —gairebé dos terços del total de comarques— no tenen cap establiment d'aquest tipus en el seu territori.

Nombre d'equipaments per àmbits territorials

En unitats. 2019

	Museus	Col·leccions	Arxius	Biblioteques	Cinemes	Teatres	Galeries d'art	Centres Culturals
Àmbit metropolità	50	103	170	434	59	111	98	389
Alt Pirineu i l'Aran	6	33	8	23	5	1	1	21
Comarques centrals	8	51	21	65	5	12	0	91
Comarques gironines	23	62	48	98	18	21	21	174
Camp de Tarragona	8	33	32	67	13	12	2	100
Penedès	12	27	15	47	13	5	8	150
Ponent	6	39	14	73	12	10	4	95
Terres de l'Ebre	2	34	11	43	10	2	0	45

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya* i *Mapa d'equipaments*.

En els quadres següents s'indica quina és la dotació pel nombre d'habitants i per l'extensió de cada àmbit territorial de planificació amb l'objectiu de detectar mancances o sobredimensionament d'aquests equipaments. S'ha de tenir en compte que aquesta anàlisi és merament numèrica; qualsevol dada s'ha de contrastar amb les peculiaritats del territori i amb els motius que, vinculats al dinamisme cultural d'un territori o les polítiques culturals realitzades al llarg del temps, han generat la situació actual.

Nombre d'equipaments per 100.000 habitants i àmbits territorials

En unitats. 2019

	Museus	Col·leccions	Arxius	Biblioteques	Cinemes	Teatres	Galeries d'art	Centres culturals
Mitjana Catalunya	1,5	4,9	4,1	10,9	1,7	2,2	1,7	13,7
Àmbit metropolità	1,0	2,1	3,4	8,8	1,2	2,2	2,0	7,8
Alt Pirineu i l'Aran	8,2	45,3	11,0	31,5	6,9	1,4	1,4	28,8
Comarques centrals	1,9	12,4	5,1	15,8	1,2	2,9	0,0	22,1
Comarques gironines	3,0	8,1	6,3	12,8	2,3	2,7	2,7	22,7
Camp de Tarragona	1,5	6,2	6,0	12,7	2,5	2,3	0,4	18,9
Penedès	2,4	5,5	3,0	9,5	2,6	1,0	1,6	30,4
Ponent	1,6	10,6	3,8	19,9	3,3	2,7	1,1	25,9
Terres de l'Ebre	1,1	18,9	6,1	23,9	5,6	1,1	0,0	25,1

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya* i *Mapa d'equipaments*

Nombre equipaments per cada 1.000 kilòmetres quadrats i àmbits territorials

En unitats. 2019

	Museus	Col·leccions	Arxius	Biblioteques	Cinemes	Teatres	Galeries d'art	Centres culturals
Mitjana Catalunya	3,6	11,9	9,9	26,5	4,2	5,4	4,2	33,2
Àmbit metropolità	21,3	43,9	72,4	184,8	25,1	47,3	41,7	165,6
Alt Pirineu i l'Aran	1,0	5,7	1,4	4,0	0,9	0,2	0,2	3,6
Comarques centrals	1,6	10,5	4,3	13,4	1,0	2,5	0,0	18,7
Comarques gironines	4,1	11,1	8,6	17,6	3,2	3,8	3,8	31,2
Camp de Tarragona	3,0	12,2	11,8	24,8	4,8	4,4	0,7	37,0
Penedès	6,2	13,9	7,7	24,2	6,7	2,6	4,1	77,3
Ponent	1,1	7,0	2,5	13,1	2,1	1,8	0,7	17,0
Terres de l'Ebre	0,6	10,3	3,3	13,0	3,0	0,6	0,0	13,6

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura, *Estadístiques culturals de Catalunya* i *Mapa d'equipaments*

Pel que fa al repartiment dels equipaments per la geografia catalana, els principals dèficits detectats han estat els següents:

- L'Alt Pirineu i l'Aran, un territori extens però amb una densitat baixa de població; només hi viu l'1% dels catalans, és el territori amb menys equipaments, només disposen d'un teatre i d'una galeria d'art per als més de 72.000 habitants.
- Les comarques de la Catalunya Central, amb un 5% de la població catalana, al 2019 no disposaven de cap galeria d'art, es situen per sota també en sales de cinema. Per contra, tenen un bon nivell pel que fa a biblioteques, col·leccions i centres culturals.
- Ponent, amb el 5% de la població catalana, disposa d'un bon nombre d'equipaments, sempre per sobre de la mitjana catalana, amb l'excepció de galeries d'art i arxius.
- Les comarques gironines, amb el 10% de la població, són les que disposen d'un equilibri més significatiu, ja que estan per sobre de la mitjana de Catalunya per a tots els tipus d'equipaments analitzats.

Aquests quatre àmbits territorials són els més extensos i més deshabitats de Catalunya: conjuntament representen el 68% del territori català, però només hi viu el 21%. Per aquest motiu, quan es revisa la ràtio d'equipaments per cada 1.000 kilòmetres quadrats, es pot comprovar com aquests quatre àmbits territorials són deficitaris en tots els tipus d'equipaments analitzats (excepte en museus a les comarques gironines).

- El Camp de Tarragona, amb el 7% de la població catalana, és deficitari en galeries d'art, si es té en compte la ràtio per 100.000 habitants. Per contra, amb la ràtio d'equipaments per cada 1.000 kilòmetres quadrats es detecta un dèficit en museus, biblioteques, teatres i galeries d'art. S'ha de remarcar que el Camp de Tarragona suposa el 8% del territori català i que aquests dèficits detectats només són significatius en el cas de les galeries d'art.
- Les Terres de l'Ebre, amb el 2% de la població, no disposen de cap galeria d'art i són clarament deficitàries en teatres i museus. Si hi fem l'anàlisi pel nivell d'equipaments per cada 1.000 kilòmetres quadrats, veiem que són deficitàries en tots els equipaments (les Terres de l'Ebre suposen el 10% del territori català): és especialment significativa la baixa taxa de museus, teatres i, evidentment, galeries d'art; els tres equipaments que també estaven per sota de la mitjana en la comparativa per nombre d'habitants.
- El Penedès representa el 6% del territori català i hi viu el 6,3% de la població catalana. En aquest àmbit territorial, el dèficit d'equipaments se situaria bàsicament en la manca de teatres, arxius i biblioteques en menor mesura.

- L'àrea metropolitana és on es concentra el major nombre d'equipaments en totes les categories, però com que es tracta de l'àrea més poblada, amb un 64% del total de la població, l'indicador d'equipaments per 100.000 habitants es troba per sota de la mitjana catalana en tots els casos, excepte en el cas dels teatres i les galeries d'art. D'altra banda, l'anàlisi d'equipaments per cada 1.000 kilòmetres quadrats no dona dèficit en cap dels equipaments, ja que l'àmbit metropolità inclou només un 7% del total del territori català. En una anàlisi de mancances d'equipaments s'hauria de tenir en compte que la densitat demogràfica possibilita fer un ús més intens d'aquests equipaments.

ATENEISME

Un dels equipaments culturals catalans que més destaquen per la seva tradició i la seva tasca en la promoció de la cultura arreu de Catalunya són els ateneus. Amb aproximadament 86.000 associats, els 177 ateneus de la Federació d'Ateneus de Catalunya realitzen un treball molt important en la formació, divulgació i promoció de la cultura. La majoria d'espais que es poden trobar als ateneus són sales polivalents, teatres i cafeteries, els quals formen part de les instal·lacions de gairebé el 80% dels ateneus. Durant l'any 2019 s'hi van promoure 12.150 activitats: un 24 % d'aquestes han estat cursos, un 21 % actuacions de teatre i un 17 % actuacions de música. Els assistents a les activitats van ser aproximadament un milió de persones, de manera que es tracta d'un dels equipaments culturals més actius de Catalunya.

Dades ateneus de Catalunya 2014-2016 i 2019

	2014	2015	2016	2019
Nombre d'ateneus	164	173	164	177
Associats	85.720	86.121	86.121	86.000
Activitats organitzades	5.405	9.168	10.513	12.150
Assistents	1.238.472	1.663.552	1.493.475	1.000.000
Personal	3.207	3.197	4.275	4.712
Personal voluntari (en percentatge)	91	89	82	85
Pressupost mitjà per ateneu (en euros)	144.547	141.150	148.896	155.860

Font: Federació d'Ateneus de Catalunya, *Anuari*.

Impacte econòmic de la covid-19 a la cultura

Les dades d'estadístiques culturals dels darrers anys, però especialment les del 2018 i 2019, ens mostraven una tendència general de recuperació en el sector i de recuperació lenta però continuada dels indicadors previs a la crisi econòmica del 2008.

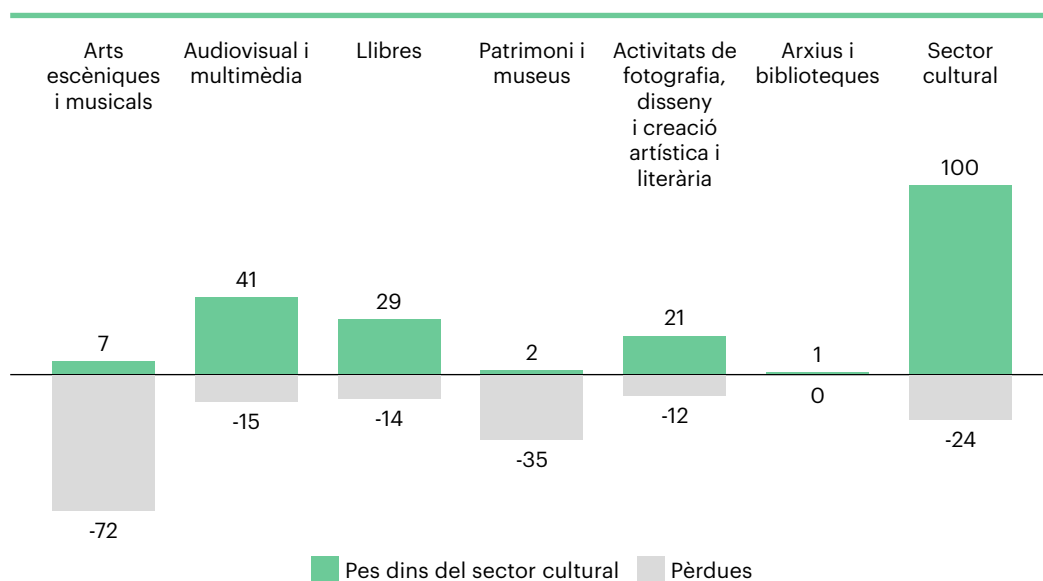
La pandèmia de la covid-19 i les mesures restrictives que es van haver d'adoptar per evitar la propagació —confinament, reducció dels aforaments, limitació d'horis, normatives higièniques, etc.— han provocat un impacte contundent en el conjunt del sector cultural, molt especialment, a tots aquells sectors vinculats amb les manifestacions públiques que requereixen la presència dels usuaris i espectadors. Fins que no arribin les dades oficials d'aquesta crisi amb les que es podrà mesurar l'impacte pel que fa a valor afegit, ocupació, destrucció de teixit empresarial, etc., el Departament de Cultura, CoNCA i ICEC, amb la col·laboració de la consultoria D'EP Institut, han realitzat una primera aproximació de l'impacte de la covid-19 en la facturació dels sectors culturals catalans durant l'any 2020. En les següents pàgines s'indiquen els principals resultats de l'informe *Impacte econòmic de la covid-19 en el sector cultural*.

IMPACTE ECONÒMIC DE LA COVID-19 EN EL SECTOR CULTURAL

Per dimensionar els dominis culturals anteriorment descrits s'ha pres com a referència els comptes de les empreses culturals del 2018 elaborats per l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), mentre que les fonts consultades per realitzar les estimacions de pèrdues de facturació del 2020 han estat, entre altres, l'Idescat, GFK, Adetca, l'Anuari de l'SGAE, l'Anuari de la Música d'ARC i el grup Enderrock i ComScore.

Estimació de l'impacte en la facturació per sectors culturals

En percentatge. Dades 2020 comparades amb la facturació 2019

Font: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, *Impacte econòmic de la covid-19 en el sector cultural*.

L'informe fixa en un 24 % les pèrdues d'ingressos del conjunt del sector cultural català durant el 2020, que ha passat de facturar 4.475 milions d'euros el 2019 a 3.387 milions d'euros el 2020.

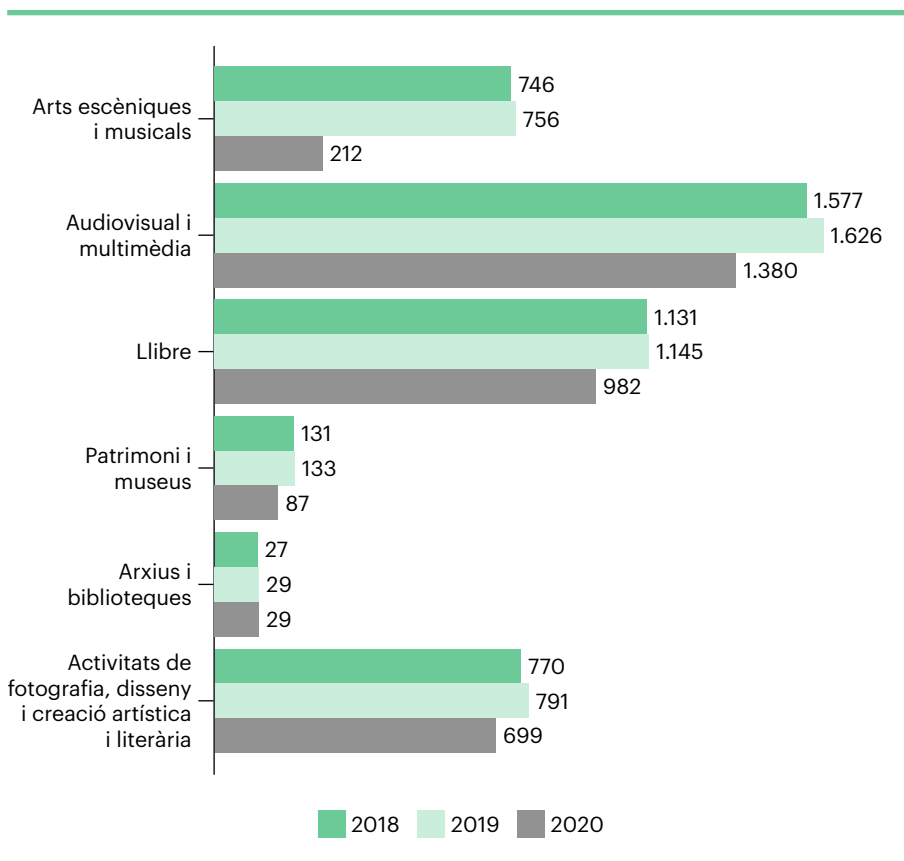
El text també especifica com aquestes pèrdues tenen intensitats molt diferents en els dominis culturals: el del patrimoni i museus perd un 35 %; el de les arts escèniques i musicals, un 72 %; l'edició i el comerç al detall de llibres, un 14 %; l'audiovisual i multimèdia, un 15 %, i les activitats de disseny especialitzat, fotografia, creació artística i literària, un 12 %.

Els sectors que requereixen la presencialitat han estat lògicament els més castigats. És el cas de les arts escèniques i musicals, el domini cultural més perjudicat durant la crisi que acusa una pèrdua global l'any 2020 del 72 % de la facturació respecte l'exercici anterior. Les arts escèniques han tingut unes pèrdues del 58 %, i la música en viu, del 87 %. Aquest domini té un pes del 7 % en la facturació global del sector cultural a Catalunya.

Davant la falta de dades dels ingressos de tots els museus, el patrimoni cultural, els arxius i les biblioteques catalans, s'ha assumit que el decrement dels ingressos serà proporcional a la pèrdua de visitants, dada que sí que està disponible i que correspon a un descens aproximadament del 77 % dels visitants respecte el 2019. A partir d'aquesta dada, s'estima que les activitats a museus i gestió de llocs i edificis històrics han tingut una pèrdua del 35 % dels ingressos.

Volum d'ingressos dels sectors culturals

En milions d'euros. 2018-2020

Font: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, *Impacte econòmic de la covid-19 en el sector cultural*.

En canvi, el domini de l'audiovisual i multimèdia, un dels que engloba més subsectors i suposa un pes més gran en el conjunt del sector cultural (el 41%), aboca unes xifres complexes: mentre l'exhibició cinematogràfica ha experimentat unes pèrdues del 72 % i el comerç en detall de música i vídeo enregistrats perden un 41 %, l'edició de videojocs i l'activitat d'enregistrament de so i edició musical incrementen un 11 i un 12 % respectivament.

Pèrdues similars presenta la macroagregació d'activitats de disseny, fotografia i creació artística i literària, amb un decrement del 12 %, mentre que el sector del llibre perd un 14 % (en concret, el comerç al detall de llibres en suport físic i digital baixa un 23 % i l'edició de llibres un 12 %).

EL SALT DIGITAL

L'informe també recull com durant el confinament la cultura ha reconvertit els formats en viu en formats digitals. Després de consultar diversos esdeveniments, fires i festivals que havien portat a terme aquesta adaptació —com el Mercat de Música Viva de Vic, el Festival de Peralada, FiraTàrrrega, el Festival Temporada Alta, Explica Dansa, Recomana - Premis de la Crítica, Plàudite, Sitges - Festival Internacional de Cinema Fantàstic de Catalunya, el D'A, l'Atlàntida Film Fest (Filmin), la Mostra Internacional de Films de Dones, Manga Barcelona, Litterarum, Loop Festival i Fira, i Sónar+D—, es conclou que la conversió al format digital, amb l'excepció de l'audiovisual, no compensa per ara la inversió econòmica necessària. La disminució d'ingressos i la pèrdua de patrocinis que implica fa que aquesta conversió es justifiqui únicament pel manteniment de l'activitat i el posicionament de marca. Els gestors consultats pronostiquen un futur híbrid amb més opcions i canals en el qual el format digital és un complement i no un substitut de l'oferta física.

5. Conclusions

Conclusions

L'any 2020 es recordarà com l'any de la pandèmia que va aturar el món. A mesura que la malaltia avançava d'Orient a Occident, els països confinaven la població i paralitzaven l'activitat econòmica amb els objectius de salvaguardar la salut pública i descongestionar uns hospitals i serveis mèdics desbordats per un virus del qual no es coneixia remei.

Les dades macroeconòmiques disponibles indiquen que la pandèmia de la covid-19 va generar una crisi econòmica mundial d'una magnitud superior a la gran recessió del 2008. Segons l'OCDE, durant l'any 2020 es va reduir un 4,2% el PIB mundial i un 7,5% el de l'Eurozona. Espanya va ser un dels països més afectats, en haver patit una caiguda del PIB del 10,8%, la davallada més gran registrada per l'economia espanyola des de la Guerra Civil. La situació encara es va agreujar més en el cas català, en què el PIB va caure un 11,5% durant l'any 2020, un registre que va trencar el creixement continuat de l'economia catalana durant els darrers sis anys.

L'afectació va recórrer de forma transversal l'economia espanyola i va impactar de forma directa els sectors de contacte directe amb el públic. Les activitats culturals, juntament amb el turisme, el transport de passatgers i el comerç al detall no alimentari són alguns dels sectors que van patir un impacte més gran degut al confinament decretat per l'Estat espanyol. La suspensió d'activitats aprovada pel Reial Decret 463/2020, de 14 de març, va obligar al tancament dels espais culturals com museus, biblioteques, monuments, locals d'espectacles públics i altres activitats culturals i artístiques.

Des del seu marc de competències, el CoNCA va posar en marxa un seguit d'actuacions que tenien com a finalitat ajudar els agents i sectors culturals a fer front a la greu situació que s'estava vivint. Des d'un principi i davant de la situació de desemparament generalitzat, va crear el Canal emergència cultural amb la finalitat d'informar i guiar els agents i sectors culturals en l'entramat administratiu d'ajuts que es van activar per afrontar l'emergència sanitària. Alhora es va crear el projecte 150 veus per a la cultura de l'endemà, en què es va preguntar a 150 professionals dels sectors culturals sobre la seva visió del futur de la cultura després de la covid-19. A partir de l'anàlisi de les vivències i situacions, es van proposar recomanacions i línies d'actuació per assegurar el manteniment de les estructures culturals. A petició dels sectors i les associacions, es va emprendre l'estudi sobre l'impacte econòmic de la covid-19 durant el 2020, en col·laboració amb el Departament de Cultura de la Generalitat (Gabinet Tècnic i ICEC), un estudi que tindrà continuïtat aquest 2021 amb l'objectiu de fer el seguiment de l'evolució de la situació i de la recuperació dels sectors culturals.

El fort impacte negatiu que va tenir i està tenint la covid-19 en l'ecosistema cultural del nostre país s'ha analitzat llargament en aquest informe. Però la situació d'excepcionalitat i de lluita per tornar a la normalitat no ha deixat caure en l'oblit altres temes que abans de l'inici de la pandèmia centraven l'atenció de la política cultural. Aportem els més destacats en aquest epíleg amb la intenció de focalitzar les necessitats i els reptes que resten pendents a causa de l'emergència que ha calgut afrontar.

Impuls legislatiu

Un dels principals dèficits de la política cultural dels darrers anys és la baixa, per no dir nul·la, activitat legislativa sobre temes culturals. Des del 2018 només s'han aprovat dues lleis i en tots dos casos es tracta de lleis sobre aspectes organitzatius i de composició d'òrgans culturals; en concret, sobre l'Institut Català de les Empreses Culturals i sobre el Consell Nacional de la Cultura i de les Arts.

RENOVACIONS PENDENTS

Existeixen un conjunt de lleis pendents de renovació per a una millor estructuració, funcionament i governança, com la nova Llei de museus proposada en el Pla de Museus 2030. Cal l'actualització de la legislació referent a la protecció del patrimoni cultural català, i de la cultura popular i l'associacionisme. Les respectives lleis actualment vigents daten de l'any 1993, i els canvis socioculturals dels darrers 30 anys denoten desfasaments, mancances i la necessitat urgent de la seva posada al dia. La Llei del cinema ha quedat obsoleta degut als grans canvis tecnològics que obliguen a incloure-hi la creació multimèdia i audiovisual.

LEGISLACIÓ SOBRE NOUS TEMES

Alguns àmbits de la cultura mai han comptat amb una regulació específica, tot i haver-hi aspectes que millorarien si se'n regulés adequadament l'àmbit d'actuació; els sectors musical i de les arts escèniques en són l'exemple més evident.

La declaració de la cultura com a bé essencial, promulgada durant l'any 2020, va constituir un important gest en el reconeixement de la dimensió social de la cultura. Cal desenvolupar el contingut d'aquesta declaració amb les màximes garanties jurídiques.

Així mateix, cal legislar sobre els drets culturals del país i de la població. S'ha d'avançar en aquesta declaració definint i articulant els elements en què es concreta i quins drets i obligacions en deriven, amb l'objectiu que esdevingui una proposta més efectiva que efectista.

EL CONCA I EL MANDAT LEGISLATIU

Hi ha un conjunt de situacions que requereixen ordenació i actuació a nivell legislatiu. D'acord amb els principis del mandat parlamentari, el CoNCA ha de participar plenament en aquest impuls regulador. Però, abans, caldrà resoldre la disfunció que suposen les limitacions a aquesta participació, ja que si bé està prevista per al cas dels projectes de llei, no ho està pel que fa a les proposicions de llei. Com a organisme assessor del Govern en matèria de política cultural i amb l'objectiu de disposar d'una visió completa dels processos legislatius que fan referència a la cultura, és imprescindible que el CoNCA estigui facultat per emetre informes preceptius en el cas dels decrets legislatius i de les proposicions de llei i altres disposicions jurídiques en termes generals, siguin emeses pel Parlament o pel Govern.

Estructura institucional

La situació de confinament ha fet més urgent la necessitat d'intensificar la col·laboració entre administracions per fer front de forma més eficaç i eficient als problemes dels sectors culturals. Des de la recuperació de les institucions d'autogovern, Catalunya es regeix per un sistema institucional que a hores d'ara està fortament consolidat. Les responsabilitats públiques vers la cultura i les arts es van repartir entre els diversos àmbits competencials i administratius que, al llarg del temps, han palesat oblots i han accentuat esclotxes en un sistema instaurat ja fa més de quaranta anys. En l'articulació de les estructures institucionals s'identifiquen cinc línies d'actuació.

COORDINACIÓ INSTITUCIONAL I LEGISLATIVA

Els resultats de l'enquesta del CoNCA exposats en el capítol 3 d'aquest informe indiquen que la percepció dels sectors culturals és que algunes administracions, com és el cas de la Generalitat de Catalunya, han estat més actives a l'hora de fer front a la crisi de la covid-19. Altres han causat la impressió de restar a l'espera de l'esdevenir de les circumstàncies. La situació mostra la necessitat d'incrementar la coordinació

entre els diferents nivells d'administració, un requisit bàsic per afrontar de forma reforçada la lluita contra les adversitats que comporten crisis com la que s'està vivint.

Abans de l'impacte de la covid-19, el CoNCA va celebrar l'anunci de la creació del Consell de la Mancomunitat Cultural, una iniciativa de coordinació de les polítiques culturals entre la Generalitat de Catalunya i les diputacions de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona. La seva actuació ha quedat minimitzada per la pandèmia, però ha de ser una eina dedicada a reblar la col·laboració institucional i impulsar la interconnexió territorial.

La Taula Interdepartamental amb l'objectiu de promoure la recerca i la innovació de les polítiques públiques culturals va ser convocada pel Departament de Cultura a finals del 2020 i va reunir una vintena d'entitats i associacions, l'Associació Catalana de Municipis, el Departament d'Educació i el CoNCA. La Taula es va configurar en quatre grups de treball: Educació-Cultura; Contractació i Condicions Laborals; Finançament, Pressupost i Mecenatge; i Programació.

Articulació de la xarxa d'equipaments culturals

Catalunya disposa d'un nombre important i consolidat d'equipaments nacionals que es troben concentrats a la ciutat de Barcelona. D'altra banda, tot i algunes mancances evidents, el territori disposa d'una xarxa important d'equipaments públics, privats i associatius. L'articulació i coordinació d'aquesta xarxa d'equipaments territorials és una responsabilitat que haurien d'assumir els equipaments d'àmbit nacional tal com succeeix en alguns àmbits, com ara el museístic.

El Decret 60/2020, de 2 de juny, del Sistema Públic d'Equipaments d'Arts Visuals de Catalunya, estableix que el Museu d'Art Contemporani de Barcelona té l'estatus d'equipament nacional d'arts visuals. Fóra convenient que aquesta consideració comportés l'exercici de les funcions d'articulador de les arts visuals en el sistema de centres territorials impulsat recentment. És necessària la implantació d'una estratègia que permeti dotar de continguts els equipaments del territori mitjançant una vinculació i una programació que no sigui exclusivament per als grans formats, sinó adaptable i viable en altres dimensionaments més assequibles als equipaments territorials.

L'estratègia de vinculació entre centres nacionals i territorials s'hauria d'ampliar a altres àmbits com les arts escèniques, la música o el patrimoni.

GOVERNANÇA I COOPERACIÓ INTERADMINISTRACIONS

La coordinació depassa l'objectiu de descentralització dels ens nacionals. En moments de crisi i de canvis cal crear nous espais de governança i de planificació que integrin diferents àmbits i incorporin criteris d'eficiència i d'innovació. La col·laboració entre institucions, però també entre àmbits públics i privats i entre territoris, ha de crear un nou mapa d'estratègies que comporti l'obertura de noves possibilitats per als sectors.

ADSCRIPCIÓ D'ESCOLES D'ENSENYAMENTS ARTÍSTICS NO REGLATS

Un quart nivell d'actuació en l'estructura institucional es refereix a l'actual repartiment de competències entre departaments de la Generalitat que, en alguns casos, genera disfuncions importants. Una d'elles, que ha esdevingut molt greu en el context de la pandèmia, és l'absència de previsions governamentals per al vast nombre d'escoles locals de música, dansa i altres arts, en una gran proporció privades, que constitueixen un servei cultural bàsic de cap a cap del territori i, per tant, de dimensió nacional. El Departament d'Educació regula aquests centres però no se'n

fa responsable perquè no són d'ensenyaments reglats; el Departament de Cultura tampoc se'n fa responsable en tractar-se d'entitats educatives. La manca d'adscripció ha posat en risc greu l'existència d'aquests centres. És urgent i indispensable l'adscripció explícita i inequívoca d'aquestes escoles al departament que el Govern de la Generalitat consideri més adient.

UN ACORD NACIONAL DE LA CULTURA

L'articulació de la col·laboració institucional requereix l'impuls d'un acord nacional per a la cultura entre les diferents administracions, com a primer pas per a l'establiment de bases comunes d'actuació i per a la determinació de les prioritats. L'acord ha de possibilitar un repartiment de responsabilitats i una major coordinació entre els diferents àmbits institucionals, i entre aquests i els diversos sectors i agents, públics i privats, que actuen en el sistema cultural.

Observatori de la cultura

UN OBSERVATORI MANCOMUNAT

El CoNCA té el caràcter d'un observatori de la cultura i les polítiques culturals. D'acord amb el mandat parlamentari, desenvolupa de forma sistemàtica les funcions pròpies d'un observatori cultural a través de l'Informe sobre l'estat de la cultura i de les arts a Catalunya, de periodicitat anual, i a través del programa d'avaluacions estratègiques d'equipaments d'àmbit nacional, així com per mitjà dels informes i estudis que porta a terme.

Ahora, existeixen altres organismes de titularitat diversa (Departament de Cultura, Diputació de Barcelona, entitats professionals...) que desenvolupen tasques pròpies dels observatoris culturals en diversos àmbits: estadístic, gestió de la informació i del coneixement, suport a la presa de decisions i seguiment de les decisions preses. El CoNCA ha pres la decisió de treballar mancomunadament amb els diferents agents que es dediquen a aquestes tasques des d'àmbits diversos amb l'objectiu de crear un espai d'intercanvi de coneixement i de col·laboració que millori l'acció d'aquestes estructures.

RENOVACIÓ I INNOVACIÓ ESTADÍSTICA

Les dades dels sectors culturals disponibles en aquesta segona dècada del segle XXI continuen sent les mateixes que hi havia a finals del segle passat. Els hàbits i usos de la ciutadania han canviat, l'accés als continguts culturals ha evolucionat i els mateixos continguts han multiplicat les formes de creació i d'accés. Alguns exemples són, entre altres, que es continuen sumant els espectadors que van al cinema, tot i que el consum audiovisual es fa majoritàriament a través de plataformes digitals; es calcula el nombre de lectors de llibres, però no quants d'ells accedeixen a continguts literaris a través de les xarxes, i es quantifica el nombre d'assistents als festivals musicals que es fan arreu mentre que es desconeix el nombre d'accessos en streaming de les cançons que s'hi interpreten.

Cal fer una reflexió sobre els efectes de la digitalització en la cultura i plantejar de nou la comptabilització de les noves manifestacions i els usos culturals actuals, ja que, altrament, es disposaria d'estadístiques deficientes que no permetrien conèixer i quantificar la realitat cultural.

El CoNCA es compromet a impulsar un marc de treball conjuntament amb els organismes que treballen en l'obtenció i elaboració de dades per disposar d'informació nova i actualitzada i dels elements necessaris per preveure el futur i actuar en conseqüència.

Estatut legal de la creació artística

CREACIÓ I INVISIBILITAT

El sector cultural català és ric en propostes i manifestacions que provenen de diferents àmbits creatius: des de les propostes institucionals, passant per les de la indústria cultural, fins al sector associatiu i també l'amateur. Totes tenen un determinat nivell d'interlocució amb les administracions públiques que les fa visibles. No obstant això, existeixen determinats àmbits creatius que, voluntàriament o involuntària, queden fora del sistema. Són els sense veu, que, sovint, són també els àmbits més precaris, que ningú no defensa i que no solen accedir a les propostes institucionals. En casos d'emergència, com la que s'ha viscut el 2020, han quedat fora de les possibilitats de suport.

EL CENS D'ARTISTES I EL DELS PROFESSIONALS VINCULATS A LA CULTURA

El Cens d'artistes impulsat a finals del 2020 pel CoNCA i el Departament de Cultura, que ha comptat amb el consens de les organitzacions professionals dels sectors culturals, s'ha de convertir en l'eina idònia per identificar els límits de la creació cultural i quantificar les persones que viuen del seu treball creatiu. Aquest Cens, posat en marxa des del Departament de Cultura, es complementarà amb el Cens de professionals vinculats a la cultura, elaborat igualment des del consens i amb les mateixes finalitats.

L'ESTATUT DE L'ARTISTA COM A NECESSITAT I URGÈNCIA

L'Estatut de l'Artista és una reclamació històrica del sector artístic i cultural que se centra en la necessitat de modificar l'actual reglamentació laboral, tributària i contractual per tal d'incloure-hi la realitat professional dels sectors culturals i garantir els drets de creadors, artistes i treballadors culturals.

La pandèmia ha deixat al descobert la precarietat i la fragilitat de l'estructura de treball dels sectors culturals. Gairebé tots els qui treballen al sector de les arts en viu (tant artistes com tècnics i gestors) així com els qui ho fan al sector del patrimoni i dels museus (serveis educatius, activitats de recepció i vigilància, etc.) estan subjectes a contractes temporals que els deixen en situacions molt precàries.

La regulació de les condicions laborals és urgent per donar cobertura a l'alt nivell d'intermitència que hi ha en alguns sectors i que ha deixat al descobert i sense recursos la major part dels seus treballadors durant la pandèmia. Igualment, cal tenir en compte les característiques professionals de determinats àmbits en què la vida professional es caracteritza per una durada curta i un risc alt de lesions. Aquestes són algunes de les propostes que l'any 2014 presentava el CoNCA en el document 36 propostes per a la millora de la condició professional en el món de la cultura i que set anys més tard encara es troben pendents de tramitació parlamentària.

La tasca que s'ha de portar a terme és en una doble direcció. D'una banda, cal avançar en la tramitació al Congrés dels Diputats de les mesures que configuren l'estatut de l'artista, i alhora cal impulsar aquelles mesures que entren dins l'àmbit competencial del Parlament i del Govern de Catalunya. D'altra banda, cal portar a terme els canvis que han d'aportar solucions ad hoc en les disfuncions detectades en cadascuna de les professions artístiques i culturals a partir del disseny d'una estratègia d'actuació legislativa adaptada a les diferents realitats sectorials.

Estructura del suport públic a la creació artística

AJUTS A LA CREACIÓ I LA CULTURA

El sistema d'ajuts a la creació per via de les subvencions ha de ser una faceta essencial de les polítiques culturals, però no l'única. Cal reconvertir el conjunt d'ajuts existents en eines del finançament públic de la cultura dins d'un sistema estructurat i articulat.

L'abril del 2020, el CoNCA va presentar un decàleg en què es recollia un conjunt de millores relatives als ajuts per via de les subvencions amb la finalitat d'incidir en la millora de les condicions i els procediments. Arran del decàleg es van introduir diversos canvis, però encara queden temes pendents com els d'homologar, clarificar i sintetitzar els objectius, criteris i gestió de les ajudes emeses per part dels òrgans promotors de subvencions, i l'ampliació de concessions pluriennals a projectes culturals i artístics articuladors d'estructura i activitat consolidades.

POLÍTIQUES CULTURALS ESTABLES I MULTIPLICADORES

El fet que el CoNCA no exerceixi competències executives en l'àmbit dels ajuts públics a la cultura i que la seva funció sigui prescriptiva no significa que s'hagi de limitar a proposar experts per a les comissions de valoració o donar un vistiplau formal a les línies de subvenció.

Per aquest motiu es proposa iniciar un procés de reflexió sobre les polítiques que promoguin i donin suport a les arts, en què s'estudiïn models d'articulació de polítiques culturals estables i multiplicadores en favor de la creació artística més enllà de la concessió d'ajuts puntuals. Amb aquest objectiu es convidarà a participar-hi representants de sistemes i models europeus de referència per aportar coneixement i experiència a la construcció i articulació de polítiques culturals estables en pro de la creació artística.

Finançament i mecenatge

FINANÇAMENT PÚBLIC

La Comissió de Cultura del Parlament de Catalunya va acordar millorar el finançament de la cultura aprovant una proposta de resolució en què es van comprometre la totalitat dels grups parlamentaris per tal d'eleva-lo a un 2% del total del pressupost de la Generalitat en un període màxim de 4 anys, que és el corresponent a una legislatura. El CoNCA vetllarà pel compliment d'aquesta resolució a partir de la presentació dels pressupostos i en farà el seguiment preceptiu.

MECENATGE

El mecenatge és un altre dels grans temes d'interès per part del CoNCA, al qual ha dedicat diversos esforços, el darrer dels quals és un estudi que es publicarà al llarg de 2021. Les condicions actuals de mecenatge es consideren del tot insuficients tant per part del sector privat i empresarial com per part de les institucions i els sectors que se n'haurien de beneficiar.

El CoNCA considera que la millora dels incentius és una oportunitat de millora del finançament de la cultura, i en aquest sentit es va adreçar al Departament d'Economia i Hisenda de la Generalitat en una de les reunions que van tenir lloc durant la

pandèmia per tal d'impulsar arguments a favor d'un canvi legislatiu i administratiu. D'altra banda, no deixarà de banda el front del Congrés dels Diputats i del Govern de l'Estat, que ha constituït una taula d'experts perquè informin en el termini màxim d'un any de les mesures necessàries per millorar l'eficiència fiscal del nostre país. Alhora, no deixarà de promoure la utilitat de la Llei i de les reformes fiscals necessàries tant a nivell estatal com per part del Govern del país.

En el moment del tancament del present informe, el gener del 2021 s'ha presentat al Congrés dels Diputats una proposició de llei impulsada pel Grup Parlamentari Plural en què es plantegen un conjunt de propostes de modificació de la Llei 49/2002, de règim fiscal de les entitats sense finalitat de lucre i dels incentius al mecenatge.

Des de la seva funció de prescripció, assessorament i avaluació de les polítiques culturals a Catalunya, el CoNCA farà el seguiment i actuarà per contribuir als canvis i avenços proposats, del resultat dels quals donarà compte en el proper Informe sobre l'estat de la cultura i les arts a Catalunya corresponent al 2021.

El document *Informe anual sobre l'estat de la cultura i de les arts 2020* ha estat elaborat pel Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CoNCA) en compliment de l'article 4.a) de la Llei 6/2008, de 13 de maig, que regula l'entitat, en el qual s'estableix que aquest organisme té per funció l'elaboració anual de l'informe sobre l'estat de la cultura i de les arts de Catalunya.

Aquest document fou aprovat pel Plenari del CoNCA el 12 de maig de 2021.

Consell Nacional de la Cultura i de les Arts

Plenari

Vinyet Panyella i Balcells, presidenta
Margarida Troguet i Taull, vicepresidenta
Jordi Font i Cardona, secretari
Salvador Casals i Romagosa, vocal
Edmon Colomer Soler, vocal
Núria Iceta Llorens, vocal

Direcció

Sílvia Muñoz d'Imbert

Equip tècnic

Anna Alba Creus, Jordi Auladell Marquès, Lúdia Benito Porté, Gemma Carbonell Jorquera, Ramon Castells Ros, Jesús Fernández Acebal, Cèlia Garcia Trujillo, Àngels Giráldez González, Ana C. Loayza Martín, Lluïsa Sala i Tubert i Joan Torrent Pérez.

Elaboració de l'informe

Coordinació i edició: Ramon Castells Ros
Col·laboradors: Lluïsa Sala i Enric Carpio Mutgé

Amb textos de: Damià Amorós, Mariona Borrull, Amadeu Carbó, Anna Guitart, Oriol Pérez i Treviño, Oriol Puig Taulé, Bernat Puigtobella, Mariona Seguranyes, Montserrat Serra i Guillem Vidal.

Correcció lingüística: Tau Traduccions SL
Disseny de la col·lecció: Opisso Studio
Disseny i maquetació: Vitamina Disseny
Impressió: Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions

El document *Informe anual sobre l'estat de la cultura i de les arts 2020*, editat pel Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CoNCA), està subjecte a una llicència de Reconeixement-NoComercial-Compartirigual 4.0 Internacional de Creative Commons. Se'n permet la còpia, la distribució, la comunicació pública i la creació d'obres derivades, sense ús comercial i sempre que se'n reconegui l'autoria i es mantingui la llicència en les seves noves creacions.

Agraïm les 1.184 respostes que vam rebre del qüestionari realitzat sobre l'afectació de la covid-19 en els sectors culturals i, molt especialment, la col·laboració de les associacions representatives que es van fer ressò de l'enquesta i en van fer difusió entre els seus associats.

També agraïm la dedicació de les organitzacions i professionals dels sectors culturals que van contestar l'enquesta qualitativa on es preguntava sobre la situació en què la covid-19 havia deixat els sectors culturals.

Organitzacions sectorials: Associació Cultural L'Empelt, Associació de Companyies de Teatre Professional de Catalunya (CIATRE), Associació de Companyies Professionals de Dansa de Catalunya (ACPD), Associació de Muntadores i Muntadors Audiovisuals de Catalunya (AMMAC), Associació de Músics de Jazz i Música Moderna de Catalunya (AMJM), Associació de Músics de Tarragona (aMt), Associació de Professionals de Circ de Catalunya (APCC), Associació de Professionals de la Dansa de Catalunya (APDC), Associació de Professionals de la Gestió Cultural de Catalunya (APGCC), Associació de Tècnics i Tècniques de l'Espectacle de Catalunya (AteCat), Associació d'Editors en Llengua Catalana (AELLC), Associació d'Empreses de Teatre a Catalunya (AETCA), Associació d'Escenògrafs de Catalunya (Ad'EC), Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC), Associació de Geganters, Grallers i Bestiari de la Barceloneta, Associació Institut de Promoció de la Cultura Catalana, Associació Professional de Representants, Promotors i Mánagers de Catalunya (ARC), Associació Professional de Teatre per a Tots els Públics (TTP), Ball de diables Sexes Foc, Bruixes i Bruixots de Trinitat Vella, Confederació Sardanista de Catalunya, Consell Català de la Música, Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana (CAL), Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC), Federació Catalana de Fotografia, Federació d'Ateneus de Catalunya, Fundació Xarxa d'Espectacle Infantil i Juvenil de Catalunya, Gremi de Llibreters de Catalunya, Gremi d'Editorials de Música de Catalunya (GEMC), Gremi d'Editors de Catalunya, Gremi d'Empresaris de Cinemes de Catalunya i Sindicat de Treballadors de l'Espectacle (TECNICAT).

Representants d'equipaments culturals: Francesc Balada Bosch, Ferran Barenblit Scheinin, Robert Brufau Segués, Mónica Campos Estévez, Juan Carlos Martel Bayod, Valentí Oviedo Cornejo, Margarida Sala i Albareda, Eugènia Serra Aranda i Maria Serrat Martin.

Experts i consultors dels sectors culturals: Nicolás Barbieri Muttis, Gemma Carbó, Jaume Colomer Vallicrosa, Mercedes Giovinazzo, Toni González, M. Carme Jiménez Fernández, Antoni Laporte Roselló, Alfons Martinell Sempere, Jordi Pardo Rodríguez, Anna Villarroja i Pepe Zapata.

Gràcies a la vostra col·laboració i a les vostres inestimables aportacions, ha estat possible l'elaboració d'aquest informe anual.

Podeu descarregar la versió electrònica d'aquest informe a:

També el podeu trobar a la pàgina web
<https://conca.gencat.cat/ca/publicacions/informe-anual-conca/>

